

Büyük Klasikler

EFLATUN

II

KÜÇÜK HİPPİAS • MİNOS • THEAGES • RAKİPLER
LYSİS • LAKHES • KHARMİDES • PROTAGORAS
KRİTON • HİPPARKHOS • KLEİTOPHON • GORGİAS
BÜYÜK HİPPİAS

YUNAN KLASİKLERİ

HÜRRİYET YAYINLARI	:	97
BÜYÜK KLASİKLER	:	15
Yunan Klasikleri	:	2

EFLATUN II

<i>Yayın hakkı (Copyright)</i>	:	<i>Hürriyet Yayınları</i>
<i>Birinci baskı</i>	:	<i>Ocak, 1975</i>
<i>Kapak kompozisyonu</i>	:	<i>HÜRRİYET YAYINLARI</i>
<i>Dizgi - baskı</i>	:	<i>Dizerkonca Matbaası</i>
<i>Cilt</i>	:	<i>HÜRRİYET OFSET</i>

EFLATUN

II

KÜÇÜK HIPPIAS • MINOS • THEAGES • RAKİPLER
LYSİS • LAKHES • KHARMİDES • PROTAGORAS
KRİTON • HIPPARKHOS • KLEİTOPHON • GORGİAS
BÜYÜK HIPPIAS

Hürriyet Yayınları, Nuruosmaniye Cad. 3, Cağaloğlu - İSTANBUL

**EFLATUN'UN YAYIMLANACAK
DİĞER KİTAPLARI**

MENON ● EUTHYDEMOS ● KRATYLOS ● MENEKSENOS ●
ŞÖLEN ● EPİNOMIS ● MEKTUPLAR ● PHAİDON ● PHAİDROS
THEAİTETOS ● PARMENIDES ● DEVLET ADAMI ● PHİLEBOS
● KRİTİAS ● TİMAİOS ● KANUNLAR

**ESERLERİ YAYIMLANACAK
KLASİK YUNAN YAZARLARI**

● AİSKHYLOS	● KSENOPHON
● ARİSTOPHANES	● LUKİANOS
● ARİSTOTELES	● MARCUS AURELİUS
● ARRİANOS	● MENANDROS
● EPIKTETOS	● PLUTARKHOS
● EPIKURO	● SOPHOKLES
● EURİPİDES	● THEOKRİTOS
● HESİODOS	● THEOPHRASTOS
● HOMEROS	● THUKYDİDES

Ö N S Ö Z

Dört ayrı dalda (Yunan, Latin, İslâm, Doğu) yayımladığımız Büyük Klasikler, dünya uygarlıklarının temel taşları olan kültür eserlerini Türk okuruna iletmek amacını güdüyor. Herhangi bir uygarlığı kavramanın, onun temel değerlerini benimsemenin biricik yolu; bu uygarlığı meydana getiren bilim, felsefe ve edebiyat ürünlerini yakından tanımak, bu kaynaklardan doğrudan doğruya yararlanmaktır. Bundan ötürü, aslında bir bütün meydana getiren dünya uygarlığının içindeki yerimizi daha iyi belirlemek, bu uygarlığa yaratıcı bir şekilde katılmak için temel ve klasik eserlerle kendi dilimiz aracılığıyla ilişki kurmamız zorunludur. Altı yüz yıllık geçmişimizde, son iki yüzyıla gelinceye kadar tam anlamıyla içinde bulunduğumuz İslâm ve Doğu uygarlıklarının temel eserlerini dilimize yeterince kazandırdığımız, halk kitlelerine mal ettiğimiz söylenemez. Öte yandan, son iki yüzyıldır yöneldiğimiz Batı uygarlığını da sadece teknik bir uygarlık olarak ele aldığımız ve bundan ötürü çoğunlukla yanlıya düştüğümüz biliniyor. Ne Tanzimat döneminde, ne de daha sonra Cumhuriyet çağına gelenê kadar, Batı kültürünün doğrudan doğruya temeli olan Yunan - Latin düşüncesinin ana ürünleri, yani bilim, felsefe, edebiyat ve sanat eserleri üzerinde gerektiği gibi duruldu. Bu dönemlerde teknik ve pratik bilimlerin dışında, temel ve klasik Batı eserlerinin dilimize kazandırılması için hemen hiç bir şey yapılmadı. Cumhuriyet çağında bu ihtiyacın duyulmaya başlandığını ve tek tek kişilerin sistemli olmayan bazı çalışmalar yaptığını, ayrıca devletin, önce düzenli bir şekilde başlayan, sonra tavsayan ve en sonunda bir yana bırakılan geniş bir çeviri ve aktarma işine girdiğini görüyoruz.

Hürriyet Yayınları, Yunan, Latin, İslâm ve Doğu uygarlıklarının temel bilim, felsefe, edebiyat ve sanat ürünlerini, Türk okuruna verirken, gerektiği gibi karşılanmayan bu büyük ihtiyacı gidermek ve gerçek bir kültür hizmeti yapmak bilinci ve amacıyla hareket ediyor. Hürriyet Yayınları'nın Büyük Klasikler dizisinde, Yunan, Latin, İslâm ve Doğu klasik eserlerinden on dört cilt yayımlandı. Şimdi de Yunan Klasiklerinin yeni kitabı olarak Eflatun'un toplu eserlerinin ikinci cildini sunuyoruz. Okurlarımızın, bu güç, külfetli, büyük ve yararlı girişimi ilgiyle karşıladığına ve gerektiği gibi değerlendirdiğine inanıyoruz.

HÜRRİYET YAYINLARI

KÜÇÜK HİPPİAS

[Ya da Yalan üzerine]

Çeviren:

Prof. PERTEV NAILİ BORATAV

KÜÇÜK HIPPIAS'A GİRİŞ

Bu diyalogda, Büyük Hippias'ın da baş kişisi olan ünlü sofistle karşılaşırız. Yine Büyük Hippias'da sözü edilen, ama babasının adından başka şeyini bilmediğimiz Eudikos, burada, Sokrates'in, Hippias'a bazı sorular sormasını ister. Bunun üzerine, Sokrates de, Hippias'ın, Akhilleus ve Odysseus konusunda ne düşündüğünü öğrenmek istediğini belirtir. Bu kahramanların özelliklerinin neler olduğunu; hangisinin daha üstün sayılması gerektiğini sorar. Böylece, bir yandan, kurnazlık, yalancılık ve ikiyüzlülük; öte yandan, açık yüreklilik, doğruluk ve mertlik üzerinde tartışma başlar. Sokrates'in alaycı ve küll yutmaz mantığı, doğruyu bilen, bilmeyenlerden daha fazla kurnazlıkla davranabileceği, ikiyüzlülük edebileceği ve yalan söyleyebileceği sonucuna varılmasını sağlar. Ulaşılan bu sonuca göre, doğru kimse, aslında en kurnaz ve yalancı kimsedir. Sokrates, bu şaşırtıcı ve aykırı sonuca ulaşırken, sofist Hippias'ı, tam bir yenilgiye uğratmak ve gülünç duruma düşürmek amacını gütmektedir. Açık kapı bırakmamak için, çeşitli alanlarda, düşüncesini uygular ve ileri sürdüğü görüşün doğruluğunu göstermeye çalışır. Küçük Hippias'ın, gerçek bir Eflatun diyalogu olup olmadığı üzerinde tartışılmıştır. Eflatun'un olduğu kabul edilirse, ilk yazı yazmaya başladığı döneme ait bir eser olduğunu da kabul etmek gerekir. Ayrıca, diyalogdaki her cümleye, Eflatun'un imzasını atabileceğini söyleyebiliriz. Ne var ki, eserin, usta bir taklitçi elinden çıkmış olması da ihtimal dışı değildir. Bununla birlikte, diyalogda, Eflatun'un ve ustası Sokrates'in havası tam anlamıyla egemendir ve açıkça duyulur.

Konuşanlar :
EUDİKOS, SOKRATES, HİPPİAS

EUDİKOS — Sana ne oldu, Sokrates? Hippias 363
uzun uzun konuştu, sen ne bu konuşmanın bir yerini
beğendiğini söyledin, ne de yanlış bulduğun bir yer
varsa onu çürütmeye kalktın. İşte görüyorsun, felsefe
konuşmalarına karışmayı sevenler biz bize kaldık.

SOKRATES — Eudikos, gerçekten Hippias'ın Ho-
meros'a dair söylediklerinden birçokları üzerinde ona
bir şeyler sormak isterdim. Örneğin, baban Apeman-
tos'tan duyardım ki, Homeros'un İlias'ı, Odysseia' b
sından daha güzeldir; çünkü İlias Akhilleus'un şerefi-
ne, Odysseia da Odysseus'un şerefine meydana getiril-
miş; Akhilleus Odysseus'tan ne kadar üstünse, İlias
da Odysseia'dan o kadar üstündür. Baban böyle derdi.
Yersiz karşılanmayacağımı bilsem bu iki kahraman
hakkında Hippias'ın da fikrini öğrenmek isterdim.
Acaba Homeros'un iki kahramanından hangisi ötekin-
den üstündür? Zaten Hippias, Homeros'a ve başka şair- c
lere dair birçok düşünceler yürüttü; elbette bu konu
üzerinde de bir düşündüğü vardır.

EUDİKOS — Neye dair olursa olsun, sorularını
Hippias'ın karşılıksız bırakmayacağından eminim. Sok-
rates'in soracaklarına cevap verirsin, değil mi Hip-
pias? Elbette verirsin.

HİPPİAS — Doğrusu ya, Eudikos, Elis'teki evim-
den kalkıp Olympiad oyunları sırasında Olympia'da
toplanmış olan Hellen halkı önüne çıkmak, onların ta-
pınaklarına gidip, hazırladığım nutukları, herhangi d
birinin isteği üzerine söylemek, hattâ her isteyenin
sorduğu şeylere cevap vermek benim için işten bile
değilken, bugün Sokrates'in sorularından mı kaçaca-
ğım?

364

SOKRATES — Ah Hippias! Sen böyle her Olympiad'da, tapınağa girdiğinde, zekâna, bilgine bu kadar güvenebildiğin için ne bahtlısın! Olympiad yarışlarında idmanlara iyice alışmış atletler içinden senin zekâna güvendiğini söylediğin kadar vücutlarına güvenecek bir tek kişi bile çıkacağına doğrusu inanamıyorum.

HİPPİAS — Bu güvenç pek doğaldır, Sokrates! Olympia'ya gelmeye başladığım günlerden beri herhangi bir şeyde benden üstün bir adama rastlamadım.

- b SOKRATES — Yurdun Elis için, anan için, baban için, seninki gibi bir ün ne büyük şereftir, azizim Hippias! Gelelim Akhilleus ile Odysseus'a. Bunlar hakkında bize ne söyleyeceksin? Hangisini ötekinden üstün sayıyorsun? Bu üstünlük nerededir? Demin içerde kalabalık arasında seni dinlerken söylediklerini gereğince izleyemedim. Kalabalık yüzünden bir şey de sormadım; hem sözünü keserek seni rahatsız etmekten de çekindim. Ama mademki şimdi daha azlıgız ve Eudikos benim sana sormamı istiyor, soruyorum: sen de cevap ver, hele bu iki adam hakkında ne düşündüğünü, aralarında ne fark gördüğünü bildir, bizi aydınlat!
- c

HİPPİAS — Peki Sokrates, bu iki adam ve başkaları hakkındaki düşüncelerimi deminkinden daha açık anlatayım. İmdi, şöyle diyorum: Homeros, Akhilleus'u, Troya'ya gidenlerin en iyisi; Nestor'u en bilgisi; Odysseus'u da en kurnazı diye göstermiştir.

- d SOKRATES — Güzel! Yalnız, iyi anlayamadım; sorularımı çoğalttığım için de benimle alay etmemeni gene senden rica edeceğim. Hippias, ne olur, kızmadan, sabırsızlık göstermeden cevap vermek iyiliğinde bulun!

HİPPİAS — Sokrates, soranlar karşısında nasıl davranmak gerektiğini başkalarına, hem de para ile öğrettiğim halde, şimdi kendim senin sormanı hoş görmez, sana tatlılıkla cevap vermezsem, ayıp etmiş olurum.

SOKRATES — Eksik olma! Gene gelelim meselemize: Homeros'un, Akhilleus'u Hellenlerin en iyisi,

Nestor'u da en bilgisi diye gösterdiğini söyledin. Bununla ne demek istediğini anladım sanıyorum. Ama, şairin Odysseus'u insanların en kurnazı olarak gösterdiğini söylediğin zaman, açıkça söyleyeyim, bununla neyi anlatmak istediğini bir türlü kavrayamıyorum. Belki sora sora daha iyi anlarım. Sana göre Homeros, Akhilleus'u kurnaz bir adam olarak göstermemiş midir?

e

HİPPİAS — Hayır, asla, Sokrates! Homeros, onu insanların en doğrusu, en açık yürekli olarak göstermiştir; nitekim İlias'ın «Yalvarmalar» adıyla anılan bölümünde, Homeros, iki kahramanını konuşturduğu zaman, Akhilleus Odysseus'a şunları söyler:

365

«Zeus soyundan soylu Laertius oğlu, hünerli Odysseus! Ne yapmak istediğimi, nasıl yapacağımı ve nasıl olacağını sandığımı açık, dolambaçsız söyleyeceğim. Çünkü ben düşündüğünü gizleyen, düşündüğünden başka türlü konuşan adamdan, Hades'in kapıları kadar nefret ederim. Söyleyeceğim şeylerin doğru olduğunu olaylar meydana çıkaracaktır.»

b

İşte bu mısralar, her iki adamın huyunu açığa koyuyor: Akhilleus doğru özlü, doğru sözlü; Odysseus kurnaz, yalancı. Çünkü bu mısralarda Akhilleus'un Odysseus'a söylediklerinden bu anlaşılıyor.

SOKRATES — Şimdi düşünceni anladığımı sanıyorum, Hippias! Kurnaza yalancı diyorsun, öyle değil mi?

HİPPİAS — Elbette Sokrates! Homeros da İlias'la Odysseia'nın birçok yerinde Odysseus'u böyle anlatmıştır.

c

SOKRATES — Bundan da şüphesiz şu çıkar: Homeros, doğru sözlü adamla yalancı adamı birbirinden ayırmış, birbirine karıştırmaktan sakınmıştır.

HİPPİAS — Tabii. Başka türlü olabilir mi, Sokrates?

SOKRATES — Sen de bu fikirde misin, Hippias?

HİPPİAS — Şüphesiz! Başka türlü düşünmek tuhaf olur.

SOKRATES — Öyleyse artık Homeros'u bir yana bırakalım. Çünkü ona bu mısraları düzerken ne dü-

d

şündüğünü sormamıza imkân yok. Ama mademki onun kanısına sen kefilisin, onun diye inandığın düşünüşe ortak oluyorsun, o halde hem Homeros'un adına, hem de kendi adına cevap verirsın.

HİPPİAS — Pekâlâ, razıyım. Bana keyfinin istediği şeyi sor, ama çok uzatma.

SOKRATES — Peki. Sence yalancılar, hastalar gibi herhangi bir işe gücü yetmeyen kimseler midir, yoksa gücü yeten kimseler midir?

HİPPİAS — Her halde onları, birçok şeye, hele insanları aldatmaya gücü yeten kimseler savıyorum.

e SOKRATES — Demek, sana göre bunlar hem kurnaz, hem de herhangi bir işi becerebilen kimselerdir.

HİPPİAS — Şüphesiz.

SOKRATES — Ama acaba onlar sağduyu noksanından, ahmaklıktan dolayı mı, yoksa hile ve bir çeşit zekâdan dolayı mı, kurnaz ve aldatıcıdır?

HİPPİAS — Her şeyden önce hile ve zekâdan dolayı.

SOKRATES — Demek, bunlar zeki insanlardır?

HİPPİAS — Hem de nasıl, Zeus hakkı için!

SOKRATES — Peki, bunlar böyle zeki insanlar olduklarına göre, yaptıklarını bilirler mi, bilmezler mi?

HİPPİAS — Gayet iyi bilirler. Onlara bunun için kötü insanlar diyoruz ya...

366 SOKRATES — Bildiklerini bilen insanlar olduklarına göre, cahil midirler, bilgili midirler?

HİPPİAS — Şüphesiz bilgili insanlardır; hiç olmazsa aldatma sanatında...

SOKRATES — Şimdi burada biraz duralım ve söylediğin şeyleri bir gözden geçirelim: Sen diyorsun ki, yalancılar, yalan söyledikleri zaman, yetkili, zeki, bilgili ve hünerli insanlardır.

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Sonra, gene şöyle diyorsun: Doğrularla yalancılar başka başka ve birbirine zıt insanlardır.

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Demek ki, sana göre yalancılar yetili ve hünerli kimselerdir.

HİPPİAS — Şüphesiz.

SOKRATES — Peki, yalancıların yetili ve hünerli olduklarını söylemekle, onların, istedikleri zaman yalan söyleyebildiklerini mi, yoksa üzerinde yalan söyledikleri şeyleri anlamadıklarını mı demek istiyorsun?

HİPPİAS — İstedikleri zaman yalan söyleyebilirler demek istiyorum.

SOKRATES — Demek ki, söylediklerini toplayacak olursak; yalancılar, yalan söylemede yetili ve hünerli kimselerdir.

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — O halde aldatmaya gücü yetmeyen ve bilgisiz olan bir kimse, yalancı olamaz.

HİPPİAS — Olamaz.

SOKRATES — Bir insan istediği işi istediği zamanda yaparsa, bu işe gücü yetiyor demektir, değil mi? Tabii, hastalık ve buna benzer engeller bir yana bırakılırsa... Örneğin sen, istediğin zaman benim adımı yazabilirsin; benim söylemek istediğim bu... Senin de, «bir işe yetili» deyince anladığın bu değil mi?

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Şimdi söyle bana, Hippias, sen sayı işlerinde, hesapta usta değil misin?

HİPPİAS — Kimse benim kadar bu işlerden anlamaz.

SOKRATES — Örneğin, biri sana üç kere yedi yüzün ne ettiğini sorsaydı, herkesten daha çabuk ve daha doğru cevap verirdin.

HİPPİAS — Elbette.

SOKRATES — Çünkü sen bu işte en yetili, en bilgili insansın.

HİPPİAS — Öyle.

SOKRATES — Bu kadar mı ya? Herkesten çok yetili olduğun, herkesten iyi bildiğin bu işte, yani hesapta, herkesten iyi de değil misin?

HİPPİAS — Şüphesiz.

SOKRATES — Böylece bu işte doğruyu en iyi söyleyebilecek adam sensin, değil mi?

HİPPİAS — Her halde.

- e SOKRATES — Aynı konularda en iyi yalan söyleyecek kimdir desem, ne dersin, Hippias? Haydi şimdiye kadar yaptığın gibi açıkça ve cesaretle cevap ver. Biri sana üç kere yediyüzün kaç ettiğini sorsaydı, sen de doğru cevap vermemek, yalan söylemek isteseydin; o adamı en iyi aldatabilecek, bu konuda doğruyu söyleyebildiği kadar yalan söyleyebilecek insan da sen mi olurdun, yoksa hesap işlerinde cahil bir insan, karşısındakini senden daha iyi mi aldatabilirdi. Elbette sen, değil mi? Nitekim, böyle bir cahil, istemeden, sırf bilgi noksanlığı yüzünden, tesadüfün oyunuyla hakikati söyleyebilir; oysa bilgili olan sen, yalan söylemek isteyince her zaman aynı derecede iyi yalan söyleyebilirsin.

HİPPİAS — Evet, haklısın.

SOKRATES — Şimdi, yalancı, hesaptan başka işlerde yalan söyler de hesap, sayı işlerinde yalan söylemez diyebilir miyiz? Yalancı hesap işlerinde de yalan söyleyebilir, değil mi?

HİPPİAS — Zeus hakkı için! Yalancı değil mi, her işte yalan söyleyebilir tabii.

SOKRATES — Demek ki Hippias, hesap ve sayı işlerinde de yalancı bir adam bulunabileceğini kabul ediyoruz.

HİPPİAS — Evet.

- b SOKRATES — Bu ne çeşit bir adam olacak dersin? Demin kabul ettiğin gibi, bunun yalancı olması için, yalana gücü yetmesi gerektir, değil mi? Çünkü hatırlıyorsun ya, sen de söyledin, bu işe gücü yetmeyen yalancı olamaz.

HİPPİAS — Hatırlıyorum, böyle söylemiştim.

SOKRATES — Gene demin, hesap işlerinde en iyi yalan söyleyebilecek adamın da kendin olduğunu söylemiştin.

HİPPİAS — Evet, öyle söylemiştim.

- c SOKRATES — Ama hesap işlerinde en çok doğruyu söyleyebilen de sen değil misin?

HİPPİAS — Şüphesiz.

SOKRATES — Böylece, hesap işlerinde yalan ve

doğru söyleyebilen aynı adam oluyor; bu konuda o, «iyi» diye ün almış, yani hesap işlerinde usta bir adamdır, değil mi?

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Öyleyse, Hippias, hesap işlerinde en iyi diye gösterebileceğimiz kimse, yalancı adamdır. Çünkü bu adam yetilidir. Ama doğruyu söyleyecek de gene olur.

HİPPİAS — Öyle olmalı.

SOKRATES — Görüyorsun ya, hesap işlerinde aynı adam hem yalancı, hem doğru söyleyen adamdır; doğru söyleyen adam, hiç de yalancıdan daha iyi değildir, çünkü her ikisi aynı kişi oluyor, senin sandığın gibi, birbirlerine hiç zıt değiller.

HİPPİAS — Evet, seçtiğin örneğe göre öyle.

SOKRATES — İstersen başka bir örnek alalım.

HİPPİAS — Hayhay.

SOKRATES — Sen geometride de ustasın, değil mi?

HİPPİAS — Şüphesiz.

SOKRATES — Geometri için de hesap için söylediklerimizi söyleyemez miyiz? Yani, geometri şekilleri üzerinde karşındakine hem en doğru bilgiyi verebilecek, hem de en yanlış şeyleri öğretebilecek olan adam, ancak usta geometrici değil midir?

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Bu bilgide ondan daha ustasını gösterebilir miyiz?

HİPPİAS — Gösteremeyiz.

SOKRATES — O halde, aldatmakta ve doğruyu söylemekte en çok yeti gösteren, iyi ve usta geometricidir. Geometri şekilleri üzerinde yalan söyleyecek bir adam ararsak, usta geometriciye baş vururuz; çünkü onda bu iş için gereken yeti vardır; bilgisiz ise yalan söyleyemez; ve biraz önce anlaştığımız gibi, yalan söyleme yetisi olmayan adam da yalancı olamaz.

HİPPİAS — Doğru.

SOKRATES — Üçüncü örnek olarak astronomiyi alalım. Bu bilgide sen daha da derin olduğunu söylersin, değil mi Hippias?

d

e

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Astronomi için de aynı şeyi söyleyemez miyiz?

HİPPİAS — Elbette söyleyebiliriz.

SOKRATES — Demek ki, astronomide de yalan söyleyebilecek, iyi astronomdur, yani bu konular üzerinde yalan söylemeye yetisi olan kimsedir; bu yetisi olmayan adam yalan söyleyemez, çünkü bilgisizdir.

HİPPİAS — Her halde.

SOKRATES — Demek ki astronomide de doğruyu söyleyenle yalan söyleyen aynı adam oluyor.

HİPPİAS — Öyle olmalı.

- SOKRATES — Şimdi, Hippias, haydi, aklına gelen bütün bilgileri bir gözden geçir, bakalım hepsi için aynı şey söylenebilir mi, söylenemez mi. Doğrusunu söylemeli, sen bütün bilgilerde insanların en ustası-sın. Hattâ bir defasında, Agorada, sarrafların tezgâhları önünde gıpta edilecek çeşit çeşit bilgilerini sayıp döküyor, onlarla övünüyordun. Söylediklerin hatırımdadır: Bir gün, Olympia'ya gelmişsin, üstünde kendi el işi olmayan bir tek şey yokmuş. Bir defa, parmağındaki yüzüğü (hünerlerini sayıp dökmeye bununla başlıyordun) kendin yapmışsın, çünkü kuyumculuk işleri elinden gelirmiş; sonra, mühür yüzüğün, kaşığın ve yağ kabın, hepsi kendi elinin işleriymiş. Ayakkabılarını kendi elinle diktğine, elbiseni, gömleğini kendin dokuduğuna da herkesi inandırmak istiyordun. Gömleğinin belindeki kuşağı da kendin ördüğünü söylüyordun. Bu, Persa'da yapılan en kıymetli kuşakların aynıydı. Dinleyicileri en çok hayrette bırakan bu son marifetin olmuştu. Bundan başka, o gün Olympia'ya beraberinde bir sürü şiirler, epos'lar, tragedia'lar, dithyrambos'lar ⁽¹⁾, birçok nesir nutuklar, daha ne bileyim neler getirmişsin. Bütün bu bilgileri sayıp dökerken şunu da söylüyordun: bunlarda sen herkese taş çıkartırmışsın; sadece bunlarda mı, unutmadıysam, ritimde, musiki makamlarında, gramerde, daha birçok şeyde de senden ustası yokmuş. Ha, hep-

(1) *Dionysos şerefine söylenen dinî şarkılar.*

sinden çok öğündüğün, ezberleme sanatını, az kalsın unutacaktım... Hâsılı o gün, şimdi hatırlayamadığım daha birçok bilgi ve sanatı da sayıp dökmüştün.

Demek istediğim şu: Yukarda beraberce vardığımız sonuçlardan sonra, sayısı hiç de az olmayan bu bilgilerde ve eğer varsa, daha başka bilgilerde de, yalancı ile doğru söyleyen, ayrı ayrı insanlar olabilir mi? İstedığın çeşit hünerleri, marifetleri (ne dersen de), düşün, hatırından geçir... Söylediğim gibi, bir tane bile bulamayacaksın, çünkü yoktur; varsa söyle...

369

HİPPİAS — Bilmem, şimdi hatırıma gelmiyor.

SOKRATES — Daha sonra da gelmeyecek... Hippias, dediklerimde haklıysam, yukardaki sözlerimden nasıl bir sonuç çıktığını anlamak için bu sözleri bir hatırlamak yeter.

HİPPİAS — Ne demek istediğini pek iyi anlayamadım, Sokrates.

SOKRATES — Ezberleme sanatını iyi kullanmanın da ondan... Her halde buna lüzum olmadığını düşündün. Demek hatırlatmak bana düşecek. Akhilleus doğru sözlü, Odysseus da yalancı ve kurnazdır diyor-dun, hatırladın mı?

HİPPİAS — Evet.

b

SOKRATES — Ama şimdi görüyorsun, aynı adamın hem doğru sözlü, hem de yalancı olduğunda bizim hiç şüphemiz kalmadı. Öyle ki: Odysseus yalancı ise, aynı zamanda doğru sözlü bir adamdır... Akhilleus doğru sözlü bir adam ise aynı zamanda yalancıdır. Böylece, bunlar hiç de birbirinden farklı ve birbirine zıt insanlar değil, biribirinin tamamıyla benzeridir.

HİPPİAS — Sokrates, gene her zamankilere benzer bir akıl yürütmeye başladın. Senin âdetindir, bir düşünce zincirini bütün olarak almazsın da, tutar bunun en çapraşık bir noktasına yapışırsın. Ama istersen, bir kere daha, sana birçok kanıtlarla, kusursuz bir biçimde şunu gösterebilirim: Homeros, Akhilleus'u Odysseus'tan daha iyi, yalancılığa yetisi olmayan bir insan; Odysseus'u ise, tam tersine, kurnaz, her fırsatta yalan söyler ve Akhilleus'tan aşağı bir insan olarak anlatmıştır. Şimdi sen artık, istiyorsan, sözlerime kar-

c

şılık söyleyeceklerini söyle; Odysseus'un Akhilleus'tan üstün olduğunu kanıtla. Sonunda hangimizin daha doğru söylediğini dinleyicilerimizin kararına bırakalım.

- d** SOKRATES — Hippias, senin benden daha bilgili olduğunda şüphe etmek aklımdan bile geçmez. Herkes bilir; benim âdetim, biri bir şey söylerse bütün dikkatimle dinlemektir; hele konuşan, bilgili bir adam olursa, söylediklerinden bilmediklerimi öğrenmek istediğim için, bıkmadan ona bir şeyler sorarım, daha iyi anlayayım diye sözlerini evirir, çevirir, birbiriyle karşılaştırırım. Ama, karşımdaki bana değersiz bir adam gibi geldiyse, ona bir şey sormam, söylediklerine aldırmam. Benim bu huyumu bilersen, kimlere bilgili diye değer verdiğimi anlarsın. Bir şeyler öğrenmek, bir şeyler kazanmak isteğiyle böylelerinin sözlerine sımsıkı yapıştığını görürsün. Demin seni dinlerken de böyle oldu; senin söylediğine göre, Akhilleus'un Odysseus'u geveze bir yalancı saydığını anlatan mısralar kulağıma çalındı. Dediklerin doğru ise, Homeros'un eserinin hiç bir yerinde kurnaz Odysseus'
- 370** un yalan bir şey söylemesi, Akhilleus'un ise, tam tersine, senin sözünle gerçekten kurnaz olarak belirtilmesi tuhafıma gitti. Akhilleus'un yalan söylediği muhakkak. O, baştan, biraz önce senin okuduğun şu sözleri söylüyor: «Düşündüğünü gizleyen, düşündüğünden başka türlü konuşan adamdan, Hades'in kapıları kadar nefret ederim.» Arkasından hemen, ne
- b** Odysseus'un ne de Agamemnon'un onu karardan döndüremeyeceklerini, ne olursa olsun, artık Troya önünde kalmayacağını bildiriyor: «Yarından tezi yok» diyor, «Zeus'la öteki Tanrılara bir kurban sunduktan sonra gemilerimi yükleyip denize indireceğim; o zaman merak eder de bakarsan, sabah vakti, gemilerimin bol balıklı Hellespontos'ta yüzdüklerini, gemilerde adamlarımın durup dinlenmeden kürek çektiklerini göreceksin. Sonra, yeryüzünü yerinden oynatan Tanrı kısmet eder de yolum açık olursa, üçüncü gün Phthia'nın bereketli kıyılarına erişeceğim.» Bu kadar mı ya? Daha önce, Agamemnon'la atışırken de: «Kı-
- c**
- d**

sacası, Phthia'ya dönüyorum; uçları kıvrık gemilerimle memleketi dönmek benim için hayırlı olur; burada şerefsiz bir adam olarak kalıp senin hesabına servetler ve hazineler toplamaya hiç niyetim yok!» demişti. İyi ama, bütün ordunun karşısında olsun, silâh arkadaşlarının önünde olsun, bunları söyledikten sonra, onun memleketine dönmek üzere hazırlandığını, hattâ gemilerini denize indirdiğini gören olmuyor; o hiç oralı değil; sanki bu sözleri söyleyen kendi değilmiş gibi, sözlerinin birinde durmuyor. İşte, aziz Hippias, bu sözleri dinledikten sonra, Homeros'un, bu iki kahramandan hangisini daha iyi göstermek istediğini bir türlü anlamadım da demin bunu sana sordum; ben düşünüyordum ki her ikisi de mükemmel adamlardır, yalancılıkta olsun, doğrulukta olsun, başka özelliklerde olsun, hangisinin ötekinden üstün olduğunu kestirmek güçtür. Sanıyorum ki bu bakımdan da bu iki adam birbirine benziyor.

HİPPİAS — Sorunu doğru olarak ele almıyorsun, Sokrates; Akhilleus yalan söylüyor, ama, bunu yalancılık, hile olsun diye yapmıyor, istemeye istemeye yalan söylemiş oluyor; ordudaki bozgun onu kalmak ve yurttaşlarına yardım etmek zorunda bırakmıştır. Ama Odysseus öyle mi? O bile bile, isteyerek, yalan söylüyor.

SOKRATES — Bu sefer de sen beni aldatıyor, böylece Odysseus'un yaptığını yapıyorsun, aziz Hippias!

HİPPİAS — Ben mi Sokrates? Nasıl olur! Ne demek istiyorsun? Seni nasıl aldatıyor muşum?

SOKRATES — Öyle ya, Akhilleus'un bile bile yalan söylemediğini ileri sürüyorsun. Oysa, bu adam sadece boş yere atıp tutmakla kalmıyor; Homeros onu, bile bile aldatan, iki türlü konuşmasını bilen, kurnazlıkta Odysseus'u geride bırakan bir adam diye anlatmıştır. Gerçekten, Odysseus'u, aslı esası olmayan sözlerle kolayca kandırmak ustalığında, Akhilleus o kadar ileri gidiyor ki, Odysseus'un karşısında kendi sözlerini bile yalancı çıkaracak gibi konuşmayı göze alıyor da Odysseus hiç farkına varmıyor. Bunun böyle olduğu muhakkak, çünkü Odysseus'un cevaplarında,

e

371

- b** kandırıldığının farkına vardığını gösteren hiç bir şey yok.

HİPPİAS — Sokrates, bu yargıya nasıl varıyorsun?

SOKRATES — Bilmiyor musun? Akhilleus, Odysseus'a gün doğarken denize açılacağını söyledikten az sonra Aias'la başka türlü konuşur: gitmeyeceğini söyler.

HİPPİAS — Nerede?

- c** SOKRATES — Şu parçada: «Bilge Priamos'un oğlu, tanrılık Hektor Argos'luları öldüre öldüre ta Mirmidonların gemilerine ve çadırlarına kadar gel-medikçe, gemileri ateşe vermedikçe kanlı savaşlara katışmayacağım. Hektor ne kadar ateşli olursa olsun, onu burada, çadırımın ve kara gemimin yanında durduracağım.» Hippias, Thetis'in oğlu, çok bilge Kheiron'un elinde büyümüş Akhilleus, az önce boş
- d** lâflarla konuşanlara karşı en derin hakaretlerini savurduğu halde, çok geçmeden ,Odysseus'a gideceğini, Aias'a da kalacağını söyleyecek kadar unutkan mıydı sanıyorsun? Onun bunu, Odysseus'un sâf bir adamcağız olduğuna, aldatma sanatında onu nasıl olsa alt edeceğine akli yattığı için, bile bile yaptığını kabul etmiyor musun?

- e** HİPPİAS — Sokrates, ben senin gibi düşünmüyorum. Hayır, Akhilleus düşüncesini saflığından değiştirmiş olmalı. Aias'a başka, Odysseus'a başka söylemiş olmasının nedeni budur. Ya Odysseus öyle mi? Doğru söylediği zaman da yalan söylediği zaman da, niveti kötüdür.

SOKRATES — O halde Odysseus, Akhilleus'tan daha iyi demek.

HİPPİAS — Hiç bir zaman, Sokrates; bu olur şey mi!

SOKRATES — Ne demek? Demin bile bile yalan söyleyenlerin, bilmeden söyleyenlerden daha iyi olduklarını kabul ettin ya...

- 372** HİPPİAS — Sokrates, bile bile eğri olanların, kötü bir niyetle hileye sapanların, kötülük edenlerin; bilmeden istemeden bu çeşit bir suç işlemiş olanlardan daha iyi olacaklarını nasıl düşünebilirsin?

Biri bilmeden, istemeden eğrilik etmiş, yalan söylemiş, yahut başka türlü kötü bir iş işlemiş olsa, biz bunu pek o kadar büyük bir kabahat saymayız; kanunlar da, bile bile kötülük edenlere karşı daha sert, bu suçları bilmeden işlemiş olana daha yumuşak davranır .

SOKRATES — Görüyorsun, Hippias, ben bilgin kişilere bilmediğim şeyleri sorarken her meselenin üzerinde fazla durduğumu söylerim ya, bunda ne kadar haklıymışım. Bu huy da, galiba benim biricik meziyetim; geri kalan niteliklerim bir işe yaramaz. Ben gerçeği bir türlü kavrayamıyorum; kanıtı işte meydana: içinizden, bilgisi bütün Hellenlerce tanınmış birinin karşısına çıktım mı, bir şey bilmediğim belirliyor; çünkü, üzerinde sizlerle anlaştığım bir tek sorun yoktur. Bilgisizliğe, bilen kimselerle düşünce ayrılığına düşmüş olmaktan daha iyi kanıt olur mu? Yalnız, benim bir tek, eşi bulunmaz meziyetim var ki, o beni kurtarıyor: ben öğrenmekten utanmam, araştırırım, sorduklarıma cevap verenlere minnet duyarım; hiç kimseye karşı nankörlük etmemişimdir; bana bir şeyler öğretmiş olana borçlu olduğumu her zaman kabul etmişimdir; öğrendiklerimi kendim bulduğumu hiç bir zaman ileri sürmemişimdir. Bana ders vereni, bilmediğimi öğreteni her zaman över, ondan bilgili bir adam diye söz eder, öğrendiklerimi dört bir tarafa yayarım. Bak işte şimdi de seninle anlaşıyoruz; sen bir türlü söylüyorsun, ben bir türlü... Ama biliyorum ki, bütün kabahat bende, çünkü, kendimden söz ederken, sözü zorlamamak için diyelim, ben ne isem oyum. Bana öyle geliyor ki hakikat, söylediklerinin tam tersi, aziz Hippias. Bana göre, bile bile, isteyerek başkalarına zarar veren, haksızlık eden, yalan söyleyen, onu bunu aldatan ve kötülük eden kimseler, bütün bunları istemeyerek, bilmeyerek yapanlardan daha iyidir. Ama, gene öyle zamanlar oluyor ki, bu söylediklerimin tersini de düşünüyorum; hâsılı bir düşünceden ötekine gidiyorum, bu da bilgisizliğimden olacak. Şu anda beni bir şey sürüklüyor; isteyerek kötülük edenlerin, istemeyerek edenlerden daha iyi olduklarına beni inandırıyor. Bunun nedenini, daha önceki düşüncelerimizde buluyorum. Çünkü bunlarda, yukarda

b

c

d

e

373

saydığımız suçları istemeyerek işleyenlerin, isteyerek işleyenlerden daha kötü kimseler olduğu sonucuna varmıştık. Artık, imdadıma koşmak ve ruhumu bu perişanlıktan kurtarmak iyiliğini benden esirgemesin. Ruhumu cahillikten kurtarırsan, vücudumu bir hastalıktan kurtarmış olmaktan çok daha büyük bir hayır işlemiş olacaksın. Yalnız, sana baştan söyleyeyim: uzun konuşursan beni derdimden kurtaramazsın, çünkü seni izleyemem. Ama, deminki gibi kısa kısa cevaplar verirsen, bana büyük iyilik etmiş olursun ve sanırım ki bu senin için de zararlı olmaz.

Apemantos'un oğlu Eudikos, seni de yardımına çağırmaya hakkım var, çünkü beni Hippias'la konuşmaya sürükleyen sensin. Hippias bana cevap vermeye yanaşmazsa, konuşması için rica et.

- b** EUDİKOS — Aziz Sokrates, Hippias'ın sana cevap vermekten kaçacağını, bizi yalvartacağını sanmıyorum. Böyle bir şey yaparsa, ta baştan verdiği sözde durmamış olur: hiç bir sorudan kaçmayacağını söylememiş miydi. Doğru değil mi, Hippias? Böyle söylemiştin, değil mi?

HİPPİAS — Evet, doğru. Ama, biliyor musun, Eudikos, Sokrates söylenen şeyleri karmakarışık, içinden çıkılmaz bir hale sokup duruyor. Hani, insana kötülük etmek istiyor diyeceğim geliyor.

SOKRATES — Aziz Hippias, emin ol bunu isteyerek yapmıyorum; öyle olsaydı kendimi, senin ileri sürdüğün gibi bilgin ve usta sayardım. Kusurumu bağışlamalısın. Zaten sen, bir yandan da, istemeden kötülük işlemiş olanları hoş görmek gerektiğini de söylemiyor muydun?

- c** EUDİKOS — Öyle, Hippias, hoş görmelisin! Haydi, hem bizim hatırımız için, hem de verdiğin sözü tutmak için, Sokrates'in soracaklarına cevap ver.

HİPPİAS — Peki Eudikos, senin hatırın için cevap vereceğim. Haydi Sokrates, istediğini sor.

SOKRATES — Peki Hippias; ele aldığımız şu sorunu, yani, isteyerek kötülük eden adam mı daha iyidir, istemeyerek eden mi, sorununu derinden incelemeyi pek istiyorum. Bunun için bir yol tutacağız; sa-

niyorum, bu en doğru yol olacak. Söyle bakayım; sana göre iyi koşucular var mıdır?

HİPPİAS — Elbette vardır.

SOKRATES — Kötü koşucular?

HİPPİAS — Kötü koşucular da vardır.

SOKRATES — İyi koşan adama iyi koşucu, kötü koşan adama da kötü koşucu deriz, değil mi?

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Çabuk koşmayan kötü koşuyor, çabuk koşan da iyi koşuyor demektir?

HİPPİAS — Öyle.

SOKRATES — Demek ki koşuda çabukluk iyi, yavaşlık kötüdür?

HİPPİAS — Şüphe mi var!

SOKRATES — Kendi isteğiyle yavaş koşan mı daha iyi koşucudur, istemediği halde yavaş koşan, yani çabuk koşmak istediği halde koşamayan mı iyi koşucudur?

HİPPİAS — İsteğiyle yavaş koşan.

SOKRATES — Peki, koşmak kelimesinde «bir iş görmek» anlamı var mıdır?

HİPPİAS — Vardır.

SOKRATES — Sade bir iş görmek anlamı mı? Bununla aynı zamanda sonuna ermiş bir iş de anlatılmıyor mu?

HİPPİAS — Anlatılıyor.

SOKRATES — Demek ki kötü koşan, koşma hususunda kendine hiç de iyi bir ün kazandırmayan kötü bir iş görmüş olur.

HİPPİAS — Evet, kötü bir iş.

SOKRATES — Yavaş koşana kötü koşucu deriz, değil mi?

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Öyleyse, iyi koşucu, kötü ad' kazandıran bu kötü işi isteyerek yapabilir, kötü koşucu ise bunu istemediği halde yapmış olur, değil mi?

HİPPİAS — Öyle olmalı.

SOKRATES — Demek ki koşuda, istemeden kötü bir iş yapmış olan adam, isteyerek yapan kadar iyi değildir?

HİPPİAS — Koşu için, bu dediğin doğru.

374 SOKRATES — Ya güreşte, en iyi güreşçi kimdir? İsteyerek yıkılan mı, istemediği halde yıkılan mı?

HİPPİAS — Sanırım, istemediği halde yıkılan.

SOKRATES — Güreşte yıkılmak mı daha kötü, daha haysiyet kırıcıdır, yıkmak mı?

HİPPİAS — Yıkmak.

SOKRATES — Öyleyse, güreşte de, daha kötü ve haysiyet kırıcı bir işi isteyerek yapan, bunu istemediği halde yapandan daha iyi güreşçidir, değil mi?

HİPPİAS — Öyle olmalı.

b SOKRATES — Ya öteki beden işlerinde? Biribiri- nin zıddı iki çeşit işi birden, yani hem kuvvetlinin başarabileceğini, hem de zayıfın yapabileceğini; hem şeref kazandırana, hem haysiyet kırana, ancak beden yapısı daha iyi olan yapabilir; böyle bir adam, kötü bir iş yapmışsa, isteyerek yapmıştır; oysa öteki, yani vücudu mükemmel olmayan, kötü işi, istemediği halde, elinden iyisi gelmediği için yapmıştır, değil mi?

HİPPİAS — Evet, beden işlerinde her halde böyle olmalı.

SOKRATES — Boyu bosu yerinde bir adam için ne dersin? Bedenine çirkin, biçimsiz şekiller vermek, güzel bedenli adamın isteğine kalmış bir şeydir; çirkin bedenlinin, istemediği halde bedeni biçimsizdir, öyle değil mi?

HİPPİAS — Öyle.

c SOKRATES — Demek ki, bedenin biçimsizliği, isteyerek olmuşsa, bedenün üstün yeteneğinden, istemediği halde olmuşsa, kusurundan ileri geliyor?

HİPPİAS — Öyle olmalı.

SOKRATES — Ses için ne dersin? Hangi ses daha iyidir? Şarkı söylerken isteyerek yanlış söyleyen adamın mı, yoksa istemediği halde yanlış söyleyeninki mi?

HİPPİAS — İsteyerek yanlış söyleyeninki.

SOKRATES — Ötekininki berbattır, değil mi?

HİPPİAS — Elbette.

SOKRATES — Peki, sende iyi bir şey bulunmasını mı istersin, kötü bir şey bulunmasını mı?

HİPPİAS — İyi bir şey, elbette.

SOKRATES — Örneğin, istediğin için topallayan ayaklar mı istersin, istemediğin halde topallayan ayaklar mı?

HİPPİAS — İsteddiğim için topallayan ayaklarım olmasını isterim.

SOKRATES — Zaten, topallamak ayakların bir kusuru, doğadan gelme bir noksandır, değil mi? **d**

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Uzağı görmemek de gözlerin bir kusurudur, değil mi?

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Bütün ömrünce hangi çeşitten gözlerin olmasını istersin? Dilediğin zaman iyi görmeyen, yanlış gören gözler mi, yoksa istemediğin halde kötü gören gözler mi?

HİPPİAS — Elbette dilediğim zaman iyi görmeyen çeşitten gözler isterim.

SOKRATES — Demek ki bedeninin organlarından, dilediğin zaman kötü işleyenleri, istemediğin halde işleyenlere tercih ediyorsun?

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — O halde, kulak olsun, burun olsun, ağız olsun, duyma organlarından hangisi olursa olsun; hepsi için aynı yargıyı veriyorsun; istemediğin halde kötü işleyenleri beğenmiyorsun, kötü buluyorsun; istediğin zaman kötü işleyenleri iyi buluyor, beğeniyorsun, öyle mi? **e**

HİPPİAS — Öyle olmalı.

SOKRATES — Peki, gelemim âletlere... İsteddiğimiz için kötü iş gören âletler mi kullanılmaya daha elverişlidir, istemediğimiz halde kötü iş görenler mi? Örneğin, istediğimiz için gemimizi yanlış yola götüren bir dümen mi daha iyidir, istemediğimiz halde gemiyi doğru yoldan saptıran dümen mi?

HİPPİAS — Elbette, birincisi daha elverişlidir.

SOKRATES — Yay, lyra, flavta ve bunlar gibi her âlet için aynı yargıyı verebiliriz ya?

HİPPİAS — Hakkın var.

SOKRATES — Peki, şimdi de atı ele alalım. İs-

tendiği zaman kötü yürütülebilen bir at, istenmediği halde kötü yürüyen bir attan daha mı iyidir, daha mı kötüdür?

HİPPİAS — Elbette daha iyidir.

SOKRATES — Demek daha iyidir!

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Öyleyse, iyi cins bir atla, insan isterse, o atın işi olan şeyi kötü olarak yapmak da mümkündür. Ama, kötü cins bir atla, bu işi, insan istemediği halde kötü olarak yapmak zorundadır.

HİPPİAS — Öyle.

b SOKRATES — Köpek ve bütün başka hayvanlar için de ayrımı söyleyebiliriz değil mi?

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Şimdi insana geçelim. Bir okçu için nasıl bir ruh daha iyidir? Okçu istediği zaman hedefe oku deydirmeyen bir ruh mu, yoksa okçu nişanı vurmak istediği halde hedefe deydirmeyen ruh mu?

c

HİPPİAS — İsteddiği zaman deydirip, istediği zaman deydirmeyen...

SOKRATES — Demek böyle bir ruh, okçuluk için daha iyidir.

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Öteki, yani vurdurmak istediği halde vurduramayan ruh, istemediği zaman vurdurmavandan daha kötüdür.

HİPPİAS — Evet, okçuluk için öyle...

SOKRATES — Ya hekimlikte? İsteddiği zaman hastanın bedenine zarar verdiren bir hekim ruhu en bilgili ruhtur, değil mi?

HİPPİAS — Evet.

d

SOKRATES — Peki, flavtacılık ve daha başka hüner ve bilimlerde üstünlük daima, istediği zaman ve istediği için kötülük etmesini; güzelliğe ve kurallara aykırı iş görmesini bilen ruhta değil midir? Bütün bu saydığımız kusurları, suçları istemediği halde işlemiş olan kimse değersiz sayılmaz mı?

HİPPİAS — Öyle olmalı.

SOKRATES — Demek ki biz, kölelerimizin, iste-

dikleri zaman kusur eden, kötü iş görebilen ruhları olmasını isteriz, istemedikleri halde kötü iş gören ruhları olmasını istemeyiz; çünkü, birinci çeşitten ruhlar daha çok işe yarayacaktır ve böylece ikincilerden üstündür.

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Biz kendi ruhumuzun da mümkün olduğu kadar iyi olmasını istemez miyiz?

HİPPİAS — İsteriz.

SOKRATES — O halde, bizim ruhumuz da istediğimiz için kurallara aykırı gider, kötülük işlerse, istemedikleri halde bu kusurları işleyenlerin ruhlarından daha iyi olacaktır, değil mi?

HİPPİAS — Doğrusu ya, Sokrates, bile bile, isteyerek kötülük edenlerin istemeden edenlerden daha iyi olduklarını kabul etmek pek garip olur.

SOKRATES — Ne yaparsın? Düşüncelerimizin sonunda bunun böyle olduğunu görmedik mi?

HİPPİAS — Seni bilmem ama, ben bunu kabul edemeyeceğim.

SOKRATES — Sahi mi, Hippias? Oysa ben senin de benim gibi bu sonuca vardığını sanıyordum. Neyse, sen benim bir soruma daha cevap ver. Doğruluk ya bir kuvvet, yahut bir bilgi, yahut da hem bir yeti, hem de bir bilgidir, değil mi?

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Doğruluk ruhun bir yetisi ise, en yetili ruh, aynı zamanda en doğru ruhtur, değil mi? Böyle olmalı, çünkü yukarda bunu kabul ettik.

HİPPİAS — Evet kabul etmiştik.

SOKRATES — Doğruluk bir bilgi ise, en bilgili ruh, en doğru ruhtur; en bilgisiz olanı da en eğri olan ruhtur. Öyle değil mi?

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Doğruluk hem bir yeti, hem de bir bilgi ise, o zaman her ikisine sahip olan, yani hem yetisi, hem bilgisi olan insan en doğru insan, bunlara sahip olmayan insan da doğruluktan yoksun insandır, öyle mi?

e

376

b

c

HİPPİAS — Öyle görünüyor.

SOKRATES — Yukarda ,en yetili, en bilgili ruhun en iyi, her türlü işte iki zıt sonucu, yani hem güzel olanı, hem de güzel olmayanı gerçekleştirmeye en elverişli ruh olduğunu kabul etmiştik, değil mi?

HİPPİAS — Evet.

d SOKRATES — Demek ki, böyle bir ruh güzel olmayan şeyi yapınca, bunu isteyerek, kendi yetisiyle ve hüneriyle yapıyor; böyle işler de, yani güzel işle onun zıddı olan iş, yahut da bunlardan sadece biri, doğruluğun eserleridir.

HİPPİAS — Öyle görünüyor.

SOKRATES — Öteden de, haksızlık etmek kötülük etmektir; haksızlık etmemek de güzel bir iş yapmaktır.

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Böylece en yetili ve en iyi ruh, haksızlık etti mi bunu isteyerek, bilerek yapacaktır, kötü ruh ise istemeden yapacaktır.

HİPPİAS — Öyle olacak.

SOKRATES — Bir adamın ruhu iyi ise kendi de iyidir, kötü ise kendi de kötüdür.

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — O halde, isteyerek haksızlık etmek, iyi adamın, istemeden haksızlık etmek de kötü adamın işidir. Çünkü bir adamın ruhu iyi olunca kendi de iyidir.

e HİPPİAS — Evet, her halde öyledir.

SOKRATES — Demek ki Hippias, isteyerek kötülük eden, çirkin ve haksız işler işleyen insan (eğer böyle bir insan sahiden varsa), iyi insandan başkası değildir.

HİPPİAS — Doğrusu ya, Sokrates, senin bu düşünceni kabul edemem.

SOKRATES — Zaten kendim 'de bu düşüncemi kabul edemeyeceğim, Hippias. Oysa şu anda, araştırmamızın sonunda, bu sonuca birlikte varmış oluyoruz. Ama, biraz önce de dediğim gibi, ben bu konularda boyuna bocalayıp duruyorum; kâh böyle kâh şöyle düşünüyorum. Benim ve bana benzer cahillerin

bu konuda kararsız kalmalarında şaşılacak bir şey yok, ama, sizin gibi bilgili kimselerin de bizler gibi, bu konularda boyuna fikir değiştirmeniz bizi çok korkutuyor. Çünkü, siz de bizden farksız olduktan sonra, başımız sıkıldığı zaman size koştuktan bir fayda çıkmayacak, kararsızlıklarımızdan bir türlü kurtulamayacağız.

MİNOS

[Ya da Yasa üzerine]

Çeviren:

AYŞIN AKYOR

MİNOS'A GİRİŞ

Bu diyalog, Eflatun'un ilk eserlerinin, hünerli ve akla yakın görünen bir taklidi olmak bakımından Hipparkhos ile aynı sınıfa sokulabilirse de, Eflatun'un Sokrates'e ilişkin ilk yazılarında görülen ince ve canlı tasvirlerden yoksundur. Diyalogda, pek açık olmayan düşünceler acemice sıralanmıştır. Sokrates, adı verilmeyen arkadaşına, yasanın tanımını sorup aldığı çeşitli cevapların ne kadar çürük ve yetersiz olduğunu gösterir. Daha sonra, kendisi yasanın doğru bir yargı ya da gerçeğin keşfi olduğu görüşünü ortaya atar. Bunun üzerine arkadaşı, yasaların değişik topluluklarda geniş ölçüde değiştiğini belirtir. Sokrates, yasa olarak adlandırılan her şeyde, değişmeyen ve aynı kalan bir yan olması gerektiğini hatırlatır ve bunu, hekimlikten, tarımdan, bahçıvanlıktan, aşçılıktan örnekler vererek açıklar. Her çeşit meslekten kişilerde ya da yöneticilerde aradığı doğrunun bilgisi, onu, yasa yapıcılığın tüm sanatları ve görevleri kapsayan bir dağıtım hüneri olduğu düşüncesine götürür ve konuşmasını, Girit'teki Knossos kentinin kralı Minos'un bir yasa yapıcı olarak erdemlerini büyük bir ciddiyetle sıralayarak sürdürür. Ama tam bu uzun açıklamalar sayesinde, yasanın gerçek özünü kavrayacağımızı umduğumuz sırada, bu konudaki bilgisizliğimizin utanılacak bir şey olduğu söylenir ve tartışma böylece olumsuz bir biçimde yarıda kalır.

Konuşanlar :

SOKRATES, ARKADAŞ

SOKRATES — Söyle bana, yasa nedir?

313

ARKADAŞ — Hangi yasayı soruyorsun?

SOKRATES — Ne dedin? Bir yasa ile bir başka yasa arasında, yasa olma bakımından bir ayrılık var mıdır? Sorumun ne olduğunu iyice düşün. Altının ne olduğunu sormuş bulunsaydım, sen de bana hangi altından söz ettiğimi sorsaydın, sanırım, bu sorun yersiz olurdu. Çünkü, bence, bir altınla başka bir altın arasında; ya da bir taşla başka bir taş arasında, altın ya da taş olmaları bakımından, hiç bir ayrılık yoktur. Bunun gibi, ne de bir yasa ile bir başka yasa arasında ayrılık vardır; kanımca bütün yasalar birdir. Her biri aynı derecede yasadır, biri ötekinden ne daha fazla yasadır, ne de daha az. Asıl sorduğum şu: Genel olarak yasa nedir? Cevap vermeye hazırsan, söyle bana.

b

ARKADAŞ — Yasa, içtenlikle kabul edilmiş şeylerden başka ne olabilir, Sokrates?

SOKRATES — Öyleyse, sence, konuşma, konuşulan; görme, görülen; duyma, duyulan şeyler midir? Yoksa, konuşma, konuşulan şeylerden; görme, görülen şeylerden; duyma, duyulan şeylerden başka mıdır? Bunun gibi, yasa da, içten bir bağlılıkla uyulan, yerleşmiş şeylerden başka bir şey midir? Böyle mi yoksa değil mi, ne dersin?

c

ARKADAŞ — Şimdi başka bir şey olduğunu düşünüyorum.

SOKRATES — Öyleyse yasa, içtenlikle kabul edilmiş şeyler değildir.

ARKADAŞ — Sanırım değildir.

SOKRATES — Peki ne olabilir yasa? Konuyu söyle ele alalım: Demin söylediklerimiz hakkında birisi bize, «Görülen şeylerin görme yoluyla görüldüğünü söylediğinize göre, görmemizi sağlayan bu görme

314

nedir?» diye sorsa, cevabımız, «Gözler yoluyla nesneleri bize gösteren duyu,» olurdu. Yine şöyle sorsaydı: «Peki öyleyse, duyulan şeyler duyma yoluyla duyulduğuna göre, duyma nedir?» Ona, «Kulaklar yoluyla bize sesleri belli eden duyudur,» diyecektik. Diyelim ki yine aynı şekilde bize sorsa: «İçtenlikle kabul edilmiş şeyler, yasa yoluyla yerleştiğine göre, onların yerleşmesini sağlayan yasa nedir?» Öğrendiğimiz şeyleri öğrenmemizi sağlayan bilgi gibi bir algı veya kanıtlama mıdır, yoksa keşfedilen şeyleri keşfettiren, örneğin, sağlık ve hastalık konularında hekimliğin; ya da bilicilerin dediğine göre, tanrıların yapacakları işler hakkında bilicilerin yaptığı türden bir keşif midir? Çünkü sanat, nesnelerin bizce keşfedilmesidir, öyle değil mi?

b

ARKADAŞ — Elbette.

SOKRATES — Öyleyse yasanın bunlardan hangisi olduğunu kabul edeceğiz?

ARKADAŞ — Sanırım, yasa, kararlar ve kararnamelerdir. Çünkü başka türlü nasıl tanımlanabilir ki? Senin de istediğin gibi genel olarak yasa tanımını şu

c

●labilir: Devletin aldığı kararlar.

SOKRATES — Senin tanımına göre yasanın resmî bir kanı olduğu görülüyor.

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Belki de söylediğin doğru, ama sanırım konuyu şu şekilde daha iyi kavrarız. Bazı kişilere bilge dersin, değil mi?

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Bilgeler, bilgelik sayesinde bilgedirler, öyle mi?

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Yine doğrular da doğruluk sayesinde doğrudurlar, öyle değil mi?

ARKADAŞ — Elbette.

SOKRATES — Öyleyse yasalara uyan kişiler de, yasa sayesinde böyledirler değil mi?

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Yasalara uymayan kişiler de yasa-sızlıktan dolayı böyledirler, öyle değil mi?

d

ARKADAŞ — Öyle.

SOKRATES — Yasalara uyan kişiler doğru mudurlar?

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Peki yasalara uymayanlar eğri midirler?

ARKADAŞ — Eğridirler.

SOKRATES — Doğruluk ve yasa en güzel şeylerdir, değil mi?

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Eğrilik ve yasadızlık da en kötü şeylerdir, öyle değil mi?

ARKADAŞ — Evet!

SOKRATES — Biri kentleri ve bütün her şeyi korurken, diğeri yok eder, altüst eder; öyle değil mi?

ARKADAŞ — Evet!

SOKRATES — Öyleyse yasayı iyi bir şey olarak kabul etmeli ve iyi olan şeyler arasında bulmaya çalışmalıyız.

ARKADAŞ — Elbette.

SOKRATES — Yasanın devletin bir kararı olduğunu söylemiştik, sanıyorum.

ARKADAŞ — Öyle söyledik.

SOKRATES — Peki, bazı kararlar iyi, bazıları da kötüdür, öyle değil mi?

ARKADAŞ — Elbette öyledir.

SOKRATES — Bilirsin ki yasa kötü değildir.

ARKADAŞ — Gerçekten değildir.

SOKRATES — Peki, öyleyse kesin bir tavırla yasanın devletin bir kararı olduğunu söylemek doğru olmaz.

ARKADAŞ — Doğru olmadığını kabul ediyorum.

SOKRATES — Kötü bir karar, görüyorsun ki, yasa olamaz.

ARKADAŞ — Kuşkusuz olamaz.

SOKRATES — Ama yine de ben eminim ki yasa bir tür kanıdır. Kötü bir kanı olmadığına göre, eğer bir kanı ise, iyi bir kanı olduğu apaçık değil mi?

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Peki, ya iyi kanı nedir? Doğru kanı değil mi?

ARKADAŞ — Evet.

315 SOKRATES — Doğru kanı da, gerçeğin keşfedilmesidir, öyle değil mi?

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Öyleyse, yasa, gerçeği keşfetmeye yönelir.

ARKADAŞ — Peki ama, Sokrates, yasa gerçeğin keşfedilmesi ise, nasıl oluyor da, gerçeği böylelikle keşfeden bizler, aynı konularda hep aynı yasaları uygulamıyoruz?

b SOKRATES — Yasanın gerçeği keşfetmeye yönelik olduğu kuşkusuz. Ama hep aynı yasaları uygulamayan insanlar, anlaşılan, onun ulaşmaya çalıştığı şeyi, yani gerçeği, keşfedemiyorlar her zaman. Haydi şimdi gel bakalım, her zaman aynı yasaları mı yoksa kimi zaman bazı yasaları, kimi zaman diğerlerini mi uyguluyoruz; ya da bütün insanlar aynı yasalarla mı yönetilirler; yoksa kimilerini bazı yasalar, kimilerini de diğerleri mi yönetir, bunu meydana çıkarmaya çalışalım.

c ARKADAŞ — Aynı insanların hep aynı yasalarla yönetilmediklerini, yasaların insan topluluklarına göre değiştiğini saptamak güç olmasa gerek, Sokrates. Örneğin, bizde insan kurban etmek hem yasalara aykırıdır, hem de kutsal sayılmaz. Buna karşılık, Kartacalılar bu işi ve kendi öz oğullarını bile Kronos'a kurban etmeyi (diyebilirim ki bunu sen de duymuşsundur) kutsal ve yasalara uygun bir davranış sayıp uygularlar. Yalnız yabancılar değil bizden değişik yasaları olanlar, Lykaion'lu komşularımız ve Athamas'ın soyundan gelenler de öyle. Yunanlı oldukları halde ne kurbanlar keserler, bilirsin! Bize gelince, eskiden ölülerimiz için uyguladığımız yasaları duymuşsundur elbette. Cenaze kaldırılmadan önce kutsal kurbanlar kesilir, sonradan yakılmış cesetlerin külleri arasındaki kemikleri toplamak için kadınlar tutulurdu. Daha önceki kuşaklar da ölüleri evlerine gömerlerdi. Oysa biz, bunların hiç birini yapmıyoruz. Binlerce örnek verilebilir buna. Çünkü bizden önceki kuşakların ve başka insan topluluklarının da birbirlerinin yasa ve törelerini uygulamadığı birçok yolla kanıtlanabilir.

d SOKRATES — Söylediklerin doğru olabilir; ben

de ne dediğini anlayamamışımıdır belki; buna şaşmam, sevgili dostum. Ama sen, görüşlerini böyle kendi tarzında uzun uzun anlatmayı sürdürürsen, ben de senin gibi konuşursam, kanımca, hiç bir zaman görüş birliğine varamayız. Oysa konuyu birlikte incelersek sonunda uyuşabiliriz belki de. Öyleyse istersen, ya sen bana birşeyler sorarak ya da istersen benim sorduklarıma cevap vererek konuyu birlikte araştıralım.

ARKADAŞ — Neden olmasın, Sokrates, ne istersen sor. Ben cevap vermeye gönüllüyüm.

SOKRATES — Öyleyse, söyle bakalım; doğru şeyleri eğri, eğri şeyleri doğru mu sayarsın, yoksa doğru şeyleri doğru, eğri şeyleri de eğri mi kabul edersin?

ARKADAŞ — Doğru şeyleri doğru, eğri şeyleri de eğri kabul ederim.

SOKRATES — Burada olduğu gibi her yerde de böyle mi kabul edilir.

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Persler de mi böyle düşünür?

ARKADAŞ — Persler de böyle düşünür.

SOKRATES — Her zaman mı?

ARKADAŞ — Her zaman.

SOKRATES — Burada terazide fazla çeken şeyler daha ağır, az çeken şeyler de daha hafif mi kabul edilir, yoksa bunun tersi mi düşünülür?

ARKADAŞ — Yoo, fazla çeken şeyler daha ağır, az çeken şeyler de daha hafif kabul edilir.

SOKRATES — Kartaca'da, Lykaion'da da böyle mi kabul edilir?

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Anlaşılan her yerde güzel şeyler güzel, çirkin şeyler de çirkin kabul ediliyor. Çirkin şeyler güzel, güzel şeyler de çirkin sayılmıyor.

ARKADAŞ — Evet, öyle.

SOKRATES — Böylece, bizde de, diğer bütün insanlar arasında da, gerçek olan şeylerin gerçek olarak kabul edildiği, gerçek olmayanların ise edilmediği evrensel bir kuraldır.

ARKADAŞ — Öyledir.

SOKRATES — Öyleyse gerçek olanı saptamada

e

316

b

yanılanlar, yasaya uygun olan şeyleri saptamada da yanılırlar.

ARKADAŞ — Senin şimdi söylediklerine bakılırsa, Sokrates, aynı şeylerin, bizce de, diğer insanlarca da her zaman yasaya uygun sayıldığı görülüyor. Oysa, sürekli olarak yasalarımızın altını üstüne getirdiğimizi düşündükçe, söylediklerini onaylamak güçleşiyor.

c

SOKRATES — Belki de, bu dama oyununda yerleri değiştirilen taşların aynı taşlar olarak kaldığını düşünmediğindendir. Ama soruna benim gibi şu açıdan bak. Şimdiye kadar, hastaların bakımı hakkında hiç bir eser eline geçti mi?

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Öyleyse böyle bir eserin hangi sanatın konusuna girdiğini biliyor musun?

ARKADAŞ — Biliyorum, hekimlik sanatının.

SOKRATES — Bu konularda bilgisi olan kimse-
lere hekim dersin değil mi?

ARKADAŞ — Evet.

d

SOKRATES — Peki bu bilgi sahibi kimseler, aynı konularda aynı görüşleri mi kabul ederler, yoksa başka başka görüşleri mi vardır?

ARKADAŞ — Bence görüşleri aynıdır.

SOKRATES — Bildikleri şeyler hakkında Yunanlılar yalnız kendi aralarında mı bir görüş birliğine varmışlardır, yoksa yabancılar da aynı konularda hem kendi aralarında hem de Yunanlılarla uyuşurlar mı?

ARKADAŞ — Bilenlerin, ister Yunanlı olsun, ister yabancı, bir görüş birliğine varmalarının kaçınılmaz olduğunu söyleyebilirim.

SOKRATES — İyi cevap verdin. Bu her zaman böyle midir?

ARKADAŞ — Her zaman böyledir.

SOKRATES — Peki, hekimler sağlık hakkındaki eserlerinde, gerçek olarak kabul ettikleri şeyleri yazmazlar mı?

e

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Öyleyse, hekimlerin bu eserleri, hekimliğe ilişkindir ve hekimlik yasalarıdır.

ARKADAŞ — Elbette öyle.

SOKRATES — Peki bunun gibi, tarım hakkındaki yazılar da tarım yasaları mıdır?

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Peki bahçe işleri hakkındaki yazılar ve kurallar kimin eseridir.

ARKADAŞ — Bahçıvanların.

SOKRATES — Öyleyse, bunlar bahçıvanlık yasalarımızdır.

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Bu yasaları, bahçelerin bakımını bilen kimseler mi yapar?

ARKADAŞ — Elbette.

SOKRATES — Ve bu işi bilenler de bahçıvanlardır.

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Ya iyi yemek pişirmeye ilgili yazılar ve kurallar kimindir?

ARKADAŞ — Aşçıların.

SOKRATES — Öyleyse yemek pişirme yasaları da vardır, değil mi?

ARKADAŞ — Vardır.

SOKRATES — Görülüyor ki bu yasalar da iyi yemek pişirmeyi bilen insanların yaptıkları yasalar, öyle değil mi?

ARKADAŞ — Evet.

317

SOKRATES — Bu işi bilen kimselerin aşçıları olduğu söylenir, değil mi?

ARKADAŞ — Evet onlardır.

SOKRATES — Bu tamam. Peki devlet yönetimi hakkındaki yazılar ve kurallar kimindir? Devleti yönetmesini bilen insanlarıdır, değil mi?

ARKADAŞ — Öyle olmalı.

SOKRATES — Bu işi bilenler de devlet adamlarından ve krallardan başka kim olabilir?

ARKADAŞ — Bunlardan başkası olamayacağı kesin.

SOKRATES — Öyleyse yasa denilen şey, devlet konusundaki eserler, kralların ve iyi insanların yazılarıdır.

b

ARKADAŞ — Doğru.

SOKRATES — Bilen kimseler, aynı konular üstünde, kimi zaman şunu, kimi zaman bunu yazmazlar de-

ğil mi?

ARKADAŞ — Yazmazlar.

SOKRATES — Aynı konularda koymuş oldukları kuralları da başkalarıyla değiştirmezler, değil mi?

ARKADAŞ — Doğrusu, hayır.

SOKRATES — Öyleyse, nerede olursa olsun, kuralları değiştiren birini görürsek, bu kimseye bilgi sahibi mi deriz yoksa bilgisiz mi?

ARKADAŞ — Bilgisiz olduğunu söyleriz.

SOKRATES — İster hekimlikte olsun, ister aşçılıkta, ister bahçıvanlıkta, her şeyde doğru olan şeyler için yasaya uygundur diyeceğiz, değil mi?

ARKADAŞ — Evet.

c SOKRATES — Doğru olmayan şeyler için de yasaya uygundur demekten kaçınacağız?

ARKADAŞ — Öyle.

SOKRATES — Öyleyse bunlar, yasaya aykırı şeyler oluyor.

ARKADAŞ — Öyle olmalı.

SOKRATES — Doğru ve eğri olan şeylerden ve genel olarak devlet yönetiminden ve bu yönetimin hakkıyla yapılmasından söz eden yazılarda, doğru olan her şey kral yasasıdır. Doğru olmayan da bilgisizlere yasa gibi görünse de, yasa olamaz çünkü yasaya aykırıdır.

ARKADAŞ — Evet.

d SOKRATES — Öyleyse biz, yasanın gerçeğin keşfedilmesi olduğunu söylerken doğru söyledik.

ARKADAŞ — Öyle görünüyor.

SOKRATES — Şimdi şu noktayı inceleyelim. Toprağa tohum saçma işinde bilgisi olan kimdir?

ARKADAŞ — Çiftçi.

SOKRATES — Her tür toprağa uygun tohumu dağıtan o mudur?

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Öyleyse çiftçi iyi bir tohum dağıtıdır ve bu konudaki dağıtımı ⁽¹⁾ ve yasaları doğrudur,

(1) Buradaki «dağıtım», «bölüştürme», «ileştirme», «gerçek payını verme» anlamıdır.

öyle mi?

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Peki ya bir bestedeki notaların dağıtımını bilen, uygun notaları dağıtımda usta olanlar kimlerdir? Bu işte doğru yasaları doğru olan kimdir?

ARKADAŞ — Flvtacı ile harpçi.

SOKRATES — Öyleyse bu işlerde yasalara en bağılı davranan en iyi flvtacıdır.

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — İnsan vücutlarına besin dağıtımında en usta olan kimdir? Vücuda yararlı besini saptayan kimsedir, değil mi?

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Öyleyse onun dağıtımları ve yasaları en iyisidir ve bunlara en iyi uyan aynı zamanda en iyi dağıtımcıdır.

ARKADAŞ — Kesinlikle.

SOKRATES — Kimdir bu peki?

ARKADAŞ — İdmancı.

SOKRATES — Vücudun insancıl sürüsünü otlatmayı en iyi bilen odur, değil mi?

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Ya koyun sürülerini otlatmayı en iyi bilen kimdir? Adı nedir?

ARKADAŞ — Çoban.

SOKRATES — Öyleyse koyunlar için en iyi yasalar, çobanların yasalarıdır.

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Öküzler için de en iyi yasalar, sığırmaçların yasalarıdır.

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — İnsan ruhları için en iyi yasaları kim yapar? Krallar, değil mi? Doğrudur diyorsan söyle.

ARKADAŞ — Doğru derim.

SOKRATES — Böylelikle gerçeği söylemiş olursun. Şimdi bana söyleyebilir misin eski zamanlarda flavta çalma konusunda en iyi yasa yapıcısı olduğunu kanıtlamış olan kimdir? Belki aklına gelmez, hatırlatayım istersen?

ARKADAŞ — Çok iyi olur.

e

318

b

SOKRATES — Atalarımızın söylediğine göre, Marsyas'la, onun sevgilisi Phrygia'lı Olympos değil midir?

ARKADAŞ — Doğru.

SOKRATES — Onların çaldıkları havalar aynı zamanda en tanrısal olanlardır ve tanrılara ermek isteyenleri ortaya çıkaran ve coşturan yalnız onlardır. Bugüne dek tanrısal olarak yalnızca bunlar kalmışlardır?

ARKADAŞ — Evet öyle.

c SOKRATES — Peki, atalarımızın söylediğine göre eski krallar arasında iyi bir yasa yapıcı olarak kendini göstermiş olan ve kuralları tanrısal olarak bugüne dek kalan kimdir?

ARKADAŞ — Aklıma gelmiyor.

SOKRATES — Yunanlılar arasında en eski yasaları uygulayanlar kimlerdir, bilmiyor musun?

ARKADAŞ — Spartalılardan ve yasa yapıcı Lykurgos'tan mı söz ediyorsun?

SOKRATES — Diyebilirim ki, bu senin dediklerin, ya üç yüz yıllık ya da biraz daha eski yasalardır. Bu kuralların en iyileri nereden gelmiştir, biliyor musun?

d ARKADAŞ — Giritten geldiği söylenir.

SOKRATES — Öyleyse Yunanistan'ın en eski yasalarını oranın halkı uyguluyor, öyle değil mi?

ARKADAŞ — Evet.

SOKRATES — Peki onların iyi kralları kimlerdir biliyor musun? Zeus ile Europe'nin oğulları Minos ile Rhadamanthys. Bu yasaları yapanlar da onlardır.

ARKADAŞ — Rhadamanthys'in gerçekten doğru biri olduğunu söylerler Sokrates, ama Minos için vahşi, kaba ve doğrudan yana olmayan bir kimse derler.

SOKRATES — Bu söylediğin, sevgili dostum, Attika tragedyasında rastlanan imgelem ürünü bir masaldır.

e ARKADAŞ — Ne diyorsun? Minos için eskiden beri söylenenler bunlar değil midir?

SOKRATES — Homeros ile Hesiodos böyle demezler; hem senin bu masalı öğrendiğin tragedyacıların tümünden çok onların dediğine inanmak gerekir.

ARKADAŞ — Peki, onların Minos hakkında söyledikleri nedir?

SOKRATES — Anlatayım ki, sen de dinsizliğe sapan birçokları gibi düşünmeyesin. Çünkü tanrılara ve onlardan sonra tanrısal insanlara karşı söylenecek sözlerde ve yapılacak işlerde yanlışlık yapmaktan daha dinsizce ve sakınılması gereken birşey yoktur. Bir kimseyi yererken ya da överken yanlış birşey söylememek için çok titiz davranmak gerekir. Bu nedenle, namuslularla namussuzları ayırt etmeyi öğrenmelisin. Çünkü Tanrı, kendisine benzeyen kimse yerilirse, karşıtı olan da övülürse, gücenir. Çünkü ona benzeyen iyi insandır. Sanma ki tahta parçaları ve taşlar, kuşlarla yılanlar kutsaldır da insanlar değildir; hayır, iyi insan bunların tümünden daha kutsal, kötü insan da tümünden daha aşağılıktır.

319

Şimdi sana Minos'un Homeros ve Hesiodos tarafından nasıl övüldüğünü anlatıyorsam, amacım, bir insan oğlu olan senin, Zeus'un oğlu olan bir kahra-

b

man hakkında yanlışlığa düşmeni önlemektir. Çünkü Homeros, Girit'ten söz ederken birçok insanın yaşadığını ve «doksan tane» kent olduğunu söyler ve şöyle der :

«Ve bunların arasında, her dokuz yılda bir ulu Zeus'a danışan Minos'un kral olduğu Knossos kenti vardı.»

İşte burada Minos'u böyle kısaca öven Homeros, bunları başka hiç bir kahramanı için söylemememiştir. Zeus'un bir bilgici, bilgiciliğin de çok üstün bir sanat olduğunu birçok yerde ve özellikle burada da belirtir. Çünkü Minos'un her dokuz yılda bir Zeus'la görüşüp arkadaşlık ettiğini, bir bilgiciden ders alır gibi, düzenli olarak Zeus'tan ders almaya gittiğini söylüyor. Homeros'un, Zeus'tan öğrenim görmüş olma ayrıcalığını, bir başkasına değil de Minos'a vermiş olması çok büyük bir övgüdür. *Odyssela*'daki «Ölülerin Ülkesinde» bölümünde Minos'u, elinde altın bir asa ile yargılar durumda anlatmıştır, Rhadamanthys'i değil. Ne burada Rhadamanthys'i yargıçlık ederken, ne de başka bir yerde Zeus'la görüşürken anlatır. İşte bunun için, Homeros'un Minos'u herkesten fazla övdiğünü söylüyorum. Çünkü Zeus'un oğulları arasında yalnız onun, Zeus tarafından öğrenim görmüş ol-

c

d

masından daha üstün bir övgü olamaz.

- e Çünkü «Her dokuz yılda bir ulu Zeus'a danışan» dizesi, bize, Minos'un Zeus'un öğrencisi olduğunu gösterir. Danışmak, konuşmaktır. Danışan, konuşarak öğrencilik etmiş olur. Böylece her dokuz yılda bir, Minos, bir şeyler öğrenmek için Zeus'un mağarasına çekilir ve bunu izleyen dokuz yıl süresince ondan öğrendiklerini başkalarına öğretirdi. Kimileri, danışma sözcüğünden, Minos'un Zeus'la içki ve eğlence arkadaşlığı yaptığı anlamını çıkarabilir. Ama böyle sananların boş
- 320 lâf ettiklerini kanıtlamak için şunu söylemek yeterlidir. Yunanlı olsun, yabancı olsun, bütün uluslar içinde, içki âlemlerinden ve şarabın olduğu yerde ortaya çıkan soytarılıklardan kaçınan bir Giritlilerdir, bir de bunu onlardan örnek alan Spartalıları. Girit'te, yurttaşların sarhoş oluncaya kadar içmesini yasaklayan yasayı Minos çıkarmıştır. Kendisinin doğru saydığı şeyleri yurttaşları için yasa haline getirdiği apaçık. Çünkü, Minos'un aşağılık bir kimse gibi, düşündüğü şeylerin karşısı davranışlarda bulunamayacağı kesindir, yoo; hayır, söylediğim gibi, bu danışma, erdem eğitiminin yapılmasını sağlayan görüşmelere dayanıyordu. Bu nedenle, yurttaşları için yapmış olduğu yasalarla, bu kadar zamandır Girit'i mutlu kıldı. Spartalıları da bunları tanrısal yasalar olarak kabul edip uygulamaya başladıklarından beri mutluluğa kavuştular.
- b

- c Rhadamanthys de gerçekten iyi bir kimseydi. Çünkü Minos tarafından yetiştirilmişti. Bununla birlikte krallık sanatında değil de, krala yardımcı olan bir kol da yani mahkemelere başkanlık etmek için yetiştirilmişti. İşte bunun için iyi bir yargıç olduğu söylenir. Çünkü Minos, onu, yasaların kentte iyi uygulanıp uygulanmadığını denetlemekle görevlendirmişti. Aynı görev Girit'in geri kalan bölümü için Talos'a verilmişti. Talos yılda üç kez elinde yasaların yazılı olduğu tunç levhalarla köy köy dolaşıp, bu yasaların iyi uygulanıp uygulanmadığını denetlermiş. İşte bu yüzden ona «tunç adam» adını takmışlar. Minos hakkında Hesiodos'un

söyledikleri de buna yakın şeylerdir. Minos'un adını andıktan sonra sözlerine şunu ekler:

«Ölümlü krallar içinde en görkemlisi o oldu. Elinde Zeus'un asası, bu kralların hiç birinin yönetmediği kadar geniş halk kitleleri üstünde egemenlik kurdu. Bu asa ile ülkelere egemen oldu.»

Kuşkusuz burada, «Zeus'un asası» derken Minos'un Girit'i yönetmesine yarayan ve Zeus'tan gördüğü öğrenimi söylemek istiyor.

ARKADAŞ — Öyleyse nasıl olmuş da Sokrates, Minos'un bilgisiz ve kaba bir kimse olduğu söylentisi yayılmış?

SOKRATES — Öyle bir nedeni var ki sevgili dostum, akıllı bir kimseysen, sana ve adını kötüye çıkarmamaya dikkat eden tüm insanlara, ozanlarla bozuşmamayı öğretecektir. Çünkü ozanlar bir kimseyi överek ya da yererek insanların yargıları üzerinde büyük etkide bulunurlar. İşte Minos'un işlediği hata da buydu; Minos, türlü bilgi'nin yanı sıra, her türlü ozanın, özellikle çok sayıda tragedya ozanının bulunduğu kentimize savaş açtı. Tragedya bizde eskiden beri varolar: bir şeydir; sanıldığı gibi Thespis ve Phyrnikhos'la başlamaz; düşünürsen, bunun, kentimizin çok eski bir buluşu olduğunu anlarsın. Şiir türleri arasında, tragedya, halkın en çok hoşuna gideni ve ruhları büyüleyenidir. Bu nedenle tragedyada, Minos'u kötü bir insan olarak gösterip bizi ödemek zorunda bıraktığı vergilerden dolayı ondan öcümüzü alıyoruz. İşte Minos'un yanlıgısı bu oldu. Senin nedenini sorduğun o kötü ünü de bu yüzden kazandı. İyi ve yasalara uyan bir insan ve önceden de söylediğimiz gibi iyi bir yasa yapıcı olduğunu bize kesinlikle gösteren şey, yapmış olduğu yasaların devlet yönetiminde gerçeği doğru olarak keşfetmiş biri tarafından yapılmış olan yasalar olarak hiç değişmeden kalmasıdır.

ARKADAŞ — Kanımca, söylediklerin doğru olabilir, Sokrates.

SOKRATES — Peki söylediklerim doğruysa Minos'un ve Rhadamanthys'in yönettiği Girit halkının en eski yasaları kullandığını da kabul ediyor musun?

ARKADAŞ — Evet.

c SOKRATES — Öyleyse bunlar, eski insanlar arasında, en iyi birer yasa yapıcı ve Homeros'un iyi bir komutan için «halkın çobanı» dediği gibi insanların yöneticisi ve çobanı idiler.

ARKADAŞ — Doğru.

SOKRATES — Peki öyleyse, dostluk adına söyle; beden sağlığı konularındaki iyi bir üleştirici ve yasa yapıcının bedeni sağlamlaştırmak için ona ne verdiğini sorsalar, kısa ve doğru bir cevap olarak; bedeni geliştirmek için besin, idman yaptırmak ve sağlamlaştırmak için de çalışma derdik, değil mi?

ARKADAŞ — Bu doğru bir cevap olurdu.

SOKRATES — Arkasından da, iyi bir yasa yapıcının ve üleştiricinin ruhu geliştirmek için ona ne vermesi gerektiğini sorsalar; kendimizden ve yaşımızdan utanmamak için ne cevap verirdik.

ARKADAŞ — Bunu bilemeyeceğim.

SOKRATES — Doğrusu, ruhlarımızdan her birinin, bedene ve diğer şeylere nelerin iyi nelerin zararlı olduğunu bilip de, kendisinde bulunan ve iyi ya da kötü durumunu belirleyen şeyleri bilmemesi gerçekten utanılacak bir şeydir.

THEAGES

[Ya da Bilgelik üzerine]

Çeviren:

AYŞIN AKYOR

THEAGES'E GİRİŞ

Bu diyalogun amacı, Sokrates'in kendisiyle ilişki kuran gençler üzerindeki güçlü etkisini ortaya koymaktır. Başlangıçta, Demodokos'un, oğlu Theages için «bilgelik»in ne olduğunu öğretecek bir öğretmeni aradığını görüyoruz. Bunun üzerine Sokrates, bu gence, ne tür bilgelik edinmek istediğini sorar. Delikanlı, iyi bir yönetici olmak istediğini ve bunun için gerekli bilgeliği edinmek istediğini söyler. Ama tartışma ilerledikçe, bu tür bilgeliğin, devlet adamları tarafından öğretilmeyeceği sonucuna varılır. Bunun üzerine, Theages, kendisini Sokrates'in eğitmesini ister. Ama Sokrates bu işi beceremeyeceğini söyler. Yanında eğitim görmüş gençler arasında başarıya ulaşmış olanların, bu başarıyı, dersler ya da öğrettiği belli birtakım bilgiler sayesinde değil, Sokrates'in kendisini yöneten özel bir tanrısal güçten aldıklarını ileri sürer. Bu tanrısal güç, ya da tanrısal ses, yani Sokrates'in ünlü «daimon»u, ona, neden kaçınması gerektiğini söylemekte hatta bu yolla edindiği bilgiden, kimi zaman dostlarını da yararlandırmaktadır. Bundan ötürü, Sokrates'in etkisi, onunla birlikte yaşayanlar, hatta fizik ilinti kuranlar üzerinde görülmektedir.

Diyalogun dikkati çeken bir yanı, Sokrates'in, her kavramın kesin tanımını bulmaya çalışan akılcı bir filozof olarak değil de, tabiatüstü güçleri ön planda tutan bir mistik gibi görünmesidir. Bundan ötürü, bu diyalogun, Sokrates'deki akılcı felsefe aleyhine belirli bazı mistik öğeleri abartmak isteyen bir taklitçi tarafından yazıldığı ileri sürülmüştür. Bununla birlikte Theages'in, Eflatun'un ilk gençlik eserlerinden biri olduğu genellikle kabul edilmiştir.

DEMODOKOS, SOKRATES, THEAGES

DEMODOKOS — Sokrates, vaktin varsa seninle **121**
özel olarak konuşmak istiyordum. Vaktin yoksa bile,
biraz zaman ayır bana; eğer işin özellikle önemli ol-
mayan bir şeyse.

SOKRATES — Tabii ayırırım, zaten vaktim var
benim; hele sana ayıracak zamanım çok. Hadi ne isti-
yorsan söyle bakalım.

DEMODOKOS — Öyleyse, Kurtarıcı Zeus keme-
ri ⁽¹⁾ altında konuşmamızın sence bir sakıncası var mı?

SOKRATES — Nasıl istersen.

DEMODOKOS — Gidelim öyleyse. Sokrates, tüm **b**
yaratıklar aynı gelişimi izliyorlar sanki: topraktan ye-
tişenler de, insan dahil hayvanlar da. Bilirsin, bitki-
lerde, ekimden önce yapılması gerekli bütün hazırlık-
lar da, ekim işlemi de, en kolay yanındır işin, toprağı
sürüp eken bizler için; ancak bitki büyümeye başladıktan
sonra bakımı zahmetli ve güçtür. İnsanoğlu için de
durum böyle. Karşı karşıya bulunduğum durum bu **c**
yargıya varmama neden oluyor. Çünkü gerçekten, şu
oğlumun ister ekilmesi diyelim, ister meydana getiril-
mesi, son derece kolay oldu; buna karşılık yetiştiril-
mesi zahmetli ve sürekli kaygı kaynağı olmakta; çok
korkuyorum onun için. Söz konusu edebileceğim bir-
çok olay arasında, beni özellikle korkutan, şu günlerde
kapılmış olduğu bir istek. Çünkü kötü bir istek olma-
makla beraber tehlikeli. Kendisi de burada bulundu-
ğuna göre onun deyimiyle söyleyeyim, Sokrates, bilge **d**
olmak istiyormuş. Anladığıma göre, şehre gidip gelen
aynı yaşlardaki kasabalı arkadaşları, orada duyduk-
ları birtakım tartışmaları anlatarak aklını çeliyorlar

(1) *Agora civarındaki bu kemer Kral Arkon'unünün yanındaydı.*

- oğlumun; o da bunlara imrenerek ihtiyaçlarını göz önüne almam ve kendisini bilge yapacak bir öğretmen tutmam gerektiğinde ısrar ederek başımı ağrıttı uzun süredir. Öğretmenin ücretine pek aldırtdığım yok da, acele ettiği bu işte tehlike olmasından korkuyorum. Bir süre öğütlerimle alıkoyabildim onu, ama artık bunu başaramadığıma göre, benim haberim olmadan, kendisini yoldan çıkaracak birine baş vurması olasılığını ortadan kaldırmak için, yapılacak en iyi işin isteğine boyun eğmek olduğuna inanıyorum. İşte bu oğlanı sofist ya da bilgelik aşılایıcısı diye anılan bu öğretmenlerin eline teslim etmek için kalktım geldim. Ne mutlu bir raslantı senin karşımıza çıkman. Bu tasarımı üzerinde öğütlerini dinlemekten memnun olacağım. Bu konuda verebileceğin bir öğüt varsa, vermelisin.

- b** SOKRATES — Bilirsin Demodokos, öğüdün kutsal bir şey olduğu söylenir. Hele şu senin istediğin konuda, hepsinden fazla. Çünkü kendisinin ya da yakınlarının eğitimi konusu, insanoğlunun başkasından fikir alabileceği konular arasında en yücesidir. Her şeyden önce fikir yürüttüğümüz konunun ne olduğu üzerinde anlaşalım; çünkü her ikimiz de, başlangıç noktası olarak başka başka şeylerden yola çıkabiliriz ve konuşmamız ilerledikçe, ben öğüt veren ve sen öğüt verilen, düşüncelerimizin ortak bir temeli olmadığını görüp ne kadar gülünç olduğumuzun farkına varabiliriz.

- c** DEMODOKOS — Doğru, haklısın Sokrates; senin önerdiğin gibi yapalım.

- d** SOKRATES — Evet, haklıyım, ama tamamıyla değil. Küçük bir değişiklik yapacağım. Çünkü bana öyle geliyor ki, bu gencin isteği bizim düşündüğümüzden büsbütün ayrı bir şey olabilir; o zaman biz, ayrı bir şey üzerinde anlamsız fikirler yürütüyor oluruz. Görülüyor ki yapılacak en doğru şey işe bu çocuktan başlayıp ona isteğinin gerçekte ne olduğunu sormaktır.

- DEMODOKOS — En doğru yolun senin dediğin ol-

duğu görülüyor.

SOKRATES — Öyleyse söyle bakalım, adı nedir bu çocuğun? Ona nasıl hitap edeceğiz?

DEMODOKOS — Theages'dir, Sokrates.

SOKRATES — Güzel bir ad. Oğluna verdiği bu ad, aynı zamanda kutsal anlamlı ⁽²⁾ Demodokos. Söyle bakalım, Theages, isteğin bilge olmak ve babanın seni bilge yapabilecek nitelikte bir öğretmen tutması mı?

THEAGES — Evet.

SOKRATES — Peki sen kime bilge dersin? Hangi konuda olursa olsun, bilgisi olana mı, yoksa olmayana mı?

THEAGES — Bilgisi olana derim.

SOKRATES — Peki, baban senin buradaki bütün soylu ve şerefli babaların oğullarının eğitimlerini oluşturan konularda, yani edebiyat, harp çalma, güreş ve diğer yarışma konularında öğrenim ve eğitimi sağlad mı?

THEAGES — Evet, sağladı.

SOKRATES — Peki sen, yine de, babanın senin için sağlaması gereken bazı bilgilerden yoksun olduğunu mu düşünüyorsun?

THEAGES — Öyle.

SOKRATES — Hangi bilgi bu? Söyle bize de, sana yardımcı olabilelim.

THEAGES — Kendisine birçok kez söylemiş olduğum için babam da benim kadar bilir ne olduğunu. Bunu, ne istediğimi bilmiyormuş gibi görünmek için söylüyor sana. Buna benzer şeylerle, bu isteğime dil uzatıp bir öğretmen tutmaktan kaçınıyor.

SOKRATES — Ona önceden, yalnızken söylemiş oldukların burada konuşuldu, ama şimdi ben tanık olayım ve benim önümde istediğin bilgeliğin ne olduğunu söyle. Şimdi diyelim ki, senin istediğin dümencilikte gerekli olan bilgelikti ve ben de sana şu soruyu sormuş bulundum: Theages, babanı seni bilge yapabi-

(2) Theages, «Tanrının yol gösterdiği» anlamına gelir.

lecek insanlara teslim etmekten kaçınmakla suçlar-ken, hangi bilgelikten yoksun olduğunu düşünüyor-sun? Ne cevap verecektin 'bana? Hangi bilgelikten söz edecektin? Dümencinin sanatından, öyle değil mi?

THEAGES — Evet.

- c SOKRATES — Eğer babanı suçlamanın nedeni ara-ba sürme işinde bilge olmak isteğin olsaydı, ben de sana bu bilgeliğin ne olduğunu sorsaydım, ne cevap verecektin? Arabacının sanatı diyecektin, değil mi?

THEAGES — Evet.

SOKRATES — Peki senin istediğin bilgeliğin bir adı var mı, yok mu?

THEAGES — Adı olduğunu söyleyebilirim.

SOKRATES — Peki adını bilmesen de ne olduğunu, yoksa aynı zamanda adını da biliyor musun?

THEAGES — Adını da biliyorum.

SOKRATES — Öyleyse nedir? Söyle bana.

- d THEAGES — Bilgelikten başka ne ad verilebilir ona, Sokrates?

SOKRATES — Peki, arabacının sanatı da mı bilgeliktir? Yoksa bunun bilgisizlik olduğunu mu düşünüyorsun?

THEAGES — Öyle düşünmüyorum.

SOKRATES — Bu sanata bilgelik mi diyorsun?

THEAGES — Evet.

SOKRATES — Ne yarar sağlarız bu sanattan? Birkaç atı yönetmeye yarayan bir sanat değil midir bu?

THEAGES — Evet.

SOKRATES — Dümencinin sanatı da bilgeliktir, öyle mi?

THEAGES — Bence öyle.

SOKRATES — Bu sanat da gemiyi yönetmeye yarar, değil mi?

THEAGES — Evet.

- e SOKRATES — Öyleyse, senin bu denli istediğin bilgelik ne? Kimi yöneteceğiz bununla?

THEAGES — İnsanları yöneteceğiz, sanırım.

SOKRATES — Hastaları mı demek istiyorsun?

THEAGES — Yoo, hayır.

SOKRATES — Çünkü bununla tıp uğraşır, değil mi?

THEAGES — Evet.

SOKRATES — Peki, bu sanatla korodaki şarkıcıları mı yöneteceğiz?

THEAGES — Hayır.

SOKRATES — Bu da müziğin konusuna girer.

THEAGES — Kesinlikle.

SOKRATES — Peki bununla idman yapan insanları mı yöneteceğiz?

THEAGES — Hayır.

SOKRATES — Çünkü bu da beden eğitiminin konusuna girer.

THEAGES — Evet.

SOKRATES — Peki hangi işi yapan insanları yöneteceğiz? Şu ana kadar düşüncelerimi iyice anlatabilmek için ben nasıl çaba gösterdiysem, sen de iyice düşün ve söyle.

THEAGES — Sanırım kent halkını yöneteceğiz. **124**

SOKRATES — Kentte hastalar da var mı?

THEAGES — Var ama yalnız onları demiyorum, onlarla birlikte bütün kent halkını.

SOKRATES — Ne sanatından söz ettiğini iyice anlıyor muyum acaba? Bu sanatla; orakçıları, hasatçıları, tarımcıları, ekincileri, harman dövenleri yönetmeyeceğiz, değil mi? Çünkü bu, çiftçinin sanatıdır.

THEAGES — Evet.

SOKRATES — Sanırım, bununla bıçkıcıların, burguların, rendecilerin, tornacıların, hepsini birlikte bir sınıf olarak da yönetmeyeceğiz? Bu da marangozun sanatıdır, değil mi? **b**

THEAGES — Evet.

SOKRATES — Belki de bu bilgelikle yalnız bunları değil, çiftçilerin, marangozların kendilerini de, elişçilerini de, kadın erkek tüm halkı yöneteceğiz. Demek istediğin bilgelik bu belki de.

THEAGES — İşte başından beri söylemek istediğim buydu.

c SOKRATES — Peki bana, söyleyebilir misin, Argos'ta Agamemnon'u öldüren Aigisthos, bu senin dediğin insanları, yani elişçileri dahil, kadın erkek bütün halkı mı yoksa başka insanları mı yönetti?

THEAGES — Hayır, sadece onları.

SOKRATES — Peki, Aiakos'un oğlu Peleus, Phthia'da bu insanları yönetmedi mi?

THEAGES — Evet.

SOKRATES — Ya Kypselus'un oğlu Periandros'un Korinthos'daki yönetiminden haberin var mı?

THEAGES — Var.

SOKRATES — O da kentinde bu insanları yönetmedi mi?

d THEAGES — Evet.

SOKRATES — Ya da son zamanlarda Makedonya'yı yöneten Perdikkas'ın oğlu Arkhelaos yine aynı insanları mı yönettiğini düşünüyorsun?

THEAGES — Evet.

SOKRATES — Ya bu kenti yöneten Peisistratos'un oğlu Hippias'ın kimleri yönettiğini sanıyorsun? Bu insanları değil mi?

THEAGES — Muhakkak ki bunları.

SOKRATES — Öyleyse Bakis, Sibylla ve Amphilytus'a ne ad verildiğini söyleyebilir misin bana?

THEAGES — Tabii ki bakıcı ⁽³⁾ değil mi, Sokrates?

e SOKRATES — Bu doğru. Ama aynı şekilde diğerlerini; Hippias'ı, Periandros'u düşünerek cevap ver bana. Yönetimlerine bakarak onlara ne ad verilebilir?

THEAGES — Despot denilir, sanırım. Evet öyle.

SOKRATES — Öyleyse bir kimse kentinin tüm halkını yönetmek istediğinde, bu adamların yönetim tarzını istemiş olur, yani despotluğu, despot olmayı.

THEAGES — Öyle olduğu görülüyor.

(3) «Kâhin» anlamında.

SOKRATES — Peki senin istediğin bu mu?

THEAGES — Söylemiş olduklarıma bakarsak bu olduğu görülüyor.

SOKRATES — Vay kerata! Bu kadar zamandır babanı seni bir despotlar okuluna göndermediği için suçlarken, niyetin başımıza despot kesilmektir demek? Ve sen Demodokos, başından beri onun ne istediğini bildiğin ve istediği bu bilgelikte usta olabileceği yere gönderebileceğin halde, bunu ona çok görmeye ve isteğine karşı çıkmaya utanmıyor musun? Şimdi bana bak, artık benim yanımda da sana açıkladığına göre, bu çocuğu hangi öğretmene göndereceğimiz ve kimin derslerinin bilge bir despot olmasını sağlayabileceği sorununu tartışalım mı seninle?

125

DEMOKOS — Evet, mutlaka tartışalım Sokrates. Çünkü bu, üzerinde önemle durulması gereken bir konudur sanırım.

b

SOKRATES — Yavaş yavaş yaparız, aziz dostum. Önce şöyle bir sorguya çekelim onu.

DEMOKOS — Çek bakalım öyleyse.

SOKRATES — Şimdi Euripides'i yardımımıza çağırılmış olsaydık, Theages. Çünkü bilirsin Euripides «Despotlar, bilge kişilerle düşe kalka bilge olurlar.» (4) der. Şimdi birisi kalkıp ona sorsaydı: Euripides, hangi konuda bilge bu adamlar? Kimlerle düşüp kalkarak bilge olacak despotlar? Demek istiyorum ki, şöyle söylediğini düşünelim :

c

«Çiftçiler bilge kişilerle düşe kalka bilge olurlar.» Biz de ona «Hangi işte bilge olanlarla?» diye sorsaydık ne cevap verecekti bize? «Çiftçilikte» cevabından başka birşey söyleyebilir miydi?

THEAGES — Bundan başka bir cevap veremezdi.

SOKRATES — Ya da şöyle demiş olsaydı:

«Börekçiler bilge kişilerle düşe kalka bilge olurlar.»

(4) Devlet'te de geçen bu mısraın Euripides'e değil, Sophokles'e ait olduğu sanılmaktadır.

Biz de ona «Hangi işte bilge?» diye sorsaydık, ne cevap verecekti? «Börekçilik işinde,» diyecekti, öyle değil mi?

THEAGES — Evet.

SOKRATES — Ya da,

«Güreşçiler bilge kişilerle düşe kalka bilge olurlar.» demiş olsaydı, biz de «Hangi işte bilge olanlarla?» diye sorsaydık? «Güreşçilikte» diye cevap vermeyecek miydi?

d

THEAGES — Evet.

SOKRATES — Ama,

«Zorbalar bilge kişilerle düşe kalka bilge olurlar.» dediğine göre, biz de ona «Hangi bilgelikten söz ediyorsun, Euripides?» deseydik, ne cevap verecek bize? Hangi konulardan söz edecek?

THEAGES — Zeus hakkı için bilmiyorum!

SOKRATES — Peki söylememin sence bir sakıncası var mı?

THEAGES — Sen uygun buluyorsan.

SOKRATES — Söz edeceği konular Anakreon'un, Kaleikrite'nin kavradığını söylediği konular olacak. Yoksa sen o şiiri ⁽⁵⁾ bilmiyor musun?

THEAGES — Biliyorum.

e

SOKRATES — Peki, öyleyse Kyane'nin kızı Kaleikrite'nin birlikte çalıştığı ve ozanın da söylediğine göre, despotluk konusunda bilgisi olan herhangi bir eliştirisinden bu tarz bir öğrenim görüp bize ve kentimize despotluk yapmayı mı istiyorsun?

THEAGES — Deminden beri şaka ediyorsun anlaşılan, Sokrates; benimle alay ediyorsun.

SOKRATES — Neden edeyim? Sen söylemiyor musun bütün yurttaşları yönetmeni sağlayacak bilgeliği elde etmek istediğini? Bunu yaparken de bir despotan başka bir şey mi olacağını sanıyorsun?

126

THEAGES — Doğrusu, mümkün olsa, bütün insanlara; bu olmadığı takdirde mümkün olduğu kadar çok insana despotluk yapmayı isteyebilirdim; sen de isteyebilirdin; sanırım herkes de isteyebilir bunu;

(5) Bu şiir konusunda hiç bir şey bilinmiyor.

hattâ diyebilirim ki Tanrı olmayı bile isteyebilirdim, ama böyle bir isteğim olduğunu söylemedim.

SOKRATES — Öyleyse, Tanrı aşkına söyle, senin gerçek istediğin nedir? Yurttaşları yönetmek istediğini söylemiyor musun?

THEAGES — Evet ama despotça ya da despotların yaptığı biçimde değil, diğer önemli devlet adamlarının yaptığı gibi yurttaşların kendi rızalarıyla.

SOKRATES — Themistokles, Perikles ve Kimon gibi başarılı birer devlet adamı olduklarını kanıtlamış olanlar gibi mi demek istiyorsun?

THEAGES — Evet, gerçekten onları söylemek istiyorum.

SOKRATES — Peki binicilikte bilge olmayı istiyor olsaydın ne olacaktı? İyi bir binici olmayı isteseydin kime baş vuracaktın? Seyislerden başka kime baş vurabilirdin?

THEAGES — Eminim başka birine baş vurmazdım.

SOKRATES — Üstelik bu işi iyi bilen, kendisinin ve başkalarının çok sayıda atını sürekli olarak kullanan gerçek ustalara baş vuracaktın, öyle değil mi?

THEAGES — Tabii öyle yapacaktım.

SOKRATES — Peki, ya cirit atma işinde bilge olmak isteseydin ne yapacaktın? Bu bilgeliği, ciritleri olan ve başkalarının ve kendisinin çok sayıda ciritini sürekli olarak kullanan cirit ustalarına baş vurarak elde etmeyi beklemeyecek miydin?

THEAGES — Evet.

SOKRATES — Öyleyse, Tanrı aşkına söyle bana, istediğin devlet işlerinde bilge olmak olduğuna göre, bu bilgeliği, devlet işlerinde yetenekli oluşlarının yanı sıra, kendi kentlerinden başka diğer kentlerle de sürekli alışverişi olan, yani Yunan kentleri ve yabancılarla ilişkiler kurmuş olan bu adamlardan başkasına baş vurarak elde edebilir misin? Yoksa onların işinde elde etmek istediğin bilgiğe, bu adamlardan başkasına baş vurarak mı erişeceğini sanıyorsun?

THEAGES — Bu devlet adamlarının çocuklarının, ayakkabıcıların çocuklarından daha üstün olmadığını ileri süren bir tartışma konusu ortaya attığını

duydum, Sokrates. Anladığım kadarıyla da söylediklerin çok doğru. Eğer bu adamlar bu konuda yeryüzünde herhangi bir kimseye yararlı olabilselerdi, oğullarını bilgeliklerinden yararlandırırlardı. Bu nedenle, oğullarına bile hiç bir zaman yararlı olamamış bu kişilerin, bilgeliklerinden beni yararlancracaklarını düşünmekle büsbütün aptallık etmiş olurum.

e SOKRATES — Peki, çok sevgili dostum, bir oğlun olsa ve bu çocuk şimdi senin babana yaptığın gibi canını sıkısaydı ve iyi bir ressam olmak istediğini söyleyip, seni, yani babasını bu amacı için para sarfetmekten kaçınmakla suçlasaydı ve aynı zamanda da, bu işi uygulayanları yani ressamıları hiçe sayıp onlardan öğrenim görmekten kaçınısaydı ne yola baş vururdun? Ya da flavta çalmak isteyip de flavtacılara, harp çalmak isteyip de harpcılara baş vurmaktan kaçınısaydı? Bu adamlar tarafından eğitilmeyi kabul etmeseydi onu kime göndereceğini, ne yapacağını bilebilecek miydin?

THEAGES — Zeus hakkı için bilemezdim.

127 SOKRATES — Peki, şimdi sen babana aynı bu şekilde davrandığına göre, hâlâ onun bu haline şaşıp, onu, seninle ne yapacağını ve seni nereye göndereceğini bilmemekle suçluyor musun? Oysa biz, seni, iyi yetişmiş, üstelik parasız olarak eğitecek Atinalı devlet adamlarından hangisini istersen ona teslim etmeye hazırız. Böylelikle hem masraftan çıkmamış olacaksın, hem de, halk arasında, başka birinden ders almakla kazanamayacağın kadar övgü kazanacaksın.

THEAGES — Peki Sokrates, sen bizim iyi yetişmiş adamlarımızdan değil misin? Doğrusu, bana ders vermeyi kabul edersen isteğime kavuşmuş olurum ve artık başka bir öğretmen de aramam.

b SOKRATES — Ne demek istiyorsun, Theages?

DEMODOKOS — Yok, söyledikleri doğru Sokrates! Kabul edersen sana teşekkür borçlu olurum. Çünkü onun, senin öğretmenliğini sevinçle karşılamasını, senin de ona ders vermeye rıza göstermeni başıma ko-nabilecek en büyük devlet kuşu sayarım. Doğrusu bunu ne kadar çok istediğimi söylemeye utaniyorum.

Ama ikinize de yalvarıyorum: ne olur Sokrates, Theages'e öğretmenlik etmeyi kabul et! Sen de Theages, Sokrates'den başka öğretmen arama, böylelikle beni büyük bir yükten kurtarmış olacaksınız. Çünkü kendisini yoldan çıkaracak birinin eline düşmesinden, çok korkuyorum.

THEAGES — Beni öğrencisi olarak kabul etmeye razı edebilirsen artık benim için korkmana gerek kalmaz baba.

DEMODOKOS — Çok doğru söylüyor, Sokrates; bundan böyle kendimizi senin ellerine bırakıyoruz, kısacası, ben, sen ne istersen, kendimi ve bana ait en değerli şeyleri sana vermeye hazırım. Theagesa kollarını açıp ondan yardımlarını esirgemezsen, tabii!

SOKRATES — Demodokos, oğluna, özellikle benim yararlı olabileceğimi düşünen bir babanın duyduğu bu şevk beni şaşırtmadı. Çünkü bilinçli bir adamın, oğlunun mümkün olduğu kadar yükselmesini sağlamak konusundan daha titiz davranacağı bir başka konu olduğunu sanmıyorum. Ama, oğlunun, iyi bir yurttaş olma amacına erişmesinde ona senden daha yararlı olabileceğim kanısına nasıl vardın, anlayamıyorum. Oğlun da, bu konuda, kendisine senden daha yararlı olabileceğimi nasıl düşünebiliyor, buna gerçekten çok şaşıyorum. Çünkü her şeyden önce, sen benden daha yaşlısın, üstelik zamanında Atina'da en önemli görevlerde bulundun, Anagyrus halkından, bütün hemşehrilerinden daha fazla; devlet tarafından da en az başkaları kadar saygı gördün, Oysa ne sen, ne de oğlun benim böyle bir durumum olduğunu söyleyemezsiniz. Ayrıca, Theages, bizim devlet adamlarımızın öğretimini istemiyorsa ve gençlerimizi eğitebileceğini ileri süren başka öğretmenler arıyorsa, işte Keos'lu Prodikkos, işte Leontinoi'li Gorgias, işte Akragas'lı Polos ve daha niceleri. O kadar bilgiler ki, kent kent dolaşıp canının istediği kimseden bedava ders alabilen en soylu ve en varlıklı gençlerimizi bu dersleri bırakmaya ve kendilerinden ders almaya ikna edip, yüklü öğretmenlik ücretlerinin yanı sıra bir miktar da peşin para alıyorlar; üstelik de kendilerine minnettar bira-

c

d

e

128

- e Aslında bütün ordumuz için de kaygılanıyorum ya. Sana bütün bunları anlattım, çünkü bana eşlik eden bu tanrısal güç ⁽⁷⁾ etkisini benimle ilişkisi olan insanlar üzerinde de tüm gücüyle gösterir. Doğrusu birçok kişiye de karşıttır bu güç ve bu kişilerin benimle olan ilişkilerinde yarar sağlama olanakları yoktur, bu yüzden de ben bu insanlarla ilişki kurarak zaman harcamam. Öte yandan, birçoklarıyla ilişki kurmama engel olmaz ama bu insanlar benimle olan ilişkilerinde hiç bir yarar elde edemezler. Ama benle ilişki kurdukları zaman bu tanrısal güçten yararlananlar senin sözünü ettiğin kişilerdir. Çünkü onlar hızla yükselmeye başlarlar. Ama yine bunların arasında da bazıları vardır ki bunların sağladıkları yarar kalıcı ve sürekli olur, diğerleri ise benimle birlikte oldukları sürece yükseldikleri halde benden ayrılır ayrılmaz eski durumlarına dönerler ve başkalarından bir farkları kalmaz. Bu bir kez Aristeides'in torunu, Lysimakhos'un oğlu Aristeidesin başına gelmişti. Çünkü Aristeides, benimle düşüp kalkarak kısa sürede büyük ilerleme sağlamıştı. Sonra sefere çıkması gerekti ve gemiye binip gitti. Dönüşünde Thukydides'in torunu, Melesiasın oğlu Thukydides'in benimle düşüp kalktığını öğrendi. Thukydides bir gün önce, tartışmış olduğumuz konular üzerinde benimle atışmıştı. Aristeides benimle karşılaşınca önce selâmlayıp başka konular üzerinde konuştuktan sonra şöyle dedi: «Duyduğuma göre Sokrates, Thukydides sana biraz tepeden bakıyormuş, kendisini bir şey sanıp, sana içerliyormuş.» «Evet öyle,» diye cevap verdim. «Peki, unuttu mu,» dedi «seninle ilişki kurmadan önce ne kadar zavallı durumda olduğunu?» «Zeus hakkı için unutmuş görünüyor,» dedim. «Ama gerçekte ben de garip bir durumun içindeyim, Sokrates,» dedi. «Ne gibi?» diye sordum. «Sefere çıkmadan önce herkesle her konuyu tartışabiliyordum ve bu tartışmalarda da hiç kimseden aşağı kalmıyordum. Bu yüzden de bu işi en iyi beceren kimselerle tar-
- 130
- b
- c

(7) Sokrates'in ünlü «Daimon»u.

tışmaktan kaçınmıyor aksine bunu istiyordum. Ama şimdi nerede öğrenim görmüş bir adam görsem ondan kaçıyorum, bu durumumdan da çok utanıyorum,» dedi. «Söyle bana, bu güç seni birdenbire mi yoksa yavaş yavaş mı terk etti?» dedim. «Yavaş yavaş,» diye cevap verdi. «Peki, önceden sende var olan bu gücü benden bir şeyler öğrenerek mi yoksa başka bir yolla mı kazanmıştın?» diye sordum. «Bu inanılması güç ama Zeus tanıktır ki, doğru olan gerçeği anlatayım Sokrates,» dedi. «Çünkü sen de bilirsin ki, bugüne kadar senden hiç bir şey öğrenmedim. Bununla birlikte seninle aynı odada bulunmasam bile, sadece aynı evde bulunarak ilerlediğimi anlıyordum. Bu gelişme aynı odada bulununca artıyor, aynı odada bulunup da sana bakarsam, başka bir yere baktığım zamankinden daha fazla oluyordu. Ama en fazla ve belirgin olduğu zamanlar, senin yanında oturduğum, sana dokundüğüm zamanlardı. Şimdi her nasılsa bu durum tamamen yok oldu.»

İşte Theages, benimle olan ilişkin böyle olacak. Tanrı isterse kısa zamanda fazlasıyla gelişirsin, yok eğer istemezse bir ilerleme olmaz. Şimdi iyi düşün bakalım, öğrencilerine yarar sağlayacakları kesin olarak bilinen o adamlardan mı öğrenim görmen daha emin bir yol, yoksa benimle birlikte Tanrının çizdiği yolu denemen mi?

THEAGES — Peki öyleyse Sokrates, ben birbiri-
rimizle arkadaşlık ederek bu Tanrısal belirtiyi sına-
yalım diyorum. Böylelikle eğer bu ilişkiyi sürdürme-
mize izin verirse ne iyi, yok eğer vermezse, zamanı
gelince, yapacağımız işin, başka biriyle ilişki kurmak
mı, yoksa bu Tanrısal belirti ile dualar, kurbanlar ve
bakıcıların uygun göreceği başka yollarla uzlaşmaya
çalışmak mı olduğuna karar veririz.

DEMODOKOS — Bu durumda, artık bu çocuğa
karşı koymaya çalışma, Sokrates. Çünkü Theages'in
hakkı var.

SOKRATES — Peki, yapılması gerekenin bu oldu-
ğunu düşünüyorsanız, böyle yapalım.

d

e

131

RAKIPLERE GİRİŞ

Sokrates'in, bu diyalogda anlattığı konuşma, soylu aile çocuklarının öğrenim gördüğü bir okulda geçer. Sokrates, biri spora öteki bilimlere meraklı iki gençle konuşur. Spora meraklı genç felsefeyi küçümsemekte buna karşılık öteki, yüce bir konu olarak görmektedir. Sokrates, bilimlere meraklı delikanlıya felsefenin ne olduğunu sorar; o da, «ömür boyunca, yeni ve daha çok bilgi edinmek» olduğunu söyler. Bunun üzerine Sokrates, insan için «ne kadar çok» bilginin yararlı olduğunu sorar. Bu soruya, yeterli bir cevap bulamazlar. Daha sonra, filozofun «ne» öğrenmesi gerektiği sorunu ortaya atılır. Delikanlı, filozofun bütün sanatlardan anlayacak ve bilgisinin çokluğuyla insanları hayran edecek şeyleri bilmesi gerektiğini söyler. Ama Sokrates buna karşı çıkar ve bu durumda, filozofun, beş spor dalında da başarı gösteren ama bu dallardan herhangi birinde hiç bir zaman birinci olmayan bir pentatloncuya benzeyeceğini söyler. Uzmanların bulunduğu yerde ise, bu tür ikinci dereceden kimselerin yararsız olduğunu ileri sürer. Sokrates'e göre, felsefe, birçok şey bilmek ya da çeşitli zanaat ve sanatlar konusunda teorik bilgi sahibi olmak değildir. Felsefenin kendine özgü bir alanı olmalı ve filozof da bu alanda en önde gelen kimse olmak niteliğini edinmelidir. İyiyi kötüden ayırma konusunda, filozoftan daha yüce bir yargıç olmamalıdır. Böylece filozof, kendisinden bir şey istendiği zaman, kimsenin yapamayacağı katkıyı yapabilir.

nızca eylemlerde tecrübeli olduğunu kendisi bile kabul eden ve deminden beri sorguya çektiğim genci bırakıp, bir yarar elde ederim umuduyla, daha akıllı olduğunu ileri süren diğerine sorular sormanın iyi bir şey olacağına karar verdim ve şöyle dedim: «Ben sorumu her ikinize de yönelttim. Ama sen ondan daha iyi bir cevap verebileceğini düşünüyorsan aynı soruyu ona sorduğum gibi sana da soruyorum: Felsefeyle uğraşmayı şerefli bir iş mi sayarsın yoksa saymaz mısın?»

133 Bu konuştuklarımıza kulak misafiri olan diğer iki delikanlı sustular ve çekişmeyi bırakıp konuşmalarımızı dinlemeye koyuldular. Âşıklarının duygularının ne olduğunu bilemem ama ben kendim sersemledim. Çünkü yakışıklı gençler beni her zaman sersemletir. Bununla birlikte bana öyle geldi ki, genç arkadaşım da en az benim kadar heyecanlıydı ama yine de bana büyük bir hevesle, «Elbette Sokrates,» dedi. «Eğer felsefeyle uğraşmayı ayıp sayarsam ne kendimi insan olarak kabul edebilirim ne de böyle düşünmeye eğilimi olan başkalarını.» Burada rakibini işaret etti ve sevgilisi her söylediği sözcüğü duyabilisin diye yüksek sesle konuştu.

Ben de: «Öyleyse felsefeyle uğraşmayı şerefli bir iş sayıyorsun?» dedim.

«Evet, öyle,» dedi.

«Peki, öyleyse,» dedim, «sence birşeyin kendisinin ne olduğunu bilmeden, onun şerefli ya da ayıp olup olmadığını bilme olanağı var mıdır?»

«Hayır,» dedi.

«Peki, felsefenin ne olduğunu biliyor musun?» diye sordum.

«Elbette biliyorum» dedi.

c «Öyleyse nedir?» dedim.

«Tam Solon'un tanımladığı gibi. Bilirsin,

'Her geçen gün, öğrendikçe öğreniyorum.'

diyen Solon'dur. Ben de, felsefeyle uğraşmak isteyenin, genç olsun, yaşlı olsun, her gün yeni bir şey öğrenmesi ve böylelikle yaşamı boyunca olanağı olduğu kadar çok şey öğrenmesi gerektiğini kabul ediyο-

rum.» Önce cevabından bir anlam çıkardığımı sandım ama sonra biraz düşünüp ona felsefenin çok şey bilmek olup olmadığını sordum.

Buna cevap olarak «Elbette,» dedi.

«Peki sence felsefe yalnız şerefli midir yoksa aynı zamanda iyi midir de?» diye sordum.

«Aynı zamanda iyidir de,» dedi. «Evet öyle.»

«Peki sence bu felsefeye özgü bir şey midir, yoksa aynı zamanda herşey için de böyle midir? Örneğin idman tutkusunu, yalnızca şerefli bir iş mi sayarsın yoksa aynı zamanda iyi de mi bulursun?»

Bunun üzerine kurnazca ikili bir cevap verdi: «Şu adama cevabım, 'Hiçbiri' olurdu ama sana, Sokrates, hem şerefli hem de iyi birşey olduğunu söyleyebilirim. Çünkü bunun doğru bir görüş olduğunu düşünüyorum.»

Ben de, «Peki, öyleyse sence çok idman yapmak idmanı sevmek midir?» diye sordum.

Buna, «Elbette, felsefe yapmak konusunda çok bilginin felsefe olduğu gibi,» diye cevap verdi.

«Peki öyleyse idman yapmayı sevenler sence yalnızca bedenlerinin sağlam olmasını mı isterler?» dedim.

«Yalnız bunu,» diye cevap verdi.

«Peki bedenlerini sağlamlaştıran çok idman mıdır,» diye sordum.

«Evet, yoksa az idmanla nasıl sağlam bir bedene sahip olunabilir?» diye cevap verdi.

Burada idman tecrübesinden yararlanmak için idman seven genci kıskırtmanın zamanının geldiğini anladım. Bunun üzerine şöyle sordum: «Peki öyleyse sevgili dostum, sen niye susuyorsun, arkadaşın burada böyle konuşurken? Sağlam bir bedene sahip olmak için çok idman mı yapmak gerekir yoksa bu ikisi ortası idmanla mı gerçekleşir?»

«Bence, Sokrates,» dedi, «ikisi ortası idmanın, insana sağlam bir beden kazandırdığını, bir domuz bile bilir. Öyleyse nasıl olur da, uykusuz, besinsiz kalmış, zapzayıf ve bitkin bir herif bunu bilmez?» Sözleri delikanlıların hoşuna gitti ve onu onaylarcasına güldü-

d

e

134

b

natçıların anlattıklarını, orada bulunanların hepsinden daha rahatlıkla izlemeli ve sanatların sözle ya da uygulamalı olarak gösterildiği yerlerde her an hazır bulunabilecek kimseler arasında en zeki ve en bilgili olduğunu gösterecek bir görüşü ortaya atabilmelidir.»

- e** Söylemiş oldukları hakkında bir karar verememiş olduğum için şöyle sordum: «Filozof derken ne tür adamdan söz ettiğini anlıyor muyum acaba? Bana öyle geliyor ki, filozofları, koşucularla ve güreşçilerle yarışan ve beş dalda başarılı olan atletlere benzetiyorsun. Çünkü, bu ikinciler, bilirsin, güreşçi ve koşuculardan, bunların kendi işlerinde daha geridirler ve bunlardan aşağıdırlar. Ama diğer idmanlılardan üstündürler ve onlardan önce gelirler. Diyebilirim ki, felsefenin de, onu amaçlamış kişiler üstündeki etkisinin buna yakın bir şey olduğunu söylemek istiyorsun. Sanatları birinci derecede bilenlerden sonra gelirler ama başkalarından üstündürler ve birinciden sonra gelen durumundadırlar ve böylelikle felsefeyle uğraşmış bir kimse her konuda başı çekenin hemen ardından gelir. Söylemek istediğin kişi böyle biriymiş gibi geldi bana.»
- 136**

«Bana öyle geliyor ki, filozofun durumunu beş dalda başarılı bir atletle karşılaştırmakta haklısın, Sokrates» dedi. «Çünkü bir işte topladığı dikkatinin diğer bir işte onu yetersiz kılması için (bu sanatçılarda görülür), herhangi bir işe esir olmamak ve bir işin tamamıyla derinine inmemek ve her konuda ikisi ortası bilgiye sahip olmak tam ona özgü bir huydur.»

b

Bu cevap üzerine ne demek istediğini açıkça anlamak istedim, bunun için de iyi insanları yararlı mı yoksa yararlı mı saydığını sordum.

«Yararlı elbette; öyle olmalı, Sokrates,» diye cevapladı.

«Öyleyse, iyi adamlar yararlıysa, kötü adamlar da yararlıdır?»

Öyle olduklarını kabul etti.

«Peki ,ya filozoflar, yararlı insanlar mıdır yoksa yararlı mı?»

c

Yararlı, hem de en yararlı insanlar olduklarını

kabul etti.

«Hadi gel öyleyse; eğer dediklerin doğruysa, bize nelerde yararlı olduklarını anlayalım, bu ikinci derecede adamların. Çünkü filozofun sanatların özel uzmanlarından daha sonra geldiği açık bir şey.»

Kabul etti.

«Peki öyleyse, eğer sen kendin ya da çok sevdiğin bir dostun hastalansa, sağlığını kazanmak için o ikinci derece adamı mı evine getirirsin yoksa hekimi mi çağırırın?» diye devam ettim.

«Ben, kendi hesabıma her ikisini de çağırırım,» diye cevapladı.

«Her ikisini de deme, lütfen, bu ikisinden hangisini yeğler ve daha önce çağırırın?» dedim.

«Hiç kimse hekimi yeğlemekte ve önce onu çağırmakta duraksamaz.»

«Peki, ya kötü bir havada bir gemide olsan kime kendini emanet edersin, kılavuza mı yoksa filozofa mı?»

«Elbette kılavuzu seçerim.»

«Ve bu diğer herşeyde böyle olacak: bir sanatçı olduğu sürece filozof yararlı olamayacak mı?»

«Öyle görünüyor,» diye cevap verdi.

«Öyleyse şimdi. filozofun yararsız bir insan olduğunu mu düşünüyoruz? Çünkü sanırım sanatçılar her zaman var ve biz de iyi insanların yararlı, kötülerin de yararsız olduğunu kabul etmiştik.»

Dediğimi kabul etmek zorunda kaldı.

«Peki, şimdi nasıl devam edeceğiz? Daha soru sorayım mı yoksa bu çok kötü bir davranış mı olur?»

«Ne istiyorsan sor.»

«Amacım, şu ana kadar söylediğimiz şeyler üzerinde anlaştığımız noktaları anımsamak. Konu şu durumda: Felsefenin şerefli bir şey, filozofların yararlı insanlar, iyi insanların yararlı, kötü insanların da yararsız olduğu üzerinde anlaşmıştık ama yine sanatçılar olduğu sürece filozofların yararsız olduklarını ve sanatçıların da her zaman var olduğunu kabul ettik. Bunlar üzerinde anlaşmaya varmadık mı?»

«Evet, elbette,» diye cevap verdi.

d

e

137

f/6

- «Öyleyse, senin açıklamana bakılırsa, yani eğer felsefe sanatlar hakkında senin tanımladığın biçimde bilgili olmaksı, insanlar arasında sanatlar olduğu sürece, filozofların kötü ve yararsız kimseler olduğuunda anlaşmış oluyoruz. Ama bence aslında öyle değildir dostum ve felsefe de yalnızca sanatlara ilgi duyma ya da yaşamını başkalarının işine burnunu sokarak, merak ederek ve bilgi toplayarak geçirmek değildir; başka bir şey olmalıdır. Çünkü, sanırım, böyle bir yaşam, yüz karasıdır ve sanatlarla ilgilenenlere de sefil gözüyle bakılır (6). Bu söyledigimin doğru olup olmadığını daha iyi anlarız, şu sorduğuma cevap verirsen. Atları en doğru cezalandırmayı bilenler kimlerdir? Onları en iyi at durumuna getirenler mi, yoksa başkaları mı?»

«Onları en iyi at durumuna getirenler.»

«Peki, köpekleri en iyi köpek durumuna getirmeyi bilenler, onları en doğru cezalandırmayı bilenler midir?»

«Evet.»

«Öyleyse onları en iyi köpek durumuna getiren de, en doğru cezalandıran da aynı sanattır?»

«Bana kalırsa evet,» diye cevap verdi.

«Onları en iyi duruma getiren ve en doğru cezalandıran sanat iyi ve kötü olanlarını ayırt edebilen aynı sanat mıdır, yoksa başka bir sanat mı?»

«Aynı sanattır,» dedi.

- d durumuna getiren sanatın, aynı zamanda doğru cezalandıran ve iyi ve kötü olanlarını ayıran sanat olduğunu da kabule hazır mısınız?»

«Elbette,» dedi.

«Bunu, birine yapan, aynı zamanda hepsine, hepsine yapan da aynı zamanda birine de mi yapar?»

«Evet.»

(6) Bu sözler, zanaatkârlara ve genellikle sanatla uğraşanlara karşı Yunanlıların duyduğu küçümsemeyi gösteriyor. Bu tür işlerle, o çağın Yunanistanında sadece köleler ve askeri ya da siyasal hayata yaramayan kimseler uğraşıyordu.

«Bu, atlar ve diğer şeyler için de böyle midir?»

«Böyledir.»

«Peki, ya yasalara saygı göstermeyenleri ve karşı gelenleri en doğru biçimde cezalandıran bilgi nedir? Hukuk bilgisi değil mi?»

«Evet.»

«Senin doğruluk dediğin, bundan başka bir sanat mıdır?»

«Hayır yalnızca bu.»

«Doğru biçimde cezalandırmalarını sağlayan sanat da, iyi ve kötü insanları bilmelerini sağlayandır?»

«Öyledir.»

«Bırını bilen aynı zamanda çoğunu da bilir?»

«Evet.»

«Peki çoğunu bilmeyen birini de bilemez?»

«Doğru.»

«Eğer at olsaydık ve iyi ve kötü atları bilmeseydik, kendimizin hangisi olduğumuzu bilemeyecektik, değil mi?»

«Evet, öyle sanırım.»

«Peki ya öküz olsaydık ve iyi ve kötü öküzleri bilmeseydik, kendimizin hangisi olduğunu bilemeyecektik, öyle değil mi?»

«Bilemeyecektik,» dedi.

«Köpek olsaydık da böyle olacaktı?»

Kabul etti.

«Peki, insan da, iyi ve kötü insanları bilmeyince, kendisi de insan olduğuna göre, kendisinin iyi ya da kötü olup olmadığını bilemez.»

Bunu onayladı.

«Kendini bilmemek, ölçülü olmak mıdır, yoksa ölçülü olmamak mıdır?»

«Ölçülü olmamaktır.»

«Öyleyse kendini bilmek ölçülü olmaktır?»

«Doğru,» dedi.

«Öyleyse, Delphoi'deki yazının söylemek istediği şeyin, bu olduğu görülüyor: İnsan ölçülü ve doğru olmalıdır.»

«Öyle görünüyor.»

e

138

«Peki biz bu aynı sanatla mı doğru cezalandırmayı biliyoruz?»

«Evet.»

b «Öyleyse, bize doğru cezalandırmayı bildiren sanat doğruluk, kendimizin ve diğer insanların niteliklerini ayırt etmesini bildiren de ölçülülüktür.»

«Öyle görünüyor,» dedi.

«Öyleyse doğruluk ve ölçülülük aynı şeydir?

«Anlaşılan öyle.»

«Ayrıca, bilirsin, kentler böylelikle iyi yönetilebilirler, yani suçlular suçlarının cezasını öder.»

«Bu doğru,» dedi.

«Öyleyse, bu aynı zamanda, devleti yönetme bilgisidir de.»

Kabul etti.

«Bir kimse, bir kenti doğrulukla yönetirse, ona despot ve kral adı verilmez mi?»

«Öyle.»

«Ve bu yönetimi krallık ve despotluk sanatıyla mı yapar?»

«Bununla yapar.»

«Bu sanatlar da öncekilerle aynıdır?»

«Öyle görünüyor.»

c «Bir adam, evini tek başına doğrulukla yönetirse, ona ne ad verilir? Ev yöneticisi ya da efendi denmez mi?»

«Evet.»

«Evini doğrulukla mı yoksa başka bir sanatla mı yönetir?»

«Doğrulukla.»

«Öyleyse bunların hepsinin (kralın, despotun, devlet adamının, ev yöneticisinin, efendinin, ölçülü adamın, ve doğru kimsenin) aynı olduğu görülüyor ve hepsinin sanatı da aynı sanattır, yani krallık, despotluk, devlet adamlığı, efendilik, ev yöneticiliği, doğruluk ve ölçülülük.»

«Böyle olduğu görülüyor,» dedi.

d «Öyleyse, hekim hastalarından söz ettiğinde, filozofun onun düşüncelerini izleyememesi ya da kendisinin söylenenlere bir şey katmaması ve başka bir

meslek adamı konuşurken de aynı durumda olması utanç vericiyse; yargıç, kral ya da demin sözünü ettiğimiz kişilerden biri konuşurken onların dediklerini izleyememesi ve kendisinden bir şeyler katmaması da utanç verici değil midir?»

«Doğrusu, Sokrates, bu denli önemli konulara katkıda bulunamamak çok ayıp olmalı.»

«Öyleyse, bu konularda da, filozofun, bu sanatın bütün kollarında ikinci gelen bir beş dalda başarılı atlet ve ikinci dereceden bir kişi ve bu insanlardan biri var olduğu sürece yararsız bir insan olacağını mı söyleyeceğiz, yoksa her şeyden önce evini hiç kimseye emanet etmemeli ve evinde ikinci olmamalı ve eğer evi iyi yönetilecekse o yargılamalı ve doğrulukla cezalandırmalıdır mı diyeceğiz?» diye sordum.

Benim düşünceme katıldı.

«İkincisi, arkadaşları ona bir yargıcılık işi verseler ya da devlet bir karar verme ve yargılama görevi verse sevgili dostum ,sanırım bu durumlarda da ikinci ya da üçüncü durumda olmak ve önde gitmemek ayıptır.»

«Kabul ediyorum.»

«Öyleyse, görüyoruz ki aziz dostum, felsefe yapmak çok bilgili olmak ve sanatlarla uğraşmak işinden çok ayrı bir şeydir.»

Ben bunu söyleyince bilgili genç önceden söylemiş olduklarından utanarak sustu; bilgisiz olanı da dediklerimizin doğru olduğunu söyledi, diğerleri de bu yargıyı övdüler.

e

139

LYSİS

[Ya da Dostluk üzerine]

Çeviren :

TANJU GÖKÇÖL

LYSİS'E GİRİŞ

Bu diyalogda, Sokrates, bir okula götürüldüğünü, orada gençlerle karşılaştığını ve onlarla neler konuştuğunu ve tartıştığını anlatır. Tartışmaların konusu, «dostluk»tur. Önce, dostluğu doğuran nedenler üzerinde durulur ve bir işte ya da bir kimseye yararlı olmanın dostluğu doğuran nedenlerden biri olduğu ileri sürülür. Daha sonra dostluğun özü üzerinde bir tartışmaya girilir. Sonunda, olumlu bir açıklamaya varılmazsa da, önemli sorunlar ve düşünceler ortaya atılır. Ne seven ne de sevilenin dost sayılamayacağı durumların olduğu; ancak iyilik bakımından benzerlik gösterenlerin yani iyi insanların dost oldukları, oysa iyiliğin dostluğa ihtiyacı olmadığı; dostluğun, kötülük dolayısıyla aranan bir çeşit deva olduğu; benzezmeliğin dostluğu doğurabileceği, ama bunun yeterli bir açıklama sayılamayacağı; dostluğun, bir başka şey için değil de sadece kendisi için istenmesi ve aranması gerektiği üzerinde durulur.

Varılan sonuç, öteki gençlik diyaloglarının birçoğunda olduğu gibi olumsuzdur; dostluğun ne olduğu konusunda bize yeterli bilgi vermez ya da bu konuda bize yardımcı olmaz. Ama, bu açıklamalar, Eflatun'un daha sonraki kitaplarında ileri süreceği hayranlık verici görüşleri kavramamıza sağlayan bir çeşit hazırlık gibidir. Lysis'de, Sokrates'in, ahlâk sorunları konusunda, ilgi uyandırmak için, genç Atinalılar arasındaki sıkı ve yakın dostluk ve bağlılık ilişkilerinden yararlandığı görülmektedir. Ashnda, Sokrates'in gençlere karşı davranışının, gerçek bir dostluk dersi olduğu söylenebilir.

Konuşanlar :

SOKRATES, HIPPOTHALES, KTESIPPOS, MENEKSENOS, LYSIS

Akademia'dan çıkmış, surun dışındaki yoldan, doğru Lykaion'a gidiyordum. Panopos çeşmesinin bulunduğu kapıya varınca, Hieronymos'un oğlu Hippothales ile Paiania'lı Ktesippos'a rastladım; birçok başka delikanlıyla beraberdiler. Hippothales beni görünce, «Nereden böyle Sokrates, nereye gidiyorsun?» diye seslendi. **203**

— Akademia'dan gelip doğru Lykaion'a gidiyorum, dedim.

— Vazgeç de bizimle gel; yolundan sapacaksın ama değecek buna.

— Nereye? Hem biz derken kimleri kastediyorsun?

Surun tam karşısındaki kapısı açık bir yeri göstererek :

— Şuraya, dedi. Birçok güzel delikanlıyla vaktimizi orada geçiriyoruz.

— Nedir orası, ne yapıyorsunuz orada?

— Bir beden eğitimi yeri, yeni yapıldı; vaktimizin büyük kısmını sohbet ederek geçiriyoruz, senin de katılmanı isterdik bu sohbetlere. **204**

— Çok güzel. Ama kim yönetiyor burasını?

— Dostlarından ve hayranlarından biri: Mikkos.

— Zeus hakkı için, değersiz adam değildir, hünerli bir sofisttir.

— İvi ya! Gelip içeridekilere bir göz atacak mısın?

— Önce gelmemi neden istediğini ve oradaki en güzel delikanlının kim olduğunu öğrenmek isterim. **b**

— Bu herkesin zevkine göre değişir, Sokrates, diye cevap verdi.

— Ama senin zevkince kim Hippothales? Onu söyle, dedim.

Bu soru üstüne kızarmaya başladı. Devam ettim: «Hippothales, Hieronymos'un oğlu! Artık birini sevip sevmediğini söylemen gereksiz; yalnız sevdiğini değil, bu sevginin epey gelişmiş olduğunu da görüyorum çünkü. Öbür konulardan pek anlamam ama, seven ya da sevilen insanı, bakar bakmaz anlamak, hani tanrı vergisi gibi bir şeydir bende.»

Bu sözleri işitince büsbütün kızardı. Bunun üzerine sözü Ktesippos aldı: «Doğrusu tuhafsin, Hippothales,» dedi. «Kızarıyorsun ve Sokrates'e bir ad söylemekten çekiniyorsun. Oysa birkaç dakika yanında kalsa o adı tekrarlaya tekrarlaya bıktırırısın. Lysis diye diye yedi bitirdi bizi, Sokrates; hele biraz da içti mi, sabah uyandığımızda kulaklarımızda hâlâ Lysis'in adı çınlar. Konuşma sırasında durmadan sözünü etmesi neyse ama, bir de yazdığı şiirleri, nesirleri art arda sıralamağa başladı mı, sorma. Hele korkunç sesiyle sevgilisi şerefine şarkılara başladı mı, felâkettir. Şimdiyse, senin bir sorunla yüzü kızarıyor.»

— Bu Lysis genç biri her halde; adını yeni duyuyorum, dedim.

— Adını pek söylemezler de ondan; çok meşhur olan babasının adıyle bilirler onu hâlâ. Ama görür görmez tanıyacağına eminim: yüzünü bir defa görmek onu tanımaya yeter.

— Kimmiş babası? dedim.

— Aiksone'li Demokrates; Lysis onun büyük oğlu.

205 — Aferin Hippothales! Gerçekten soylu, güzel bir sevgili bulmuşsun, dedim. Ama hadi onu şu gençlere anlattığın gibi bana da anlat da, bakayım, seven bir insanın sevgisinden, gerek sevgilisine, gerek başkalarına nasıl söz etmesi gerektiğini biliyor musun?

— Sokrates, yoksa sen bu söylenenleri ciddiye mi alıyorsun?

— Söylediği çocuğu sevdiğini inkâr mı edeceksin?

— Hayır ama, onun için ne nesir yazıyorum ne de şiir.

Ktesippos :

— Aklını kaçırmış, zırvalıyor, çıldırmış ,dedi.

b — Hippothales, istediğim, o delikanlı için yazdığın (eğer yazdınsa) nesir ya da şiirleri dinlemek değil,

dedim. Sevgiline karşı nasıl davrandığını bilmek için düşüncelerini öğrenmek istiyorum.

— Ktesippos söylesin, gerçekten söylediği gibi kafasını şişirmişsem, hatırlıyordur sözlerimi.

Ktesippos :

— Tanrılar hakkı için! Elbet söyleyebilirim! diye haykırdı. Bundan gülünç şey olmaz, Sokrates. Bu öyle bir âşık ki, sevgisinden başka şey düşünmüyor, ama bir çocuğun söyleyebileceği şeyler dışında, kendi içinden gelme tek lâf edemiyor. Gülünç değil mi bu? Demokrates üstüne, Lysis'in dedesi Lysis üstüne, çocuğun ataları, zenginlikleri, ahırları üstüne; Delphoi'de, İsthmus'ta, Nemei'da at ya da araba yarışlarında kazandıkları zaferler üstüne bütün şehrin ağzında dolaşan hikâyeler ve daha da bayat bir sürü şey anlatıyor şiirlerinde ve nesirlerinde. Geçen gün, Herakles'in çocuğun atalarından birinin evine geldiğini anlatan bir şiir okudu bize: sözde atasının babası Zeus, anası da demos'larının (1) kurucusunun kızıymış, yani Herakles ile akraba olurmuş da ondan misafir edebilmiş onu. Anlayacağın, bir sürü kocakarı masalı, Sokrates. Daha neler uyduruyor buna benzer. İşte şiirlerinde ve nesirlerinde anlatıp, bize zorla dinlettirdikleri bunlar.

Sözü yeniden alıp :

— Hoş adamsın, Hippothales, dedim. Daha zaferi kazanmadan şiirler, türkülerle kendini övüyorsun.

— Ama Sokrates, şiirlerimde, şarkılarımda kendimi övmüyorum ki.

— Ya da övmediğini sanıyorsun.

— Ne demek istiyorsun? dedi.

— O şarkılarda asıl övdüğün sensin. Çünkü Lysis gibi bir delikanlıyı elde edersen, mısraların ve şarkıların seni şereflendirecek, öyle bir dost kazandığın için gerçekte zaferinin övgüsü olacak; ama elde edemezsen, sevgilini ne kadar fazla översen elden kaçırdığın zevkler o kadar büyük, sen de o kadar gülünç görüneceksin. Bu yüzden, dostum, insan sevda işlerinde usta oldu mu, sevgilisini elde etmeden övmez; so-

(1) Eski Yunanistan'da yönetim bölgeleri.

nunda başına geleceklerden çekinir. Zaten güzel çocuklar da övülüp şişirildiler mi, kibirlenir, gururlanırlar. Aynı fikirde değil misin?

— Doğru, dedi.

— Oysa ne kadar gururlanırlarsa, elde edilmeleri de o kadar güçleşir, değil mi?

— Haklısın.

b — Avını ürkütüp, yakalanmasını güçleştiren bir avcı için ne düşünürsün?

— Kötü bir avcıdır, elbette.

— Bunun gibi, sevgiliyi şarkılar, konuşmalarla büyülemek yerine ürkütmek de büyük bir beceriksizliktir. Doğru değil mi?

— Sanırım.

— Öyleyse şiirlerinde bu hatalara düşmekten kaçın, Hippothales. Şiirleriyle kendine zarar veren bir insanın, kendine kötülük ettiği için iyi bir şair olduğunu ileri süreceğini sanmam.

c — Zeus hakkı için hayır, insan akılsız olmalı bunun için. Ben de sana bu yüzden baş vuruyor, öğüt istiyorum, Sokrates. Bir delikanlının gözüne girmek için ne söylemek, ne yapmak gerektiğini biliyorsan söyle.

— Bunu söylemek kolay değil, dedim. Ama onu benimle konuşturursan, arkadaşlarının, onun için yazdığını söyledikleri şiirler, şarkılar yerine neler söylemen gerektiğini gösterebilirim belki.

d — Kolay iş bu, dedi. Ktesippos'la içeri girip, otur, konuşmağa başlarsan sanırım mutlak gelir yanınıza; güzel sözler dinlemeyi pek sever çünkü. Zaten bugün Hermes bayramı olduğu için delikanlılarla çocuklar bir aradadır; yanınıza gelecektir. Hem Ktesippos tanır onu; yeğeni Meneksenos, Lysis'in en iyi arkadaşısıdır. Yanınıza kendiliğinden gelmezse, Ktesippos çağırır onu.

e — Tamam, deyip Ktesippos'la birlikte beden eğitimi yerine doğru yürüdüm; öbürleri de peşimizden geldi.

İçeri girdiğimizde, kurban törenine katılmış olan çocuklar bayramlık elbiseleriyle aşık oynuyorlardı;

törenler bitmek üzereydi çünkü. Çocukların çoğu dışarda, avluydaydı. Bir kısmı soyunma odasının bir köşesinde küçük sepetlerden çıkardıkları aşıklerle tek mi çift mi oynuyor, bir kısmı çevrelerinde halka olmuş, seyrediyordu. Lysis, seyredenlerin arasındaydı. Çocuklarla delikanlılar arasında, başında çelengiyle ayakta duruyor ve hepsinin arasında yalnız ününe lââyık güzelliğiyle değil, soylu görünüşüyle de dikkati çekiyordu. Biz tam karşılarında, sakın bir yere oturup konuşmağa başladık. Lysis, durmadan dönüp bizim tarafa bakıyor, yanımıza gelmeyi çok istediğini belli ediyordu. Tek başına gelmeye çekinerek duraklarken, avluda oynayan Meneksenos içeri girdi; Ktesippos'la beni görünce, gelip yanımıza oturdu. Onu gören Lysis de, yaklaşıp yanımıza oturdu; sonra öbürleri de geldi. Bunun üzerine çevremizin kalabalıklaştığını gören Hippothales de gelip en arkada, Lysis'in göremeyeceği bir yerde (onu bezdirmek istemiyordu çünkü) durup dinlemeye hazırlandı.

207

b

O zaman Meneksenos'a dönüp, «Demophonos'un oğlu, ikinizden hanginiz daha büyük?» dedim.

c

— Anlaşmıyoruz bunda, dedi.

— Hanginizin daha soylu olduğu konusunda da çekişir misiniz?

— Tabii, elbette.

— Ya hanginizin daha güzel olduğu konusunda?

İkisi de güldü. Devam ettim. «Hanginizin daha zengin olduğunu sormayacağım; çünkü dostsunuz, değil mi?»

— Elbet, dediler bir ağızdan.

— Dostların malı ortaktır, derler; bu yüzden, söylediğiniz gibi iyi dostsanız, aranızda zenginlik farkı yoktur.

Kabul ettiler.

d

Bundan sonra hangisinin daha doğru, daha bilgili olduğunu soracaktım, ama bu arada güreş öğretmeninin Meneksenos'u çağırdığını söylediler: törende bir görevi vardı herhalde. Kalkıp gitti. O zaman Lysis'e :

— Anan baban seni çok sever kuşkusuz, dedim.

— Evet çok severler, dedi.

- e**
- Öyleyse senin çok mutlu olmanı da isterler.
 - Tabii.
 - Köle olan, canının çektiğini yapmaya hakkı olmayan biri mutlu mudur sence?
 - Zeus hakkı için, hayır.
 - Öyleyse anan baban seni sevdiklerine, mutlu olmanı istediklerine göre, seni mutlu etmek için ellerinden geleni esirgemiyorlardır herhalde.
 - Kuşkusuz.
 - Demek dilediğini yapmaya göz yumuyor, seni hiç azarlamıyor, hiç bir isteğine engel olmuyorlar?
 - Zeus hakkı için, oluyorlar Sokrates, hatta pek çok şeyi yasaklıyorlar bana.
 - Ne diyorsun? Hem mutlu olmanı istiyor, hem
- 208**
- de dilediğini yapmana engel oluyorlar; öyle mi? Ama söyle bakayım: bir yarış günü babanın arabalarından birine binip, dizginleri tutmak istersen bırakmazlar mı? Engel mi olurlar?
- Zeus hakkı için, bırakmazlar.
 - Peki ama, neden?
 - Babamın bu iş için bir arabacısı var çünkü.
 - Ne diyorsun? Atları canının istediği gibi sürmek hakkını bir uşağa veriyor, üstelik bunun için bir de para ödüyorlar ha?
- b**
- Neden olmasın?
 - Ama sanırım katır arabasını sürmene izin verirler; canın kırbacı alıp katırları kamçılarlamak isterse karışmazlar, değil mi?
 - Karışmaz olurlar mı hiç?
 - Nasıl yani, kimsenin katırları kamçılarlamaya hakkı yok mu?
 - Var. Arabacının.
 - Bu arabacı köle mi , yoksa hür bir adam mı?
 - Köle.
 - Anlaşılan anan baban bir köleyi senden, oğullarından üstün tutuyor, mallarını sana değil, ona emanet ediyor, onun canının istediğini yapmasına göz yumup, sana engel oluyorlar. Şu soruma da cevap ver:
- c**
- Kendi işlerinde seni serbest bırakıyorlar mı? Yoksa bu özgürlüğü de mi tanımıyorlar sana?

- Nasıl tanırlar?
- Öyleyse seni yöneten biri var.
- Evet, şurada duran pedagoğ. (2)
- Bir köle mi o da?
- Tabii, kölelerimizden biri.
- Hür bir insan için bir kölenin sözünü dinlemek biraz garip. Ama bu köle hangi konuda sözünü geçiriyor sana?
- Öğretmenin evine götürüyor.
- Ya öğretmenler, onlar da sözlerini dinletir mi sana?

d

- Elbette.
- Demek baban, öğretmenler ve yöneticiler dikmiş başına. Ama tabii eve annenin yanına döndüğün zaman, annen dokuma yaparken, kendi açısından seni mutlu kılmak için, yünleriyle, dokumalarıyla oynamana karışmaz; tezgâhına, mekiğine, ya da yün dokumada kullandığı başka bir alete dokunmana engel olmaz herhalde.

Gülmeğe başlayıp, «Zeus hakkı için hayır, Sokrates; engel olmak bir yana, el sürersem şamarı da basar,» dedi.

e

- Herakles hakkı için, yoksa sen anana babana karşı bir kusur mu işledin? diye haykırdım.

— Hayır, Zeus hakkı için işlemedim!

- Peki ama öyleyse ne yaptın ki mutlu olmana, dilediğini yapmana bu kadar sertlikle engel oluyor, bütün gün birinin buyruğu altında tutuyor, kısacası hiç bir isteğini gerçekleştirmene imkân vermiyorlar? Bunca zenginlikten yararlanamıyorsun, herkes senden daha çok yararlanıyor; bu kadar soylu olduğun halde başkalarının bakımı, yönetimi altındasın; buna karşılık da sen kimseye buyruk veremiyor, canının istediği hiç bir şeyi yapamıyorsun.

209

— Yaşım küçük de ondan, Sokrates.

- Belki de neden bu değildir, Demokrates'in oğlu; çünkü sanırım, anan baban bazı şeyleri yapmana büyümeni beklemeden izin verirler. Söz gelişi, bir şey

(2) O çağlarda, çocuk bakan ve yetiştiren kölelere bu ad veriliyordu.

b okutmak ya da yazdırmak istedikleri zaman sanırım evde herkesten önce sana verirler bu işi? Doğru değil mi?

— Evet, öyle.

— O zaman canının istediği harfi önce yazarsın; okurken de böyle dilediğince davranırsın. Lir'ini eline aldığı zaman da, sanırım annen de, baban da, istediğin teli gerip gevşetmene, parmağınla ya da mızrapla çalmana karışmaz, öyle değil mi?

— Öyle tabii.

c — Peki Lysis, neden buna benzer şeylere izin veriyorlar da, az önce söylediklerime vermiyorlar acaba?

— Sanırım bunları bilip, öbürlerini bilmediğim için.

— Çok güzel, mükemmel, delikanlı! Demek baban bütün işlerini sana emanet etmek için yaşının ilerlemesini beklemiyor; senin kendisinden daha ustalaştığına karar vereceği gün, servetini de, kendini de senin eline bırakacak.

— Sanırım.

— Peki. Ama söyle bakalım, komşunuz da sana karşı aynı kurala mı uyar? Ne dersin, senin ev yönetmekte kendisinden daha usta olduğuna karar verirse, evinin yönetimini sana mı bırakır, yoksa kendi mi yönetir?

d — Bana bırakır sanırım.

— Ya Atinalılar, onlar da senin gerekli yeteneğe sahip olduğunu görürlerse, işlerinin yönetimini sana bırakırlar mı dersin?

— Sanırım bırakırlar.

— Zeus hakkı için, Büyük Kralı ⁽³⁾ düşünelim. Sofrası için pişirilen etlere istediği salçayı katmak işini, ilerde Asya'nın hakimi olacak büyük oğluna mı bırakır, yoksa, sarayına gidip de yemek pişirmekte daha usta olduğumuzu gösterirsek, bize mi?

e — Elbet bize.

— Oğlunun yemeğe bir tutam baharat bile kat-

(3) Yani, Pers Kralı.

masına izin vermez, oysa biz avuç avuç tuz atmağa kalkışsak ses çıkarmaz, değil mi?

— Kuşkusuz.

— Ya oğlunun gözleri hastalansa, hekimlikten hiç bir şey anlamadığını bildiği halde kendi kendini tedaviye kalkışmasına karışmaz mı, yoksa engel mi olur?

— Engel olur.

210

— Ama bizim usta hekimler olduğumuza inanır-
sa, sanırım istersek gözlerini açıp kül bile serpebiliriz;
bunun bir nedeni olduğuna inandığından karşı çıkma-
ğa kalkışmaz ,değil mi?

— Doğru.

— Öbür konularda; bizi daha usta gördüğü her
konuda da aynı şekilde davranıp, kendinden ya da oğ-
lundan çok bize güvenir, değil mi?

— Zorunlu olarak, Sokrates.

— Durumu anlıyorsun, sevgili Lysis, dedim. Usta
sayıldığımız işlerde Yunanlı, barbar, kadın, erkek her-
kes bize baş vurur ve kimse engel olmaya kalkışma-
dan dilediğimizi yaparız; o işte özgürüzdür, hatta baş-
kalarına buyruk veririz ve bu iş bizim malımızdır.
Çünkü ondan biz yararlanırsınız. Ama bilmediğimiz iş-
lerde, canımızın istediği gibi davranmamıza kimse izin
vermez; tersine herkes, hem yalnız yabancılar değil
anamız babamız da, hatta elden gelse bize onlardan
daha yakın olacak kimseler bile, bütün güçleriyle en-
gel olmaya çalışır bize; bu işlerde başkalarına boyun
eğmek zorundayızdır ve bu işler bizim malımız de-
ğildir: onlardan yararlanmayız çünkü. Böyle olduğunu
kabul ediyor musun?

b

— Ediyorum.

— Peki. Hiç bir işe yaramazsak biri bizi sever mi,
biriyle dost olabilir miyiz?

— Tabii hayır.

— Söz gelişi baban seni, bir insan da başka bir
insanı bir işe yaramıyorsa sever mi?

— Sanmam.

— Öyleyse çocuğum, bilgili olursan herkes seni
'sevip, sana bağlanır; çünkü yararlı ve iyi bir insan
olursun. Yoksa kimse, anan da, baban da, yakınların

d

da sevmez seni. Peki, Lysis, insan henüz aklının ermediği şeylerle övünebilir mi?

— Nasıl yapılır böyle şey?

— Bir öğretmene ihtiyacın olduğuna göre, henüz bilgili değilsin demek ki.

— Doğru.

— Öyleyse henüz bilgili olmadığına göre övüne-mezsın de.

— Zeus hakkı için hayır, Sokrates, övündüğümü de sanmıyorum, diye cevap verdi.

• Bunun üzerine gözlerimi Hippothales'e çevirdim; az kaldı akılsızca bir iş yapacaktım; çünkü aklıma, «İşte Hippothales, insan sevdiğiyle böyle, onu alçal-tıp, küçük düşürerek konuşur; senin yaptığın gibi pohpohlayıp şımartarak değil,» demek geldi. Ama onun, söylediklerimizden heyecanlandığını görüp bizi dinlerken Lysis'e görünmemeğe çalıştığını hatırla-yınca, kendimi toplayıp dilimi tuttum.

211 O sırada Meneksenos dönüp Lysis'in yanına, az önce kalktığı yere oturdu. Bunun üzerine Lysis, ço-cukça bir cilveyle bana dönüp, Meneksenos'tan gizli, yavaşça «Bana söylediklerini Meneksenos'a da tekrarla, Sokrates,» dedi.

— Kendin anlatırsın Lysis, beni çok dikkatli din-ledin çünkü, diye cevap verdim.

— Evet, dikkatle, dedi.

— Öyleyse söylediklerimi iyice aklında tut ki, eksiksizce anlatabil; unuttuğun bir şey olursa, ilk karşılaştığımızda gelip sorarsın.

b — Unutmamak için elimden geleni yapacağım, Sokrates. Ama eve dönme zamanı gelmeden, onunla da başka bir konuda konuş da dinleyeyim.

— Peki, madem ki istiyorsun kabul, dedim. Ama Meneksenos söylediklerimi çürütmeye kalkarsa, yar-dımına koş. Yaman bir tartışmacı olduğunu bilirsin.

c — Evet, Zeus hakkı için, pek yamandır, dedi; ben de bu yüzden istiyorum ya onunla tartışmanı.

— Gülünç düşeyim diye mi?

— Zeus hakkı için, hayır. Boyunun ölçüsünü ver diye.

— Nasıl yapayım bunu? Kolay iş değil; dehşet adamdır Meneksenos, Ktesippos'un öğrencisidir; bak, Ktesippos da şurada, gördün mü?

— Kimseye aldırma Sokrates, hadi tartış onunla.

— Peki, tartışalım, dedim.

Biz aramızda böyle konuşurken, Ktesippos, «Ne o böyle yalnız kendiniz keyifli keyifli sohbet edip, ko-

d

nuştuklarınızı bize anlatmayacak mısınız?» dedi.

— Anlatayım, dedim. Lysis'e bir şey sordum, bil-

miyormuş. Ama Meneksenos bilir, ona sor, diyor.

— İyi ya! Neden sormuyorsun?

— Soracağım. Meneksenos, soracağım şeye cevap ver bakayım. Çocukluğumdan beri istediğim bir şey var; herkes bir şeyin peşindedir çünkü; biri atlara, bir başkası köpeklere sahip olmak ister; kimi altın kazanmak ister, kimi şan şeref; bunların hiç birine aldırış etmem ben: ama dost edinmeye düşkünüm; iyi bir dosta sahip olmak, bence dünyanın en iyi bildircinin-

e

dan, horozundan, hatta, Zeus hakkı için, en iyi atından, köpeğinden daha değerlidir. Hatta dostluğa öyle düş-

212

künüm ki, bir dostum olmasını, Dara'nın bütün altınlarına, Dara'nın kendisi olmaya bile tercih ederim. Bu yüzden, sizi; seninle Lysis'i görünce, bu mutlulu-

ğa bu kadar gençken, böyle çabucak, kolayca kavuş-

manıza; senin Lysisi, onun da seni böyle candan sevmesine şaşırdım, kıskandım sizi. Bense bu mutluluk-

b

tan öylesine uzağım ki, bir adamın bir başkasıyla nasıl dost olacağını bile bilmiyorum; sen bildiğine göre sana sormak istediğim şey bu. Söyle bakalım; bir adam bir başkasını severse, hangisi öbürünün dostu-

dur? Seven mi sevilenin dostudur, sevilen mi sevin-

nin? Yoksa arasında fark yok mudur?

— Sanırım yoktur.

— Ne diyorsun? Yalnız biri öbürünü sevince birbirlerinin dostu mu olurlar?

— Sanırım.

— Peki ama, bir insanın sevgisinin karşılık görmediği olmaz mı?

— Olur.

— Seven bir adamın nefret gördüğü de olur, değil

mi? Sanırım bazı âşıklar böyledir; sevgililerini bütün varlıklarıyla sevdikleri halde, karşılık görmez ya da nefret görürler. Sence doğru değil mi bu?

c

— Çok doğru.

— Demek bu durumda biri sever, öbürü sevilir, değil mi?

— Evet.

— Peki, iki dosttan hangisi öbürünün dostudur; karşılık görmese, hatta nefret görse bile seven mi sevilenin, sevilen mi sevenin? Yoksa bu durumda sevgi karşılıklı olmadığına göre, ikisi de birbirinin dostu değil midir?

— İkisi de değildir sanırım.

d

— Öyleyse deminkinden farklı bir yargıya vardık; çünkü demin, ikisinden biri sevdi mi, ikisi de birbirinin dostudur demiştik; şimdiyse ikisi de sevmezse birbirlerinin dostu değildirler diyoruz.

— Öyle görünüyor.

— Demek sevip de karşılık görmeyen, sevdiğinin dostu olamaz.

— Sanırım.

— Öyleyse atları sevip de onlar tarafından sevilmeyenler atların dostu değildirler; bildircinların, köpeklerin, şarabın, beden eğitiminin, felsefenin de dostu olmaları için onlar tarafından sevlmeleri gerekir; yoksa her biri bunları, onlar kendilerine dost olmadığı halde mi severler? Şöyle diyen şair yanlış mı söylemiş:

e

«Çocuklarının, tek tırnaklı atların, av köpeklerinin ve yabancı ülkelerde kendini ağırlayan bir insanın dostluğunu kazananlara ne mutlu!»⁽⁴⁾

— Yanlış söylediğini sanmam.

— Doğru mu söylemiş yani?

— Evet.

— Öyleyse Meneksenos sence, sevilen sevmese de, nefret de etse sevenin dostudur; bebeklerin, ana babalarını henüz sevmedikleri, hatta azarladıkları zaman nefret ettikleri halde; nefret ettikleri anda bile

213

(4) Bu şiir, Solon'undur.

ana babaları için dünyanın en sevgili varlıkları olmaları gibi.

— Öyle sanırım.

— Demek, dost seven değil, sevilendir.

— Bana öyle geliyor.

— Bunun sonucu olarak düşman da nefret eden değil, nefret edilendir, değil mi?

— Sanırım.

— Dostun seven değil, sevilen olduğu doğruysa, birçok kimseyi düşmanları seviyor, dostları nefret ediyor; bu kimseler düşmanlarının dostu, dostlarının düşmanıdır demektir. Oysa insanın dostunun düşmanı, düşmanının dostu olması çok saçma, daha doğrusu imkânsız bir şeydir sanırım.

— Sanırım haklısın, Sokrates.

— Bu imkânsızsa, sevenin sevilenin dostu olması gerek.

— Her halde.

— Nefret edenin de nefret edilenin düşmanı.

— Zorunlu olarak.

— Öyleyse gene demin söylediğimizi kabul edeceğiz: bizi sevmeyeni ya da bizden nefret edeni seversek, dostumuz olmayanın hatta düşmanımız olanın dostu oluruz; bizden nefret etmeyenenden ya da bizi sevenden nefret edersek de, bizden nefret etmeyenin, hatta bizi sevenin düşmanımızdır.

— Görünüşe göre öyle.

— Peki ama, dost ne seven, ne sevilen, ne de hem sevip hem sevilen değilse kararımız ne olacak? Bu saydığımız durumlar dışında birbirinin dostudur diyebileceğimiz kimseler var mı?

— Zeus hakkı için, Sokrates, ne diyeceğimi bilemiyorum.

— Yoksa araştırmamıza yanlış mı başladık, Meneksenos? dedim.

Lysis,

«Aynı fikirdeyim, Sokrates,» diye haykırdı. Bunu söylerken de yüzü kızardı. Sanırım, bizi yüzünden de okunan büyük bir dikkatle dinlerken kendinden geçip, istemeden ağzından kaçırmıştı bunu.

Meneksenos'a biraz nefes aldirmek için Lysis'in

b

c

d

e felsefeyi bu kadar sevdiğini görmek de hoşuma git-
tiğinden, onu bırakıp Lysis'e döndüm. «Araştırmamızı
doğru yürütseydik, böyle çıkmaza düşmeyeceğimizi
söylemekte haklısın sanırım, Lysis. Yolumuzu de-
ğiştirelim çünkü araştırmamız çetin bir yol gibi gö-
rünüyor bana. Sanırım tutmamız gereken yol, demin
214 şairlerin söylediklerini incelerken saptığımız yoldur,
çünkü şairler bilginin piri, yol göstericisidir. Kimlerin
dost olabileceğini açıklarken, Tanrı'nın bu kimseleri
birbirine doğru iterek dost kıldığını söylerken derin
bir düşünceyi dile getirmişlerdir. Sanırım şöyle açık-
lamışlardır bu düşünceyi:

«Benzeri, benzerine hep bir Tanrı iter» (5)

b ve ona tanıtır. Bir yerde gözüne çarpmış mıydı bu
mısra?

— Evet, dedi.

— Büyük bilgelerin aynı şeyi, benzerin zorunlu
olarak benzerinin dostu olduğunu söyleyen yazılarını
da okudun mu? Bu büyük bilgiler dediğim, konuşma-
larında ve yazılarında evreni ve doğayı ele alanlardır.

— Doğru söylüyorsun.

— Haklı değiller mi?

— Belki.

c — Belki yarı yarıya haklıdır, belki de bütünüyle.
Bütünüyle haklı iseler, pek anlayamayız onları;
çünkü bizce kötü insan, kötü insanın düşmanıdır ve
ona ne kadar yaklaşır, onunla ne kadar düşüp kalkar-
sa düşmanlığı o kadar artar; çünkü kötü insan kötü-
lük yapar, kötülük yapanlarla kötülük görenlerin dost
olması da imkânsızdır. Doğru değil mi bu?

— Doğru.

— Demek kötülerin birbirinin benzeri olduğu
doğruysa, bilgelerin fikrinin yarısı doğru, yarısı yan-
lış.

— Haklısın.

— Ama belki de iyilerin birbirlerine benzeyip dost
olduklarını, kötülerinse, onlar için her zaman söylen-
diği gibi, kendi kendileriyle bile benzer olmayıp, hep

(5) Homeros, Odysseia, XVII, 218.

değiştiklerini, kararsız olduklarını söylemek istemişlerdir: oysa kendi içinde benzer olmayan, farklı olan bir başkasına benzeyemez, bir başkasının dostu olamaz. Sen de bu fikirde misin?

— Evet.

— O halde dostum; benzer, benzerin dostudur sözünü, yanılmıyorsam, yalnız iyi insan, iyi insanın dostu olur; kötü insan iyi insanla da kötü insanla da gerçekten dost olamaz diye anlamak gerekir. Sen de böyle mi düşünüyorsun?

Başıyla, «evet» işareti yaptı.

— Demek şimdi kimlerin dost olduğunu biliyoruz; çünkü düşüncemiz bize iyi insanların dost olduğunu gösterdi.

— Tamamıyla aynı fikirdeyim, dedi.

— Ben de öyle ama bunda aklımı kurcalayan bir şey var. Zeus hakkı için, bu bana kuşkulu görünen noktayı inceleyelim. Benzer yalnız benzerlikten dolayı mı benzerine dosttur ve yalnız bu yüzden mi ona yararlıdır? Daha doğrusu şöyle soralım soruyu: Benzer, kendine yapamayacağı bir iyilik ya da kötülüğü benzerine yapabilir mi? Kendinden bekleyemeyeceği bir şey bekleyebilir mi ondan? Bu şartlar altında, birbirlerine hiç bir yararları yoksa nasıl eğilim duyarlar birbirlerine? Mümkün mü bu?

— Hayır.

— Oysa insanın eğilim duymadığı biri dostu olabilir mi?

— Asla.

— Öyleyse benzer benzerin dostu değildir. Ama iyi, benzer olarak değil de iyi olarak dostu olamaz mı iyyinin?

— Belki.

— Nasıl yani? İyi, iyilik bakımından kendine yetmez mi?

— Yeter.

— Oysa kendine yetenin, kimseye de ihtiyacı yoktur değil mi?

— Kuşkusuz.

— Ama birine ihtiyacı olmayan ona eğilim de duymaz.

- Öyle.
- Eğilim duymayınca sevmez de onu.
- Doğru.
- Sevmezse dostu da değildir.
- Sanırım.

— Peki yalnız kalınca kendilerine yetiyor, bir araya geldiklerinde birbirlerine hiç ihtiyaçları olmuyorsa; iyiler, iyilerin dostu olabilir mi? Böyle iki insan birbirine değer verebilir mi?

— Hayır.

— Ama birbirlerine değer vermiyorlarsa, dost da olamazlar, değil mi?

— Doğru.

— Bak, nasıl kaybettik yolumuzu Lysis; ne dersin, baştan sona yanlışmış olmayalım?

— Nasıl olur? dedi.

— Vaktiyle birinin, «benzer, benzerinin; iyiler, iyilerin en büyük düşmanıdır,» dediğini duymuştum, şimdi aklıma geldi. Bunu söylerken Hesiodos'a dayanıp, şu bölümü okuyordu:

«Çömlekçi, çömlekçiyi; şarkıcı, şarkıcıyı; dilenci dilenciği kıskanır.»

Bunun her şeyde böyle olduğunu, birbirine en çok benzeyen yaratıkların birbirini en çok kıskanan, düşman olan, nefret edenler olduğunu; birbirlerine hiç benzemeyen yaratıklarınsa birbirine en çok dostluk duyanlar olduğunu; birbirlerinden yardım bekledikleri için hastanın, hekimin dostu olduğu gibi fakirin, zenginin; güçsüzün, güçlünün dostu olduğunu; bilgisizin, bilgiliyi bu yüzden arayıp sevdiğini söylüyordu. Sonra sesini yükselterek benzerin, benzerinin dostu

olmak yerine tam tersi olduğunu ve en büyük dostların birbirine en karşıt kimseler olduğunu ileri sürüyordu. Her şey karşıtını arzular; tıpkı kurunun yaşı, soğğun sıcaklığı, acının tatlılığı, sıvrının kütü, boşun doluyu, dolunun boşu arzulaması gibi; çünkü karşıt karşıtını besler ve benzerin benzere hiç bir yararı yoktur,

216 diyordu. Hem de inan ki dostum bunları söylerken

(6) Bu şiir, Hesiodos'un İşler ve Günler'inden alınmıştır.

işini bilir gibi görünüyordu; çok güzel konuşuyordu çünkü. Ya siz ne düşünüyorsunuz bu konuda? .

Meneksenos:

— İlk bakışta haklı göründüğünü, dedi.

— Karşıtın, karşıtının en büyük dostu olduğunu kabul edecek miyiz?

— Evet.

— Öyle olsun, Meneksenos; ama garip değil mi bu?

Çelişik düşünceleri ayıklamaya bayılan parlak bilgeler hemen üstümüze atlayıp «kin dostluğun tam karşıtı değil midir,» diye sormazlar mı? Ne cevap veriyoruz? Doğru söylediklerini kabul etmek zorunda kalmaz mıyız?

— Kalırız.

— Seven, kin duyanın; kin duyan, sevenin dostu mudur? diyecekler.

— İkisi de değildir.

— Ya doğru, yanlışın; ılımlı, ılımsızın; iyi, kötünün dostu mudur?

— Öyle olduğunu sanmam.

— Oysa, iki yaratık arasında dostluğu benzemezlik yaratsaydı, bu saydığımız karşıtların da dost olması gerekirdi.

— Doğru.

— Demek ne benzer benzerin dostudur, ne de karşıt karşıtın.

— Sanırım.

— Başka bir yol arayalım. Belki de dostluk sözünü ettiğimiz şeylerin hiç biri değildir; iyinin dostu ne iyi ne de kötü olandır.

— Ne demek istiyorsun?

— Zeus hakkı için, ben de fazla bir şey bilmiyorum; aslında böyle güç bir soru karşısında benim de başım dönüyor. Eski atasözünün dediğince, dost güzel olandır belki de. Her ne olursa olsun, yumuşak, kaygan, cilâlı bir şey bu; elimizden kolayca kayıp kurtuluyor; özünün gereği böyle. Neyse, ben, iyi güzeldir diyorum. Sen ne dersin?

— Bence de öyle.

— Öyleyse ben bir çeşit kehanete uyararak ne iyi

b

c

d

ne de kötü olan, güzelin ve iyinin dostudur diyorum. Bak, neye dayanıyor bu düşüncem. Üç tür vardır ben-
ce: iyi, kötü, ne iyi ne de kötü. Sen ne dersin buna?

— Aynı fikirdeyim.

e — Oysa ne iyi iyinin dostudur, ne kötü kötünün,
ne de iyi kötünün. Az önce söylediklerimiz gösterdi
bunu; o halde, eğer iki varlık arasında dostluk diye
bir şey varsa, geriye şu kalıyor: ne iyi ne de kötü
olan iyinin, ya da iyiyle aynı türden olanın dostudur;
kötünün dostu olunamaz çünkü, değil mi?

— Doğru.

— Demin, benzer de benzerin dostu olamaz de-
miştik, değil mi?

— Evet.

217 — Demek ne iyi ne de kötü olan yaratık, kendine
benzer bir yaratığın dostu olamaz.

— Her halde.

— Öyleyse ne iyi ne de kötü olan ancak iyinin
dostu olabilir.

— Zorunlu olarak öyle.

— Peki çocuklar, bu söylediklerimiz doğru yola
sokmadı mı bizi? Bir örnek alalım: Sağlıklı bir bed-
nin ne hekime ihtiyacı vardır ne de başka bir şeye;
kendine yeter; insan sağlıklı oldukça da, sağlığından
dolayı hekimi sevmez, değil mi?

— Öyle.

— Ama hasta hastalığından dolayı sever, sanırım.

— Kuşkusuz.

— Gerçekten hastalık kötü, hekimlikse yararlı ve
iyi bir şeydir.

— Evet.

b — Ama beden, beden olarak ne iyidir ne de kötü.

— Doğru.

— Oysa hastalık yüzünden hekimi arayıp sevmek
zorunda kalır.

— Sanırım.

— Demek ne iyi ne de kötü olan, işe bir kötülük
karıştı mı, iyinin dostu olabilir.

— Her halde.

c — Ama bu dostluk, içindeki kötülüğün etkisiyle

kendisinin de kötü olmasına bağlıdır; gerçekte, kötüleşirse artık iyiyi arzulayıp sevemez; çünkü kötünün iyinin dostu olması imkânsızdır demiştik.

— İmkânsızdır gerçekten.

— Şimdi söyleyeceklerime dikkat edin: Bazı şeyler kendileriyle beraber olan şeyin türündendir, bazıları da değildir. Tatalım ki, bir şeyin üstüne bir boya sürdük, sürülen boya, boyanan şeyle beraberdir, değil mi?

— Evet.

— Peki, boyanan şey renk bakımından sürülen boyayla aynı şey mi olmuştur ?

— Anlamıyorum?

— Peki, başka bir örnek vereyim: Senin sarı saçlarına üstübeç sürülse, saçların o zaman beyaz mıdır, yoksa görünüşte mi beyazdır?

— Ancak görünüşte.

— Ama saçlarında beyazlık bulunacaktır.

— Evet.

— Gene de saçların gerçekte beyaz olmayacak, beyazlığın bulunmasına rağmen, ne beyaz olacak ne de siyah değil mi?

— Doğru.

— Ama dostum, aynı rengi onlara yaşlılık verince, aldıkları şey gibi olurlar: beyazlığın bulunmasıyla beyaz olurlar.

— Kuşkusuz.

— Şimdi bir soru sorayım: Bir şey bir başka şeyle birlikte bulunursa, o şeyle bir mi olur? Yoksa o şey belirli bir tarzda ona katılmışsa onunla 'birdir' de, başka bir tarzda katılmışsa bir değil midir?

— Her halde ikinci söylediğin doğru.

— Aynı şekilde ne iyi ne de kötü olan yaratık, kötülükle bir arada olunca kötüleşmeyebilir de, kötüleşebilir de.

— Çok doğru.

— Kötülüğün bulunmasına rağmen kötüleşmezse, bu birlikte olduğu kötülük ona iyiyi arzular: ama kötüleşirse, hem iyiyi arzulamaz hem de sevme yeteneğini kaybeder; çünkü 'ne iyi ne kötü' değildir artık,

d

e

kötüdür: iyyininse kötünün dostu olmadığını gördük.

218

— Doğru.

— Aynı nedenle, bilgiye erenler, Tanrı da olsalar insan da, artık bilgiyi sevmez, ayrıca kötü denecek kadar bilgisiz olanlar da bilgiyi arzulamaz diyebiliriz; çünkü kötü ve bilgisiz olanlar bilgiyi sevmez. Demek geriye, bilgisizlik denen kötülüğün elinde olmakla beraber, bu kötülüğün henüz akılsız ve cahil hale getirmedikleri kimseler, henüz bilmedikleri şeyi bilmediklerini kabul edenler kalıyor. İşte bu yüzden bilgiyi sevenler, henüz ne iyi ne kötü olanlardır. Kötü olanlar ve iyi olanlarsa, tersine, sevmezler bilgiyi; demin karşıtın, karşıtın dostu olmadığını; benzerin, benzerin dostu olmadığını söylemiştik çünkü. Hatırlıyor musunuz?

b

İkisi birden:

— Evet, dediler.

— Öyleyse Lysis ve Meneksenos, şimdi dostun kim olup olmadığını iyice anladık. Gerçekten söz konusu şey ister ruh olsun, ister beden, ister bambaşka bir şey, ne iyi ne de kötü olan kötülüğün bulunmasından dolayı iyyinin dostu olur, dedik.

c

İkisi de kabul edip bana hak verdiler.

Ben de, tıpkı kovaladığı avı birçok güçlükten sonra ele geçiren bir avcı gibi sevinç içindeydim; sonra, bilmem neden, vardığımız sonuçların yanlış olduğu üstüne garip bir kuşku bürüdü içimi. Hemen, üzüntüyle, «Lysis, Meneksenos; belki de güzel bir düş kurmuş olduk!» diye haykırdım.

— Neden? dedi Meneksenos.

— Dostu ararken hep yanıltıcı yollara düştük, aldatıcı düşüncelere rastladık korkarım.

d

— Nasıl?

— Bak nasıl. İnsan dost olunca bir şeyin dostudur değil mi?

— Elbette.

— İnsan hiç bir şey beklemeden, hiç bir neden yokken mi, yoksa bir şey bekleyerek bir nedenden ötürü mü dostudur o şeyin?

— Bir şey beklediği, bir neden olduğu için.

— Peki; dostun, dostu sevmesinin nedeni olan bu şey, onun dostu mudur, yoksa ne dostu ne de düşmanı mı?

— Pek anlayamadım.

— Şaşmam. Ama sanırım şöyle dersem anlayacaksın, ben de söylediklerimi daha iyi anlayacağım. Az önce hasta, hekimin dostudur demiştik değil mi?

— Evet.

— Ama hekimin dostuysa, hastalıktan dolayı, sağlığa kavuşmayı beklediği içindir değil mi?

— Evet.

— Oysa hastalık kötü bir şeydir.

— Kuşkusuz.

— Ya sağlık, iyi bir şey midir, kötü bir şey mi, yoksa ne iyi ne kötü bir şey mi?

— İyi bir şeydir.

— Sanırım demin ne iyi ne kötü olan beden, hastalıktan dolayı yani kötü bir şeyden dolayı hekimliğin dostu olduğunu söylemiştik; oysa hekimlik iyi bir şeydir ve sağlık verdiği için sevilir; sağlıksa iyi bir şeydir, değil mi?

— Evet.

— Peki, sağlık beden, dostu mudur, değil midir?

— Dostudur.

— Ama hastalık düşmanıdır, değil mi?

— Elbette.

— Demek ne iyi ne kötü olan, kendisine kötü ve düşman olan bir şeyden dolayı, iyi ve dost olan bir şey beklediği için ikinin dostudur.

— Her halde.

— Öyleyse dost, düşmanından dolayı, kendisine dost olanı bulmak için, dosttur.

— Sanırım.

— Peki. Çocuklar işte burada dikkatli olup, yanılamaya çalışalım. Az önce imkânsızdır dediğimiz halde, şimdi sözlerimizden, dostun kendine dost olanın; benzerin, benzerinin dostu olduğu sonucunun çıkmasını bir yana bırakıyorum. Ama konuşmamızda kendimizi aldatmamış olmak için incelememiz gereken bir şey var. Hekimlik, sağlık için sevilir diyoruz, değil mi?

— Evet.

— Öyleyse sağlık da sevilir.

— Elbette.

— Seviliyorsa, bir şey için seviliyordur, değil mi?

— Evet.

— Az önce söylediklerimizin sonucu olarak o bir şey de sevilen bir şeydir.

— Elbette.

— Bu bir şey de, sevilen başka bir şey için seviliyordur.

— Evet.

— Ama böyle olunca bir şeyden öbürüne gide gide yorulup bırakırız bu yolu, ya da bizi artık sevilen başka bir şeye göndermeyen bir ilkeye yani aşkın ilk şeyi olan, bütün sevdiklerimizi onu bulmak için sevdiğimiz şeye varırız değil mi?

d

— Öyle olması gerekir.

— Bu yüzden, ilk şeyi bulmak için sevdiğimiz bütün şeyler onun birer görüntüsü olduklarından, dikkat edelim de bizi yanıltmasınlar, gerçek dost o ilk şeydir diyorum. Şöyle anlatayım: İnsan bir şeye çok bağlı olunca, bir baba oğlunu dünyada her şeye tercih edince, oğlunu her şeyden değerli saydığı için başka şeyleri de değerli görmez mi? Tutaalım, oğlunun bir gün baldıran zehiri içtiğini öğrendi; oğlunun şarapla kurtulacağına inanıyorsa, şarabı çok değerli bir şey saymaz mı?

e

— Sayar kuşkusuz.

— Şarabın konduğu testiye de değerli sayar değil mi?

— Evet.

— Peki o zaman balçık testiye, oğluna ve testideki şaraba aynı değeri mi veriyordur? Yoksa tersine, böyle bir durumda harcanan bütün çaba, bir şeyi elde etmek için aranan şeyler için değil; bu şeyler sayesinde elde edilecek şey içindir demek daha doğru olmaz mı? Altına, gümüşe değer verdiğimizizi sık sık söyleriz, ama yanıltır bu; aslında her şeyden daha değerli saydığımız şey, peşinden koştuğumuz altın ve gümüş sayesinde elde edeceğimizi sandığımız şeydir.

220

Doğru değil mi bu söylediğim?

— Doğru.

— Dostluk için de aynı şekilde düşünemez miyiz? Sevdiğimiz bir şeyi elde etmek için sevdiğimiz ve dost dediğimiz şeylere dost demek doğru değildir; gerçek dost, bütün bu sözde dostluklarla ulaşmak istediğimiz şeydir sanırım.

— Öyle galiba.

— Demek sevilen bir şeye ulaşmak için sevilen, gerçek dost değildir?

— Doğru.

— Öyleyse bir sorunu çözdük: sevdiği bir şeye ulaşmak için dost olan dost değildir. Sevilen, iynin kendisidir.

— Bence öyle.

— Ama iyi kötünden dolayı sevilir, değil mi. Sorunu şöyle koyabiliriz: Demin sözünü ettiğimiz üç türden; iyiden, kötünden ve ne iyi ne kötünden ikisi kalsa da, üçüncüsü olan kötülük kayboldu ve artık ne bedene, ne ruha, ne de ne iyi ne kötü olan öbür şeylere kötülük yapamasa, bu durumda iyi bize hâlâ yararlı olabilir, bir işimize yarayabilir mi? Gerçekten, hiç bir şeyden kötülük görmezsek, hiç bir şeye ihtiyacımız da kalmaz. O zaman iyiyi kötülüğten dolayı; kötü, bir hastalık, iyi de onun devası olduğu için arayıp sevdiğimizizi açıkça görürüz. Peki, iyi tek başına işe yaramayan bir şeydir de, iyi ile kötü arasında bulunan bizler onu kötülüğten dolayı mı severiz?

— Sanırım öyle.

— Öyleyse asıl sevdiğimiz, onunla ilişki haline soktuğumuz ve bir şeye ulaşmak için sevildiklerini söylediğimiz şeylere benzemez. Bu şeylere, dostu ulaşmak için dost diyoruz. Gerçek dost ise, bambaşka bir şeydir ve daha önce kanıtladığımız gibi bir düşmandan dolayı dosttur; ama demin söylediğimize bakılırsa, düşman ortadan kalkarsa o da dostumuz olmaktan çıkacak.

— Böyle düşününce, çıkacak sanırım.

— Zeus hakkı için, tatalım kötülük ortadan kalktı, açlık, susuzluk, buna benzer her şey de ortadan

b

c

d

e

221

f/8

kalkar mı? Yoksa açlık hiç değilse insanlar ve hayvanlar var oldukça kalır da, zararlı olmaktan mı çıkar? Susuzluk da, öteki iştahlar da var olmaya devam edecek, ama kötülük ortadan kalktığı için kötü olmaktan çıkacak mıdır; yoksa kötülük ortadan kalkınca ne olacak ne olmayacak diye düşünmek gülünç müdür? Kim bilebilir ki bunu? Bildiğimiz bir şey var ama: bugünkü durumda açlığın bazen zararlı bazen yararlı olduğu. Doğru değil mi?

— Çok doğru.

b — Aynı şekilde insan susayınca ya da buna benzer başka bir istek duyunca bundan bazen zevk, bazen acı bazen de ne zevk ne acı duyar, değil mi?

— Çok doğru.

— Kötülük ortadan kalkınca kendiliğinden kötü olmayan şeyin de kötülükle birlikte yok olması gerekir mi?

— Asla.

— Öyleyse kötülük ortadan kalksa bile, ne iyi ne kötü olan istekler kalır.

— Sanırım.

— Arzulayan, âşık olan bir insanın; arzuladığı âşık olduğu şeyi sevmemesi mümkün müdür?

— Sanmam.

c — Öyleyse, sanırım kötülük ortadan kalksa bile, dostluk vardır.

— Evet.

— Dostluğun var olmasının nedeni kötülük ol- saydı, dostluğun da ortadan kaybolması, hiç bir varlığın başka birinin dostu olmaması gerekirdi; neden ortadan kalkınca, bu nedenin sonucunun kalması im- kâsızdır çünkü.

— Doğru.

— Dostun bir şeyi bir şeye ulaşmak için ve bir şeyden dolayı sevdiğini, ne iyi ne kötü olanın iyiyi kö- tülükten dolayı sevdiğini kabul etmemiş miydik?

— Evet.

d — Ama şimdi sevmeye, seilmeye başka bir ne- den bulur gibiyiz.

— Öyle görünüyor.

— Peki, arzu gerçekten demin söylediğimiz gibi dostluğun nedeni midir? Arzulayan, arzuladığı sırada, arzulanan şeyin dostu mudur? Dostluk üstüne daha önce söylediklerimizse bir gevezelikten, eski çağlardan kalma bir çeşit masaldan başka bir şey değil miydi?

— Korkarım öyleydi.

— Ama arzulayan, ihtiyacı olan bir şeyi arzular değil mi?

— Evet.

— Demek ihtiyacı olan, ihtiyaç duyduğu şeyin dostudur.

— Sanırım.

— Oysa, elinde olmayan şeye ihtiyaç duyar insan.

— Kuşkusuz.

— Demek aşkta, dostlukta, arzuda insan kendine uygun olanı arıyor; açıkça ortada bu, değil mi, Meneksenos? Öyle değil mi, Lysis?

İkisi de kabul ettiler bunu.

— Öyleyse sizin birbirinizin dostu olmanız, mizaçlarınızda bir uygunluk bulunduğundan.

— Elbette, dediler bir ağızdan.

— O halde çocuklarım, bir insan bir başkasını arzuluyorsa, ona tutkunsu; duyduğu arzu, aşk ya da dostluk, onunla sevdiği arasında bir ruh, kişilik, âdet ya da görünüş uygunluğu bulunmasındandır.

— Elbet, dedi Meneksenos, ama, Lysis ses çıkarmadı.

— Peki, dedim. Öyleyse mizaç bakımından kendimize uygun olanı sevmek zorundayız; açıkça ortaya koyduk bunu.

— Sanırım.

— O halde gerçek ve samimi âşığı, sevdiğinin de ister istemez sevmesi gerekir.

Lysis ile Meneksenos başlarıyla bunun doğru olduğunu işaret etmeden önce epey durakladılar. Hipothales ise öyle sevinmişti ki, yüzü renkten renge gariyordu.

Bu düşüncayı inceleyip doğru mu, yanlış mı olduğunu anlamak için yeniden söze başladım: «Uygun

e

222

b

olanla benzer olan arasında bir fark varsa, sanırım dostluğun özü üstüne bu düşüncemiz değer kazanır. Ama benzer olanla uygun olan aynı şeylerse, deminki akıl yürütüşümüzü, benzerin benzerliklerinden ötürü benzerine yararsız olduğu düşüncesini çürütmek kolay olmayacak. Öte yandan dostun yararsız bir şey olduğunu kabul etmek de saçma olur. Ama artık tartışmadan başımız dönmeye başladığına göre isterseniz uygun olanın benzer olandan farklı olduğunu kabul edelim.

— Edelim.

— Peki iynin herkese uygun ,kötününse düşman olduğunu, ya da kötünün kötüye, iynin iyiye, ne iyi ne kötü olanın ne iyi ne kötü olana uygun olduğunu da kabul edebilir miyiz?

d Bütün bunların, çiftler çiftler birbirlerine uygun olduğunu kabul ettiler.

— Öyleyse çocuklar, gene demin kabul etmediğimiz o ilk dostluk düşüncemize dönmüş oluyoruz; çünkü böyle olunca, iyi iynin dostu olduğu gibi, kötü kötünün, eğri de eğrinin dostu olur.

— Öyle görünüyor.

— Nasıl olur? İyi ve uygun olan aynı şeydir dersek, iyi yalnız iynin dostu olmaz mı?

— Evet.

e — Ama biz bu düşüncemizi de çürüttüğümüzü saymıyorduk, hatırlıyor musunuz?

— Hatırlıyoruz.

— Ne diye daha fazla düşünelim? Bir işe yaramayacağı ortada! Yalnız mahkemelerdeki parayla tutulan savunucular gibi bütün söylediklerimizin bir özeti yapmak istiyorum. Gerçekten ne sevilenler ne sevenler, ne benzerler, ne benzer olmayanlar, ne uygun olanlar, ne bütün öbür saydıklarımız (öyle çok ki, hatırlamıyorum), dost değilse, bütün bunların hiç biri dost değilse söyleyecek şeyim kalmıyor.

223 Bunları söylerken, daha yaşlı birini kıskırtacağı mı düşünüyordum. Ama Meneksenos ile Lysis'in pedagoglari, çocukların küçük kardeşlerini ellerinden tutarak kötü ruhlar gibi yaklaştılar, seslenip eve dön-

melerini söylediler; vakit epey geç olmuştu çünkü. Önce tartışmayı dinleyenlerle birlikte onları başımızdan savmaya çalıştık; ama bize aldırış etmeyip, öfkelenerek yarı barbar dilleriyle, genç efendilerini çağırmaya devam ettiklerini ve Hermes şenliklerinde biraz içtiklerinden, söz dinleyecek halde olmadıklarını görünce, üstelemeyip konuşmayı bıraktık. **b**

Gene de çocuklar tam giderken şunları söyledim: «Lysis, Meneksenos; siz de, bu yaşımda ben de, gülünç düşürdük kendimizi; çünkü, dinleyicilerimiz, birbirimizin dostu olduğumuzu söylediğimiz halde (ben de kendimi dostunuz sayıyorum), dostun ne olduğunu bulamadığımızı söyleyip duracaklar.

LAKHES

[Ya da Cesaret üzerine]

Çeviren:
TANJU GÖKÇÖL

LAKHES'E GİRİŞ

Bu diyalog, anlam bakımından herhangi bir özeti ve açıklamayı gerektirmeyecek kadar apaçıktır. Ayrıca, Sokrates'in manevî sorunlara nasıl yaklaştığını; onları nasıl irdeleyip ortaya çıkarmaya çalıştığını çok güzel bir biçimde dile getirir. Tartışma başladığı zaman, «cesaret»in ve gençlere verilmesi gereken en iyi eğitimin ne olduğunu bilmesi gereken kimselerin, fikir birliğine varamadığını görüyoruz. O sıralarda elli yaşlarında olan Sokrates, tartışmayı, cesaretin ne olduğu, özünün nasıl tanımlanabileceği sorununa yöneltiyor. Böylece, askerlik alanındaki cesarettten, manevî cesarete geçiliyor. Nikias, daha önce Sokrates'ten öğrendiklerine dayanarak, cesaretin, «korkulması gereken şeyin bilgisi» olduğunu ileri sürmek ve bir tanım vermek istiyor. Ama Sokrates, bu tanımın yeterli ve kapsayıcı olmadığını; aslında iyi ve kötü konusunda olduğu gibi, ahlâk erdemleri konusunda da sağlam bir bilgi edinmemiz gerektiğini ileri sürüyor. Böylece, tartışanlar, cesaret konusunda hiç bir şey bilmediklerini kabul etmek durumuna düşüyorlar.

Felsefe açısından, elde edilen sonucun olumlu bir yan taşımadığını kabul etmek gerekir. Bununla birlikte, Eflatun'un, bu diyalogu yazarken, hocası Sokrates'in, hakikatleri aramak; onları, konuştugu insanların düşüncesinden türetmek ve doğurtmak isteyen genel eğilimini dile getirmek, bu eğilimi somut olarak ortaya koymak istediğini açıkça görüyoruz. İlgimizi çeken başka bir nokta, cesaretin tek tek dile geldiği durumların dışında genel olarak tanımlanmaya çalışılmasıdır. Sokrates, bu konuda genel bir tanıma ve tümel bir bilgiye varmak istiyor. Bu genel ve tümel bilgi bütün erdemleri kapsayacak, onların özünü ortaya koyacak bir bilgi olacaktır. Öteki alanlarda olduğu gibi, manevî değerler alanında da, Sokrates'in aradığı işte bu değişmeyen kapsayıcı ve tümel bilgidir.

Konuşanlar :

LYSİMAKHOS, MELESİAS, NİKİAS, LAKHES,
LYSİMAKHOS İLE MELESİAS'IN OĞULLARI, SOKRATES.

LYSİMAKHOS — Nikias, Lakhes; ikiniz de o adamın silahlı olarak nasıl dövüştüğünü gördünüz. Melesias ile ben, bizimle gelip de onu seyretmenizi neden istediğimizi o zaman söylememiştik size, ama şimdi söyleyeceğiz. Bazı insanlar bu çeşit idmanları alaya alırlar, öğüt istenince de, ne düşündüklerini söylemeyip, öğüdü isteyenin nasıl bir cevaptan hoşlandığını anlamaya çalışarak, duygularının tersini söylerler. Sizin, önce bunu çok iyi yargılayabileceğinizi, sonra da yargınızı hazırlayınca bütün içtenliğinizle bize bildireceğinizi düşündük; bu nedenle getirdik sizi. Bana bu kadar uzun bir giriş yaptıran konu nedir, anlatayım :

şu gördükleriniz oğullarımız bizim. şu Melesias'ın oğlu Thukydides, dedesinin adını taşıyor; bu da benim oğlum Aristides, o da büyük babasının adını taşımakta. Çocukları ergenlik çağına gelir gelmez, onları dilediğince yaşamağa bırakan birçok kimse gibi yapmayıp, onlarla elimizden geldiği kadar özenle uğraşmağa karar verdik ve şu andan başlayarak elimizden gelen bütün özeni göstermek istiyoruz. Sizin de oğullarınız olduğunu bildiğimizden, onları yetiştirmek için ne gibi özenlerin gerekli olduğunu herkes kadar düşünmüş olduğunuzu sanıyoruz. Eğer tesadüfen bu noktaya hiç dikkat etmediyseniz, bunun ihmal edilecek bir şey olmadığını hatırlatıp, sizi de bizimle birlikte oğullarınıza özen göstermeğe davet ederiz.

Nikias, Lakhes; bize bu kararı verdiren şeyi, biraz uzun sürecekse de dinlemeniz gerek. Melesias ile ben birlikte yeriz yemeklerimizi, bu çocuklar da sofranızda yer. Söylevimin başında belirttiğim gibi, sizlerle açık yürekli olacağız; ikimizin de babalarımızdan söz ederken, bu çocuklara, onların gerek savaş sı-

b

179

b

c

rasında, gerek barışta müttefiklerimizin ve sitemizin işlerini yönettikleri zaman yaptıkları bir yığın güzel hareket anlatabildiğimizi söyleyeceğim size; ama o da ben de kendimizden örnek veremiyoruz. Oysa bu biraz utandırıyor bizi ve babalarımızı, ergenlik çağına geldiğimizde, kendileri başkalarının işleriyle uğraşırken bizi keyfimizce yaşamağa bıraktıkları için kınıyoruz. İşte bu delikanlılara kendilerini ihmal edip bizi dinlemezlerse şan şöhret kazanmadan yaşayacaklarını, ama kendilerini geliştirmeye çalışırlarsa, belki taşlıkları adlara layık olacaklarını söylerken, dikkatlerini buna çekiyoruz.

Onlar söz veriyor bizi dinlemeye. Biz de onları elden geldiğince geliştirmek için hangi derslere, hangi idmanlara baş vurmak gerektiğini araştırıyoruz. Biri, bir delikanlının silahlı savaşmayı öğrenmesinin iyi bir şey olduğunu söyleyip az önce seyrettiğiniz adamı öğerek bu idmanı salık verdi bize. İdmanda biz de bulunmaya; size de gösterip akıl danışmağa, aynı zamanda, eğer isterseniz çocuklarımıza gösterilecek özenler konusunda sizinle işbirliği etmeğe karar verdik.

Size söylemek istediğimiz buydu işte. Bu idmanı gerekli bulup bulmadığınız konusunda fikrinizi söylemek, bir delikanlıya öğütlenecek başka bir idman ya da çalışma biliyorsanız bildirmek, bizimle işbirliği yapıp yapmayacağınızı söylemek sırası sizde.

NIKİAS — Ben bu tasarınızı onaylıyorum Lysimakhos, sanırım Lakhes de öyle.

LAKHES — Yanılmıyorsun Nikias; çünkü Lysimakhos'un babası ve Melesias'ın babası üstüne söyledikleri sanırım yalnız onlar için değil, bizler için de, devlet yönetimiyle uğraşan herkes için de çok doğru. Dediği gibi, devlet adamları hemen her zaman kendi çocuklarını, kendi evlerinin işlerini ihmal eder, bunlarla uğraşmaktan hoşlanmazlar. Yani bu noktada haklısın Lysimakhos; ama bu delikanlıları yetiştirmek için bizden öğüt isteyip de, şurda duran, hem seninle aynı demos'tan ⁽¹⁾ olan, hem de bütün vaktini senin

(1) Eski Yunanistan'da yönetim bölgesi.

aradığın şeylerin yani delikanlılara uygun ders ve idmanların bulunduğu yerlerde geçiren Sokrates'e baş vurmamana şaşıyorum.

LYSİMAKHOS — Ne diyorsun, Lakhes? Şu karşımda duran Sokrates bu konularla uğraşmış mıdır?

LAKHES — Elbette.

NİKİAS — Buna Lakhes kadar ben de kefilim; daha geçenlerde oğlum için bir müzik öğretmeni buldu bana. Adı, Damon; Agathokles'in yetiştirmelerindenmiş. Üstelik yalnız dünyanın en usta müzikçisi olmakla da kalmıyor; bu yaştaki delikanlılara her konuda çok iyi dersler verebilir.

LYSİMAKHOS — Nikias, Lakhes siz de dinleyin söyleyeceklerimi. Doğrusu Sokrates, ben yaştakiler genç kuşakları tanımıyor; çünkü yaşlılık, vaktimizin büyük kısmını evde geçiriyor bize. Ama Sophroniskos'un oğlu, seninle aynı demos'tan olan birine verecek iyi bir öğüdün varsa bana söylemelisin; adalet bunu gerektirir, çünkü babanla aramızdaki dostluk seni de dost ediyor bize; babanla ben hep arkadaş, dost olarak yaşadık; aramızda en küçük bir anlaşmazlık olmadan öldü. Bak şimdi hatırlıyorum, şu delikanlıların konuşmalarını; gerçekten evde aralarında konuşurken sık sık Sokrates'ten söz eder, över dururlar. Ama sözünü ettikleri adam Sophroniskos'un oğlu mu diye hiç sormadım. Söyleyin bakalım çocuklarım. Bu Sokrates, o sizin sık sık sözünü ettiğiniz Sokrates mi?

ÇOCUKLAR — Evet, o.

LYSİMAKHOS — Sokrates, insanların en iyisi olan babanı böyle şerefliendirmek, Hera hakkı için çok iyi bir şey; çıkar birliği etmemiz için işte bir neden daha.

LAKHES — Hey Lysimakhos, Sokrates'i elinden kaçırmamalısın! Ben onu başka bir yerde yalnız babasını değil, yurdunu da şerefliendirirken gördüm. Delion bozgununda geri çekilirken yanımdaydı; inan, herkes onun gibi davransaydı, şehrimiz başını hâlâ dik tutar, böyle düşmezdi.

LYSİMAKHOS — Doğrusu güzel övgü, Sokrates, hele özellikle bu konuda sözüne güvenilir kimselerden

d

e

181

b

c gelmesi daha da güzel. Böyle iyi bir ünün olduğunu öğrenmek beni çok sevindiriyor; inan candan bağlandım sana. Kendiliğinden bize daha önce gelmen, bizi dost bilmen gerekirdi doğrusu; neyse değil mi ki yeniden tanıştık, çağrıma uy: meclisimize gel, bizlerle şu gençlerle dost ol; ol ki, dostluğumuz sizde devam etsin. İşte böyle davranmalısın artık, yeri geldikçe biz de, hatırlatırız sana bunu. Ama daha önce sordüğümüz soruya ne dersiniz? Sizin fikriniz ne? Gençlerin silahlı dövüş öğrenmeleri doğru mu, değil mi?

d SOKRATES — Olur, Lysimakhos! Önce elimden gelirse sana bu konuda yol göstermeye, sonra da bütün çağrılarına uymaya çalışacağım. Ama bu baylardan daha genç ve daha az tecrübeli olduğum için, sanırım önce onları dinleyip, sözlerinden ders alman daha doğru olur; sonra onların sözlerine ekleyecek bir şeyim olursa size anlatır, sizi, onları ve seni inandırmaya çalışırım. Nikias, ikinizden biri almalı sözü.

e NİKİAS — Benim itirazım yok, Sokrates. Bence, bu bilimin öğrenilmesi gençlere birçok nedenle yararlı. Önce boş vakitlerini doldurdukları öbür eğlenceler yerine bu idmanı seçmeleri çok iyi olur; çünkü başka bir idmandan aşağı kalmadığı ve en az onlar kadar çaba harcanmasını gerektirdiği için güçlerini mutlaka artıracaktır; ayrıca biniciliğin yanı sıra, özgür bir insana en yaraşan idmandır. Çünkü pehlivanları olduğumuz karşılaşmalara ve gerektiğinde katılmağa çağrıldığımız dövüslere tek bir şekilde hazırlanılır: savaş silahlarını kullanarak. Bunu öğrenmek, gerçek savaşta öbür savaşçılarla birlikte saf halinde çarpışırken ve özellikle hatlar parçalanıp da teke tek çarpışmak gerektiğinde, hem kendini savunan birine hücum etmek, hem de hücum eden bir adamı püskürtmek için çok işe yarar.

b Silah kullanmada usta olan bir adam teke tek çarpışırken rakibinden, hatta birçok rakibinden korkmaz; bilgisi ona hep üstünlük sağlar.

Ayrıca, silah kullanma bilimi, başka bir güzel bilime heves uyandırır; çünkü silahlı dövüşü öğrenen her insan, onun devamı olan bilimi, taktik bilimini de öğ-

renmek ister; sonra bu iki bilimi öğrenip ustalaşınca, bütün stratejiyi öğrenmeye verir kendini. Görüldüğü gibi savaşla ilgili bütün bilimler ve idmanlar güzeldir; gerçekten öğrenilmeğe, uğraşılmaya değer ve bunlara silah kullanmayı öğrenmekle başlanılır.

Buna oldukça önemli bir yararı daha ekleyelim: bu bilgi savaşta, insanı eskisinden daha atak, daha yiğit kılar. Küçük görünse bile küçümsemememiz gereken bir başka yararı daha vardır: gerektiği yerde insana düşmanın saygısını artıracak güzel bir tutum kazandırır. Tekrarlıyorum Lysimakhos; saydığım nedenler yüzünden, gençlere bu bilimi öğretmek gerekir. Lakhes'in de söyleyecekleri varsa seve seve dinlerim.

LAKHES — Hangi bilim için olursa olsun, öğrenilmemeli demek güçtür, Nikias; çünkü sanırım her şeyi bilmekte hayır vardır; silah kullanmak da, gerçekten öğretenlerin söylediği ve Nikias'ın desteklediği gibi bir bilimse, öğrenilmeye değer. Ama bir bilim değilse ve bize bu konuda söylenen boşsa, ya da çok önemli olmayan bir bilimse, neye yarar onunla uğraşmak?

Yargıma temel olan düşünceleri anlatayım. Diyorum ki, bu bilimin bir değeri olsaydı, hayattaki tek kaygıları, onlara savaşta üstünlük sağlayacak bilgi ve idmanları arayıp uğraşmak olan Lakedaimon'luların gözünden kaçmazdı. Kaçtığını kabul etsek bile, bu bilimin öğretmenlerinin gözden kaçırmayacakları bir şey var: Lakedaimon'luların bu gibi şeylerle bütün öbür Yunan halklarından daha çok uğraştığı ve onlar arasında bu sanatta ün kazanan bir öğretmenin başka ülkelerde de, tıpkı bizim aramızda ünlü tragedya şairlerinin öbür ülkelerde yaptıkları gibi, bol para kazanacağı. Gerçekten de, iyi tragedyalar yazdığını sanan biri, oyunlarını şehir şehir göstermek için dışarı çıkıp Attika'nın çevresinde dolaşmaz, doğru buraya getirip bizlere oynatır, haklıdır da bunda. O ünlü silahlı dövüş öğretmenleri ise, bakıyorum kısır Lakedaimon'a girilmesi imkansız bir tapınak gözüyle bakıp, ayaklarının ucunu bile basmıyor, çevresinde dolaşıp yeteneklerini Sparta'dan başka her yerde; özellikle savaş ko-

c

d

e

183

b

konusunda birçok siteden aşağı olduklarını kendileri de itiraf eden yerlerde gösteriyorlar.

- c Sonra bu adamların çoğunu iş başında da gördüm ben, değerlerini bilirim. Basit bir düşünce bile bu değeri anlamamıza yeter: silah kullanmakla uğraşan bu adamların hiç biri, sanki bu yetmiyormuş gibi, savaşta ün kazanmamıştır. Oysa, bütün öbür sanatlarda isim yapanlar, bu sanatları uygulayanlar arasından çıkar; bunlarınsa öbürlerinin tersine mesleklerinde işleri hep ters gidiyor sanki. Söz gelişi, az önce büyük bir kalabalık önünde gösteri yaparken ve kendini en parlak sözlerle överken benimle birlikte seyrettiğiniz şu Stesilaos'u başka bir yerde istemeye istemeye karıştığı gerçek bir gösteride görüp ne mal olduğunu anlamıştım ben.
- d

- e Deniz eri olarak bulunduğu gemi, bir nakliye gemisine bordalamıştı. Stesilaos bir mızrağın ucuna taktığı bir orakla (öbürlerinden üstün olduğundan silahlı da üstün olacaktı elbet) dövüyordu. Öbür yapıp ettiklerini anlatmaya değmez, yalnız şu mızrağın ucuna orak takma buluşunun başına neler geldiğini açıklayacağım size. Çarpışma sırasında orak düşman gemisinin iplerine takılıp kaldı. Stesilaos, kurtarmak için çekiyor, ama başaramıyordu. O sırada iki gemi birbirinin yanından geçiyordu. Stesilaos mızrağını bırakmadan borda boyunca koşmaktaydı. Sonra nakliye gemisi bizimkini geçip mızrağıyla birlikte onu da sürüklemeye başlayınca, mızrağı elinde kaydıra kaydıra sapının ucuna kadar geldi. Nakliye gemisindekiler haline gülüyor, alkışlıyorlardı; sonra birinin attığı taş güvertede ayaklarının dibine düşünce, mızrağı bıraktı; o zaman savaş gemisinin tayfaları bile mızrağın orakla birlikte düşman gemisinin gövdesinden sarkışını görünce kendilerini tutamayıp kahkahayı bastılar. Nikias'ın ileri sürdüğü gibi, bu sanatın bir değeri olabilir, ama ben ne gördümse onu anlatıyorum.
- 184

- b Bu yüzden, söze başlarken söylediklerimi tekrarlayacağım: bu bir bilim ama pek az yararlı bir bilim olsa da; öyle olduğu ileri sürülüp öyle gösterilmeğe çalışıldığı halde olmasa da, öğrenme zahmetine katla-

nılacak kadar değerli değildir. Ben, bu bilimi öğrendiğini sanıp da, kendine güveni artan bir korkağın, korkaklığını daha iyi göstermekten başka bir şey yapamayacağına; yiğit bir insansa, kendisine bakanlar, hiç bir davranışını gözden kaçırmayacaklarından, yapacağı en küçük yanlışın bile ağır sözlerle karşılanacağına inanıyorum; çünkü böyle bir bilime sahip olan kimse başkalarının kıskançlığını çeker; bu yüzden, cesaret bakımından başkalarından üstün olmayan biri, bu bilgiye sahip olduğunu ileri sürünce, gülünç olmaktan kurtulamaz. İşte, Lysimakhos, bu bilimin değeri üstüne benim fikrim bu. Ama sözlerimizin başında da söylediğim gibi, Sokrates'in gitmesine engel olup, bize sorulan soru üstüne düşüncelerini söylemesini rica etmek gerek.

LYSİMAKHOS — Söyle öyleyse lütfen Sokrates; sanırım bir hakim gerek bize. Nikias ile Lakhes aynı fikirde olsalardı, o kadar gerekmezdi ama gördüğün gibi Lakhes'in fikri, Nikias'inkinden tamamiyle farklı. Bu yüzden, seni dinleyip oyunu ikisinden hangisine verdiğini öğrenmek yerinde olacak.

SOKRATES — Nasıl, Lysimakhos? Çoğunlukta olan tarafın fikrini mi benimseyeceksin?

LYSİMAKHOS — Başka ne yapılabilir, Sokrates?

SOKRATES — Ya sen, Melesias, sen de mi öyle davranacaksın? Tartışma beden eğitimi ve oğluna yaptırılacak idmanlar üstüne olsa, çoğunluğun fikrini mi dinlerdin yoksa iyi bir eğiticiden ders almış, onunla çalışmış birininkini mi?

MELESİAS — Tabii onunkini, Sokrates, söylemeğe bile değmez bu.

SOKRATES — Bizim dördümüzden çok ona güvenmez miydin?

MELESİAS — Kuşkusuz.

SOKRATES — Bana öyle geliyor ki, iyi bir yargıç olmak için sayıya değil bilgiye bakarak yargıya varılmalıdır.

MELESİAS — Kuşkusuz, bu da doğru.

SOKRATES — Öyleyse, bu konuda da işe, aramızda tartıştığımız konuda uzman birinin olup olmadığı

ğını araştırmakla başlamalı; varsa, savunduğu fikri kimse paylaşmasa bile öbürlerini bir yana bırakıp onu dinlemeli; aramızda böyle biri yoksa, başka yerde aramalıyız onu. Lysimakhos'la sen, bu oyunda ortaya sürdüğünüz şeyin önemsiz mi olduğunu sanıyorsunuz? Kaybetmeyi göze aldığınız şey en önemli zenginliğiniz değil mi? Çocuklarınızın iyi ya da kötü yetişmesine göre, iyi ya da kötü yönetilecektir babalarının evi; her şey, eğitimin onları nasıl yetiştireceğine bağlıdır.

MELESİAS — Doğru.

SOKRATES — Demek, önceden çok iyi kestirilmesi gerek sonucun.

MELESİAS — Elbette.

- b** SOKRATES — Peki, az önce söylediğim şeye dönelim gene; aramızdan kimin güreşten daha iyi anladığını öğrenmek istesek, ne yapmalıyız? Kim öğrenmiş, çalışmış ve iyi öğretmenlerden ders almışsa, o iyi biliyor, demeliyiz, değil mi?

MELESİAS — Sanırım öyle.

SOKRATES — Bundan önce de, öğretmenini aradığımız bu sanatın ne olduğunu araştırmamız gerekmez mi?

MELESİAS — Ne demek istiyorsun bununla?

SOKRATES — Şöyle dersem daha açık olur belki: Sanırım daha başlangıçtan beri, biz, hangimizin daha ustası olduğunu ve bu ustalığı kazanmak için öğretmenlerden ders aldığını araştırdığımız konunun ne olduğu üstünde anlaşmış değiliz.

- c** NİKİAS — Nasıl olur, Sokrates? Konumuz silahlı dövüş değil mi? Gençlerin bunu öğrenip öğrenmemesi gerektiğini araştırmıyor muyuz?

SOKRATES — Tabii öyle, Nikias! Ama bir göz merheminin kullanılıp kullanılmaması düşünüldüğünde, sence söz konusu olan şey göz müdür, merhem mi?

NİKİAS — Göz.

- d** SOKRATES — Aynı şekilde, bir ata gem vurmamalı mı, vurulacaksa ne zaman vurmamalı diye düşünülse, söz konusu olan şey gem değil attır, değil mi?

NİKİAS — Doğru.

SOKRATES — Kısacası, başka bir şeyi amaçlayarak herhangi bir şey üzerinde durursak, bu üzerinde durma, araştırmayı yaparken amaçladığımız şeyle ilgilidir; yoksa bir başka şey için araştırdığımız şeyle ilgili değil.

NİKİAS — Mutlak öyle.

SOKRATES — Öyleyse akıl danıştığımız kimsenin, araştırmamızın amacı olan şeyde yetkili olup olmadığını incelemek gerekir.

NİKİAS — Elbette.

SOKRATES — Biz de şimdi, bir bilimi, gençlerin ruh eğitimi bakımından incelediğimizi söylüyoruz, değil mi?

NİKİAS — Evet.

SOKRATES — Öyleyse, ruh eğitiminde hangimizin daha usta olduğunu, hangimizin ruhu iyi geliştireceğini, bu konuda hangimizin daha iyi öğretmenler elinde yetiştirdiğini araştırmalıyız.

LAKHES — Peki ama, Sokrates, bazı sanatlarda ustaları olmadan, ustaları olsa bile kazanamayacakları kadar hüner kazanmış kimseye rastlamadın mı hiç?

SOKRATES — Rastladım Lakhes; ama çok usta sanatçılar olduklarını istedikleri kadar söylesinler, kendilerinin yaptıkları birkaç güzel eser göstermeden güvenmezsin onlara.

LAKHES — Bak, bunda haklısın.

SOKRATES — Demek sen, Nikias ve ben de; Lysimakhos ile Melesias bizi ruhlarını elden geldiği kadar kusursuz kılmak istedikleri oğulları konusunda konuşmak için çağırdıklarına göre, bu işten anladığımızı ileri sürüyorsak, onlara kimlerden ders almış olduğumuzu söylemek, bu öğretmenlerin iyi insanlar olduklarını, birçok gencin ruhunu geliştirdiklerini, sonra da bu bilgilerini bize aktardıklarını ispat etmek zorundayız. İçimizden biri öğretmeni olmadığını, gene de elinden çıkmış eserler olduğunu söylerse, Atinalılar ya da yabancılar, köleler ya da özgür insanlar arasında iyi yetiştirdiği ve herkesin buna inandığı kimseleri göstermeli. Bunları yapamıyorsa, dostlarımızı, başkalarından akıl almaya göndermeli, oğullarını

e

186

b

yanlış yola saptırarak bizim için en değerli insanlara karşı çok ağır bir sorumluluk altına girmemeliyiz.

- c** Lysimakhos, Melesias; ben bu konuda hiç bir öğretmenden ders almadığımı itiraf edeyim hemen. Bununla beraber, konu beni daha gençliğimden beri ilgilendirmiştir. Ama, beni ancak kendilerinin iyi bir adam yapabileceklerini söyleyen sofistlere verecek param yoktu. Bu işin sanatını kendi kendime öğrenmeyi ise bugün de beceremem. Nikias ya da Lakhes, bu sanatı kendileri öğrenmiş, ya da birinden ders almışlarsa hiç şaşmam; öğretmen tutmak için bende olmayan imkânlar onlarda var; ayrıca benden yaşıldır-
d lar, kendi kendilerine öğrenecek kadar yaşlı. Bu yüzden onların, bir genci yetiştirebileceklerini sanıyorum; çünkü bu işi bildiklerine emin olmasalardı, gençliğe yararlı ya da zararlı uğraşlar üstüne bu kadar cüretli konuşmazlardı. Ne deseler inanırım bu konuda, ama anlaşılamamalarına şaşıtm.

- e** Bu yüzden bir şey dileyeceğim senden, Lysimakhos. Dinle! Az önce Lakhes beni bırakmamamı, sorunu bana da sormanı öğütlüyordu sana. Şimdi de ben, Lakhes'i de Nikias'ı da bırakmamamı, sorguya çekmeni öğütlerim. Şöyle de onlara: Sokrates, bu konudan hiç anlamadığımı, bu konuda ne kendisi bir şey ortaya koyduğu ne de bir öğretmenden ders aldığı için, ikinizden hangisinin haklı olduğunu ayırt edemeyeceğini söylüyor. Ama eğitim konusunda ünlü hangi ustadan ders aldığınızı, bilginizi bir başkasından mı edindiğinizi yoksa kendi kendinize mi edindiğinizi siz söyleyin; bir başkasından aldınızsa, ikiniz de ayrı ayrı, öğretmenlerinizin kimler olduğunu, başka kimlerin bu konuda ders verdiğini bildirin; bildirin ki kamu işleri yüzünden vaktiniz kalmıyorsa, biz de onlara baş vurup armağanlar vererek, dil dökerek ya da her iki yolu da kullanarak, onları bizim çocuklarımızı da, sizin çocuklarınızı da kötü vatandaşlar olup atalarının şerefini lekelememeleri için yetiştirmeye razı edelim. Yok, bu sanatı kendi kendinize öğrenmişseniz; örnekler verin; kötüyken sizin eğitiminizle iyi olmuş kimseleri bildirin. Çünkü, ilk eğitim denemenize bugün giriyorsa-

nız, bu tehlikeli denemeyi bir Karia'lı (2) üstünde değil, çocuklarınız ve dostlarınızın çocukları üstünde yapacağınızı düşünüp, ata sözünün dediği gibi, çömlekçiliğe küp yapmakla başlayan adamın durumuna düşmekten çekinin. Söyleyin bakalım, bu iki durumdan hangisi sizinki?

İşte, Lysimakhos, gitmelerine izin vermeden önce bunları sormalısın onlara.

LYSİMAKHOS — Dostlarım, sanırım Sokrates haklı. Nikias, Lakhes, şu uğraştığımıza benzer konular üstünde sorguya çekilmeye ve cevap vermeğe razı olup olmamak size kalıyor. Melesias ile bense, Sokrates'in soracağı her şeye cevap olarak düşüncelerinizi söylerseniz, gerçekten çok seviniriz. Az önce sözlerime başlarken, sizi bu konuşmaya çağırışımızın nedeni, sizin çocuklarınız da bizimkiler gibi eğitimlerini tamamlama çağında olduklarından, bu sorunla mutlak ilgilenmiş olacağınızı düşünmemizdi. Sizce bir sakıncası yoksa söyleyin ve sorunu Sokrates'le birlikte karşılıklı fikirlerinizi söyleyerek inceleyin.

NİKİAS — Lysimakhos, görüyorum ki Sokrates'i yalnız babası dolayısıyla tanıyormuşsun; onu ancak çocukken, raslantı sonucunda, babası demos'unuzdan olanların meclisine getirdiği zaman ya da gerek tapınakta, gerek demos'unuzun başka bir toplantı yerinde yanına sokulduğu zaman görmüşsün. Büyüdüğünden beri bir daha karşılaşmadığınız ortada.

LYSİMAKHOS — Nereden anladın bunu, Nikias?

NİKİAS — Çünkü Sokrates'le ilişkisi olup (gerek tanıdık, gerek akraba) konuşmak için ona yaklaşan her insanın, üstelik sözü nereden açarsa açsın eninde sonunda dönüp dolaşıp sırlarını dökmeye, şimdi nasıl yaşadığını, eskiden nasıl yaşamış olduğunu anlatmaya sürüklendiğini bilmez görünüyorsun; iş buraya dökelünce de, Sokrates onun bütün söylediklerini kılı kırk yararcasına elekten geçirmeden yakasını bırak-

(2) Güneybatı Anadolu'da yaşayan Karia'lılar, paralı asker olarak çalışıyorlar ve bundan ötürü Yunanlılar tarafından küçümseniyorlardı.

- maz. Ben onun bu huyuna alışkınım ve onunla konuşulunca işin mutlaka buraya döküleceğini, benim de kurtulamayacağımı kesinlikle bilirim. Ama onunla konuşmayı severim ve yaptığımız ya da yapmakta olduğumuz hatalı işlere dikkatimizin çekilmesini de kötü bulmam. Tersine, bence insan bu sınavdan kaçmaz; yaşlandıkça aklının da kendiliğinden artacağına inanmak yerine, Solon'un dediği gibi, yaşadıkça öğrenmek ister, bunu yararlı bulursa, geleceğe daha hazırlıklı olur. Her şey bir yana, Sokrates tarafından sınanmak ne bir yenilik benim için ne de canımı sıkacak bir şey; o burada olunca, tartışmanın, gençler üstüne değil de bizim üstümüze olacağını önceden biliyordum.
- c Tekrarlayayım: Sokrates'in konuşmamızı dilediği yöne götürmesinin bence hiç bir sakıncası yok. Ama bakalım Lakhes ne düşünüyor bu konuda?

- LAKHES — Benim buna benzer konuşmalar üstüne bir, daha doğrusu iki fikrim var, Nikias. Gerçekten bu konuşmalara hem taraftar hem karşı olduğum sanılabilir. Gerçekte insan olan, davranışları söylediklerinden farklı olmayan bir adamın, erdem ya da herhangi bir bilim üstüne konuşmasını dinlerken, söylevciyle söylediklerinin birbirine ne kadar yaraştığını, ne kadar uyumlu olduğunu görürken büyük zevk duyarım. Böyle bir adam, dünyanın en güzel uyumunu, lir ya da herhangi bir eğlence aracıyla değil, hayatını sözleriyle uyuşturarak yaratan usta bir müzikçi gibi gelir bana; hem de bu uyumu İonya, Phrygia ya da Lydia tarzlarıyla değil, tek Yunan tarzı olan Dor tarzı ile yaratmaktadır. O adamın söze başlaması neşelenmeme yeter ve sözlerini öyle candan dinlerim ki, hemen, söylevlerden hoşlanan bir adam hali gelir üstüme. Ama bunun tersi olan kimse ne kadar daha iyi konuşur görünürse o kadar sıkar beni ve söylevlerden nefret eden birine benzer görünüşüm.
- d
- e

- 189 Sokrates'in nasıl konuştuğunu duymadım; ama az önce söylediğim gibi, ona savaştaki davranışlarına bakıp değer biçtim ben ve içtenlikle söylüyorum ki güzel sözler söylemeye lâyık buldum. Eğer böyle bir vergiye sahipse, hiç bir şey esirgemem ondan; seve seve katlanırım sınamasına ve bir şeyler öğrenmekten

kaçmam. Bu konuda ben de Solon'un sözüne uyarım, ama bir noktasını değiştirerek: şu yaşımda pek çok şey öğrenmeye hazırım ama yalnız değerli bir kimse-
nin ağzından. Bu noktada, yani öğretmenin değerliliği
noktasında bağışlayın beni ki, onu dinlemekten hoş-
lanmazsam kalın kafalı dedirtmeyeyim kendime. Ama
öğretmenin benden genç olmasına, ünlü olmamasına,
ya da başka bir eksik yanına aldırış etmem. Hadi Sok-
rates, istediğin gibi eğit beni, sına; sen de benim bil-
diklerimi öğrenirsin. Sana karşı duygularımı, yaniba-
şımda tehlikeye göğüs gerdiğin, erdemini gerektiği gi-
bi ispat ettiğin gün edinmiştim. Yaşlılığımızı düşün-
meden dilediğin gibi konuş.

b

c

SOKRATES — Görüyorum ki tartışmadan ya da
birlikte yapmak istediğimiz araştırmadan kaçmakla
suçlayamayız sizi.

LYSİMAKHOS — Birlikte yapacağız bu işi Sok-
rates; seni de bizlerden sayıyorum çünkü. Çocukların
iyiliği için yerimi al da, bu iki adama neler sormamız
gerektiğine bak, onlarla konuş, tartış. Çünkü ben artık
yaşlılık yüzünden soracağım soruların çoğunu unutu-
yor, söylenenleri de araya bir başka laf karıştı mı ha-
tırlamaz oluyorum. Hadi, konuyu tartışın aranızda.
Ben de dinler, dinledikten sonra da Melesias ile birlik-
te verdiğiniz karara uyarım.

d

SOKRATES — Nikias, Lakhes; Lysimakhos ile Me-
lesias'ın isteğini yerine getirmeliyiz. Az önce eğitim
sanatında hangi öğretmenlerden ders aldığımızı ve
öğrencilerimizden hangilerini daha iyi insanlar haline
getirdiğimizi araştırmayı koymuştuk aklımıza; kuşku-
suz yararlı olurdu böyle bir araştırma. Ama aynı so-
nuca ulaştıracağını sandığım ve soruyu temelden ele
alan başka bir yöntem var. Herhangi bir şey konusun-
da, bu şeye eklenince onu daha iyi kılacak bir şey bil-
diğimizi, öte yandan bunu ona eklemenin de elimizden
geldiğini farz edersek; bize, elde edilmesinin en iyi ve
en kolay yolu konusunda akıl danışılan o ikinci şeyi
de bileceğimiz apaçık ortada. Ne demek istediğimi
pek iyi kavrayamamışsınızdır belki; daha açık bir şe-
kilde anlatayım.

e

Gözlere eklenen görmenin, eklendiği gözleri daha ıyıl kıldığını biliyorsak ,üstelik gözlere görme ekleme gücüne de sahipsek, bize edinilmesinin en kolay ve en iyi yolu konusunda akıl danışılan görmenin de ne olduğunu biliyoruz demektir. Çünkü, görmenin ya da işitmenin ne olduğunu bile bilmeseydik, işitme ya da görmeyi edinmenin en iyi yolu nedir diye sordukları zaman kendimizi gözler, kulaklar için iyi bir danışman, iyi bir hekim saydırmakta güçlük çekerdik.

b

LAKHES — Doğru söylüyorsun, Sokrates.

SOKRATES — Peki, şu iki adam bizi oğullarının ruhlarına erdem aşılayarak daha iyi kılmanın yolları üstüne konuşmağa çağırdıklarına göre, buna benzer bir konuyla karşı karşıya değil miyiz?

LAKHES — Öyle.

SOKRATES — Öyleyse, önce erdemin ne olduğunu bilmemiz gerekmez mi? Çünkü, erdemin ne olabileceği üstüne hiç bir fikrimiz olmasaydı, onu edinmenin en iyi yolunun ne olduğu konusunda herhangi bir kimseye nasıl yol gösterebilirdik?

c

LAKHES — Bence böyle bir şey imkânsız olur, Sokrates.

SOKRATES — Demek, Lakhes, biz erdemin ne olduğunu bildiğimizi söylüyoruz.

LAKHES — Evet, doğru.

SOKRATES — Ama bir şeyi biliyorsak, onun ne olduğunu söyleyebiliriz elbet, değil mi?

LAKHES — Kuşkusuz.

SOKRATES — Erdemi, hemen bütünüye ele almayalım dostum; aşırı bir iş olur bu belki. Önce bir kısmıyla yetinip, onun üstüne yeterince bilgimiz olup olmadığını görelim. Bu inceleme, tabii, daha kolay olur bizim için.

d

LAKHES — Nasıl istersen öyle olsun, Sokrates?

SOKRATES — Peki, şimdi erdemin hangi kısmını ele alacağız? Silah kullanmayla ilgili görünen kısmını elbet! Genel inanca göre cesarettir bu, değil mi?

LAKHES — Evet, genel inanış öyle.

SOKRATES — Önce cesareti tanımlamaya çalışalım, Lakhes. Cesaretin gençlere idmanla, öğretimle ne

derecede aşılanabileceğini sonra inceleriz. Soruma cevap vermeye çalış bakalım: cesaret nedir? **e**

LAKHES — Bunu söylemek, Zeus adına, güç değil Sokrates. Bir adam yerinden kıpırdanmadan, kaçmadan düşmana kafa tutmaya kararlıysa, emin ol ki cesur bir adamdır.

SOKRATES — Güzel söyledin Lakhes; ama belki de açıkça anlatamamış olduğumdan, sorduğum şeye değil de, başka bir şeye cevap verdin. Kabahat benim.

LAKHES — Ne demek istiyorsun, Sokrates?

SOKRATES — Elimden gelirse anlatayım. Sözü-nü ettiğin, o yerinden ayrılmayarak düşmanla çarpışan adam, yiğit bir adamdır kuşkusuz. **191**

LAKHES — Evet, doğrularım bunu.

SOKRATES — Ben de öyle. Ama yerinden ayrılmamak yerine, düşmanla kaçarak dövüşene ne demeli?

LAKHES — Nasıl kaçarak?

SOKRATES — Sözgelisi, kaçarken de, hücum ederken çarpıştıkları kadar iyi dövüştükleri söylenen İskitler gibi. Homeros da Aineias'ın atlarını överken bir yerde kovalarken de, kaçarken de aynı hızla koştuklarını söyler; Aineias'ın kendisini de, kaçmakta usta-ydı diye övüp, kaçmayı önceden tasarlamayı bilirdi, der. **b**

LAKHES — Haklıdır da, Sokrates; çünkü savaş arabalarından söz ediyordu, senin İskit süvarilerinden söz ettiğin gibi. Gerçekten İskit süvarilerinin savaşına tarzı budur ama, Yunan ağır piyadeleri benim dediğim gibi dövüşür.

SOKRATES — Herhalde Lakedaimon'lularınkiler dışında, Lakhes; çünkü söylendiğine göre, Plataia'da hafif kalkanlı Pers askerleriyle karşılaşınca, yerlerinden kıpırdamadan çarpışmayı yerinde bulmayıp kaçmış, sonra Perslerin safları bozulunca yüzgeri edip, süvarileri taklit eden bu manevrayla savaşı kazanmışlar. **c**

LAKHES — Doğru.

SOKRATES — Kabahatın benim olduğunu, soruyu iyi sormadığım için iyi cevap veremediğini söylemiştim. Senden öğrenmek istediğim şey yalnız piya-

- d** delerde değil, süvarilerde, bütün savaşçılarda ve yalnız savaşçılarda değil, denizin tehlikelerine göğüs geren insanlarda, hastalığa, yoksulluğa, siyasetin tehlikelerine karşı yiğitlik gösterenlerde cesaretin ne olduğu; şunu da ekleyeyim, yalnız acıya ve korkuya karşı yiğitlik gösterenlerde değil, gerek davanıp gerek kaçarak tutkulara ve zevklere diretenlerde cesaretin ne olduğu; çünkü bütün bunlar arasında da cesur insanlar var, değil mi?

LAKHES — Hem de çok cesur insanlar var, Sokrates.

SOKRATES — Demek, bu insanların hepsi cesur, ama bazılarının cesareti zevklere, bazılarının acılara, bazılarının tutkulara, bazılarının korkuya karşı. Ama sanırım aynı durumlarda korkaklık edenler de vardır, değil mi?

LAKHES — Elbette.

SOKRATES — Sorduğum, bu iki şeyin her birinin ne olduğu işte. Cesaretten başlayalım; bütün bu durumlarda aynı olan şeyi açıklamaya çalış bana. Ne demek istediğimi hâlâ kavrayamıyor musun?

LAKHES — Pek iyi kavrayamadım.

- 192** SOKRATES — Başka türlü açıklayayım. Sana, söz gelişi, hızın ne olduğunu sorabilirdim; hız yarışlarda harp çalmakta, söz söylemekte, öğrenmekte, daha birçok şeyde görülür ve sözü edilmeye değer her harekette, ellerimizi, bacaklarımızı, ağzımızı, sesimizi, zekâmızı kullanışımızda işe yarar... Sence de öyle değil mi?

LAKHES — Öyle.

- b** SOKRATES — Bana, bütün bu durumlara uygulanan hız sence ne demektir Sokrates? diye sorsalar; bence hız seste, yarışta ve öbürlerinin hepsinde kısa zamanda çok şey gerçekleştirmek yeteneğidir diye cevap verirdim.

LAKHES — Cevabın da doğru olurdu.

SOKRATES — Şimdi, sen de cesareti tanımlamayı dene, Lakhes. Zevkte, kederde ve saydığımız bütün durumlarda bulunup hepsinde aynı olan, cesaret dediğimiz o yeteneğin ne olduğunu söyle.

LAKHES — Ne olduğunu bütün durumları göz önünde tutarak söylemek gerekiyorsa, sanırım bir çeşit ruh dayanıklılığıdır.

SOKRATES — Evet, sorumuzun cevabını almak istiyorsak öyle olması gerekiyor. Şimdi ben söyleyeyim ne düşündüğümü: her çeşit dayanıklılığı cesaret sayacağını sanmıyorum; bunun nedeni de, senin cesareti çok güzel şeylerden biri saydığına hemen hemen emin olmam.

LAKHES — Kuşkun olmasın, en güzel şeylerden biri sayarım.

SOKRATES — Ama güzel ve iyi olan dayanıklılık, akılla birlikte olan dayanıklılıktır değil mi?

LAKHES — Elbet.

SOKRATES — Peki ya çılgınlıkla birlikteyse? O zaman tersine zararlı ve kötü değil midir?

LAKHES — Öyledir.

SOKRATES — Peki böyle bir şeye, zararlı ve kötü olan bir şeye, güzel diyebilir misin?

LAKHES — Dersem yanlış olur, Sokrates.

SOKRATES — Öyleyse bu tür bir dayanıklılık güzel olmadığı, cesaretse güzel olduğu için bu dayanıklılığa cesaret demeyeceksin.

LAKHES — Haklısın.

SOKRATES — Demek sence cesaret akıllıca dayanıklılıktır?

LAKHES — Sanırım.

SOKRATES — Şimdi neye göre akıllıca olduğunu görelim bakalım. Büyük küçük her şeye göre mi akıllıcadır? Söz gelişi, para harcadıkça daha çok kazanaacağını bilen biri, akıllıca para harcamakta dayatıyorsa, cesaretlidir diyebilir misin onun için?

LAKHES — Zeus adına, hayır.

SOKRATES — Farz edelim ki bir hekim, zatürreeye yakalanmış oğlu ya da başka biri, içecek ya da yiyecek isteyince yumuşamayıp dayatıyor.

LAKHES — Bu dayanıklılığın da cesaretle ilgisi yok.

SOKRATES — Peki, başkalarınca destekleneceğini, düşman birliklerinin kendi ordusundakilerden sa-

c

d

e

193

yısı daha az, daha kötü talimli olduğunu ve yerinin de daha elverişli olduğunu anladığı için akıllıca bir hesap sonucunda savaşmaya kararlı bir adam, savaşta dayatıyor, diyelim. Dayanıklılığında bunca akıllılık, bunca hazırlık olan adam sence, düşman ordusunda onun hücumuna dayanmaya karar vermiş adamdan daha mı cesurdur?

b LAKHES — Bence daha cesur olan düşman ordusundaki adamdır, Sokrates.

SOKRATES — Oysa onun dayanıklılığı öbürününki kadar akıllıca değil.

LAKHES — Doğru.

SOKRATES — Öyleyse bir süvari çarpışmasında, at binmede daha usta olduğu için dayanan adam, at binmeyi bilmeden dayanan adamdan daha az cesurdur sence.

LAKHES — Bence öyle.

c SOKRATES — Sapan veya yay kullanmayı bildiği ya da başka bir hüneri olduğu için dayanan adam için de durum aynı değil mi?

LAKHES — Kuşkusuz.

SOKRATES — Ya söz konusu olan şey bir kuyuya inmek, suya dalmak olsa, daha önce tecrübesiz olduğu halde bu ya da buna benzer bir tehlikeyi göze almakta dayananlar, daha önce tecrübeli oldukları için göze alanlardan daha mı cesur sence?

LAKHES — Başka şey söylenebilir mi, Sokrates?

SOKRATES — Böyle düşünülünce söylenemez.

LAKHES — Ben böyle düşünüyorum.

SOKRATES — Oysa bu adamların tehlikeyi göze almaktaki dayanıklılıkları, tehlikeyi bu işte daha önceden tecrübe edindikleri için alanlarınkinden daha az akıllıca değil mi?

LAKHES — Elbette.

d SOKRATES — Peki ama, az önce akıllıca olmayan ataklık ve dayanıklılığın çirkin ve zararlı olduğunu görmedik mi?

LAKHES — Gördük.

SOKRATES — Cesaretin güzel bir şey olduğunda da anlaştık.

LAKHES — Doğru, anlaştık.

SOKRATES — Oysa şimdi tersine, akılsızca da-

yanıklılık denen o çirkin şeyin cesaret olduğunu söylüyoruz.

LAKHES — Doğru.

SOKRATES — Sence doğru düşünmek mi bu?

LAKHES — Hayır Sokrates! Zeus adına, değil.

SOKRATES — Öyleyse Lakhes, sende de bende de, o az önce sözünü ettiğin Dorlara has uyum yok; davranışlarımız sözlerimize uymuyor çünkü. Davranışlarımıza bakıp bizim cesarettten pay aldığımız sanılabiliyormuş, oysa sanırım sözlerimiz dinlense sanılamaz.

LAKHES — Bu söylediğinden daha doğru şey olmaz.

SOKRATES — Şu düştüğümüz duruma ne dersin? Güzel mi sence?

LAKHES — Asla.

SOKRATES — Öyleyse, hiç değilse bir noktada sözlerimize uyalım mı?

LAKHES — Hangi noktaya, hangi sözlere?

SOKRATES — Bizi dayanıklılık göstermeye çağıran sözlere. İstersen, gel, dayanıklılığın bazan cesaretle aynı şey olduğu doğruysa, ne olduğunu araştırmakta cesaretsizlik ediyoruz diye cesaretin bizimle alay etmemesi için araştırmamızda dayatalım.

LAKHES — Sokrates, ben böyle konuşmalara alışkın olmadığım halde, dayatmaya hazırım. Ama bu konuda tartışma isteğine iyice kapıldığım halde, düşündüğümü söylemekteki güçsüzlüğüme gerçekten kızıyorum. Sanırım iyice biliyorum cesaretin ne olduğunu, ama az önce nasıl olup da bir türlü toparlayıp tanımlayamayacak kadar aklımın karıştığını bilmiyorum.

SOKRATES — Peki ama dostum, iyi bir avcının avının peşini hiç bırakmaması gerekir, değil mi?

LAKHES — Elbette.

SOKRATES — İster misin Nikias'ı da çağıralım ava? Belki onun aklına bizden daha çok şey gelir?

LAKHES — İstemez miyim? Tabii.

SOKRATES — Hadi bakalım, Nikias, dostların tartışmanın azgın dalgalarına kapılmış, ne yana döneceklerini kestiremiyorlar; bir çare biliyorsan yardım-

larına koş. Ne kadar sıkıntıda olduğumuzu görüyorsun. Cesaretin sence ne olduğunu söyleyip hem sıkıntıdan kurtar bizi, hem de düşünceni sözle ifade ederek pekiştir.

NİKİAS — Sokrates, sanırım düşünceyi gereğince tanımlayamamanızın nedeni, senin daha önce söylediğini duyduğum doğru bir düşünceyi kullanmamamız.

SOKRATES — Hangi düşünceyi, Nikias?

d NİKİAS — Senin her birimizin bildiği şeylerde iyi, bilmediği şeylerde kötü olduğunu söylediğini birçok defa duydum.

SOKRATES — Zeus adına, bu dediğin doğru, Nikias.

NİKİAS — Eh, cesaretli adam iyi ise, bilgili de olduğu apaçık ortada.

SOKRATES — İşittin mi, Lakhes?

LAKHES — Evet ama ne demek istediğini pek iyi anlayamıyorum.

SOKRATES — Ben anlıyorum sanırım. Cesaretin bir çeşit bilgi olduğunu söylemek istiyor, her halde.

LAKHES — Nasıl bir bilgi Sokrates?

e SOKRATES — Bu soruyu bana değil, ona soruyorsun, değil mi?

LAKHES — Evet.

SOKRATES — Hadi bakalım Nikias, sence cesaretin nasıl bir bilgi olduğunu söyle ona. Flavta çalgıcısının bilgisi değil her halde, değil mi?

NİKİAS — Asla.

SOKRATES — Harp çalgıcısının bilgisi de değil.

NİKİAS — Elbet değil.

SOKRATES — Peki, nasıl bir bilgi öyleyse ve neyin bilgisi?

LAKHES — Çok iyi soruyorsun, Sokrates; bu bilgi onca neymiş söylesin bakalım.

195 NİKİAS — Bu bilgi, Lakhes, gerek savaşta gerek başka her alanda nelerden kaçınıp neleri göze almak gerektiğini gösteren şeylerin bilgisidir.

LAKHES — İşte çok saçma bir cevap, Sokrates.

SOKRATES — Neden böyle diyorsun, Lakhes?

LAKHES — Neden mi böyle diyorum? Çünkü bil-

gi ile cesaret arasında kesin bir fark vardır.

SOKRATES — Nikias aynı fikirde değil.

LAKHES — Zeus adına, değil tabii, zaten bu yüzden saçmalıyor.

SOKRATES — Öyle ise gerçeği göster ona, ama hakaret etmeden.

NIKİAS — Söz konusu bu değil Sokrates; bence Lakhes'in istediği az önce kendi saçmaladığından, beni de saçma sapan konuşan biri gibi göstermek.

LAKHES — Evet, Nikias, saçmalıyorsun, sana ispat etmeye çalışacağım bunu. Söylediğin anlamsız! Söz gelişi, hastalıklarda kaçınılacak şeyi bilen hekim değil midir? Şimdi, cesaretli insanlarda da aynı bilginin bulunduğunu mu sanıyorsun, yoksa hekimleri cesaretli insanlar mı sayıyorsun?

NIKİAS — Asla.

LAKHES — Tarımcıları da cesaretli insanlar saymazsın herhalde. Oysa mesleklerinde nelerden kaçmak gerektiğini bilirler elbet. Bütün öbür zanaatçılar da böyledir; mesleklerinde nelerden kaçınmak, nelere güvenmek gerektiğini bilirler, sana bu yüzden olduklarından daha yiğit sayılmazlar.

SOKRATES — Lakhes'in söylediklerine ne dersin, Nikias? Bence anlamsız değil.

NIKİAS — Anlamlı gerçekten, ama doğru değil.

SOKRATES — Peki neden?

NIKİAS — Çünkü hekimlerin, müşterilerinde, sağlıkla hastalığı anlamaktan başka şey de bildiklerini sanıyor; oysa o kadardır bilgileri. Ya bir hasta için sağlık, hastalıktan daha korkulacak şeyse, hekimler bunu bilir mi sence, Lakhes? Birçok kimse için iyileşmemek, iyileşmekten daha iyi değil midir sence. Cevap ver bakalım: sence her zaman yararlı bir şey midir yaşamak? Birçok durumda ölmek daha iyi değil midir?

LAKHES — Haklısın, bazı durumlarda ölmek daha iyidir.

NIKİAS — Peki, ölümün bir kazanç olacağı kimseler sence yaşamakta yararı olan kimselerle aynı şeylerden mi çekinirler?

LAKHES — Hayır.

NİKİAS — Peki ama, bu ayrımı kim yapabilir? Sence? Hekim mi, başka bir meslek adamı mı, yoksa yalnız nelerden çekinilip nelerden çekinilmeyeceğini bilen ve benim cesaretli adam dediğim kimse mi?

SOKRATES — Ne demek istediğini anlıyor musun, Lakhes?

e LAKHES — Evet, onca cesaretli adamların kâhinler olduğunu anlıyorum; çünkü yaşamının kim için ölümden daha yararlı olacağını bir kâhinden başka kim bilebilir? Peki öyleyse, Nikias, sen kendini bir kâhin mi sayıyorsun? Yoksa ne kâhin ne de cesaretli olduğunu mu kabul ediyorsun?

NİKİAS — Nasıl? Sence nelerden çekinilip nelerden çekinilmeyeceğini bilmek kâhinin elinde midir?

LAKHES — Evet, ya başka kimin olacaktı?

196 NİKİAS — Kâhinden çok benim söylediğim adamın, aziz dostum; çünkü kâhinin işi ölüm, hastalık, mallarını kaybetmek, savaşta ya da başka bir mücadelede zafer kazanmak ya da bozguna uğramak gibi bir insanın başına gelecek şeylerin belirtilerini ayırt etmekle sınırlıdır. Ama bunların hangisine katlanmanın, hangisine katlanmamanın daha iyi olacağını kestirmek neden başka birinin değil de kâhinin elinde olsun?

LAKHES — Doğrusu, Nikias'ın ne demek istediğini ben anlamıyorum, Sokrates; çünkü ne kâhin, ne hekim, ne de başka biri için cesur diyebildi bize; sözü bir tanrıya getirmek istiyorsa bilmem. Bu yüzden bence Nikias, boş sözler ettiğini yığıtçe itiraf etmekten kaçınıp, başının sıkıştığını gizlemek için dört bir yana baş vuruyor. Az önce, sen de ben de, çelişkilerimizi gizlemek isteseydik onun gibi didinebilirdik. Bir mahkemede olsaydık, böyle davranmamızın bir nedeni olabilirdi; ama böyle bizimki gibi bir toplulukta, anlamsız sözlerle boş yere kendini göstermeğe çalışmak neye yarar?

c SOKRATES — Böyle bir şey benim de hoşuma gitmez. Lakhes. Ama dikkatli olalım: Nikias her halde söylediklerinin doğruluğuna inanıyor, bu fikri laf olsun diye savunmuyordur. Düşüncesi üstüne daha kesin

sorular soralım ona; haklı bulursak onun görüşünü benimser, yoksa onu aydınlatmaya çalışırız.

LAKHES — Canın istiyorsa sen sor, Sokrates. Ben yeterince sordum sanırım.

SOKRATES — Bunda bir sakınca yok; çünkü hem senin hem kendim için sorguya çekeceğim onu.

LAKHES — Tamam.

SOKRATES — Söyle bakalım bana, Nikias, daha doğrusu bize söyle; çünkü Lakhes'le ben birlik olduk şimdi. Cesaretin, korkulacak ve korkulmayacak şeyleri bilme sanatı olduğunu söylüyorsun, değil mi?

NİKİAS — Evet.

SOKRATES — Ve hekim de, kâhin de bu bilgiye sahip olmadıklarına ve ancak onu öğrendikten sonra cesaretli olabileceğine göre, bu bilgi herkeste de bulunmuyor. Böyle söylemiştin, değil mi?

NİKİAS — Evet.

SOKRATES — Öyleyse bilgi edinip cesaretli olmak, öyle her domuzun harcı değildir diyen atasözü haklı.

NİKİAS — Bence öyle.

SOKRATES — Öyleyse Krommyon ⁽³⁾ domuzunun bile cesaretli olduğunu kabul etmiyorsun sen; şaka olsun diye söylemiyorum bunu. Tersine, eğer bu düşünce savunulursa, zorunlu olarak hiç bir hayvanda cesaret bulunmadığını söylemek ya da insanların bile pek azının edinebileceği kadar güç olan bu bilginin; bir aslanın, bir panterin, bir yabandomuzunun harcı olduğunu ileri sürebilmek için, hayvanların da oldukça akıllı olduğunu kabul etmek gerektiğine inanıyorum; oysa cesaretin, senin ileri sürdüğün şey olduğu söylenirse, tabiatın, aslan, geyik, boğa ve maymunu cesaret bakımından eşit yarattığını da kabul etmek gerek.

LAKHES — Tanrılar adına güzel söz buna denir, 197

(3) Krommyon, Korinthos'ta bir köydür. Burada ortaya çıkan ve etrafa zarar veren vahşi bir dişi domuz, Theseus tarafından öldürülmüştür.

Sokrates. Nikias, iyi niyetle cevap ver bize; hepimizin cesur tanıdığı bütün hayvanların bizden daha mı bilgili olduklarını ileri sürüyorsun, yoksa onlarda hiç cesaret olmadığını söylemeye mi kalkışıyorsun?

- b** NİKİAS — Lakhes, ben ne hayvanların cesur olduğunu kabul ederim ne de bilgisizlik yüzünden tehlikeyi küçümseyen herhangi bir yaratığın: atak ya da çılgın derim ben onlara. Hiç bir şey bilmedikleri için, hiç bir şeyden çekinmeyen küçücük bebeklere cesur mu diyeceğimi sanıyorsun? Bence korkusuz olmakla cesaretli olmak ayrı şeylerdir. Cesaret ve öngörüye çok az sayıda insan sahiptir; oysa ataklık, gözüpeklik ve öngörüsüzlüğe bağlı olan korkusuzluk ise, erkeklerde, kadınlarda, çocuklarda, hayvanlarda, yani hemen herkeste bulunabilir bence. Bu yüzden senin, halkın çoğunluğuyla birlikte cesaretli dediğin işlere,
- c** ben ataklık; sözünü ettiğim, düşünülererek yapılan işlere de cesaret derim.

LAKHES — Görüyorsun ya, Sokrates, aklınca ne güzel övdü bu sözlerle kendini; ama hepimizin cesaretli diye tanıdığımız kimseleri, bu şereften yoksun bırakmaya çalışıyor.

NİKİAS — Hayır, Lakhes, meraklanma. Bence sen de bilginisin, Lamakhos ⁽⁴⁾ da; cesaretlisiniz çünkü. Birçok Atinalı da öyle.

LAKHES — Buna cevap vermeyeceğim; itirazım olmadığından değil, ama benim gerçek bir Aiksone'li olduğumu söylemeni istemem. ⁽⁵⁾

- d** SOKRATES — Hayır, bir şey söyleme, Lakhes. Onun bilgiyi dostumuz Damon'dan aldığını henüz fark etmediğini görüyorsun. Oysa Damon, sofistlerin, terimler arasında buna benzer ayırt etmelerin en iyisini yapanlarından sayılan Prodikos'la pek sıkı fıkıdır.

LAKHES — Gerçekten, Sokrates, bu gibi incelikler sitenin başına geçmeye lâyık gördüğü bir adamdan çok bir sofiste yaraşır.

(4) *Syrakusa kuşatmasında ölen ünlü komutan.*

(5) *Aiksone'liler kavgacılıklarıyla tanınmıştı.*

SOKRATES — Oysa, aziz dostum, en büyük işlerin başında bulunan bir adama, en büyük bilgiğe de sahip olmak yaraşır; bu yüzden bence Nikias'ı cesaret kelimesini açıklarken ne düşündüğünü incelemek yerinde olur.

LAKHES — Onu da sen incele, Sokrates.

SOKRATES — Benim yapmak istediğim de bu, aziz dostum; ama demin birlik olmuştuk; bu kadarla kurtulacağını sanma: dikkatle dinleyip, söylenecekleri sen de benimle birlikte incele.

LAKHES — Gerekli buluyorsan, peki.

SOKRATES — Evet, öyle buluyorum. Nikias, sen de söze başlarken söylediklerini düşün. Sorunu ele alırken, cesareti, erdemin bir parçası olarak kabul ettiğimizi hatırlıyor musun?

NİKİAS — Tabii!

SOKRATES — Ve cevap verirken de onu böyle bir parça olarak ele almış, başka parçalar da bulunduğunu ve erdemin bütün bu parçaların birleşmesiyle meydana geldiğini kabul etmiştik, değil mi?

NİKİAS — Kuşkusuz.

SOKRATES — Peki, bakalım şimdi bu parçaların neler olduğunda da benimle birleşecek misin? Bence bu parçalar arasında, erdem dışında, ölçülülük, adalet ve bunlara benzer başka nitelikler vardır. Sence de öyle değil mi?

NİKİAS — Tabii öyle.

SOKRATES — Demek bu konuda anlaştık. Şimdi nelerin korkulacak, nelerin korkulmayacak şeyler olduğuna geçelim; sen ve biz, bunlardan farklı şeyler anlamayalım diye ayrı ayrı inceleyelim. Bunların bence ne olduğunu sana açıklayacağım; avnı fikirde olmazsan, ayrıldığımız yerleri söylersin. Biz, korkulacak şeylerin insanda korku uyandıran şeyler olduğunu, korkulmayacak şeylerin de korku vermeyenler olduğunu söylüyoruz. Oysa, korku uyandıran şeyler, geçmişteki ya da bugünkü kötülükler değil, beklenen kötülüklerdir; çünkü korku, gelecek bir kötülüğün beklenmesidir. Sence öyle değil mi, Lakhes?

LAKHES — Tamamiyle aynı fikirdeyim, Sokrates.

SOKRATES — Şimdi fikrimi öğrendin; Nikias: biz, korkulacak şeyler gelecekteki kötülükler; korkulmayacak şeyler de gelecekteki kötülük olmayan ya da iyilik olan şeylerdir diyoruz. Sen de böyle mi düşünüyorsun?

NİKİAS — Evet.

SOKRATES — Ve cesaret dediğin şey, bu şeylerin bilgisi değil mi?

NİKİAS — Kesinlikle öyle.

SOKRATES — Üçüncü bir nokta kaldı. Bakalım bu noktada da bizimle aynı fikirde misin?

d NİKİAS — Hangi noktaymış o?

SOKRATES — Söyleyeceğim. Lakhes ile ben, bilimin çeşitli konuları ele alınırsa, geçmişin nasıl olduğunu, şimdiki zamanın nasıl olduğunu ve henüz olmamışın nasıl olması gerektiğini, nasıl olacağını bilen ayrı ayrı bilimler bulunmadığına; bu konuların hepsini, aynı bilimin bildiğine inanıyoruz. Söz gelişi, sağlık konusunda, bütün çağlar için hem olanı, hem olmuşu, hem de olacak olanı ve nasıl olacağını bilen tek bir bilim vardır: hekimlik. Toprak ürünleri konusunda da çiftçiliğin durumu aynıdır. Aynı şekilde savaşla ilgili konularda da komutanın bilgisinin her şeyi, özellikle olacak olanı kavradığını; kehanete bovin eğmek bir yana, savaşta olanı ve olacak olanı bildiğinden ona egemen olduğunu, siz de onaylarsınız her halde; yasalar da kâhinin komutana değil, komutanın kâhine kumanda edeceğini söyler. Bunu doğrulayabilir miyiz, Lakhes?

199

LAKHES — Doğrularız.

SOKRATES — Ya sen, Nikias, aynı şeyler konusunda söz konusu ister geçmiş, ister şimdiki zaman, ister gelecek olsun, onları aynı bilim bilir dediğimizde, bizimle aynı fikirde misin?

NİKİAS — Evet, aynı fikirdeyim Sokrates.

b SOKRATES — Oysa, Nikias sen, cesaret, nelerin korkulacak, nelerin korkulmayacak şeyler olduğunun bilgisidir diyorsun, değil mi?

NİKİAS — Evet.

SOKRATES — Korkulacak ve korkulmayacak şeylerden gelecekteki kötülüklerin ve iyiliklerin anla-

şılması gerektiğini kabul ettik, değil mi?

NİKİAS — Öyle.

SOKRATES — Gerek gelecekteki, gerek başka bir durumdaki aynı şeyleri aynı bilimin kavradığında da anlaştık.

NİKİAS — Doğru.

SOKRATES — Demek cesaret, yalnız gelecekteki iyilikleri ve kötülükleri değil, bütün öbür bilimler gibi, şimdiki zamandaki ve geçmişteki bütün iyilik ve kötülükleri de kavradığından, yalnız korkulacak ve korkulmayacak şeylerin bilimi değildir. c

NİKİAS — Sanırım öyle.

SOKRATES — Öyleyse, Nikias, biz sana bütün cesaretin ne olduğunu sorduğumuz halde, sen cesaretin üçte birinin ne olduğunu söylemişsin ancak. Şimdi söylediklerinden de, cesaretin yalnız korkulacak ve korkulmayacak şeylerin bilimi değil, her durumdaki bütün iyiliklerin ve kötülüklerin bilimi olduğu anlaşılıyor. d
Yeni fikrin bu mu, Nikias? Ne dersin?

NİKİAS — Bu demek zorundayım, Sokrates.

SOKRATES — Peki ama dostum, sence bütün iyilikleri ve kötülükleri; nasıl geldiklerini, gelmiş olduklarını, geleceklerini iyice bilen bir adam erdemin bütününe sahip değil midir? Sence tanrılarla da insanlarla da ilişkilerinde korkulacak ve korkulmayacak şeylere karşı hep hazırlıklı olan ve nasıl davranacağını bildiği için iyiliklere ulaşabilen insanda bilgi, adalet, din yok mudur? e

NİKİAS — Söylediklerin doğru sanırım, Sokrates.

SOKRATES — Öyleyse şimdi sözünü ettiğin şey erdemin bir parçası değil, bütün erdem.

NİKİAS — Sanırım.

SOKRATES — Oysa cesaretin, erdemin ancak bir parçası olduğunu söylemiştik.

NİKİAS — Öyle.

SOKRATES — Ama şimdi söylediğimiz şey bu değil.

NİKİAS — Değil, Sokrates.

SOKRATES — Demek cesaretin ne olduğunu bulamadık, Nikias.

NİKİAS — Bulamadık.

200 LAKHES — Oysa aziz Nikias, Sokrates'e verdiğim cevapları o kadar küçümseyişine bakıp bulacağımı sanmış, Damon'dan aldığın bilgi sayesinde bu işin altından kalkacağını umut etmiştim.

b NİKİAS — Az önce cesaretin ne olduğu üstüne hiç bir şey bilmediğinin ortaya çıkmasını umursamamak tam sana yakışacak şey, Lakhes! Senin istediğin, benim de senin kadar bilgisiz olduğumu göstermek; bakıyorum da, kendini önemli sayan birinin bilmesi gereken şeyleri benim gibi senin de bilmemen umurunda bile değil. Kuşkusuz insanoğluna pek uygun bu tutumun: başkalarına bakıp kendini görmüyorsun. Bense, soruna bugün oldukça iyi cevaplar verdiğimi sanıyor, bazı yanlışlar yaptıysam onları da bundan sonra senin yüzünü bile görmeden alay ettiğin Damon'un ve başka birçok kişinin yardımıyla düzeltereceğimi umut ediyorum. Bilgilerimi sağlamlaştırdıncaya hiç birini saklamaz, sana söylerim; bence eğitilmeye çok ihtiyacın var çünkü.

c LAKHES — Sen bir bilginisin, Nikias. Gene de ben Lysimakhos ile Melesias'a, çocuklarının eğitimi konusunda seni de beni de bir yana bırakıp, konuşmamızın başında da söylediğim gibi Sokrates'e başvurmalarını öğütlerim; benim çocuklarım da bu yaşta olsalardı, ben böyle yapardım.

d NİKİAS — Bu noktada seninle aynı fikirdeyim: Sokrates istese, bu delikanlılarla oğlum Nikeratos'u seve seve onun ellerine bırakırdım; ama ne zaman bu sözü açsam, Sokrates bana başka birini getirip, kendi çekiliyor. Bir sor bakalım, Lysimakhos; beni dinlemedi ama, belki seni dinler.

LYSİMAKHOS — İyi de yapar, Nikias; çünkü ben de onun için başka birçok kimse için yapmayacağım şeyleri yapmağa hazırım. Ne dersin, Sokrates, beni dinleyecek, bu gençleri elimizden geldiği kadar yetiştirmek için bize yardım edecek misin?

e SOKRATES — Kendini geliştirmek isteyen birinden yardım esirgemek garip olur, Lysimakhos. Eğer konuşmalarımızdan benim bilgili, şu iki dostunun da bilgisiz oldukları anlaşılıysaydı, bu görevde beni onlara

tercih etmekte haklı olurdun; ama hiç birimiz işin içinden çıkamadığımızı göre, neden içimizden birini öbürlerine tercih etmeli? Bana kalırsa hiç birimizi seçmemelisin. Bunu böylece kabul ettikten sonra, belki vereceğim şu öğüdü doğru bulursunuz. Bence, gerek para gerek başka şeyleri esirgmeden hep birlikte önce kendimiz (ihtiyacımız var buna çünkü) sonra bu gençler için en iyi öğretmeni araştırmalıyız; bu durumda kalmamız hiç doğru olmaz. Bu yaşta okula gitmemizin gerekli olduğuna inandığımız için bize gülmeye kalkışan olursa, o zaman sanırım yoksullukla utancın bir arada gitmeyeceğini söyleyen Homeros'la savunuruz kendimizi. Başkalarının ne söyleyeceğine aldırış etmeden, *hem kendimizi hem de bu gençleri yetiştirmeye çalışalım.*

LYSİMAKHOS — Öğüdün hoşuma gitti, Sokrates. Aranızda en yaşlı ben olduğumdan, şu çocuklarla birlikte öğrenmeye en çok çabayı da ben göstereceğim; ama söyleyeceğimi yap sen de: bu konuda görüşmemiz için yarın mutlak bize gel. Şimdi geç oldu, ayrılmalıyız.

SOKRATES — Çağrını kabul ediyorum, Lysimakhos. Yarın Tanrının izniyle sizde olacağım.

201

b

c

KHARMİDES

[Ya da Bilgelik üzerine]

Çeviren :

TANJU GÖKÇÖL

KHARMİDES'E GİRİŞ

Bu diyalogun konusu, insanın ahlâk bakımından üstün oluşuyla; başka bir deyişle, erdemle (faziletle) ilgilidir. Erdem deyince de, her şeyden önce, «bilgelik»i, «aklı başındalık», «ölçülülük»ü anlamak gerekir. Ayrıca erdemde, aklın ve düşüncenin önemli bir yer tuttuğunu da, diyalogu okudukça anlıyoruz. Grekler, ahlâk açısından üstün ve seçkin oluşu, akıl ve düşünce yeteneklerinin üstünlüğüne bağlıyorlardı. Sokrates ve çevresinin benimsediği tavır da, bilgeligi, pratik açıdan başarılı ve sağlam düşünme ile bir tutmaya eğilimli olduklarını gösteriyor. Diyalog başladığı zaman, Sokrates, soylu ve çok güzel bir genç olan Kharmides ile karşılaşüyor; fizik görünüşüne hayran oluyor ama, her zamanki gibi bu aencin ruh ve kafa durumunun ne olduğu üzerinde duruyor. İnsan varlığının tümü için gerekli olan bilgelğin (ölçülülüğün, ılımlılığın) ne olduğunu araştırmaya yöneliyor. Kharmides'in bilgelik konusunda yaptığı iki tanımın yerinde olmadığını gösteriyor. Sonra, Kritias'tan alındığı belli olan tanıma («Bilgelik, herkesin kendi işini yapmasıdır.») sıra gelince, Sokrates, bir kimsenin yaptığı işi «bilmesi» üzerinde önemle duruyor. Bunun üzerine Kritias, dördüncü bir tanım veriyor. Bu tanıma göre, bilgelik, «kendini bilme»dir. Tartışma böylece sürüp gidiyor. Sonunda, iyi ve kötü konusunda bilgi sahibi olmamız gerektiği; oysa, bilgelğin bu tür bir şey olmadığı ortaya çıkıyor. Diyalog sona erdiği zaman, doyurucu bir tanım verilmemiş; sorun sadece tartışılmıştır.

Eflatun bu diyalogu, her çeşit erdemın ve ahlâk üstünlüğünün, bilgiye dayandığını göstermek için yazmıştır. Diyalogdaki tartışmalar, bizi, ahlâk ideallerimiz konusunda araştırmalar yapmaya, kavramlarımızı inceltip derinleştirmeye yöneltir. Diyalogdan çıkarılacak kaba taslak sonuç ise şu olabilir: Bilgelik dediğimiz erdemde, bilginin payı büyüktür. Ama bu bilginin kendi dışında bir konusu olmalıdır. Başka bir deyişle, bize gerekli olan, iyinin ve kötünün bilgisidir. Bu bilgi de, hayatımızın öteki pratik alanlarına ilişkin bütün bilgilerden daha üstündür.

Konuşanlar :

SOKRATES, KHAIREPHON, KRITIAS, KHARMİDES

SOKRATES — Dün akşam, Potidaia'daki ⁽¹⁾ ordudan gelmiştim; uzun süredir burada olmadığımдан, sık sık gittiğim yerleri, bu arada, Basile tapınağının karşısında bulunan Taureas'ın beden eğitimi yerini tekrar görmek çok hoşuma gitti. İçerde bazılarını tanımadığım ama çoğunu tanıdığım pek çok kişi vardı. Beni görünce şaşırıp salonun hemen her tarafından selâmladılar. Hatta hep heyecanlı olan Khairephon sıçrayıp bana doğru koştu, elimi tutarak, «Sokrates, nasıl sıvıştın savaştan?» dedi. Gerçekten yola çıkmadan önce bir savaş vermiştik, haberi yeni gelmişti Atina'ya.

— Gördüğün gibi, dedim.

— Kanlı bir savaş olduğunu, tanıdığımız pek çok kimsenin hayatına mal olduğunu söylediler bize.

— Doğru söylemişler, dedim.

— Savaşa katıldın mı sen de?

— Katıldım.

— Gel şöyle otur da anlat bize, henüz kesin bilgiler alamadık.

Bunları söylerken elimden çekip, Kallaiskhros'un oğlu Kritias'ın yanına oturttu beni; otururken Kritias'la öbürlerini selâmladım; sonra her yandan yağın sorulara karşılık, ordudan haberler verdim.

Savaştan konuşmaktan bıkınca, bu defa Atina'da olup bitenler üstüne ben onlara sorular sordum: Felsefenin durumu neydi şimdi? Delikanlılar arasında bilgileriyle, güzellikleriyle, ya da hem bilgileri hem güzellikleriyle göze çarpanlar var mıydı? O zaman Kritias kapıya bakıp, birkaç delikanlının tartışarak, arkalarından da daha birkaç kişinin girdiğini görünce, şunları söyledi: «Sokrates, güzel delikanlılar ko-

(1) Yunanistan'da, Ege Denizinin kuzey kesiminde bir kıyı kenti. İ.Ö. 433'te Atina'ya başkaldırmış ve kuşatılmıştı.

b

c

d

154

nusunda sanırım hemen aydınlanacaksın; şu içeri girerler, hiç değilse şimdilik en güzel sayılan gencin öncüleri ve âşıkları; onun da pek uzakta olmadığına, buraya geldiğine eminim.

— Kimdir, kimin oğludur? dedim.

— Tanırsın; ama sen buradan ayrıldığında bir çocuktan daha; amcam Glaukon'un oğlu, yeğenim Kharmides.

b

— Zeus hakkı için evet, tanıyorum, dedim; henüz bir çocuk olduğu halde, daha o zaman bile fena değildi; ama şimdi iyice yetişkin bir delikanlı olmuştur her halde.

— Boyunu bosunu da, güzelliğini de şimdi göreceksin, dedi.

Bunu söylediği sırada da Kharmides girdi.

— Dostum ben hiç bir şey ölçmeyi bilmem; bu konuda, beyaz taş üstünde beyaz bir çizgiden fazla değerim yoktur. ⁽²⁾ Çiçeği burnunda olanların hemen hepsini güzel bulurum ben. Bununla birlikte bu defa, delikanlı hayran olunacak bir yapıda ve güzellikte geldi bana; içeri girişiyle de öbürleri öyle sarsıldı ki, hepsinin ona tutkun olduğunu düşündüm; peşinden gelen toplulukta da daha birçok âşığı vardı. Biz olgun insanlar üstünde böyle bir etki yapmasında şaşılacak bir şey yoktu; ama çocuklara baktım; en küçüklerin bile gözleri yalnız onu görüyordu, bir heykelmiş gibi hayranlıkla seyrediyorlardı onu.

d

O sırada Khairephon bana dönerek :

— Bu delikanlıya ne dersin Sokrates? Yüzü güzel değil mi? diye sordu.

— Harika bir yüz, dedim.

— Bedenin ölçüleri de öyle kusursuzdur ki, soyunmaya razı olsa, dikkat bile etmezdin yüzüne.

Öbürleri de Khairephon'un övgülerini onaylayınca :

— Öyleyse küçücük bir şeye daha sahipse, karşı konulmaz böyle bir kimseye, dedim.

(2) Beyaz taş ya da mermer üzerinde ölçümleri göstermek için beyaz bir çizginin işe yaramayacağı, eski bir Yunan atasözüdür.

— Neye? diye sordu Kritias.

— Ruh yönünden de yetenekliyse, Kritias; sizin ailenizden olduğuna göre öyle olması beklenir de. e

— Bu yönden de aynı şekilde iyi ve güzeldir, dedi.

— Öyleyse bedeninin güzelliğini seyretmeden önce niye ruhunu soymayalım? Tartışabilecek yaşa gelmiş.

— Elbet, dedi Kritias; felsefeden hoşlanıyor çünkü; öbürlerinin ve kendisinin söylediğine bakılırsa şiirde de yetenekliymiş. 155

— Bu size çok eskilerden gelen bir vergi, dedim; akrabanız Solon'un bıraktığı miraslardan biri çünkü. Ama delikanlıyı çağırıp, bunu göstermek istemez miydin bize? Yaşı daha küçük bile olsaydı, hem kardeş çocuğu hem de koruyucusu olduğun için senin önünde bizimle konuşması yakışksız bir şey olmazdı.

— Haklısın, çağıralım, dedi.

Yanındaki köleve dönüp, b

— Delikanlı, Kharmides'i çağır; son günlerde yakındığı rahatsızlıktan ötürü bir hekimle tanıştıracığımı söyle ona, dedi.

Sonra bana döndü :

— Gerçekten de, son görüşümde sabah başında bir ağrıyle uyanmaktan yakındı. Böyle olduğuna göre, baş ağrısı için bir ilaç biliyormuş gibi görünmene bir engel var mı?

— Yok, dedim; yeter ki gelsin.

— İyi ya, gelecek, dedi.

Geldi gerçekten ve gelişi eğlenceli bir manzaraya yol açtı. Oturan herkes, delikanlının kendi yanına geleceği umuduyle yanındakileri itip kakarak bir yer açmaya çalıştı; öyle ki iki uçta oturan adamlardan biri kalkmak zorunda kaldı, öbürüyse yere yuvarlandı. Kharmides, Kritias'la benim arama oturdu. O anda sıkılanlaştığımı hissettim dostum, onunla rahatça konuşacağıma güvenim var; ama bu güveni kaybettim. Ne var ki, Kritias ona, ilâci bilen adamın ben olduğumu söyleyince ve Kharmides de anlatılmaz anlamlarla dolu bir bakışla bana bakıp içerideki herkes çevremizde bir daire şeklinde toplandığı sırada soru- c
d

lar sormaya hazırlanınca; o zaman soylu dostum, giyeceklerinin altından bedeninin şekillerini fark edip her tarafımı ateş bastığını, kendimden geçtiğimi hissettim ve güzel bir çocuk üstüne şu öğüdü veren Kydias'ın aşk konusunda bir usta olduğunu düşündüm:

«Aslan karşısındaki karaca gibi olmaktan sakın; yakalar seni o zaman, yem olursun ona.»

e Bununla birlikte, baş ağrısına karşı bir ilâç bilip bilmediğimi sorduğu zaman, güçlükle de olsa, «Biliyorum,» diye cevap verdim.

— Nedir? dedi.

Bir yaprak olduğunu, ama ilâçla birlikte büyü sözleri söylemek gerektiğini, ilâç alınırken söylenirse insanın kesinlikle iyileştiğini, ne var ki, büyü sözleri olmadan yaprağın hiç bir etki göstermediğini, söyledim.

156 — Öyleyse söyle de yazayım o sözleri, dedi.

— İsteğimle mi alacaksın onları, dedim, yoksa zorla mı?

Gülmeğe başladı :

— İsteğinle Sokrates, dedi.

— Peki, dedim. Adımı biliyorsun demek.

— Bilmesem kimse bağışlamazdı beni; yaşıtım gençler arasında adın sık sık geçer çünkü; ben küçükken, Kritias'la düşüp kalktığını da hatırlıyorum.

b — Çok iyi, dedim. Bu yüzden büyü sözlerinin neler olduğunu anlatırken büsbütün açık yüreklilikle davranacağım ben de; daha demin onun erdemini sana nasıl anlatacağımı düşünüp duruyordum çünkü. Aslında, sadece baş ağrısını geçiremez, Kharmides. İyi hekimlerin, gözlerinden rahatsız birine yalnız gözleri tedavi etmenin imkânsız olduğunu, gözleri iyileştirmek için aynı zamanda başı da tedavi etmek gerektiğini; c aynı şekilde ,bedenden ayrı olarak yalnız başın tedavi edilebileceğini düşünmenin çılgınlık olduğunu söylediklerini işitmişsindir belki. Bu ilkeye dayanarak bütün beden için bir perhiz uygular, parçayı bütünle tedavi edip iyileştirmeye çalışırlar. Öğretilerinin bu olduğunu, gerçekten de böyle davranmak gerektiğini biliyor musun?

— Elbet, dedi.

— Haklı değiller mi sence, ilkelerini onaylamıyor musun?

— Kesinlikle onaylıyorum, dedi.

Benimle aynı fikirde olduğunu görünce cesaretim yerine geldi; yavaş yavaş cüretim uyandı, konuşma gücüm canlandı; devam ettim :

— Büyü sözlerinin özelliği de böyle işte. Bu sözleri orada, orduda, biliminin insanları ölümsüz kılmaya kadar vardığı söylenen Zalmoksis'in yetiştirmelerinden biri olan Thrakia'lı bir hekimden öğrendim. Bu Thrakia'lı, Yunanlı hekimlerin az önce anlattığım öğretiyi uygulamakta haklı olduklarını söylüyor, ama şunları ekliyordu: «Bir tanrı olan kralımız Zalmoksis, gözleri baştan, başı gözlerden ayrı tedavi etmemek gerektiği gibi, başın da ruhtan ayrı ele alınmaması gerektiğini, Yunanlı hekimlerin hastalıkların çoğunu iyileştirememelerinin nedeninin, tedavi etmeleri gereken bütünü iyi tanınamaları olduğunu söyler; çünkü bütün kötü durumda olunca, parçasının sağlıklı olması imkânsızdır. Gerçekten, bedene ve bütünüyle insana tüm kötülükler ve tüm iyilikler ruhtan gelir. Baştan gözlere sızdıkları gibi, ruhtan bütün bedene sızarlar. Bu yüzden başın ve bütün bedenin sağlıklı olması isteniyorsa, her şeyden önce ruhun tedavi edilmesi gerekir. Oysa ruh büyü sözleriyle tedavi edilir.» Bu büyü sözleri de güzel söylevlerdir, aziz dostum. Bu söylevler ruhta bilgelik ⁽³⁾ doğurur; bilgelik meydana gelip gelişince de, başı ve bedenin geri kalan kısımlarını sağlıklı kılmak kolaydır.

Bana ilâcı ve büyü sözlerini öğrettikten sonra da şöyle dedi: «Bu ilâçla, başını tedavi etmeni isteyen kimse, önce ruhunu bu büyü sözleriyle tedavi etmeni kabul etmiyorsa, isteğini sakın yerine getirme.» Günümüzde ruhu ya da bedeni ayrı ayrı tedavi etme yanılsı yaygındır. Ve beni, söylediklerine aykırı davranmam için kandırmağa çalışacak kimse ne kadar zengin, ne kadar soylu, ne kadar güzel olursa olsun, razı olma-

(3) «Bilgelik»; «ölçülülük», «ılımlılık», «itidal» anlamında kullanılıyor.

- c** mam için sıkı sıkı uyardı. Yemin ettim ona, tutmayım bu yemini, tutacağım da. Bu yüzden, o yabancı'nın öğütlerine uygun olarak önce ruhunu Thrakia' lının büyü sözlerine açarsan, ilâcımı başına uygulayım; yoksa senin için elimden hiç bir şey gelmez, sevgili Kharmides.

Bu sözleri işiten Kritias,

- Başından dolayı, ruhunu da iyileştirmek zorunda olması delikanlımız için ne talih! diye haykırdı. Bununla birlikte Kharmides'in, yaşlılarından yalnız güzelliği bakımından değil, büyü sözleriyle yaratacağını ileri sürdüğü şey bakımından da üstün olduğunu söylemeliyim: bilgelik demek istiyorsun çünkü, değil mi?

— Tıpatıp öyle, dedim.

— Öyleyse bil ki, tartışmasız günümüz delikanlılarının en bilgisi sayılır; geri kalan hiç bir şeyde de, yaşı göz önünde tutulursa, kimseden geri kalmaz.

- Gerçekten bütün bu noktalarda öbürlülerinden üstün olman gerekir Kharmides, dedim. Çünkü soyundan geldiğin atalar kadar güzel ve iyi torunlar yetiştirebilecek iki akraba aile daha gösterebilecek kimseyi görmüyorum burada. Baban tarafından ailenizin yani Dropides'in oğlu Kritias'ın ailesinin, Anakreon, Solon ve daha birçok başka şair tarafından güzellik, erdem ve mutluluk denilen şeyi oluşturan bütün öbür nitelikler bakımından, öteki ailelere üstün bir aile olarak tanıtıldığını biliyoruz. Annen tarafından da durum aynı; dayın Pyrilampes, Asya'da Büyük Kralın ⁽⁴⁾ ya da başka bir kralın yanına elçi olarak her gidişinde, kıtanın en büyük ve en güzel insanı sayıldı; ailesi de bütünüyle ele alındığında babanın ailesinden hiç bir bakımdan geri kalmaz. Glaukon'un sevgili oğlu, gözle görülür güzellik bakımından senden öncekilerin hiç birinden aşağı kalmadığından eminim; Kritias'ın dediği gibi bilgelik ve geri kalan şeylerden de payını bu kadar iyi aldığın doğruysa, annen dünyaya mutlu bir insan getirmiş gerçekten.

(4) *Pers kralı.*

Şimdi sorun şu: Kritias'ın söylediği gibi şimdiden bilgelik edinmiş, bu yolda yeterince ilerlemişsen, Zalmoksis'in de, kuzeyli Abaris'in ⁽⁵⁾ de büyü sözlerine ihtiyacın yoktur; baş ağrısı ilâcını büyü sözlerini söylemeden hemen veririm sana; ama bu büyü sözlerine henüz ihtiyacın olduğunu düşünüyorsan, ilâçtan önce onları söylemek gerek. Açıkla bakalım, Kritias'la aynı fikirde misin? Yeterince bilge olduğuna inanıyor musun, yoksa bilgeliğin henüz eksik mi sence?

Önce kızardı Kharmides ve büsbütün güzel göründü; alçak gönüllülük yaşına yaklaşıyordu çünkü. Sonra, soylu bir cevap verdi.

Bulunduğu durumda, «evet» demesinin de, «hayır» demesinin de kolay olmadığını söyledi.

— Gerçekten bilge olmadığımı söylersem, insanın kendisi için böyle bir şey söylemesinin tabîî olmaması bir yana, Kritias'ı da, söylediğine bakılırsa beni bilge sayan başka kimseleri de yalanlamış olacağım, dedi. Öte yandan, «evet» deyip kendimi öğmem de hoş kaçmayacak, bu yüzden ne cevap vereceğimi bilemiyorum.

— Bence tam gereken cevabı verdin Kharmides, dedim. Sorduğum şeye sahip olup olmadığını birlikte araştırsak daha iyi olur sanırım. Böylece söylemek istemediğin şeyi söylemek zorunda kalmazsın, ben de, önceden muayene etmeden tedavime başlamış olmam. Hoşuna gidecekse, bu soruşturmayı seninle birlikte yapmaya hazırım, yok gitmeyecekse rahat bırakırım seni.

— Her şeyden çok gider, dedi. Yalnız bana bağlıysa, soruşturmayı sana en iyi görünen yöntemle yönet.

— Bu soruşturma için bence en iyi yöntem şu, dedim. Eğer bilge isen, bilgelik üstüne bir fikrin olması gerektiği açık. Bilgelik gerçekten içindeyse, ne olduğu üstüne, gerçek özelliği üstüne bir şey söylemeni sağlayacak bir duygu yaratmıştır sende. Sen de böyle düşünüyor musun?

— Böyle düşünüyorum, dedi.

— Öyleyse Yunanca konuşmayı bildiğine göre, düşünceni açıklayabilirsin bize.

(5) Masallarda adı geçen ünlü bir büyücü ve kahin.

c

d

e

159

— Belki, dedi.

— İçinde bilgelik olup olmadığını anlayabilmemiz için, sence bilgeliğin ne olduğunu söyle bakalım.

b — Önce, cevap vermeye hazır olmadığından, durakladı. Ama sonunda fikrince bilgeliğin, söz konusu ister sokakta yürümek olsun, ister konuşmak, ister bambaşka bir şey, herşeyi düzgünlükle, sakinlikle yapmak olduğunu söyledi. «Kısacası, sorduğun şey sanırım bir çeşit sakinliktir,» dedi.

— Belki haklısındır, dedim. Sakin insanlara çoğunlukla bilge denildiği doğru, Kharmides; ama bakalım haklı mı böyle söyleyenler. Söyle bakayım: Bilgeliği güzel şeylerden sayarsın elbet, değil mi?

c — Elbette.

— Peki okulda aynı harfleri hızlı yazmak mı daha güzeldir, yavaş yazmak mı?

— Hızlı yazmak.

— Söz konusu okumaksa, çabuk okumak mı iyidir, yavaş mı?

— Çabuk.

— Aynı şekilde, harp çalarken hız, güreşte de canlılık; sakinlik ve yavaşlıktan çok daha güzel nitelikler değil mi?

— Öyle.

— Peki yumruk dövüşüyle pankreasta da öyle değil mi?

— Kuşkusuz.

d — Yarışta, atlamada, bütün beden çalışmalarında güzel sayılan hareketler canlı ve hızlı olanlar, kötü sayılanlarsa yavaş ve sakin olanlar değil midir?

— Öyle olduğu, besbelli, dedi.

— O halde bizim için hiç değilse söz konusu beden olunca, en güzel hareketlerin en hızlı ve en canlı hareketler olduğu belli; doğru değil mi?

— Kuşkusuz.

— Ama bilgelik güzel bir şeydir demiştik.

— Evet.

— O halde hiç değilse beden konusunda, bilgelik güzel olduğuna göre, bilge olan sakinlik değil, hızlıdır.

— Öyle görünüyor, dedi.

— Şuna cevap ver şimdi: Kolay öğrenmek mi güzeldir, güç öğrenmek mi? e

— Kolay öğrenmek.

— Ama kolay öğrenmek çabuk öğrenmek; güç öğrenmek yavaş ve ağır ağır öğrenmek değil midir?

— Evet.

— Bir başkasını çabuk ve hızla eğitmek; yavaş ve ağır ağır eğitmekten daha güzel değil midir?

— Öyledir.

— Peki, biri bize bir şey hatırlatsa, ya da kendimiz bir şey hatırlamak istesek; sakın, yavaş hatırlamak mı güzeldir, canlı, hızlı mı?

— Canlı ve hızlı, dedi.

— Zekâ keskinliği, ruhun sakinliğinden değil, canlılığından doğmaz mı? 160

— Doğru.

— Aynı şekilde, okul öğretmenin, harp öğretmenin ya da bir başkasının söylediklerini anlamak söz konusu olunca, en güzel şey hızlılık değil midir?

— Evet.

— Gene aynı şekilde fikir araştırmalarında ve tartışmalarda da, sanırım övgüye lâyık görülenler, ağır düşünen ve sonuca varan sakın kimseler değil de, bu işi en kolay ve en çabuk biçimde becerenlerdir.

— Doğru, dedi. b

— Kharmides, o halde ister ruhla ilgili olsun, ister bedenle; her konuda gördüğümüz gibi hızlılık ve canlılık, yavaşlık ve sakinlikten daha güzeldir.

— Öyle görünüyor, dedi.

— O zaman, hiç değilse bizim akıl yürütmemize göre, bilge hayat sakın hayat değildir, çünkü bilge olması için güzel olması gerekir. İki hareket arasında, sakın hareketlerin, hızlı ve güçlü hareketlerden daha güzel sayıldığına hiç, ya da hemen hiç rastlamadık. Sevgili dostum, sakın hareketlerin çok defa şiddetli ve hızlı hareketler kadar güzel olduğunu kabul etsek bile, söz konusu ister yürümek olsun, ister konuşmak, ister başka bir şey; bilgeliğin güç ve hızdan çok sakinlikte olduğunu göstermez. Konuşmamız sırasında ilke olarak bilgeliğin güzel şeylerden sayıldığını ileri sürdüğümü- c

ze ve hızlılık bize yavaşlıktan daha az güzel görünmediğine göre sakın hayat, hızlı hayattan daha bilge olamaz.

— Düşüncen, bence doğru Sokrates, dedi.

Devam ettim: Kharmides, şimdi yeniden büsbütün dikkatle içine bakman gerek; bilgeliğin içinde bulunmakla yarattığı etkiyi, seni olduğun şey haline getirmek için onun ne olması gerektiğini inceleyip, bütün bunları iyice anladıktan sonra bilgeliğin sence ne olduğunu açıkça ve cesurca söyle bize.

e Bir an ses çıkarmadı ve kendini gerçekten yığıtçe bir dikkatle inceledikten sonra: «Sanırım bilgelik insanın bazı şeyler karşısında kızarmasına, utanç duymasına yol açıyor, bu yüzden bilgelik utanmadır,» dedi.

— Peki, dedim; ama demin bilgeliğin güzel bir şey olduğunu kabul etmemiş miydin?

— Öyle, dedi.

— Bilge insanlar da, bilge oldukları kadar da iyidirler, değil mi?

— Evet.

— İyi insanlar ortaya çıkarmayan bir şeye iyi denebilir mi?

— Elbette hayır.

— Dolayısıyla bilgelik yalnız güzel değil iyidir de, değil mi?

161 — Bence öyle.

— Ama nasıl olur? Homeros sence şunları söylemekte haklı değil miydi?

«Utanma, ihtiyaç içindeki bir insan için iyi arkadaş değildir! (6)»

— Haklıydı, dedi.

— Öyleyse utanma, hem kötüdür hem iyi.

— Öyle görünüyor.

— Ama bilgelik iyidir, çünkü kimde bulunuyorsa iyi kılar onu, hiç bir zaman kötü kılmaz.

— Söylediklerin doğru bence.

b — O halde bundan şu sonuç çıkıyor: bilgelik utanma değildir, çünkü bilgelik iyidir, utanma ise

(6) Odysseia, XVII, 347.

kötü olduğundan fazla iyi değildir.

— Bence, güzel söyledin Sokrates. Ama bilgeliğin şu başka tanımına ne diyeceksin bakayım. Gerçekten de, birinin, «bilgelik herkesin kendi işini yapmasıdır,» dediği geldi aklıma. Bu tanımı yapan sence doğru mu söylemiş, açıkla bakayım.

— Çapkın! diye haykırdım, ya Kritias'tan duymuşsundur bunu ya da başka bir akıllı adamdan!

Kritias :

— Her halde bir başkasından, ben söylemedim çünkü bunu, dedi.

— Kimden duyduğumun ne önemi var Sokrates? dedi Kharmides.

— Hiç önemi yok, dedim; çünkü kimin söylediğini değil, doğru olup olmadığını inceleyeceğiz.

— Bunda haklısın, dedi.

— Zeus hakkı için öyle, dedim. Ama doğru anlamını bulursak şaşarım doğrusu; bana bir bilmece gibi geliyor çünkü.

— Neden?

— «Bilgelik herkesin kendi işini yapmasıdır,» tanımını ileri süren kimse, her halde düşündüğünden farklı konuştuğu için. Yoksa sence okul öğretmeni okuyup, yazdığı zaman bir şey yapmaz mı?

— Tersine, bir şey yapar sanırım, dedi.

— Okul öğretmeni yalnız kendi adını mı yazıp okur, size yalnız kendi adlarınızı yazıp okumayı mı öğretir, kendi adlarınızı ve dostlarınızın adlarını yazdığınız gibi düşmanlarınızın adlarını da yazmaz mısınız?

— Hepsini yazarız.

— Peki, bu işi yaparken sizi ilgilendirmeyen bir şeye burnunuzu sokmuş ve bilgelik göstermemiş mi olursunuz?

— Asla!

— Ama yazmak ve okumak bir şey yapmaksa, bu yaptıklarınız kendi işleriniz değildir.

— Elbet bir şey yapmaktır.

— Ya tedavi etmek dostum, ev yapmak, bez dokumak, herhangi bir ürün ortaya kormak da bir şey yapmaktır, değil mi?

— Elbette.

— Ama öyleyse yasa, herkese, elini başkasının işine sürmeden kendi giyeceğini, dokumasını ve yıkamasını, kendi ayakkabısını, yağ ibriğini, kaşağını ⁽⁷⁾ ve geri kalan her şeyini kendi yapmasını buyursaydı, herkes yalnız kendi işlerini yapsaydı, bir şehir iyi mi yönetilmiş olurdu sence?

— Hayır, sanmam, dedi.

— Bununla birlikte bilgece yönetilen bir devlet iyi yönetilmektedir.

— Kuşkusuz, dedi.

— Öyleyse yalnız kendi işini yapmak bilgelik değildir.

— Değil elbette.

— O halde bilgeliğin kendi işini yapmak olduğunu söyleyen kimse, demin de söylediğim gibi, bilmeceli bir tarzda konuşuyordu her halde; yoksa gerçekten pek aptal biri olurdu. Ama sana bu tanımı söyleyen belki de budalanın tekiydi, Kharmides.

b

— Hiç de değil, dedi; hatta çok akıllı bir adam sayılıyordu.

— O halde bana kalırsa, kendi işini yapmanın ne demek olduğunu bilmenin güç olduğuna inandığından, bir bilmece sormuş sana anlaşılan.

— Olabilir, dedi.

— Kendi işini yapmanın anlamı ne olabilir? Söyleyebilir misin?

— Zeus hakkı için, ben bilmiyorum, dedi. Ama bunu söyleyen bile ne demek istediğini bilmiyordu belki.

Bunları söylerken de şeytanca gülüp yan yan Kritias'a bakıyordu.

c

Kritias'ın bir süredir yerinde duramayıp, Kharmides'in ve toplantıdakilerin önünde kendini gösterme isteğiyle yanıp tutuştuğu açıkça anlaşıyordu. O ana kadar güç belâ tutabilmişti kendini; o andan sonra kendine hâkim olamadı. Sanırım, az önce, Kharmides'in, bu bilgelik tanımını Kritias'tan duyduğundan kuşkulanmakta haklıydım. Tanımın açıklamasını kendi yapmak istemeyip, amcaoğlunun üstüne yıkmak

d

(7) Yağ ibriği, idmandan önce vücudu yağlamak için; kaşağı ise, temizlemek amacıyla kullanılıyordu.

isteyen Kharmides, onu kışkırtmağa çalışıyor, yenilmiş bir adam tavrını takınıyordu. Kritias kendini daha fazla tutamadı; Kharmides'e, bir şairin yazdığı oyunu kötü oynayan bir aktöre öfkelenişi gibi öfkelenildiğini gördüm. Ona sert bir şekilde bakarak, «Kharmides, demek, bilgeliğin kendi işini yapmak olduğunu sana söyleyen adamın düşüncesini anlamadığından, bu düşüncüyü onun da anlamadığını sanıyorsun,» dedi.

— Aziz Kritias, bu çocuğun, şu genç yaşta bunu anlamamasında şaşılacak bir şey yok, dedim. Ama yaştan ve gördüğün öğrenim göz önünde tutulursa, senin anlayacağın düşünülebilir. Bileliğin onun söylediği şey olduğunu kabul ediyorsan ve tartışmada onun yerini almak istersen, tanımın doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu seninle birlikte araştırmak çok daha hoşuma gider.

— Evet, tanımı kabul ediyor ve Kharmides'in yerini de alıyorum, dedi.

— Çok iyi, dedim. Şimdi söyle bakayım, demin ileri sürdüğün düşüncüyü, yani bütün zanaatçıların bir şey yaptığını da kabul ediyor musun?

— Evet.

— Sence yalnız kendi işlerini yapmakla mı yetinirler, yoksa başkalarının işlerini de yaparlar mı?

— Başkalarınıninkileri de yaparlar.

— Kendi işlerini yapmakla yetinmedikleri halde bilge midirler?

— Sence, böyle olmalarına bir engel mi var, diye sordu.

— Bence mi? Hiç, dedim; ama bilge olmanın; kendi işini yapmak olduğunu kabul eden birinin, sonradan başkalarının işlerini yapanların bilge olmalarını hiç bir şeyin engellemeyeceğini ileri sürmesi nasıl olur?

— Ama benim bilge olduklarını kabul ettiğim kimseler hangileri? Başkalarının işlerini yapanlar mı, yoksa başkaları için bir şey imal edenler mi?

— Sen söyle bakayım, dedim; önce, yapmakla imal etmek aynı şey değil mi?

— Değil elbet, dedi; imal etmekle çalışmak da aynı şey değildir üstelik. Çalışmada hiç bir zaman uta-

e

163

b

nılacak bir şey yoktur,» (8) diyen Hesiodos'tan öğrendim bunu. Çalışmak ve yapmak kelimelerini demin söylediğin gibi işler için kullansaydı, ayakkabı yapmada ,tuzlama satmada, ya da bedenini satmada utanılacak bir şey yoktur mu diyecekti sanıyorsun? Sanma bunu Sokrates! Bence Hesiodos imalâtın, iş yapmadan ve çalışmadan ayrı olduğunu; imalâtın bazan güzellikten yoksun olunca, utanç vereceğini, oysa çalışmada hiç bir zaman utanılacak bir yan olmadığını düşünüyordu. Güzel ve yararlı şeyler imal etmek; çalışmak dediği buydu işte ve bu çeşit imalât çalışma ve işti onca. Onun gözünde, herkesin kendi işi, yalnız bunlardı ve zararlı olan her şey yabancı görünüyordu ona. Bu yüzden Hesiodos her aklı başında adam gibi, kendi işini yapanlara bilge diyordu.

— Ah Kritias, düşünceni; bize özgü, bizimle ilgili şeylere iyi dediğini, iş yapma sözüyle iyi şeyler yaratmak demek istediğini daha ilk kelimelerinden anladım; daha önce Prodikos'un kelimeler arasında bir bir ayırım yaptığını işitmişimdir çünkü. Bense, kelimeleri istediğin anlamda kullanmakta serbest bırakıyorum seni; yalnız hangi kelimeyi ne için kullandığını göster yeter. Şimdi geri dönüp daha açık seçik bir tanım yap bana; iyi şeyler yapmak, imal etmek (ya da canın hangi kelimeyi çekiyorsa işte o) mi bilgelik dediğin.

— Evet, dedi.

— O halde bilge kötülük yapan değil iyilik yapandır.

— Peki, sen de aynı fikirde değil misin aziz dostum? dedi.

— Bunu bırak şimdi ,benim ne düşündüğümü değil senin söylediklerini inceliyoruz şu sırada.

— Peki, ben iyilik değil kötülük yapanın bilge olmadığını; kötülük değil iyilik yapanın bilge olduğunu savunuyor ve bilgeliği açık seçik bir şekilde tanımlamak için, bilgelik iyilik yapmaktır diyorum.

164 — Haklı olabilirsin ama beni şaşırtan bir şey var: bilge insanların bilge olduklarını bilmemelerini

(8) İşler ve Günler, 309.

mümkün sanman.

— Asla böyle bir şey sandığım yok, dedi.

— Demin zanaatçıların başkalarının işlerini yaparken bile bilge olmalarını engelleyecek bir şey yoktur demiyor muydun?

— Dedim gerçekten; ama ne sonuç çıkarıyorsun bundan?

— Hiç. Ama söyle bakayım: Sence birini sağlığa kavuşturan hekim, kendi ve tedavi ettiği kimse için yararlı bir şey mi yapıyordur? **b**

— Evet.

— Bunu vapan kimse görevini yapıyordur değil mi?

— Evet.

— Peki görevini yapan kimse bilge değil midir?

— Tersine, öyledir.

— O halde hekim, ilâçlarının ne zaman yararlı olup ne zaman olmadıklarını bilmek aynı şekilde her zanaatçı da yaptığı işten kazanç sağlayıp sağlamayacağını bilmek zorunda mıdır?

— Hayır, bilmeyebilir.

— Öyleyse ister yararlı olsun ister zararlı, bir tedaviye girişen hekim ne yaptığını bilmeyebilir. Bununla birlikte sence yararlı bir iş yaptıysa, bilgece davranmıştır. Böyle dememiş miydin? **c**

— Evet.

— O halde, gördüğün gibi, yararlı bir iş yapmakla bilgece davranır ve bilgedir ama, bilge olduğunu bilmez.

— Bu imkânsız Sokrates, dedi. Ama sence daha önce söylediklerimden ister istemez bu sonuç çıkıyorsa, insanın kendini tanımadan bilge olabileceğini söylemektense, iyi anlatamadığımı itiraf etmekten utanmaz, bir kısmını geri alırım. Daha da ileri gidip, Delphoi yazıtının yazarı gibi, bilgelik, özellikle kendini bilmektir diyeceğim. Sanırım bu yazı tapınağın alınlığına, alışılmış «Hoş geldin!» selâmının yerine, bunun doğru olmadığını, insanların birbirlerini hoşnut ve neşeli olmağa değil bilge olmaya teşvik etmeleri gerektiğini göstermek için tanrının bir selâmı olarak yerleştirilmiştir. Tanrı tapınağına girenleri insanların selâmından farklı kelimelerle böyle selâmlar; sanırım **d**
e

yazıtın yazarı da böyle düşünüyordu: Nitekim giren her adama «Bilge ol» diyor. Ama bunu bir kâhin gibi biraz bilmeceli bir şekilde söyler; çünkü «Kendini tanı» ve «Bilge ol» sözleri, yazıtın ve benim dediğime bakılırsa, aynı şeydir. Ama yanılabilir insan; sanırım sonradan «Aşırılıktan kaçın» ve «Kefil olmak kendini iflâs ettirmektir» yazılarını kazdıranlar da böyle yanlışmışlardır. «Kendini tanı» sözünü, tanrının gelenlere bir selâmı olarak değil de, bir öğüt olarak almışlar, sonra kendileri de kurtarıcı öğütler vermek isteyip bu yazıtları kazdırmışlardır. Sana bütün bunları söylememenin nedeni şu Sokrates: daha önce bütün söylenilenleri sana bırakıyorum. Belki senin düşüncelerin doğruydu, belki de benim: her ne olursa olsun, ikimiz de açık seçik hiç bir şey söylemedik. Ama şimdi, bilgeliğin kendini bilmek olduğunu kabul etmiyorsan, sana bunun doğru olduğunu göstermeye hazırım.

b

— Peki ama Kritias, sanki sana sorular sorduğum şeylerin ne olduklarını bildiğimi iddia ediyormuşum, seninle aynı fikirde olmak yalnız bana bağıymış gibi konuşuyorsun. Hiç de böyle değil: sorunları seninle birlikte karşımıza çıktıkça inceliyorum, çözümlerini bilmiyorum çünkü. İncelediğim zaman seve seve söylerim seninle aynı fikirde olup olmadığını, ama sorularımı bitirmemi bekle.

c

— Başla öyleyse sormaya, dedi.

— Başlıyorum. Eğer bilgeliğin bir şeyi 'bilmekse, kuşkusuz bir bilimdir, bir şeyin bilimidir, değil mi?

— İnsanın kendinin bilimidir, dedi.

— Hekimlik de sağlık bilimidir, değil mi?

— Evet.

— Peki, şimdi bana, «Sağlık bilimi olan hekimlik neye yarar, ne meydana getirir?» diye sorsan, evey yararlı olduğunu, çünkü sağlık meydana getirdiğini, bunun da iyi bir sonuç olduğunu söyledim. Kabul ediyor musun böyle olduğunu?

d

— Ediyorum.

— İnşa etmek bilimi olan mimarının hangi eseri meydana getirdiğini ileri sürdüğümü sorsan, «evler» derdim; öbür sanatlar için de buna benzer cevaplar

verirdim. Bilgelik üstüne düşünceni açıklama sırası sende şimdi. Bilgeliğin insanın kendinin bilimi olduğunu ileri sürdüğüne göre, şu soruya cevap ver, Kritias: İnsanın kendinin bilimi olan bilgelik, bizim için güzel olan, bu ada lâayık olan ne meydana getirir? Hadi bakalım, konuş.

— Soruşturmanı kötü yürütüyorsun, Sokrates. Bu bilim, özü bakımından öbür bilimlerden çok farklıdır; üstelik öbür bilimler de birbirlerine benzemez ama, sen benzermiş gibi akıl yürütüyorsun. Söz gelişi, söyle bakalım, hesap ve geometrinin meydana getirdiği şeyler, mimarinin inşa ettiği evlere, dokumacılığın meydana getirdiği kumaşlara, ya da birçok başka sanatın meydana getirdiği şeylere benzer mi? Bu iki bilimin saydığımız şeylere benzer ürünlerini gösterebilir misin? Ama hayır, gösteremezsin.

— Haklısın, diye cevap verdim. Ama gösterebileceğim bir şey var: bu bilimlerin her birinin, bilimin kendinden farklı olan özel konusu. Söz gelişi, hesabın konusu tek ve çifttir, onlara has sayısal niteliklidir, aralarındaki ilişkidir. Doğru değil mi?

— Çok doğru, dedi.

— Tek ile çiftin asıl hesap biliminden farklı olduklarını da kabul ediyor musun?

— Kuşkusuz.

— Aynı şekilde, statik, daha hafif ile daha ağırın bilimidir ve hafif ile ağır, asıl statikten farklıdır. Kabul ediyor musun bunu?

— Evet.

— Öyleyse bilgelik biliminin konusu olan ve asıl bilgelikten farklı olan şeyi söyle bana.

— İşte Sokrates araştırmada ana noktaya; bilgeliğin öbür bilimlerden farkı sorununa geldin. Ama bilgeliğin öbür bilimlerle benzerliğini aramakta yine de diretiyorsun. Böyle bir benzerlik yoktur; Bütün bilimler, kendilerinden başka bir şeyin bilimidir, oysa bilgelik aynı zamanda hem kendi kendinin hem de başka bilimlerin bilimidir. Bunu bilmez değilsin; ama sanırım az önce inkâr ettiğin şeyi yapmaktasın: tartışma konusuna aldırmadan, söylediklerimi çürütmeye çalışıyorsun ancak.

e

166

b

c

d — Nasıl böyle düşünebilirsin? diye haykırdım. Söylediklerini çürütmeye böyle canla başla çalışmamda, bilmediğim bir şeyi bildiğime körükörüne inanmaktan korktuğum için, söylediklerimin anlamını iyice araştırmaktan başka bir amacım olduğunu mu sanıyorsun? Oysa, şu anda hâlâ yaptığım bu, inan! Bu araştırmayı yapıyorsam, nedeni her şeyden önce, bana, belki de arkadaşlarıma yararlı olacağındandır. Gerçekten, her şeyin özünü açık seçik bir şekilde bilmek, herkesin yararlanacağı iyi bir şey değil mi?

— Şüphesiz, Sokrates.

e — Öyleyse çekinme aziz Kritias ve sorularıma, kazananın Sokrates mi Kritias mı olduğuna aldırmandan doğru olduğuna inandığın şekilde cevap ver. Dikkatini asıl sorunda toplayıp, incelememizin ulaşacağı sonucu gözle yalnız.

— Böyle yapacağım; söylediğin doğru görünüyor çünkü, dedi.

— O halde bilgeliğin sence ne olduğunu söyle bakalım.

— Pekil! Bence, bütün bilimler arasında yalnız bilgelik kendi kendinin ve öbür bilimlerin bilimidir.

— O halde bilimin bilimi olduğuna göre bilgisizliğin de bilimidir, değil mi?

— Elbette.

167 — Bu durumda, yalnız bilge kendi kendini bilebilir; hem neyi bildiğine hem de neyi bilmediğine karar verebilen yalnız bilgedir; aynı şekilde başkalarını da inceleyip, neyi bildiklerini, neyi bildiklerini sandıklarını ve gerçekten bildiklerini, neyi bildiklerini sandıklarını ama gerçekte bilmediklerini de anlayabilir; başka hiç kimse anlayamaz bunu. O halde gerçekte bilge olmak, bilgelik ve kendi kendini bilmek; neyi bildiğini ve neyi bilmediğini bilmektir. Böyle düşünmüyor musun?

— Evet, dedi.

b — Şimdi geri dönüp kurtarıcı Zeus'a üçüncü şarap saçımızı ⁽⁹⁾ yaparak, konuşmaya sanki yeni baş-

(9) «Zeus onuruna üçüncü saçını yapmak» ya da «üçüncü şarap kadehini dökmek», «bir işi sona erdirmek», «tamamlamak» anlamına gelen bir deyimdir.

lıyormuşuz gibi, insanın neyi bilip neyi bilmediğini bilmesinin mümkün olup olmadığını, mümkün olduğu ortaya çıkarsa da bunu bilmenin ne işimize yarayacağına inceleyelim.

— İnceleyelim bakalım, dedi.

— Hadi Kritias! Bakalım bu işte benden daha becerikli misin? Ben, gerçekten şaşırdım. Nedenini öğrenmek ister misin?

— Evet.

— Bütün söylediklerin doğruysa, kendinden ve öbür bilimlerden başka konusu olmayan bir bilim vardır; bu bilim aynı zamanda, bilgisizliğin bilimidir, değil mi?

— Öyle, dedi.

— Peki ama arkadaş, bak ne garip bir düşünceyi savunmaya kalkışıyoruz! Bu görüşü, başka konulara uygulamayı denersen savunulmasının imkânsız olduğunu göreceksin sanırım.

— Nasıl, hangi konulara? dedi.

— Şöyle: Öbür görmelerin gördüğü şeyleri değil de, kendi kendini, öbür görüşleri ve görülmemişi gören; görme olduğu halde, hiç bir rengi görmeyen ama kendi kendini ve öbür görmeleri gören bir görme bulunduğunu düşünebilir misin? Böyle bir görme var olabilir mi sence?

— Zeus hakkı için, hayır.

— Peki hiç bir sesi işitmeyen ama kendini, öbür işitmeleri ve işitilmeyeni işiten bir işitme bulunduğunu düşünebilir misin?

— Hayır.

— Kısacası, bütün duyuları ele alıp, kendi kendinin ve öbür duyuların duyusu olan ve öbürlerinin algıladığı hiç bir şeyi algılamayan bir duyu bulunup bulunmadığını incele.

— Bulunacağını sanmam.

— Ya arzular arasında hiç bir zevkin arzusu olmayan ama kendinin ve öbür arzuların arzusu olan bir arzu biliyor musun?

— Elbette hayır.

— Sanırım, hiç bir iyilik istemeyen ama kendi

kendini ve öbür istemleri isteyen bir istem de bilmiyorsa, değil mi?

— Hayır.

— Ya hiç bir güzelliği sevmeyen, ama kendi kendini ve öbür sevgileri seven bir sevgi söyleyebilir misin bana?

— Hayır.

168 — Kendi kendinden ve öbür tehlikelerden korkan, ama hiç bir tehlikeden korkmayan bir korkuya rastladın mı hiç?

— Havır, rastlamadım, dedi.

— Ya düşüncelerin ve kendi kendinin düşüncesi olan, ama öbürlerinin düşündüğü nesnelerin hiçbirini düşünmeyen bir düşünceye?

— Hayır, hiç.

— Ama öyle görünüyor ki bilim konusunda hiç bir bilginin bilimi olmayan, ama kendi kendinin ve öbür bilimlerin bilgisi olan bir bilim bulunduğunu kabul ediyoruz.

— Ediyoruz gerçekten.

— Gerçekten böyle bir bilim varsa garip, değil mi? Çünkü henüz olmadığını söylemeyip, var olup olmadığını araştırmak gerek.

b — Haklısın.

— Araştıralım bakalım: Bu bilim bir şeyin bilimidir ve bir şeye ilişkin olma özelliğine sahiptir, değil mi.

— Elbette.

— Gerçekten de, daha büyük olan şey, bir şeyden daha büyük olma özelliğine sahiptir, deriz, değil mi?

— Öyledir gerçekten.

— Daha büyük olduğu doğruysa, daha küçük bir şeyden daha büyüktür, değil mi?

— İster istemez.

c — Öbür büyüklüklerden ve kendinden daha büyük olan, ama öbür büyüklüklerin daha büyük oldukları şeylerin hiç birinden daha büyük olmayan bir büyük lük bulsak, bu büyüklük kendinden daha büyük olduğundan, aynı zamanda kendinden daha küçük olmak özelliğine de sahip olacaktır değil mi?

— Kaçınılmaz olarak, Sokrates.

— Ya bir şey öbür iki katların ve kendi kendinin iki katı olsa, kendini meydana getiren yarımın iki katı olurdu, değil mi? Çünkü ancak bir yarımından iki kat çıkabilir.

— Doğru.

— Ama kendinden daha büyük olan aynı zamanda daha küçük; kendinden daha ağır olan aynı zamanda daha hafif, en yaşlı aynı zamanda da en genç olacak demektir. Geri kalanların hepsi için de aynı durum geçerli olacak ve kendi kendine ilişkin olma özelliğine sahip her şey aynı zamanda, özelliğinin ilişkin olduğu şeyin özüne de sahip olacak, değil mi? Bir örnekle açıklayayım: İşitme, sestten başka şey işitemez demiştik, değil mi?

— Evet.

— O halde kendi kendini işitmek zorundaysa, bunun için bir sesi olması gerekir, yoksa kendi kendini işitemez, değil mi?

— İster istemez öyle.

— Ya görme aziz Kritias, kendi kendini görme zorundaysa ister istemez bir rengi olacaktır, değil mi? Görme renksiz göremez çünkü.

— Göremez gerçekten.

— Kritias, öyleyse saydığımız şeyler arasında bazılarının güçlerini kendi kendilerine uygulamalarının imkânsız; öbürlerinin uygulayabilmelerinin de pek şüpheli olduğunu görüyorsun. Gerçekten büyüklükler, sayılar ve aynı cins şeyler için kesinlikle imkânsız bu, değil mi?

— Evet.

— Görme, işitme, kendi kendini hareket ettirecek hareket, kendi kendini yakacak sıcaklık ve bu cins bütün varsayımlarsa genellikle savunulamaz gibi geliyor; ama belki tersine inanan insanlar da vardır. Dostum, bütün bu durumlarda, doğanın bütün yaratıkları kendi güçlerini kendi kendilerine değil de bir başkasına uygulayacak şekilde yaratıp yaratmadığını ya da bazılarının bunu yapabılıp öbürlerinin yapamadığını, kendi güçlerini kendi kendilerine uygulayabilenler varsa, bilgelik dediğimiz bilimi de bunlar arasına katmak gerekip gerekmediğini kesinlikle ayırt edebilmek için deha sahibi bir insan bulmalı. Ben bu

- b ayrımları yapabileceğimi sanmıyorum. Bu yüzden ne 'bir bilimin bilimi olabileceğini onaylayabilirim, ne de gerçekten olduğunu varsayarsak, bize bir yararı olup olmadığını incelemeden, bunun bilgelik olduğunu kabul edebilirim. Çünkü bilgelik yararlı ve iyi bir şeydir bence. Bu yüzden, Kallaiskhros'un oğlu; bilgeliğin, bilimin ve bilgisizliğin bilimi olduğunu kabul ettiğine göre, önce demin söylediğinin mümkün olduğunu, sonra da bu imkâna yararlılığın da eklendiğini
- c kanıtlamak sana düşer. O zaman tatmin olup, bilgelığın özünü doğru tanımladığını kabul edebilirim belki.

- Kritias bu söylediklerimi işitip, güç durumda olduğumu görünce, karşılarındaki kimselerin esnediklerini görünce kendileri de esnemeye başlayanlar gibi yaptı: benim düştüğüm güç duruma o da düştü gibi göründü bana. Ama hep alkışlanmaya alışmış 'bir insan olduğundan, toplantıdakilerin gözünde değerini kaybetmekten korkuyor, kendisine sorduğum sorulara cevap veremeyeceğini itiraf etmeye yanaşmıyordu. Bu
- d yüzden düştüğü güç durumu gizlemek için konuştu, ama açık seçik bir şeyler söylemedi. O zaman tartışmanın devam etmesi için şöyle dedim:

- Peki Kritias, istersen şimdilik bilimin bilimi olan bir bilim bulunabileceğini kabul edelim; böyle bir bilim bulunup 'bulunmayacağını bir başka sefer inceleriz. Bunun mümkün olduğunu varsaydıktan sonra, insanın neyi bildiğini ve neyi bilmediğini bilmenin nasıl kolay olduğunu söyle. Çünkü kendi kendini bilmenin ve bilgeliğin bu olduğu sonucuna varmıştık, değil mi?

- Kuşkusuz, dedi. Ve bu doğal bir sonuç, Sokrates. Çünkü bir insan kendi kendini bilen bir bilime sahipse, kendi de sahip olduğu şey gibi olacaktır. Söz gelişi, hıza sahipse hızlı, güzelliğe sahipse güzel, bilime sahipse bilgidir. Kendi kendini bilen bilime de sahipse, kendi kendini bilmek zorundadır.

- Kendi kendini bilen şeye sahip olan kimsenin, kendi kendini de bildiğine karşı çıkmıyorum dedim, ama bu bilime sahip olunca ister istemez neyi bildi-

ğini ve neyi bilmediğini de bilir, değil mi?

— Evet Sokrates, bu iki bilim aynı şeydir çünkü.

170

— Mümkün, dedim; ama ben hâlâ aynı yerde saydığımdan korkuyorum. Çünkü, kendi kendini bilmenin, neyi bildiğini ve neyi bilmediğini bilmekle nasıl aynı şey olacağını hâlâ anlamıyorum.

— Ne demek istiyorsun? dedi.

— Şunu: Bilimin bilimi olan bir 'bilim varsa, şu iki şeyden ,yani bu bilimdir, şu da bilgisizliktir ayrımını yapmaktan öteye gidebilir mi?

— Hayır, gidemez.

— Peki, sağlık bilimi ve bilgisizliğiyle, doğruluk bilimi ve bilgisizliği aynı şey midir?

b

— Asla.

— Birincisi hekimlik, ikincisi siyaset, öbürüyse sadece bilimdir, değil mi?

— Kuşkusuz.

— O halde, 'bir adam yalnız bilimi biliyor, ona sağlığın ve doğruluğun bilgisini eklemiyorsa; yalnız bir tek şeyin bilimine sahip olduğu için kendi ve başkaları üzerine bir parça bilgisi olduğunu bilecektir herhalde, değil mi?

— Evet.

— Peki ama bildiğini bu bilim nasıl öğretir ona? Gerçekten sağlıklı olanı bilgelikle değil hekimlikle, uyumu bilgelikle değil müzikle, inşa etme sanatını bilgelikle değil mimariyle biliyor demektir. Öteki konular için de böyle, değil mi?

c

— Elbette.

— Ama bilgelik ancak bilimlerin bilgisiyse, sağlıklı olanı ve inşaat işlerini bildiğini bu bilimle nasıl bilebilir?

— Bilemez.

— Öyleyse bu bilimleri bilmeyen, neyi bildiğini değil ancak bildiğini bilir.

— Öyle görünüyor.

— Dolayısıyla bilgelik ve bilge olmak, neyi bildiğini ve neyi bilmediğini bilmek değil, görünüşe bakılsa ancak bildiğini ve bilmediğini bilmektir.

d

— Her halde.

— Ve biri bir şey bildiğini ileri sürse; bilge, bu adamın bildiğini ileri sürdüğü şeyi bilip bilmediğini anlayamaz. Görünüşe bakılırsa bütün bildiği, bu adamın bir bilime sahip olduğudur, ama bilgelik bunun neyin bilimi olduğunu ona öğretemeyecektir.

— Öyle görünüyor.

e — O halde bir adam hekim olmadığı halde hekimim dese, bilge onu gerçekten hekim olandan, genel-leştirirsek de bilginleri cahillerden ayırt edemeyecektir. Bu noktayı şöyle inceleyelim: Bilge ya da herhangi bir başkası, gerçek doktoru sahte doktordan ayırt etmek istese, herhalde şöyle davranır: Ona hekimlik biliminden söz etmeyecektir; çünkü demin söylemiştik: hekim yalnız sağlıklı olan ya da hasta olanı bilir. Doğru değil mi?

— Evet, doğru.

— Ama bilimden hiç bir şey anlamaz, çünkü bilimden yalnız bilgeliliğin anladığını kabul etmiştik.

— Evet.

171 — O halde hekimlik bir bilim olduğuna göre, hekim, hekimlikten de anlamaz.

— Doğru.

— Bilge hekimliğin bir bilim olduğunu bilecektir; ama bu bilimin hangi bilim olduğunu bilmek gerekirse, neyin bilimi olduğunu araştırması gerekmez mi? Her bilimin yalnız bir bilim olduğu değil, özel bir konusu olan özel bir bilim olduğu söylenerek tanımlandığı doğru değil mi?

— Doğru.

— Öyleyse öbür bilimlerden farklı olan hekimliği, sağlığının ve hastanın bilimi diye tanımlarız.

— Evet.

b — O halde hekimliğin değeri incelenmek istenirse, bu inceleme ona has konular üstünde yapılmalıdır; ona yabancı olan, onu ilgilendirmeyen şeyler üstünde değil.

— Elbette.

— O halde, gereğince incelemek isteniyorsa, he-kime, hekim sıfatıyla, sağlıklı ve hasta üstüne sorular sorulmalıdır.

— Sanırım.

— Sözlerinin doğru, hareketlerinin uygun olup olmadığını anlamak için, bu sıfatla söylediği ve yaptığı şeyleri incelemek gerekir öyleyse.

— İster istemez.

— Ama hekimlik bilinmezse, sözlerinin doğru, hareketlerinin uygun olup olmadığı anlaşılabilir mi?

— Hayır, anlaşılamaz.

— Görünüşe göre bunu ne bir hekimden başka biri anlayabilir, ne de bilge; aynı zamanda hekim de değilse, tabii.

— Doğru.

— O halde bilgelik yalnız bilimin ve bilgisizliğin bilimiye, bilgenin de, sanatını bilen hekimi bu sanatı bilmeyip bildiğini sanan ve bilir görünen birinden; herhangi bir şey bilen herhangi bir adamı, bilir görünenen ayırt edemeyeceği besbelli; zanaatçılarda görüldüğü gibi, ancak meslekten olanlar birbirini ayırt edebilir.

— Öyle, dedi.

— O zaman, Kritias, özü böyleyse başka ne yarar bekleyebiliriz bilgelikten? Konuşmamızın başında varsaydığımız gibi, bilge neyi bilip neyi bilmediğini, falan şeyi bilip, filan şeyi bilmediğini bilseydi, aynı bilimi başka insanlarda da tanıyabilseydi, o zaman bilge olmaktan büyük yarar göreceğimizi söylerdim; çünkü biz bilgiler ve yönetimimiz altında olanların hepsi, hayatımızı yanlış yapmadan geçirirdik. Yapmayı bilmediğimiz işe girişmekten kaçınırdık; bu işi bilenleri araştırır, yapılmasını onlara bırakırdık ve astlarımıza yalnız iyi yapabilecekleri işleri yani bilimine sahip oldukları işleri bırakırdık. Böylece bilgelik rejimi altında bir evin iyi çekip çevrilmesi, bir devletin iyi yönetilmesi beklenirdi ve başında bir bilge bulunan her iş, aynı şekilde iyi görülürdü; çünkü yanlış ortadan kalkınca insanlar sağduyuyu izler, bu şartlar altında ister istemez bütün giriştikleri işleri başarırlardı ve başarı mutlu olmalarını sağlardı. Kritias, neyi bildiğini, neyi bilmediğini bilmede ne büyük bir yarar bulduğunu göstermek için, bilgelikten böyle söz etmemiş miydik?

c

d

e

172

— Evet.

— Ama şimdi hiç bir yerde bu nitelikte bir bilim bulamadığımızı görüyorsun.

— Görüyorum, dedi.

b — Ne var ki, şimdi düşündüğümüz şekilde, yani bilimin ve bilgisizliğin bilimi olarak bilgelik, şu vararı sağlayacaktır bize: Belki ona sahip olan, öğrendiği şey ne olursa olsun, onu daha kolay öğrenecek; hep bilimin ışığı altında öğreneceği için herşey ona daha açık seçik gelecek, kendi öğrendiği şeyler konusunda başkalarını daha iyi yargılayacaktır; oysa bilgeliğe sahip olmadan yargılayanlar daha az kesin, daha temelsiz yargılar vereceklerdir. Bilgeliğin bize sağlayacağı yarar bu mu, dostum? Yoksa gözümüzde fazla büyütüp gerçekte sahip olmadığı bir değer mi yüklüyoruz ona?

— Sağlayacağı yarar bu olabilir, dedi.

c — Belki dedim; ama belki de bütününüyle yarırsız bir araştırma yapmışızdır. Böyle düşünmemin nedeni, eğer bilgelik söylediğimiz şeyse, pek garip gelecek bir takım sonuçları fark etmemdir. İstersen inceleyelim bu sonuçları. Tatalım ki, bilimin bilimi olan bir bilimin varlığı mümkün olsun. Başlangıçta kabul ettiğimiz şeyi, bilgeliğin neyi bildiğini neyi bilmediğini bilmek olduğunu da esirgemeyelim ondan ve dikkatimizi **d** iki kat artırarak, bu şartlar altında bize bir yarar sağlayıp sağlamayacağını inceleyelim. Demin bilgeliğin, tanımladığımız şekliyle, bir evin ya da bir devletin yönetiminde çok yararlı olacağını söylemiştik; oysa şimdi, bunu kabul etmekle yanlış bir iş yaptık gibi geliyor, Kritias.

— Nasıl olur? dedi.

— Çünkü herkesin bildiği şeyleri yapıp, bilmediği şeyleri bilenlere bırakmasının insanlık için çok yararlı olacağını pek kolay kabul ettik.

e — Peki, haklı değil miydik?

— Sanırım hayır.

— Bu söylediğin gerçekten garip Sokrates, dedi.

— Köpek hakkı için ⁽¹⁰⁾ aynı fikirdeyim! diye

(10) Kötü durumlarda ant vermek için kullanılan bir deyim.

haykırdım; demin bunu anladığım için bazı garip sonuçlar fark ettiğimi ve soruşturmamızı kötü yürütmüş olmaktan korktuğumu söylemiştim. Çünkü gerçekte bilgelik söylediğimiz şey bile olsa, bize ne yarar sağlayacağını göremiyorum.

173

— Ne demek istiyorsun? Konuş ki ne düşündüğünü anlayalım, dedi.

— Sanıyorum zirvalıyorum, dedim. Ama insanın aklına bir fikir geldi mi ve bu insan da kendisiyle biraz olsun uğraşıyorsa, üstünkörü geçiştirmeyip incelemesi gerekir.

— Haklısın, dedi.

— İster boynuz kapısından gelsin ister fildişi kapısından, rüyama kulak ver ⁽¹¹⁾. Bilgelığın, şimdi tanımladığımız gibi, üstümüzde mutlak bir denetimi olduğunu kabul etsek, ne olurdu sonuç? Bütün hareketlerimiz bilimlere uygun olur, kaptan olmadığı halde olduğunu söyleyen hiç bir adam bizi aldatamazdı. Bilmediği halde bilir görünen hiç bir hekim ve başka bir kimse bizi faka bastıramazdı. Durum böyle olsaydı, sonuç, şimdikinden daha sağlıklı olmamızdan, denizin ve savaşın tehlikelerinden daha güvenli bir şekilde kaçınmamızdan gerçek zanaatçılar kullanacağımız için araç ve gereçlerimizin, giyeceklerimizin, ayakkabılarımızın kısacası her şeyimizin gereğince imal edilmesinden başka bir şey olabilir miydi? İstersen kehanetin geleceği bilmek bilimi olduğunu; bu bilimi bilgelik yönetse, şarlatanları bertaraf edip, geleceği bildirme işini gerçek kâhinlere vereceğini de kabul edelim. Bu şartlar altında insan türünün, bilime uygun olarak davranıp yaşayacağını kabul edebilirim, çünkü hep uyankı duran bilgelik, bilgisizliğin aramıza sızıp, işlerimize karışmasına izin vermezdi. Ama bilime uygun olarak yaşamının, iyi ve mutlu yaşamak olup olmadığını henüz bilemiyorum, dostum Kritias.

— Oysa bilimi bir yana atarsan, mutluluğa ulaş-

(11) Homeros, doğru çıkan rüyaların iki kapıdan geldiğini anlatır. Doğru çıkan rüyalar, boynuz kapısından; aldatıcılar, fildişi kapısından gelir. *Odysseia*, XIX, 562.

mak için başka bir yol bulman kolay olmaz, dedi.

— Bir açıklayıcı cevap daha istiyorum, dedim.
Bu bilimin konusu nedir? Ayakkabıcılık mı?

e

— Zeus hakkı için hayır.

— Tunç işleme mi?

— O da değil.

— Yün, tahta ya da buna benzer bir madde işleme mi?

— Elbette hayır.

— O halde bilime uygun olarak yaşayan bu zanaatçıların mutlu olduklarını kabul etmediğine, yalnız bazı bilimlere uygun olarak yaşayan insanı mutlu saydığına göre, «mutlu olmak bilime uygun olarak yaşamaktır» ilkemizden ayrılıyor. Belki de demin söylediğim kimseyi, gelecekte ortaya çıkacak her şeyi bilen kimseyi, kâhini düşünüyorsunuzdur. O mudur sözünü edeceğin ya da bir başkası mı?

174

— Hem o, hem de bir başkası, dedi.

— Hangisi? Gelecekte başka, bütün geçmişi ve şimdiki zamanı da bilen, bilmediği hiç bir şey olmayan bir adam mı? Böyle birinin bulunacağını varsayalım. Sanmam ki, bilime ondan daha uygun olarak yaşayan bir başkasını gösterebilesin.

— Gösteremem elbette.

— Bilmek istediğim bir şey daha var: Bilimler arasında onu mutlu kılan hangisidir? Yoksa bütün bilimlerin eşit şekilde mi payı vardır mutluluğunda?

b

— Hayır, eşit şekilde değil.

— Öyleyse mutluluğunda en çok payı olan bilim hangisidir? Ve, geçmiş, şimdiki, gelecek şeyler üstüne ne bilir? Dama bilimi mi bu?

— Ne işi var şimdi damanın, dedi.

— Peki, hesap mı?

— Hiç değil.

— Ya sağlık bilimi?

— Belki.

— Peki ama, mutlulukta en çok payı olan ve benim aradığım bu bilim, hangi bilimdir?

— İyi ve kötüyü bilme bilimi, dedi.

— Alçak! diye haykırdım; insanın iyi davranması,

mutlu olması için bilime ya da bütün bilimlere değil de konusu iyilik ve kötülük olan bilime uygun olarak yaşaması gerektiğini söylemeden, bunca zamandır bir kısır döngüde dolaştırdın beni. Kritias, gerçekte de, bu bilimi öbür bilimlerden ayırırsan, hekimlik bizi sağlıklı kılmada, ayakkabıcının sanatı ayakkabı yapmada, dokumacılık giyecek dokumada, kaptanlık denizde ölmemizi önlemede ve komutanın sanatı savaşta ölmemize engel olmada daha mı az yararlı olur?

— Bu bilimlerin başarısında azalma olmaz, dedi.

— Ama Kritias, bu iyiyi ve kötüyü bilme biliminden yoksunsak, bu saydığımız şeylerin her birinin uygun ve yararlı bir şekilde yapılıp yapılmadığını anlayamayız.

— Doğru.

— Oysa görevi bize yararlı olmak olan bu bilim, bilgelik değil sanırım, öyle değil mi? Çünkü, bu bilim, bilimlerin ve bilgisizliğin bilimi değil, iyiyle kötünün bilimi. Bize yararlı olan bilim, bu ikinci bilim ise, bilgelik bizim için yararlı değildir.

— Nasıl! diye haykırdı. Bilgelik bize yararlı değil mi? Bilgelik bilimlerin bilimiye ve bütün öbür bilimlerin üstündeyse, besbelli iynin bilimine de egemendir ve bu yüzden bize yararlıdır.

— Bizi sağlıklı kılan, hekimlik değil de o mu? dedim. Çeşitli sanatların işini o mu yapar, bu sanatların herbirinin kendine has bir işi yok mudur? Epey önce, bilgeliğin yalnız bilimin ve bilgisizliğin bilimi olduğunu, başka hiç bir şey olmadığını kabul etmemiş miydik? Doğru değil mi?

— Sanırım öyle.

— O halde, sağlık veremez bize.

— Hayır.

— Çünkü sağlık başka bir bilimden gelir, değil mi?

— Evet.

— O halde arkadaş, bu işi başka bir bilimin yaptığında anlaştığımıza göre, bilgelik bize yararlı değildir. Doğru mu?

c

d

e

175

— Kuşkusuz.

— Bilgelik bize hiç bir yarar sağlamıyorsa, bizim için nasıl yararlı olabilir?

— Sanırım olamaz, Sokrates.

— Kritias, bir süredir korkuya kapılmakta ve kendimi bilgelik üstüne yaptığım soruşturmadan hiç bir yararlı sonuç çıkaramamakla suçlamakta ne kadar haklı olduğumu görüyor musun şimdi? Bir soruşturmayı yürütmekte bu kadar becereksiz olmasaydım, herkesin en güzel şey dediği şeyin, bizim için yararsız olduğu sonucuna ulaşmazdık. Şimdi her alanda yenildik; dili yaratanın, şu bilgelik kelimesini hangi gerçekliğe uygulamış olduğunu bulamayacak haldeyiz. Oysa kanıtlamamızda bulunmaması gereken bir çok taviz de vermiştik. Akıl yasakladığı, mümkün olmadığı söylediği halde; bilgeliliğin, bilimin bilimi olduğunu kabul ettik. Üstelik bu bilime, gene akıl izin vermediği halde, bilge neyi bildiğini ve neyi bilmediğini bilebilsin diye başka bilimlerin yaptığı işlemleri bile bilme gücünü bağışladık. Bu tavizi, kesinlikle bilinmeyen bir şey üstüne çok küçük bir şey bile bilmenin imkânsız olduğunu dikkate almadan, büyük bir el açıklığıyla bağışladık; çünkü tavizimiz, insanın bilmediğini bildiğini doğruluyor; bu da bence dünyanın en saçma şeyidir. Ama bönlüğümüze ve uysallığımıza rağmen, ince eleyip sık dokumamamıza rağmen, soruşturmamız gerçeği bulamadı; tersine, gerçeği öyle umursamadı ki, bilgeliliği tanımlamak için onun yararlılığını da ileri sürüp kabul ettiğimiz halde, yararsız bir şey olduğunu küstahça 'bir çalımla ortaya koydu. Kendi hesabıma pek canım sıkılmadı ama, böyle güzel bir yüz ve böyle bilge bir ruhla, bu bilgelikten hiç bir yarar sağlayamayacağın, hayatta ona sahip olmakla hiç bir şey kazanamayacağın için senin hesabına üzüldüm, Kharmides! Ama beni asıl üzen, Thrakia'lıdan öğrendiğim büyü sözlerini, hiç bir değeri olmayan bu şeyleri aklımda tutmak için bunca özen gösterdiğimi düşünmek. Ama hayır, böyle olduğuna inanmam; kötü bir araştırmacıyım ben; bilgelik çok yararlı bir şeydir çünkü ve ona sahipsen, kuşkusuz

mutlu bir insansın. Ona sahip olmadığını ve hiç bir büyü sözüne ihtiyacın olup olmadığını sen düşün gene. Sahipsen, beni akıl yürüterek bir şey bulmaktan aciz, saçma sapan konuşan biri saymanı ve ne kadar bilgeysen kendini o kadar mutlu saymanı öğütlerim.

176

Bunun üzerine şöyle cevap verdi Kharmides: «Sokrates! Zeus hakkı için, bilgeliğe sahip olup olmadığımı bilmiyorum. Söylediğin gibi, siz bile onun ne olduğunu bulamıyorsunuz, nasıl bilebilirim ki? Ama söylediğine inanmıyorum, Sokrates ve büyü sözlerine ihtiyacım olduğuna eminim. Bu yüzden, her gün, sen yeter deyinceye kadar dinlemeye hazırım onları.»

b

— İyi! diye haykırdı Kritias, öyle yap, Kharmides. Sokrates'in büyü sözlerini dinler, onun peşini bir adım bile bırakmazsan, bilge olduğunu kanıtlamış olursun bana.

— Peşinden ayrılmayacağıma güvenebilirsin. Korumam olan senin sözlerini tutmayıp, buyruğunu yerine getirmemekle çok kötü davranmış olurum.

c

— Evet, öyle buyuruyorum sana.

— Yaparım o halde, hem de bugünden tezi yok.

— Hey, neler tasarlayıp duruyorsunuz? dedim.

— Hiç, dedi Kharmides, tasarlandı bile.

— Bana düşünme zamanı bırakmadan zor mu kullanacaksın? dedim.

— Evet, zor kullanacağım, Kritias öyle buyurdu. Ne yapacağını düşün bakalım.

— Düşünmeye yer kalmadı ki, dedim; bir şey yapmayı ve gerekirse zor kullanmayı kafana koyarsan, dünyada kimse karşı koyamaz sana.

d

— Öyleyse sen de karşı koyma, dedi.

— Peki, dedim; karşı koymayacağım.

PROTAGORAS

[Ya da Sofistler üzerine]

Çeviren :

TANJU GÖKÇÖL

PROTAGORAS'A GİRİŞ

Bu diyalog, tasvirlerinin gücü, kişilerin başarılı bir biçimde canlandırılması, üslup güzelliği ve akıl yürütmelerin keskinliği açısından, Eflatun'un, felsefi dram diye adlandırabileceğimiz bu tür yazılarının en önde gelenlerinden biridir. Tartışmanın canlılığı ve ele alınan konu (erdemın edinilmesi sorunu), felsefi bir özellik taşıdığı gibi, tartışanların yani ünlü sofist Protagoras ile Sokrates'in düşünce tarzlarının temelinde yatan ve büyük önem taşıyan farklılık da açıkça görülüyor. Ayrıca, o çağlarda, Atina gençliğinin, felsefe konularına duyduğu büyük ilgi ve Protagoras gibi ünlü bir sofistin yarattığı etki de, diyalogda başarılı bir biçimde göz önüne seriliyor. Diyalog, Sokrates'in, genç Hippokrates ile birlikte, Protagoras'ı görmeye gidişinin öyküsü ile başlıyor. Protagoras'ın kaldığı evde, birçok gence ve bilgili kişiler olarak ün salmış olan Hippias ile Prodikos'a rastlıyorlar. Protagoras, para karşılığı verdiği derslerinin ne gibi bir amaca yönelmiş olduğunu açıklıyor; Hippokrates'i de yurttaşlık ve siyaset konularında yetiştireceğini söylüyor. Sokrates, erdemın öğretilip öğretilmeyeceğini soruyor. Bunun üzerine Protagoras, insanın kökeninin ne olduğunu açıklayan bir masal anlatıyor ve erdemın, hem tek tek kişiler hem de devlet tarafından öğretilibilmesinin mümkün olduğunu ileri sürüyor. Sokrates, çeşitli erdemlerin, tek bir erdemın parçaları mı olduklarını, yoksa bir tek ve aynı şeyin çeşitli adları mı olduğunu soruyor. Protagoras, çeşitli erdemlerin, insan yüzünü oluşturan parçalar gibi birbirinden farklı olduğunu ileri sürüyor. Dinleyenlerin heyecanla izlediği tartışma, böylece uzayıp gidiyor. Ama Sokrates'in sorularından tedirgin olan Protagoras, kendi yöntemine, yani sorulara cevap vermeksizin bir konu üzerinde uzun açıklamalar yapmak yöntemine dönüyor. Bunun üzerine Sokrates, kalkıp gitmek istiyormuş gibi davranıyor. Ne var ki, oradakiler, önce Protagoras'ın Sokrates'i soruğa çekmesini, sonra da Sokrates'in sorularına cevap vermesini istiyorlar. Bu öneri Sokrates tarafından kabul ediliyor. Daha sonra, Protagoras, pek istemediği halde, Alkibiades ve Kallias'ın ısrarı üzerine, bilgelik, cesaret, doğruluk ve dindarlık

konuları üzerinde Sokrates'in sorduklarına cevap veriyor. Sonunda, hem Sokrates'in hem de Protagoras'ın, başlangıçta savundukları görüşlerin tam tersini savunduklarını görüyoruz. Çünkü, Sokrates'in, erdem ile bilgi arasında özdeşlik olduğunu ileri sürmesi, erdemin öğretilebilir bir şey olduğu sonucuna varmasına (oysa bu görüşü, tartışmanın başlangıcında kabul etmiyordu) yol açıyor. Tartışmanın başlangıcında, erdemin öğretilebilir bir şey olduğunu ileri süren Protagoras ise, diyalog biterken erdemin bilgi olmadığını ve bundan ötürü öğretilemeyeceğini söylüyor.

Konuşanlar :

ÖNCE SOKRATES'İN BİR DOSTU VE SOKRATES
SONRA, HIPPOKRATES, PROTAGORAS, ALKIBIADES,
KALLIAS, KRITIAS, PRODIKOS, HIPPIAS.

SOKRATES'İN DOSTU — Nerden geliyorsun Sokrates? Avdan; Alkibiades'in peşinde koşmaktan her halde. Geçenlerde rastladım ona, doğrusu hâlâ güzel delikanlı; ama söz aramızda Sokrates, artık bir erkek olmuş, sakalları iyice 'belirmiş.

SOKRATES — Ne önemi var bunun? En büyüleyici yaşın ilk tüylenme dönemi yani tam Alkibiades'in yaşı olduğunu söyleyen Homeros'un fikrini kabul etmiyor musun?

b

SOKRATES'İN DOSTU — Peki, aranız nasıl? Onun yanından mı geliyorsun şimdi? Delikanlı nasıl davranıyor sana?

SOKRATES — İyi sanırım, bugünse her zamankinden daha iyiydi; birçok defa benim tarafımı tuttu çünkü; şimdi de yanından geliyorum. Bununla birlikte, şaşıracağın bir şey söyleyeyim sana: onun yanındaydım ama dikkat etmedim ona, hatta sık sık unuttum orada olduğunu.

SOKRATES'İN DOSTU — Aranızda ne geçti; ciddi bir şey mi? Hiç değilse şehrimizde ondan daha güzel bir delikanlıya rastlamış olamazsın ya!

c

SOKRATES — Rastladım, hem de çok daha güzeline.

SOKRATES'İN DOSTU — Ne diyorsun? Bir Atina'lı mı yoksa bir yabancı mı?

SOKRATES — Bir yabancı.

SOKRATES'İN DOSTU — Nereli?

SOKRATES — Abdera'lı.

SOKRATES'İN DOSTU — Ve bu yabancı sana Kleinias'ın oğlundan çok daha güzel göründü, öyle mi?

SOKRATES — Nasıl görünmesin dostum, en bilge olan kimse en güzel görünmez mi?

SOKRATES'İN DOSTU — Ha! Demek bir bilgeye rastladın buraya gelirken?

d SOKRATES — Evet. Protagoras'ı bu unvana lâ-yık buluyorsan, çağımız insanların tartışmasız en bilgesine.

SOKRATES'İN DOSTU — Ne diyorsun? Protagoras burada mı?

SOKRATES — İki gündür.

SOKRATES'İN DOSTU — Sen de demin onun yanındaydın, öyle mi?

310 SOKRATES — Evet, epeyce konuştuk.

SOKRATES'İN DOSTU — Daha acele bir işin yoksa çabuk anlat bana bu konuşmayı; şuraya, kölemin yerine otur.

SOKRATES — Seve seve; üstelik beni dinleyeceğiniz için teşekkür ederim size.

SOKRATES'İN DOSTU — Biz de anlatacağın için sana teşekkür ederiz.

SOKRATES — Karşılıklı teşekkür borçlanacağız birbirimize. Dinleyin öyleyse. Bu sabah kuşluk vakti yarı karanlıkta, Apollodoros'un oğlu ve Phason'un kardeşi Hippokrates bastonuyla kapıma gürültüyle vurdu; kapı açılır açılmaz, rüzgâr gibi içeri dalıp, «Sokrates, uyandın mı, yoksa uyuyor musun?» diye bağırdı. Sesini tanıdım. «Hippokrates bu,» dedim. «Bir haber mi getirdin bana?» «İyi bir haber,» dedi. «Daha iyi; ne var peki? Bu erken saatte gelmenin sebebi ne?» Karşıma dikilerek; «Protagoras burada,» dedi. «Hem de evveli günden beri, sen yeni mi öğrendin?» dedim.

c «Evet, tanrılar hakkı için dün akşam öğrendim,» dedi. Bir yandan da el yordamıyla yatağı bulup ayak ucuma oturdu. Devam etti: «Evet dün akşam geç vakit, Oenoe'den dönerken. Kölem Satyros kaçmıştı; onu orada aramaya gideceğimi gelip sana haber verecektim ama bir başka şey çıktı, unuttum. Dönünce, akşam yemeğinden sonra yatacağımız sırada kardeşim, 'Protagoras gelmiş,' dedi. Önce koşup sana haber vermek istedim gene; ama sonra vaktin çok geç olduğunu düşündüm. Ama uyuyup yorgunluğumu atar atmaz, kalkıp gördüğün gibi buraya koştum.» Onu böyle ka-

d

rarlı ve heyecanlı görünce, «Peki ama, bundan sana ne? Yoksa Protagoras sana karşı bir kusur mu işledi?» dedim. Gülerek cevap verdi: «Tanrılar hakkı için evet, Sokrates: bilgisini kendine saklayıp, benden esirgemek kusurunu işledi.» «Zeus hakkı için, ona para vermen yeter, seni de bilgin yapar.» «Yalnız bu yetseydi, Zeus hakkı için, bütün tanrılar hakkı için, kendi paramı da, dostlarımın parasını da son kuruşuna kadar esirgemezdim ondan. Bu yüzden sana geldim ben de, ona benden söz etmen için; çok gencim ben çünkü ve ne gördüm şimdiye kadar Protagoras'ı, ne de dinledim. Buraya ilk gelişinde henüz çocuktum. Herkes onu övüyor, en usta konuşmacı olduğunu söylüyor. Hadi, hemen kaldığı yere gidelim de, çıkmadan bulalım onu; Hipponikos'un oğlu Kallias'ın evine indiğini söylüyorlar; oraya gidelim hadi.» «Daha olmaz aziz dostum, henüz çok erken,» dedim. «Kalkıp bahçeye çıkalım, güneş doğuncaya kadar avluda gezinerek vakit geçirir, o zaman gideriz. Protagoras sokağa çıkmaz pek, bu yüzden, korkma, her halde evde buluruz onu.»

Bunun üzerine kalktık, avluda gezinmeye başladık. Hippokrates'i denemek için, onu göz ucuyla inceleyerek şöyle dedim: «Söyle bakayım Hippokrates, Protagoras'a gidip onun sana öğreteceği şeylere karşılık para vermeye hazırlanıyorsun ama, onun kim olduğunu, kendinin de ne olmak istediğini biliyor musun? Sözgelişi, Asklepiados ailesinden adaşın İstanköylü Hippokrates'in evine gidip, seni yetiştirmesi için para vermeyi tasarlasan ve, 'Söyle bakalım Hippokrates, Hippokrates'e bir ücret ödeyeceksin ama neden?' diye sorsalar ne cevap verirdin?» «Hekim olduğu için, derdim.» «Amacın ne olurdu?» «Hekim olmak.» «Peki, Argos'lu Polykleitos ya da Atinalı Pheidias'a gidip seni yetiştirmeleri için para vermeyi tasarlasan ve sana, 'Polykleitos ile Pheidias'a para veriyorsun ama neden?' diye sorsalar ne cevap verirdin?» «Heykeltraş oldukları için derdim.» «Ya senin amacın ne olurdu?» «Heykeltraş olmak elbette.» «Peki,» dedim. «şimdi, seninle ben, Protagoras'a gidip seni yetiştirmesi için

e

311

b

c

d

- para vermeye, paramız yetmezse onu bu işe kandırabilmek için arkadaşlarımızinkini de harcamaya hazırız. Bu işe bu kadar hevesli olduğumuzu gören biri, 'Sokrates, Hippokrates söyleyin bakayım, Protagoras'a neden para teklif edeceksiniz?' diye sorsa ne cevap veririz? Pheidias'a heykeltraş, Homeros'a şair denildiği gibi, Protagoras'a da ne denir? Nedir Protagoras'a verilen ad?» «Sofist, Sokrates, böyle diyorlar ona.» «Demek bu parayı sofist olduğu için vereceğiz ona?» «Evet.» «Peki, 'Ya sen? Protagoras'ın evine giderek sen ne olmak istiyorsun?' diye sorsalardı.» Kızarak, (kızardığını fark edecek kadar yükselmişti güneş) cevap verdi: «Deminki cevaplarıma uygun konuşmak gerekirse, 'sofist olmak istediğim için' demeliyim.» «Tanrılar hakkı için, Yunanlıların karşısına bir sofist olarak çıkmaya utanmayacak mısın?» «Doğru konuşmak gerekirse, Zeus hakkı için, utanırım Sokrates.» «Ama Hippokrates, belki de Protagoras'tan alacağın derslerin, okul öğretmeninden, harp öğretmeninden, beden eğitimi öğretmeninden aldığın dersler gibi başka bir şeye yarayacağını düşünüyorsundur; çünkü bu saydığın öğretmenlerden aldığın dersleri, meslek edinmek için değil, özgür bir yurttaşa yaşayacak biçimde bilgini artırmak için aldın.» «Tamamiyle aynı fikirdeyim: Protagoras'ın derslerine de daha çok bu anlayışla devam edeceğim,» dedi.
- «Ama şimdi ne yapacağını iyice biliyor musun, yoksa pek bilmiyor musun?» «Ne hakkında?» «Ruhunla uğraşma işini sofist olduğunu kabul ettiğin bir insana vereceksin; ama bir sofist nedir, bunu biliyorsan şaşarım; yok bilmiyorsan, ruhunu kimin eline bıraktığını, bundan iyilik mi kötülük mü göreceğini de bilmiyorsun demektir.» «Bildiğimi sanıyorum.» «Söyle öyleyse: sofist nedir sence?» «Bence, adının da belirttiği gibi, bir bilgi öğretmenidir.» «Ressamlar ve mimarlar için de aynı şey söylenebilir; onlar da bilgi öğretmenidir. Ama bize, 'ressamlar hangi bilginin öğretmenidir?' diye sorulsa, 'portre yapmanın' diye cevap verirdik kuşkusuz; öbürleri için de buna benzer bir cevap verirdik. Ama 'ya sofist hangi bilginin öğretme-

nidir?' diye sorulsa, ne cevap verirdik? Hangi sanatın öğretmenidir?» «Ne cevap mı verirdik Sokrates? İnsanları konuşmada usta kılma sanatının öğretmenidir.» «Cevap doğru olurdu belki, ama eksik de olurdu: bir başka soruya yol açar çünkü: sofist ne üstüne konuşmada usta kılar? Söz gelişi harp çalgıcısı, öğrettiği konuda, harp çalma sanatı üstüne konuşmada usta kılar, doğru değil mi?» «Doğru.» «Peki, ya sofist ne üstüne konuşmada usta kılar? Kendisinin bildiği konuda elbet, değil mi?» «Kuşkusuz.» «Peki ama, sofistin bildiği ve öğrencisini de bilgili kıldığı konu nedir?» «Zeus hakkı için, ne cevap vereceğimi bilemiyorum?»

e

Devam ettim: «Ne! Ruhunu nasıl bir tehlikeye attığını biliyor musun? Bedenini birinin eline bırakman gerekip de bunun sonucunda sağlığının artması ya da bozulması ihtimaliyle karşı karşıya kalsaydın; kendini onun eline bırakıp bırakmayacağını uzun uzun araştırır, dostlarına, akrabalarına akıl danışır, günlerce düşünürdün. Oysa bedeninden çok üstün tuttuğun bir şeyi, kaderinin bağlı olduğu (ruhunun iyi ya da kötü oluşuna göre mutlu ya da mutsuz olacaksın çünkü) ruhunu bu yeni gelen yabancıнын eline bırakıp bırakmayacağına karar vermek için ne babana danıştın, ne kardeşine, ne de biz dostlarından birine. Söylediğine göre, onun geldiğini dün akşam öğreniyor, gün ışıır ışımaz da ruhunu onun ellerine bırakmanın gerekip gerekmediğini düşünüp danışmadan, servetini ve dostlarının servetini harcamaya hazır bir halde buraya geliyorsun; tanımadığını söylediğini, hiç konuşmadığın Protagoras'a bağlanman gerektiğine hemen karar verdin çünkü. Sofist diyorsun ona, ama kendini eline bırakacağın halde bir sofistin ne olduğunu bilmediğin ortada.

313

b

c

Bunları dinledikten sonra cevap verdi: «Seni dinledikçe, haklı olduğunu sanıyorum Sokrates.» «Hipokrates! Bir sofist, ruhun beslenmesi için gerekli zahireyi satan bir çeşit tacir değil midir? Bence böyle bir şeydir.» «Ama ruh neyle beslenir Sokrates?» «Sanırım bilimlerle; bu yüzden dostum, sofistin malını överken, beden besinlerini alıp satan toptancılar, pe-

- d** rakendeciler gibi bizi aldatmasından çekinmeliyiz. Gerçekten de, tüccarlar, sattıkları zahirenin bedene yararlı mı zararlı mı olduğunu bilmez, gene de onları övmekten geri kalmazlar; alıcılar da, beden eğitimi öğretmeni ya da hekim değillerse, onlardan fazla bilmezler bunu. Toptan ya da perakende bilgi satmak için şehir şehir dolaşanların durumu da aynıdır; sattıkları her şeyi, meslekten olmayanlara övmek fırsatını hiç kaçırmazlar. Ama aziz dostum, aralarından bazıları sattıkları malın ruh için iyi mi ya da kötü mü olduğunu bilmezler; müşterileri de, eğer ruh hekimini değillerse, onlardan fazla şey bilmez. Sen bu mallar içinde daha yararlı ya da zararlı olanları ayırt edebiliyorsan, Protagoras ya da bir başkasından korkmadan bilgi satın alabilirsin; yok ayırt edemiyorsan, en değerli şeyini bir zar atışa bağlamaktan çekin, sevgili delikanlı; bilgi satın almak, besin satın almaktan çok daha tehlikelidir çünkü. Gerçekten de, bir satıcı ya da dükkancıdan yiyecek, içecek satın alındı mı, özel kaplara konur, yenilip içilmeden önce evde bırakılır, neyin ne kadar, ne zaman yenilip içilebileceği bu işlerden anlayan birine danışılabilir, bu yüzden de satın alınmalarında büyük bir tehlike kalmamış olur. Ama bilimler bir kap içinde taşınamaz, parası ödendi mi, öğrenilen bilimi ruha yerleştirip zehirlenmiş ya da güçlenmiş olarak çekip gitmek gerekir. Bu yüzden, sorunu bizden yaşlı kimselerle inceleyelim: böylesine önemli bir konuda kesin bir karar vermek için henüz genciz çünkü. Ama bir defa başladığımıza göre, şimdi gidip dinleyelim şu adamı; sonra gelir başkalarına söyleriz işiteceklerimizi. Zaten Protagoras da yalnız değil orada; Elis'li Hippias ile, sanırım, Keos'lu Prodikos ve başka birçok bilge var yanında.»
- Bu kararı verdikten sonra yola çıktık. Evin girişine varınca durduk; yolda açtığımız bir konuyu tartışmaktaydık; tartışmayı yarım bırakmak, sona erdirmeden girmek istemediğimizden, anlaşıncaya kadar girişte, ayakta devam ettik. Sanırım hadım kapıcı bizi dinliyordu ve bunca sofistin gelmesi, ziyaretçilere öfkelenmesine yol açmıştı her halde; kapıyı vurma-
- d**

mızla açması bir oldu çünkü ve bizi görünce, «Ah! Sofistler! Efendimin vakti yok!» diye haykırdı ve aynı zamanda, kapıyı iki eliyle bütün gücüyle iterek yüzümüze kapadı. Tekrar vurduk. Bu defa kapıyı açmadan, «İşitmediniz mi, efendimin vakti yok!» diye seslendi. «Dostum, görmek istediğimiz Kallias değil. Hem sofist değiliz biz. Protagoras'ı görmeye geldik, git de haber ver,» dedim. Neyse, güçbelâ açtı kapıyı sonunda. Girince Protagoras'ın revak altında dolaştığını gördük; bir yanında Hipponikos'un oğlu Kallias ile ana bir kardeşi ve Perikles'in oğlu Paralos ve Glaukon'un oğlu Kharmides vardı, öbür yanında da Perikles'in öbür oğlu Ksanthippos, Philomelos'un oğlu Philippides ve Protagoras'ın sofistlik mesleğini öğrenen öğrencilerinin en ünlüsü Mende'li Antimoeros. Arkalarından, söylenenlere kulak kabartarak yürüyen ve çoğu Protagoras'ın geçtiği şehirlerde peşine takılmış yabancılar olan birçok kimse geliyordu: Protagoras, Orpheus gibi, sesiyle büyüler bu yabancıları, bu büyülü sese kapılarak peşine takılırlar; toplulukta buralı kimseler de vardı. Bir koroyu andıran bu kalabalığı görünce, Protagoras'ın önüne geçmemek için gösterdikleri saygı çok hoşuma gitti, Protagoras'ın yanındakilerle her geriye dönüşünde, gerideki dinleyicilerin hepsi kusursuz bir düzenle sağa sola açılıyor ve bir daire çizerek, her defasında, hayran olunacak bir beraberlikle gene geride kalıyordu.

Homeros'un deyişiyle, Elis'li Hippias'ı «fark ettim ondan sonra» (1); dipteki dehlizde, yüksekçe bir yere oturmuştu; çevresinde sıralar üstünde Akumenos'un oğlu Eryksimakhos, Murrhinontes'li Phaidros, Androktion'un oğlu Andron, Hippias'ın yurttaşları ve birkaç yabancı oturuyordu; Hippias'a doğa ve göksel olaylar üzerine bir şeyler soruyorlardı sanırım; o da oturduğu yerden her birinin sorduğu güç soruları çözüyor, karara bağlıyordu.

«O anda gözlerim Tantalos'a takıldı» (2) yani

(1) Odysseia, XI, 601

(2) Homeros, Odysseia, XI, 583

Keos'lu Prodikos'u gördüm, o da oradaydı çünkü; eskiden Hipponikos'unkiler olarak kullandığı, ama konuk akınına görünce Kallias'ın boşalttırıp yabancılara ayırttığı bir odadaydı. Prodikos bir yığın kürke, yorgana bürünmüş hâlâ yatıyordu sanırım; yanında, kom-
e şu yataklarda Kerameos'lu Pausanias, onun yanında da çok güzel bir genç vardı. Adının Agathon olduğunu duyar gibi oldum; Pausanias'ın sevgilisiyse şaşmam. Bu delikanlıdan başka biri Kepisin öbürü Leukolophilides'in oğlu olan iki Adeimantos ve birkaç kişi daha vardı. Bence eksiksiz bir bilge, tanrısal bir insan olan Prodikos'u dinlemeyi çok istediğim halde,
316 bulunduğum yerden konuşmalarının konusunu anlamadım: davudî sesi odada yankı yaptığından söyledikleri anlaşılmıyordu. Biz girer girmez peşimizden senin de, bence haklı olarak, güzel dediğin Alkibiades ile Kallaeskhos'un oğlu Kritias girdiler.

Biz kapının eşliğini atladıktan sonra, bir süre bu
b tabloyu seyrettik, sonra Protagoras'a doğru ilerledik, «Şu gördüğün Hippokrates ile, seni görmeye geldik,» dedim.

— Benimle özel olarak mı görüşmek istersiniz, yoksa herkesin önünde mi?

— Bizce fark etmez, ama niçin geldiğimizi dinle de sen karar ver buna.

— Neden geldiniz peki?

— Şu gördüğün Hippokrates Atinalıdır, Apol-
c doros'un oğludur, önemli, zengin bir ailedendir; yeteneklilikte yaşatlarının hiç birinden aşağı kalmaz. Devlette önemli bir görev elde etmek istiyor sanırım ve bunu başarmak için en iyi yolun senden ders almak olduğuna inanıyor; bu konuda bizimle özel olarak mı, yoksa öbürlerinin önünde mi konuşmak uygun olur sence?

— Benim hesabıma gösterdiğin bu sakıncalık çok doğru Sokrates; çünkü büyük şehirlere, gençlerin seçkin tabakasını, daha iyi yetiştirmek için, ister genç ister yaşlı olsun bütün akrabalarını ve yabancılarını bırakıp da ona bağlanmaları gerektiğine inandırmak

için gelen bir yabancı, evet, bunu yapan bir yabancı, uluorta konuşmamalıdır; bu meslek, kışkanılmasına, kin beslenmesine, tehlikeli tuzaklar kurulmasına yol açar çünkü.

Bence, sofistlik mesleği eskidir; ama başlangıçta bu meslekle uğraşanlar, hor görüldüğü için çeşitli kılık-lıklar, peçeler altında gizlemiştir onu: bazıları Homeros, Hesiodos, Simonides gibi, şiirin peçesi altında, bazıları Orpheus, Musaios ve çömezleri gibi sır ve kehanet peçesi altında; hatta Taranto'lu İkkos ve bugün hâlâ yaşayan, rakipsiz bir sofist olan Megara asıllı Selymbria'lı Herodikos gibi bazılarının da beden eğitimi perdesi altında gizlediklerini fark ettim. Hemşeriniz büyük sofist Agathokles ile Keos'lu Pythokleides ve daha birçoğu da müzik perdesi altına saklanıyor. Tekrarlıyorum, bütün bu insanlar kıskançlıktan korunmak için bu sanatların arkasına saklanmışlardır. Bense, bu konuda onlarla aynı fikirde değilim, hedeflerine kesinlikle ulaşamadıklarına inanıyorum çünkü; 317 çünkü sitelerde iktidarı ellerinde tutan insanlar, bu ince aldatmacaları yutmazlar; halk ise, zaten hiç bir şeyin farkına varmaz, yöneticilerin kendisine söylediğini tekrarlar ancak. Başarmak mümkün değilken kaçak bir köle gibi saklanmaya çalışmak ve ister istemez yakalanmak, çılgınca bir davranıştır; üstelik düşmanlığı artırmaktan başka işe yaramaz; halkın bizden şikâyetlerine müzevirlik de eklenmiş olur çünkü.

Bu yüzden ben bambaşka bir yol izliyorum: sofist olduğumu, insanları eğittiğimi itiraf ediyorum; tedbirimin onlarınkinden iyi olduğuna, itirafın, inkârdan daha iyi olduğuna inanmaktayım. Bu tedbirden başka, daha bazı tedbirler sayesinde ve Tanrının yardımıyla, kendimi sofist diye tanıtmanın başıma açabileceği dertlerden kaçınabildim. Oysa yıllardır bu meslekteyim, içinde babası yaşımda olmadığım kimse yok; bu yüzden siz de isterseniz, sorularınızı burada herkesin önünde konuşmak kadar hiç bir şey hoşnut edemez beni.»

O zaman, kendisi için geldiğimizi gösterip, Prodikos ile Hippas'ın önünde böbürlenmek istediğini

- d** anladım ve «Öyleyse bizi dinlemeleri için Prodikos'u, Hippias'ı ve yanlarındakileri de çağıralım mı?» dedim. «Evet» dedi. «Oturarak konuşmanız için sıraları dizelim mi?» dedi Kallias. Herkes benimsedi bu fikri. Hepimiz, bilginlerin konuşmasını dinlemek sevinciyle sıralarla, döşekleri Hippias'un çevresinde (sıralar orada duruyordu çünkü) düzenledik. O sırada Kallias ile Alkibiades de, yatağından kaldırdıkları Prodikos'la çevresindekileri getiriyorlardı.

Hepimiz oturunca Protagoras aldı sözü: «Sokrates, herkes toplandığına göre, az önce şu delikanlıyla ilgili birkaç söz söylediğin konuyu şimdi tekrarla,» dedi.

- 318** Cevap verdim: «Protagoras, deminki gibi ziyaretimizin amacını söylemekle başlayacağım. Hippokrates senden ders almayı çok istiyor ve senden ders almakla ne kazancı olacağını öğrenmek istiyor. Söyleyeceklerimiz işte bu kadar.»

Bunun üzerine Protagoras, «Delikanlı, benden ders almakla ne kazancın olacağını söyleyeyim,» dedi. «Benim yanımda bir gün geçirdikten sonra olduğundan daha iyi olarak döneceksin eve, ertesi gün de aynı şey olacak; böylece her geçen günle daha iyiye doğru ilerleyeceksin.»

- b** Bu açıklamayı duyunca tekrar söz aldım: «Söylediğin olağanüstü bir şey değil, tersine doğal bir şey; çünkü bu yaşınla, bu bilginle sana da bilmediğin bir şey öğretseler sen de daha iyi olurdu. Sorduğum bu değil. Sözü gelişi Hippokrates ansızın isteğini değiştirip, Atina'ya yeni gelen bir gence; Herakleia'lı Zeuksipposu bağlanmak hevesine kapılsa, şimdi gelip seni bulduğu gibi gidip onu bulsa ve senden az önce işittiği gibi ondan da öğreneceği şeyler sayesinde daha iyi olup ilerleyeceğini duysa ve 'Hangi konuda daha iyi olacağımı ileri sürüyorsun? Hangi konuda ilerleyeceğim?' diye sorsa, Zeuksippos 'Resimde,' cevabını verecekti. Gene, tatalım ki, Thebai'li Orthagoras'a bağlansa, Orthagoras ona aynı vaatlerde bulunsa, o da her gün onun yanında bulunmakla hangi konuda daha iyi olacağını sorsa, Orthagoras, 'Flavta çalma sanatın-

da,' diye cevap verirdi. Sen de bu delikanlıya ve onun adına soru soran bana böyle cevap ver. Hippokrates, Protagoras'a bağlanmakla yanında geçireceği ilk günden başlayarak daha iyi olacak ve gün geçtikçe ilerleyecek ama nede Protagoras? Hangi konuda?»

Protagoras beni dinledikten sonra cevap verdi: «Soru sormayı çok iyi biliyorsun Sokrates, ben de iyi sorulmuş sorulara cevap vermeyi severim. Hippokrates bana gelmekle, öbür sofistlere bağlananların çektikleri sıkıntıları çekmeyecek; öbür sofistler aşırı yorar gençleri: gençler sanatlarla ilgilerini kestikleri halde sofistler, onları, istemedikleri halde gene bu sanatlara sürükler; hesap, astronomi, geometri, müzik öğretirler.» Bunları söylerken Hippias'a bakıyordu. «Benim yanımdaysa tersine yalnız öğrenmek için geldiği bilimi öğrenecek; bu bilgi ona ev işlerinde evini en iyi yönetme tarzını öğretecek olan, sitenin işlerinde de onun en iyi konuşup, davranan kimse haline gelmesini sağlayacak olan temkinlilik.

— Düşünceni iyi izledim mi bilmem? Sanırım siyaset sanatı demek istiyorsun; iyi yurttaş yetiştirmeyi üstüne alıyorsun, dedim.

— Tam üstüne bastın Sokrates: öğrettiğim bilim bu işte, dedi.

— Bu sahip olduğun güzel bir bilim: eğer gerçekten sahipsen, bu konudaki düşüncemi açıkça söyleyeceğim çünkü, dedim. Protagoras, ben bu bilimin öğretileneğine inanmıyordum, ama sen söylediğine göre inanmam gerek. Bununla birlikte bu bilimin öğretilir bir şey olmadığına ve insandan insana aktarılamayacağına neden inandığımı sana anlatmam da yerinde olur. Bütün öbür Yunanlılar gibi ben de, Atinalıların bilge kimseler olduklarına inanırım; oysa halk kurulu toplantılarında söz konusu bir inşaatsa mimarlara, gemi yapımıysa gemi yapımcılarına baş vurduklarını, öğretilir ve öğrenilir her şey için de aynı şekilde davrandıklarını görüyorum. Ama meslekten olmayan biri öğüt vermeye kalkıştı mı, ne kadar güzel, zengin, soylu olursa olsun, iyi karşılanmak bir yana, bu öğüt verici tersine yuhalar karşısında kendiliğin-

d

e

319

b

c

- den çekilene kadar ya da okçular ⁽³⁾ tarafından kurul başkanının emriyle sürüklenip götürülene kadar alaya alınır, ısıklanır; işte mesleklerle ilgili görünen konularda böyle davranır Atinalılar. Ama tersine, site-
d nin yönetimiyle ilgili bir konu açıldı mı, ister dülger olsun, ister demirci, ayakkabıcı, tüccar, gemi sahibi; ister zengin olsun ister yoksul, ister soylu, herkesin fikrini söylemek için ayağa kalktığı görülür ve bu konuda hiç bir yerde öğrenim görmedikleri, hiç bir öğretmenden ders almadıkları halde, kimse öncekilere yapıldığı gibi öğüt vermeye kalkıştıkları için suçlamaz onları. Siyasetin öğretilir bir şey olmadığının
e canlı kanıtı bu. Üstelik durum yalnız kamu işlerinde böyle değildir; özel işlerde de en bilge, en iyi yurttaşların bile, yeteneklerini başkalarına aktarmak gelmez ellerinden. Sözgelisi, şu gördüğün delikanlıların babası Perikles, öğretmenlerin bildiği her şeyi öğretirdi onlara; ama kendi bilgeliğini ne öğretti ne de başkalarına öğretti; kendiliklerinden erdeme ulaşmış olmaları için, kutsal hayvanlar gibi başı boş, serbestçe dolaşmaya bıraktı onları. Bir başka örnek vereyim mi? Şuradaki Alkibiades'in küçük kardeşi Kleinias'ın vasisi olan aynı Perikles, ağabeyinin yanında ahlâkının bozulmasından korkarak onu Alkibiades'ten ayırıp, yetiştirmesi için Aripheon'a verdi; ama altı ay geçmeden Aripheon hiç bir işe yaramadığını söyleyerek geri gönderdi onu. Kendileri çok değerli oldukları halde, akrabalarından da yabancılarından da kimseyi yetiştiremeyen daha pek çok kimseyi örnek gösterebilirim sana. Erdemin öğretilmeyeceğine bu örnekler inandırıyor beni, Protagoras. Ne var ki, sözlerini dinleyince inancım sarsılıyor, başından pek çok şey geçtiği, başkalarından öğrendiğin, kendi düşüncelerinin bulduğu pek çok şey bilmen gerektiği için haklı olabileceğini düşünüyorum. Bu yüzden erdemin öğretilebileceğini açıkça ortaya koyabileceksen, bu lütfu esirgeme bizden, göster.
b — Kabul ediyorum Sokrates, dedi. Ama bunu yaş-
c

(3) Çoğu, kökeni bakımından İskit olan devlet köleleri.

lı bir adamın gençlere anlattığı bir masal şeklinde mi, yoksa soruyu adım adım tartışarak mı göstereyim?

Toplantıdakilerin çoğu konuyu istediği gibi incelemesini söylediler. «Sanırım bir masal dinlemek daha hoşunuza gidecek,» dedi.

— Bir zamanlar tanrılar vardı ama ölümlü türler henüz yaratılmamıştı. Yaratılmaları için kaderin saptadığı an gelince, tanrılar onları toprak, ateş ve bu iki-
siyle karışabilen maddelerle yer altında şekillendirdi-
ler. Gün ışığına çıkarılacakları an yaklaşınca, Pro-
metheus ile Epimetheus'u her birine gerekli yetenekleri
dağıtma işiyle görevlendirdiler. Ama Epimetheus,
Prometheus'tan bölüştürme işini kendine bırakması-
nı istedi: «İşim bitince gelir gözden geçirirsin,» dedi.
İzni alınca bölüştürme işine koyuldu ama bazılarına
güç veriyor hız vermiyor, bazılarına ise hız veriyor
güç vermiyordu; bazılarına silah verdi, bazılarına ver-
medi, ama korunmaları için başka güçler buldu. Kü-
çük bir bedene yerleştirdiklerine kaçmak için kanat
ya da yeraltında sığınak veriyor, iri bedenlileri koruma-
ya ise bu irilikleri yetiyordu; bu dengeleme usulünü
bütün hayvanlara uyguladı. Bütün bu tedbirler, türlerin
yok olmasının önüne geçmek içindi. Ama onlara bir-
birlerini yok etmelerini önleyecek bu güçleri verdik-
ten sonra, Zeus'un mevsimlerine dayanabilmelerini
de sağlamaya çalıştı; bunun için soğuktan ve sıcaktan
koruyacak, uyurken doğal yorgan yerine geçecek kalın
derilerle, sık tüylerle kapladı bedenini. Ayrıca her biri-
ne ayakkabı olarak ya tırnak taktı ya da kansız, kalın
deriler verdi. Sonra her türe ayrı besinler buldu: Ki-
mine yerin otlarını, kimine ağaçların yemişlerini, kimi-
ne ağaçların köklerini verdi; hatta bazılarına besin
olarak başka hayvanların etini verdi, ama türlerin tü-
kenmesini önlemek için yiyenlerin az, yenenlerin çok
üremelerini sağladı.

Ne var ki, pek derin düşünceli olmayan Epimetheus dikkat etmeden elindeki bütün güçleri hayvanlar için
harcamış, ama geriye insan ırkı kalmıştı; ne yapaca-
ğını bilemiyordu. Bu sıkıntılı halinde, Prometheus
bölüştürmeyi gözden geçirmeye geldi; hayvan-

d

e

321

b

c

ların çok iyi donatıldığını, ama insanın çıplak, ayak-kabısız, örtüsüz, silahsız olduğunu gördü. Oysa toprağın altından gün ışığına çıkarılması gereken gün yaklaşırmaktaydı. Bunun üzerine, insana kendini koruması için verecek şey bulamayan Prometheus, Hephaistos ile Athena'dan ateşle birlikte sanatlar bilgisini (ateş olmaksızın sanatlar bilgisi hem imkânsızdır, hem de yararsız çünkü) çaldı ve insana armağan etti. Böylece insan, hayatını korumasına yarayacak bilimi edinmiş oldu, ama siyaset bilgisine sahip değildi; Zeus'un elindeydi bu bilgi. Prometheus da, Zeus'un oturduğu akropolise girecek zaman bulamamıştı: zaten çevresinde bir yığın korkunç nöbetçi beklerdi. Athena ile Hephaistos'un sanatlarıyla uğraştıkları ortak çalışma yerine gizlice girmeyi başarıp tanrıdan ateş kullanma sanatını, tanrıçadan da onun uğraştığı sanatı çalıp insana armağan etti. İnsan yaşaması için gerekli şeyleri işte böyle elde etti. Sonradan Prometheus'un, Epimetheus'un yanlışı yüzünden yaptığı hırsızlık için cezalandırıldığı söylenir.

İnsan, tanrısal payını alınca, önce tanrılarla arasındaki yakınlık yüzünden, bütün hayvanlar arasında tanrının varlığına inanan tek tür oldu, tanrılara sunaklar ve heykeller dikti; sonra, çok geçmeden, elindeki bilim sayesinde konuşmayı, eşyaya ad takmayı; ev, giyecek, ayakkabı, yatak yapmayı ve besinlerini topraktan çıkarmayı başardı. İnsanlar bu kaynaklarla başlangıçta birbirlerinden ayrı yaşıyorlardı, şehirler kurulmamıştı; bu yüzden hep, onlardan daha güçlü olan vahşi hayvanların pençeleri altında can vermekteydiler. Elleriindeki sanatlar yaşamalarına yetiyor, ama hayvanlara karşı savaşta yetersiz kalıyordu; çünkü parçalarından biri de askerlik sanatı olan siyaset sanatına sahip değillerdi henüz. Bunun sonucunda bir araya toplanıp şehirler kurmak, kendilerini güvenlik altına almak istediler. Ama bir araya toplanınca, siyaset sanatına sahip olmadıkları için, birbirlerine kötülük ettiklerinden yeniden ayrılıyor ve yok olup gidiyorlardı.

Irkımızın yok olmasından korkan Zeus, bunun üzerine, Hermes'e sitelerde kural yerine geçmesi ve insanları dostluk bağlarıyla birbirine bağlaması için, doğruluk ve utanmayı götürmesini söyledi. Hermes, insanlara doğruluk ve utanmayı nasıl bölüştüreceğini sordu Zeus'a. «Sanatların bölüştürüldüğü gibi mi bölüştürmeliyim? Sanatlar, hekimlik sanatındaki usta tek bir insan, meslekten olmayan birçok kimseyi tedavi edecek şekilde bölüştürüldü; öbür zanaatçılar için de böyledir bu. Doğruluk ile utanmayı da böyle mi dağıtmalıyım insanlar arasında, yoksa hepsine mi bölüştürmeliyim?» «Hepsine,» diye cevap verdi Zeus. «Hepsi payını alsın; çünkü bu erdemler, sanatlar gibi yalnız bazı insanlarda bulunursa, şehirler ayakta duramaz. Sonra da şu yasayı koy benim adıma: utanma ve doğruluktan nasibi olmayan her insan, toplum için bir belâ sayılacak, öldürülecektir.»

İşte Sokrates bu yüzden Atinalılar ve öbür Yunanlılar, söylediğin gibi, söz konusu mimarî ya da başka bir meslek olunca, akıl verme işinin küçük bir azınlığa düştüğünü düşünüp bunlardan olmayan birinin fikir yürütmeye kalkışmasını hoş görmüyorlar; bence de haklıdırlar. Ama temeli doğruluk ve ölçülülük olan siyaset sanatından söz açıldı mı, herkesin fikrini söylemesini kabul etmekte haklıdırlar, çünkü herkesin yurttaşlık erdeminde payı olması gerekir; olmazsa, site de olmaz. İşte Sokrates, bu iki farklı davranışın nedeni budur.

Ama her birinin doğruluk ve öbür yurttaşlık erdemlerinden payı olduğuna, herkesin gerçekten inandığını söylemekle seni kandırdığımı sanmayasın diye yeni bir kanıt vereceğim sana. Öbür nitelikler (senin kelimen bu) söz konusu olunca, birisi sözgelişi flavta çalma sanatından ya da başka bir sanattan anlamadığı halde çok iyi anladığını ileri sürmeye kalkışırsa alaya alınır, öfkeyle karşılaşılır ve yakınları çılgınlığından ötürü azarlar onu; ama doğrulukla ya da öbür yurttaşlık erdemleriyle ilgili konularda, eğri tanınan bir insan, herkesin önünde bu gerçeği itiraf ederse, deminki örnekte bilgelik sayılan bu itiraf, bu defa çılgın-

c.

d.

e.

323

b.

lık sayılır. İnsanların doğru olsalar da olmasalar da, doğru olduklarını söylemeleri gerektiğine, doğruymuş taklidi yapmamanın çılgınlık olduğuna inanılır; çünkü istisnasız herkesin doğruluktan biraz payı olması ya da insanların arasında yaşamaması gereklidir.

Herkesin ondan payı olduğuna inandıkları için, bu erdem üstüne her insanın fikir yürütebileceğini kabul etmekte Atinalıların haklı olduğunu ortaya koymuş oldum böylece. Bu erdemin doğanın bir armağanı, ya da bir raslantı sonucu değil, öğretilen, çalışmakla edinilen bir şey olduğuna inanırlar; şimdi de bunu kanıtlamaya çalışacağım sana. Gerçekten de,

doğuştan ya da bir kaza sonucu kusurlu insanlara kimse kızmaz, kimse bu kusurlardan kurtulsunlar diye azarlamaz, ders vermez, cezalandırmaz onları: yalnız acınır onlara. Sözgelisi çirkin, kısa boylu, cılız birine böyle davranacak bir çılgın düşünülebilir mi? İnsanların, güzellik ya da çirkinlik gibi nitelikleri doğadan ve raslantı sonucu aldıklarını herkes bilir, değil mi? Ama insanda, çalışmanın, uygulamanın, ders

almanın sonucu sayılan nitelikler yok da, bunların karşıtı olan kötülükler varsa; o zaman öfkelenme, cezalandırma, öğüt verme yerinde olur. Kötülükler, doğru olmamak, dinsizlik ve genellikle yurttaşlık erdeme aykırı her şeydir; böyle durumlarda herkes bu erdemin çalışma ve öğrenmekle edinileceğine inandığı için öfkelenip kötülüğe karşı ayaklanır elbette.

Sokrates, aslında «kötüleri cezalandırmak» deyiiminin anlamı üstüne biraz düşünmen, seni, insanların erdemi edinilebilir bir şey saydıklarına inandırmaya yetecek. Gerçekten de hiç kimse doğru olmayan bir kimseyi, yalnızca doğru olmayan bir iş yaptı diye cezalandırmaz; körü körüne canavarca bir iş olur bu. Aklı başında kimse, doğru olmayan birini geçmiş bir şey olan suç için değil (olmuş olanın olmamasını sağlayacak gücü yoktur çünkü), suçlunun bir daha suç işlememesi ve cezasının öbürlerine örnek olması için geleceği düşünerek cezalandırır. Bu şekilde düşünmek, cezanın hedefi suçu önlemek olduğuna göre, erdemin öğretilebileceğini düşünmek demektir. Kendi adlarına

ve devlet adına cezalandıranların hepsi böyle düşü-
nür. Oysa bütün insanlar, başkaları gibi hemşerin Ati-
nalılar da, doğru olmadığına inandıkları birini cezalan-
dırırlar; bu akıl yürütme uyarınca, Atinalılar erdemin
edinilip öğretilebileceğine inananlar arasındadır. Böy-
lece Sokrates, hemşerilerinin siyaset alanında demirci-
nin ve ayakkabıcının öğütlerini dinlemede haklı olduk-
larını ve erdemin edinilip öğretildiğine inandıklarını
yeterince kanıtlamış oldum yanılmıyorsam.

Erdemli insanlar üstüne sorduğun soru kalıyor
geriye. Erdemli insanlar, çocuklarına okullarda öğreti-
len her şeyi öğrettirip onları bilgin kılmayı başardık-
ları halde, neden kendilerindeki erdemi öğretemeyip
onları bu konuda kimseden üstün kılamıyorlar? diye
sormuştun. Bu soruyu incelemek için masaldan de-
ğil, akıl yürütmeden yararlanacağım, Sokrates. Şunu
bir düşün bakayım: Bir devletin yaşaması isteniyor-
sa, bütün yurttaşların pay alması gereken tek bir şey
var mıdır, yok mudur? Karşılaştığın güçlüğü çözü-
münü ya bunda bulacağız, ya da hiç bir şeyde bula-
mayacağız. Çünkü eğer bu şey varsa ve bu tek şey
mimarın, demircinin, çömlekçinin sanatı değil de, doğ-
ruluk, ölçülülük, dindarlık kısacası erdem denilen şey-
se; eğer bütün insanların pay alması, bir şey öğrenmek
ya da yapmak isteyen her insanın tutumunu uydur-
ması, uydurmazsa tasarısından vazgeçmesi gereken bir
şeyse; öğretilmesi gereken, bilmeyenlerin ister ço-
cuk ister erkek ister kadın olsun ıslah oluncaya ka-
dar cezalandırılmalarını, ceza ve öğütlere rağmen ıslah
olmazlarsa sitelerden kovulmalarını ya da ölüm
cezasına çarptırılmalarını gerektiren bir şeyse; bütün
bunlara rağmen erdemli insanlar oğullarına her şeyi
öğretiyorlar da bu şeyden yoksun bırakıyorlarsa, şa-
şılacak şey doğrusu bu tutumları. Az önce kanıtladığı-
mız gibi, erdemin okullarda ya da özel derslerle öğre-
tilebileceğine inanmışlardır çünkü; onun öğretilir ve
öğrenilir bir şey olduğuna inandıkları halde, çocuk-
larına bilinmemesi ölüm cezasına yol açmayan şeyleri
öğretirler de; bilinmemesi çocuklarının ölüm cezasına
çarpılmasına, sürgün edilmesine, ölüm cezasından

d

e

325

b

c

f/14

başka mallarına da el konmasına, kısacası ocaklarının sönmesine yol açabilecek erdemi öğretmez, öğrenmeleri için ellerinden geleni yapmazlar, öyle mi? Kabul edilmesi imkânsız bir şey bu, Sokrates.

- Bu eğitim, bu öğretim çocuklukta başlar ve babalar ölünceye kadar devam eder bu işe. Çocuk söyle-neni anlamaya başlar başlamaz, süt ana ,ana, eğitmen, tabîî bu arada baba, onu yetiştirmeye çalışırlar; her hareketi, her sözü dolaysız bir eğitime konu olur:
- d** «Falan doğru, filan şey doğru değil, şu güzel, şu utanç verici, şu sevap, şu günah, şunu yap, bunu yapma,» denir ona. Bazan seve seve uyar bu sözlere çocuk; bazan dik başlıdır, o zaman eğrilmiş, bükülmüş bir ağacı doğrultur gibi tehdit ve dayakla yola getirilir. Sonra çocuklar okula gönderilip, öğretmenlere, onlara yazmayı ya da harp çalmayı öğretmekten çok, iyi davranışlar edinmelerine dikkat etmeleri tembih edilir.
- e** Gerçekten öğretmenler de asıl buna dikkat eder, öğrencileri okumayı öğrenip söylenenleri anlar, yazılanları da anlar hale gelince, sınıfta okumaları için onlara büyük şairlerin eserlerini verip, ezberletirler. Bu şiirler birçok temel kurallarla, eskiden yaşamış kahramanların zaferini öven bir sürü parçayla doludur: çocukta onları taklit etme, onlara benzemeye çalışma isteğini uyandırmaktır bunun amacı.
- 326**

- Harp öğretmenleri de aynı şekilde davranır: çocukları ölçülü kılmaya çalışır, kötü bir şey yapmamasına dikkat ederler; sonra harp çalmayı öğrenince, başka şairlerin, lirik şairlerin eserlerini öğretir, harp ile çaldırırlar. Böylece çocukların ruhunu, daha yumuşak olması için ritim ve ezgilerle doldururlar. Çocuklar böylece daha ritimli, daha uyumlu hale gelmekle, güzel söz ve harekete hazırlanmış olur, çünkü insan hayatının ritim ve uyuma hep ihtiyacı vardır.
- b**

- Bundan sonra, çocuklar, erdemli bir ruhun emrine verilecek daha sağlıklı bir bedenleri olsun, çelimsizlik yüzünden savaştan ve başka güç işlerden korkmasın diye beden eğitimi öğretmenine gönderilir. İşte, bunlar yapılabir çocuğun yetişmesi için. Elden geldiği kadar özen gösterilir çocuğa, bu da zenginliğe bağlıdır
- c**

ve okula en erken başlayıp en çok okuyanlar zengin çocuklarıdır.

Öğretmenlerin elinden çıktıktan sonra da site, dilediklerince, akıllarına estiği gibi davranmalarına göz yummak yerine onlara yasalarını ve davranışlarını bir örnekmiş gibi bu yasalara uydurmalarını öğretir.

Okul öğretmenlerinin, henüz yazmayı bilmeyen çocuklar için kalemle çizgiler çizdikten sonra, levhayı önlerine koyup bu çizgilere uyarak yazmalarını söylediği gibi, site de, geçmişte erdemli yasa koyucuların hazırladığı yasaları çizerek, bu yasalara göre yönetmeye ve yönetilmeye göz yumulmasını ister; **buna uymayanları cezalandırır**. Bu cezanın adı, birçok başka yerde olduğu gibi sizde de, «islah»tır; cezanın amacı islah etmektir çünkü. Gerek devletin gerek tek tek kişilerin erdem için bunca özen gösterdiğini gördükten sonra, erdemin öğretilebileceğinden kuşulanır, şaşar mısın hâlâ? Bunun şaşılacak bir şey olduğunu düşünmek şöyle dursun, tersine, öğretilemez olduğunu düşünenlere şaşmalı.

Değerli insanların çocuklarının genellikle değersiz olmaları neden mi? Anlatayım sana: Demin söylediğim gibi sitenin yaşayabilmesi için herkesin erdem denen bilimi öğrenmesi gerektiği doğruysa, doğal bir şey bu. Dediğim doğruysa (kesinlikle doğrudur), öbür mesleklerden ve bilimlerden dilediğini al. Söz gelişi, tutalım ki, sitenin yaşayabilmesi için hepimizin, her birimizin kendi imkânlarımıza göre flavta çalması gereksin, herkes gerek özel derslerle gerek okullarda başkalarına flavta çalmayı öğretsin, kötü çalanları azarlasın; bugün doğruluk ve yasalar nasıl öbür meslekler gibi herkese gizlenmeden açıkça öğretiliyorsa (gerçekten de, birbirimize doğruluk ve erdem öğretmek yararımızadır ve bu yüzden herkes başkalarına doğru ve yasalara uygun şeyleri göstermek ister sanırım), flavta çalmak da öğretilsin. Tutalım ki, birbirimize karşı bu konuda da aynı gayreti gösterdik; o zaman sence iyi flavta çalanların oğulları, kötü çalanların oğullarından daha mı iyi çalarlar? Böyle olmadığina inanıyorum ben; babası kim olursa olsun, flavta çal-

d

e

327

b

c

maya yetenekli çocuk ün kazanacak, yetenekli olmayan çocuksa kazanamayacak; iyi bir flavta çalgıcısının oğlunun kötü çaldığına, kötü bir çalgıcının oğlunsa iyi çaldığına rastlanacaktır sık sık. Ama bütün yurttaşlar, flavta sanatını hiç bilmeyen, buna kesinlikle yabancı olan kimselerle karşılaştırıldığında, az da olsa değerli sayılacaklardır.

- d** Bunun gibi, incelediğimiz konuda da, yasalara uyan bir toplumdaki doğruluktan en uzak adam; eğitimi, mahkemeleri, yasaları, onları erdeme ulaştıracak hiç bir şeyleri bulunmayan adamlarla, geçen yıl şair Pherekrates'in Lenaeon'da ⁽⁴⁾ bize gösterdiğine benzeyen vahşilerle karşılaştırıldığında, doğru ve doğrulukta bilgili bir insan sayılır. Oyunda canlandırılan insandan kaçan kimselerin, koroyu meydana getiren vahşilerin arasına düşmesi gibi, sen de böyle insanların içine düşseydin, Eurybathos'un ya da Phrynon-das'ın ⁽⁵⁾ eline düşmeyi tercih eder, inleyerek buradaki insanların kötülüğünü arardın. Ama şimdi, herkes elinden geldiği kadar erdemi öğrettiği için, sana, kimse öğretmiyor gibi geliyor da, bundan böbürleniyorsun. Bize Yunancayı kimin öğrettiğini araştırmaya kalkışman gibi birşey bu: bulamazsın kimin öğrettiğini. Aynı şekilde, babalarının, mesleklerinin bütün ince-liklerini ve kişisel hünerlerini öğreterek yetiştirdikleri zanaatçı çocuklarına mesleklerinde yeni şeyler öğretecek bir adam aramaya kalkarsan, sanırım güç bulunur böyle bir öğretmen, Sokrates; oysa hiç bir şey bilmeyenlere öğretecek birini bulmak çok kolaydır; erdem ve geri kalan her şey için de aynı şey söylenebilir. Erdemi öğretmekte başkalarından biraz olsun **b** üstün olanlar varsa, bu kadarı bile güzel bir imtiyazdır.

Ben bu insanlardan biri olduğumu, erdeme ulaşmaya yardım etmede başkalarından üstün olduğumu, aldığım ücrete, hatta öğrencilerimin söylediğine bakı-

⁽⁴⁾ Pherekrates, ünlü bir komedi yazarıdır; Vahşiler adlı piyesi, İ.Ö. 421'de Atina'da adı geçen yerde, bir şenlik sırasında oynanmıştı.

⁽⁵⁾ Ahlâksızlıklarıyla atasözlerine geçmiş iki kişi.

lırsa çok daha fazlasına lâıyk olduğumu sanıyorum. Zaten şöyle alırım ücretimi: Öğrenci dersler bitince istediğim ücreti kabul ederse verir; etmezse, bir tapınağa gidip yeminle derslerime ne paha biçtiğini söyler ve oracığa bırakır parayı.

İşte Sokrates, erdemın öğretilir bir şey olduğunu, Atinalıların da böyle düşündüğünü, değerli babaların çocuklarının değersiz, değersiz babaların çocuklarının değerli olmasında şaşılacak bir yan bulunmadığını, masallarla ve akıl yürütmeyle kanıtlamaya çalıştım sana. Şurada oturan Paralos ile Ksanthippos'un yaşıtı oldukları halde, babalarının yanında bir hiç sayılan Polykleitos'un oğulları ve aynı durumda olan daha birçok sanatçı çocuğu da kanıttır sözlerime. Ama bu saydığım gençleri suçlamamalı: henüz umut kesilecek yaşa gelmemişler çünkü.»

Protagoras bu güzel ve uzun söylevden sonra sustu; ben, hâlâ sözlerinin büyüğü altında olduğumdan susuyor, devam edecekmiş gibi yüzüne bakıp duruyordum; konuşmasına doıyamamıştım çünkü. Ama gerçekten bitirdiğini anlayınca, kendimi güçlkle toparlayıp Hippokrates'e dönerek, «Ey Apollodoros'un oğlu, beni buraya getirdiğin için sana nasıl borçlu olduğumu bilemezsin!» dedim. «Protagoras'ın anlattıklarını dinlemekten duyduğum zevke karşılık ne versem az olur. Gerçekten de, şu ana kadar insanoğlunun hiç bir sanatının iyi insan yetiştirmeye yarayacağını sanmıyordum. Kesinlikle inandım şimdi. Ancak, anlamadığım küçük bir şey var. Ama bu soruları böylesine açıklığa kavuşturan Protagoras onu da kolayca aydınlatır her halde.

«Bu konular üstüne siyasî söylevcilerimizden biriyle konuşsaydık, bir Perikles'in ya da başka bir usta konuşmacının ağızından da böyle güzel söylevler dinlerdik belki; ama onlara konu dışında bir şey soruldu mu, kitaplar gibi olur, ne cevap verebilir ne de soru sorabilirler. Oysa ele aldıkları konuyla ilgili en küçük ayrıntıyı aydınlatmaları istense, tıpkı vurulunca cınlayan ve insan elini üstlerine koymadıkça cınlamaya devam eden tunç kaplar gibi, söylevcilerimiz de

c

d

e

329

- b** en küçük soruda sonu gelmez söylevlere girerler. Protagoras ise, tersine, hem demin gösterdiği gibi uzun ve güzel söylevler vermeyi hem de bir soru sorulduğu zaman kısaca cevaplandırmayı ve soru sorulduğu zaman cevabını beklemeyi bilir; pek az insanda vardır bu yetenek. Şimdi, Protagoras, sana aklımı çelen tek şeyi soracağım; bunu da cevaplandırırsan, bu konuda hiç kuşku kalmayacak.

- «Erdemin öğretilir bir şey olduğunu söylüyorsun; yeryüzünde beni buna inandıracak bir kişi varsa, o da sensin; ama söylevinde beni şaşırtan bir nokta vardı, onu da aydınlatmanı isterim kesinlikle inanmak için: Zeus'un insanlara doğruluk ve utanmayı gönderdiğini söyledin. Öte yandan söylevinin birçok yerinde doğruluktan, ölçülülükten, dindarlıktan, bunlar topluca tek bir şeymiş, erdemmiş gibi söz ettin. Erdemin bir bütün ve doğruluğun ölçülülüğün, dindarlığın, sadece onun parçaları mı olduğunu; yoksa, demin söylediğim gibi, bu niteliklerin tek ve aynı şeye verilen değişik adlar mı olduklarını açıkça anlat bana. İşte bunu öğrenmek istiyorum senden. »

Protagoras, «Sokrates, bu sorunun cevabı kolay,» dedi. «Erdem tektir; sözünü ettiğin nitelikler de onun parçalarıdır.»

— Yüzün parçaları olan ağız, burun, gözler, kulaklar gibi mi; yoksa bir altın külçesinin birbirinden ancak büyüklük, küçüklük bakımından ayrılan parçaları gibi mi?

- e** — Sanırım birinciler gibi, Sokrates; yüzün bütününe oranla parçaları gibi.

— İnsanların bazıları erdemin bir parçasına, öbürleri bir başka parçasına mı sahip olurlar, yoksa bir parçasına sahip olunca ister istemez hepsine birden mi sahip olmaları gerekir?

— Hiç de değil! Çünkü sık sık doğru olmayan cesur insanlara, ya da doğru olup da bilge olmayan insanlara rastlanır.

- 330** — Bilgelik ile cesaret de erdemin parçalarıdır demek? dedim.

— Elbette, hem de bilgelik bu parçaların en

önemlidir, dedi.

— Ve bu parçaların her biri öbürlerinden farklıdır, değil mi?

— Evet.

— Peki, yüzün parçaları gibi bunların her birinin de kendine has özellikleri var mıdır? Göz kulağa benzer, özelliği ayrıdır; yüzün hiç bir başka parçası da öbürlerine özellik bakımından da, başka bakımdan da benzemez. Erdemin parçaları da böyle midir? Onlar da birbirlerinden hem kendileri hem özellikleri bakımından farklı mıdır? Örnekmeye sonuna kadar devam ettirirsek, böyle oldukları açık değil midir?

— Doğru, Sokrates, dedi.

— Öyleyse erdemin parçaları arasında bilime, doğruluğa, cesarete, ölçülülüğe, ya da dindarlığa benzeyen tek bir parça bile yoktur, öyle değil mi?

— Evet.

— O halde bu parçaların her birinin ne olduğunu birlikte inceleyelim, dedim. Doğruluktan başlayalım: gerçek bir şey midir, yoksa değil mi? Bana gerçek bir şey gibi geliyor, ya sana?

— Bana da öyle, dedi.

— Peki, biri tutup bize, «Protagoras, Sokrates, az önce doğruluk adını verdiğiniz şeyin kendi, sizce doğru bir şey midir, yoksa eğri bir şey mi, söyleyin bakayım,» derse, ben doğruluğun doğru olduğunu söyledim. Ya sen, sen de katılır mıydın benim fikrime? Yoksa başka fikirde misin?

— Senin fikrindeyim, dedi.

— «Öyleyse doğruluk, doğru olmakla aynı şeydir, değil mi?» dese, «Evet» diye cevap verirdim. Sen de böyle cevap vermez miydin?

— Evet, dedi.

— Sonra da «Dindarlık diye bir şey vardır, değil mi?» diye sorsa, sanırım, «Evet,» olurdu cevabımız.

— Kuşkusuz.

— «Dindarlık da bir şeydir, değil mi?» dese, bunu da kabul ederdik, değil mi?

Bunu da kabul etti Protagoras.

— Peki, «Sizce dindarlığın kendi dindar olmak

e mıdır, dinsiz olmak mı?» diye sorsa, ben böyle bir soruya kızıp, «Doğru konuş arkadaş, dindarlığın kendi dindar olmasaydı, ortada dindarlık diye bir şey kalır mıydı?» derdim. Ya sen, sen de böyle söylemez miydin?

— Kesinlikle öyle, dedi.

— Sorularına devam edip, «Demin ne diyordunuz? Yanlış mı anladım yoksa? Yanılmıyorsam, erdemin parçaları arasında hiç bir benzerlik yoktur demiştiniz, değil mi?» deseydi, ben kendi payıma, «Söylenenleri doğru anlamışsın, ama benim söylediğimi sanıyorsan, yanılıyorsun. Bu cevabı veren Protagoras'tı, ben yalnız soru soruyordum,» derdim. O, devam edip, «Sokrates doğru mu söylüyor Protagoras? Erdemin hiç bir parçasının öbürüne benzemediğini söyleyen sen misin? Gerçekten savunduğun bu mu?» dese, ne cevap verirdin?

— «Evet,» demek zorunda kalırdım, Sokrates.

— Peki Protagoras, senin bu cevabından sonra bize şöyle sorsaydı: «O halde dindarlık kendi doğru olmayan bir şeydir, doğruluk da kendi dindar olmayan bir şey; ama doğruluk kendi dindar olmayan bir şeydir; yani dindarlık doğru olmayan, doğruluk da dinsiz olan bir şeydir, öyle mi?» Ne cevap verirdik buna? Ben kendi hesabıma doğruluğun dindar, dindarlığın da doğru olduğunu söyler, senin hesabına da, izinle, aynı şekilde cevap vererek, «Doğruluk ya dindarlıkla aynı şeydir ya da ona çok yakın bir şeydir; doğruluk dindarlığa, dindarlık doğruluğa eşittir,» derdim. Ama benimle aynı fikirde misin, yoksa bu cevaba karşı mı çıkarsın? bilmem.

b — Bu iş bu kadar basit değil, Sokrates. Doğruluğun dindar, dindarlığın doğru olduğunda pek aynı fikirde değilim seninle; aralarında bir fark var sanırım. Ama ne çıkar? Eğer öyle istiyorsan, doğruluğun dindar, dindarlığın doğru olduğunu kabul edelim.

c — Hayır, olmaz, dedim. «Eğer istiyorsan,» «Hosuna gidiyorsa,» gibi sözler istemem; söz konusu olan birtakım varsayımları incelemek değil; senin ve be-

nim inanmamız gerek; söz konusu senle benim; bence en iyi tartışma şekli bu «eğer»i kaldırmaktır.

— Doğruluğun dindarlığa benzer bir yanı olduğunu kabul ediyorum, dedi. Çünkü herhangi bir şey, her zaman bir bakımdan bir başka şeye benzer; beyaz ile siyah, yumuşak ile sert arasında birbirine en karşıt gibi görünen şeyler arasında, bir benzerlik ilişkisi vardır. Az önce değişik özellikleri olduğunu ve birinin öbürlerine benzemediğini söylediğimiz o parçalar yani yüzün parçaları da, bazı bakımlardan birbirlerine benzer; öyle ki, istesen bu yoldan giderek hepsinin birbirine benzediğini kanıtlayabilirdin; ama, bana kalırsa, aralarında bir benzerlik ilişkisi olan şeylere benzer demek, bir farklılık ilişkisi olan şeylere de benzemez demek, bu ilişki ne kadar küçük olursa olsun, yanlıştır.

Böyle bir cevap karşısında şaşırıp: «Doğru ile din-dar, aralarında küçücük bir benzerlik ilişkisinden baş-ka şey olmayacak kadar mı uzaktır birbirine?» dedim.

— Tam olarak öyle değil ama, senin sandığın gibi de değil, dedi.

— Peki, madem bu tartışma hoşuna gitmiyor, bı-rakalım dedim; söylevindeki başka bir noktayı incele-yelim. Sözü gelişi şunu: Çılgınlık bir şey midir sence?

— Evet.

— Bu şeyin tam karşıtı bilgelik değil midir?

— Öyle .

— İnsanlar yaptıkları işleri iyiye ve yararlıya da-yandırırırlarsa, böyle davranmakla ölçülü mü sayılırlar sence, yoksa ölçüsüz mü?

— Ölçülüdürler, dedi.

— Onları ölçülü kılan ölçülülük değil midir?

— Öyle elbette.

— İyi davranmayanlar çılgınca davranırlar ve böy-le davrandıkça ölçülü değillerdir, değil mi?

— Bence öyle.

— O halde çılgınca davranmak ölçülü davranmanın karşıtıdır.

— Evet.

d

e

332

b

— Çılgınca yapılan şey çılgınlığın, ölçülülükle yapılan şey ölçülülüğün eseridir, değil mi?

Kabul etti.

— Kuvvetle yapılan kuvvetlice, zayıflıkla yapılan zayıfçadır, değil mi?

— Evet.

— Peki, bir şey hızla yapılmışsa hızlı, yavaşça yapılmışsa yavaş yapılmıştır, değil mi?

— Evet.

— Peki, aynı şekilde yapılan bir şey, aynı ilkenin; karşıt şekilde yapılan bir şey de karşıt bir ilkenin eseridir değil mi?

Kabul etti.

— Söyle bakalım şimdi, güzel diye bir şey var mıdır?

— Evet.

— Bu güzelin çirkinden başka karşıtı var mıdır?

— Hayır.

— Devam edelim, iyi diye bir şey var mı?

— Evet.

— Bu iyinin kötünden başka karşıtı var mıdır?

— Hayır.

— Aynı şekilde, seste tiz bir şey var mı?

— Evet.

— Bu tizin pesten başka bir karşıtı var mı?

— Hayır.

— O halde her karşıtın birçok değil tek bir karşıtı vardır, değil mi?

Aynı fikirde olduğunu söyledi.

— Hadi, şimdi üstünde anlaştığımız şeyleri bir daha gözden geçirelim, dedim. Her karşıtın birçok değil tek bir karşıtı olduğunda anlaştık, değil mi?

— Evet.

— Karşıt bir şekilde yapılan bir şeyin, karşıt ilkelere eser olduğunda da anlaştığımız.

— Evet.

— Çılgınca yapılan bir şeyin ölçülülükle yapılan şeye karşıt bir şekilde yapıldığında da anlaştığımız, değil mi?

- Öyle.
- Ölçülülükle yapılan şeyin ölçülülüğün, çılgınca yapılan şeyin çılgınlığın eseri olduğunda da anlaştığımız.
- Evet.
- O halde bu şeyler karşıt bir şekilde yapılmışlar-
sa, karşıt bir ilkenin eseridirler, değil mi?
- Evet.
- Oysa biri ölçülülüğün eseridir, öbürü çılgınlığın.
- Evet.
- Karşıt bir şekilde, değil mi?
- Kuşkusuz.
- Öyleyse karşıt ilkelerin eseridirler.
- Evet.
- O zaman çılgınlık, ölçülülüğün karşıtıdır.
- Öyle görünüyor.
- Peki ama, demin çılgınlığın belgeliğin karşıtı olduğunu kabul etmiştik, hatırlıyor musun?
- Evet, dedi.
- Bir karşıtın tek bir karşıtı olduğunu da kabul etmiştik.
- Evet.
- Öyleyse bu iki savdan hangisini geri alacağız, Protagoras: Bir karşıtın, tek bir karşıtı olduğunu ileri süreni mi, yoksa bilgeliğin, ölçülülükten başka bir şey olduğunu, her ikisinin de erdemin parçaları olduğunu, farklı olmakla kalmayıp yüzün parçaları gibi gerek kendileri gerek özellikleri bakımından birbirlerine hiç benzemediklerini ileri süreni mi? Bu iki savdan hangisini geri alacağız, diyorum. Çünkü bunlar, birbirlerine uymadıkları ve uyum haline giremedikleri için aykırılık gösteriyor. Gerçekten de, bir yandan bir şeyin ister istemez birçok değil tek bir karşıtı olması gerekirse, öte yandan da, bir şey olan çılgınlığın bilgeliği ve ölçülülük gibi iki karşıtı olduğu ortaya çıkarsa nasıl uyushabilirler, değil mi? Ne dersin Protagoras?
- İstemeye istemeye benimle aynı fikirde olduğunu söyledi:
- O halde ölçülülük ile belgelik aynı şeydir; demin de doğrulukla dindarlığın hemen hemen aynı şey olduğunu görmüştük. Hadi Protagoras, yılmayalım, geri ka-

e

333

b

lanları da gözden geçirelim. Doğru olmayan bir iş yapan, eğrilik ederken temkinli midir?

c

— Böyle bir şeyi kabul etmek beni utandırır, Sokrates; ama öyle olduğunu düşünen birçok kimse var.

— Peki, kiminle konuşayım ben, seninle mi onlarla mı ?

— İstersen önce onların fikrini sor.

— Benim isteğim önemli değil, yeter ki sen de onlar gibi düşünüp düşünmediğini söyle; her şeyden önce ele aldığımız konuyu inceliyorum ben. Ama bu arada, soru soran beni de, cevap veren seni de incelemek durumuna girmiş olabiliriz.

d

Önce konunun güçlülüklerle dolu olduğunu ileri sürerek mırın kırın etti Protagoras, ama sonra cevap vermeye razı oldu.

— Hadi, soruyu baştan alalım, dedim. Sence eğrilik yaparken temkinli davranan kimseler olabilir mi?

— Olabilir.

— Temkinli olmak sence iyi düşünmektir, değil mi?

— Öyle.

— İyi düşünmek de, eğrilik yaparken akıllılık etmektir değil mi?

— Öyle olduğunu kabul edelim.

— Ama insan eğrilik ederken başarıya ulaşınca mı akıllılık etmiş olur, yoksa başarıya ulaşmadığı zaman mı?

— Başarıya ulaştığı zaman.

— O halde iyi şeyler vardır sence.

— Evet.

e

— Bu iyi şeyler, insanlara yararlı olan şeyler midir?

— Zeus hakkı için evet, dedi. Ama insanlara yararlı olmayan şeylere de iyi derim.

Protagoras'ın sinirlendiğini, canının sıkıldığını, cevap vermekten tedirginlik duyduğunu sezdim. Halini görünce, onu kollayıp daha tatlılıkla sormaya başladım sorularımı: «Protagoras, bu sözlerinle hiç kimseye yararlı olmayan şeyleri mi kastediyorsun, yoksa yararlılığa hiç sahip olmayan şeyleri mi? Bu ikinci çe-

şitten şeylere de iyi der misin?»

— Hayır, dedi; ama bazı besinler, içkiler, ilâçlar ve daha birçok şey gibi bir yığın iyi şey biliyorum ki, insanlara zararlıdır, başkaları yararlı, başkaları ise ne yararlıdır ne zararlı; oysa atlar için iyidir bunlar. Bazı şeyler yalnız öküzler için, öbürleri yalnız köpekler için iyidir. Hiç bir hayvana yararlı olmayan bazı şeylerse, ağaçlara yararlıdır; ağaçlarda da bazıları kökler için iyi, yeni sürgünler için kötüdür. Söz gelişi gübre, köklere serpilirse her bitkiye iyidir ama yeni sürgünlerle filizlere serpildi mi, hepsini öldürür. Aynı şekilde, sıvı yağ, ⁽⁶⁾ her çeşit bitki için zararlıdır, bütün hayvanların tüylerini de bozar ama; insanların kıllarına da, bedenlerine de yararlıdır. İyi öyle değişken, öyle çeşitli bir şeydir ki, söz gelişi, yağ insan bedeninde dıştan kullanıldı mı iyidir de, ağızdan alındı mı çok kötüdür. He- kimler bu yüzden hastaların bu yağı yemesini yasaklar, çok az miktarda, ancak besinlerin ve etlerin koku alma duyusunda uyandırdıkları hoş olmayan izlenimi giderecek kadar almalarına izin verirler.

Bu sözler bitince, dinleyenler Protagoras'ın güzel konuşmasını gürültüyle alkışladılar. Bense, «Protagoras, hafızam doğuştan çok zayıftır, uzun bir söylev dinledim mi tartışma konusunu unuturum,» dedim. «Eğer ağır işiten biri olsaydım, benimle konuşmak için sözlerini başkalarına söylediğinden daha yüksek sesle söylemen gerektiğini düşünürdün; şimdi de aynı hatırsayarlığı göster de, unutkan bir adamın karşısında olduğuna göre, söylediklerini izlememi istiyorsan, cevaplarını uzatmayıp kısa kes.»

— Cevaplarımı nasıl kısaltmamı istiyorsun? Gereğinden daha mı kısa keseyim yani?

— Asla, dedim.

— Gerektiği kadar mı olsunlar?

— Evet.

— Ama cevaplardaki bu gereğine uygunluk ölçüsünü kim belirleyecek? Sen mi, ben mi?

(6) Burada, yemeklerin üzerine serpilen iştah verici kokulu bir yağdan söz edildiği sanılmaktadır.

— İştittim ki, sen istediğin zaman, aynı konular üzerinde hem hiç şaşırmadan uzun uzun, hem kim-
 335 senin beceremeyeceği kadar kısa konuşmayı bilirmiş-
 sin; hatta bunu başkalarına öğretebildiğin de söyleni-
 yor. Benimle konuşmak istersen, ikinci şekli, kısa ko-
 nuşma şeklini seç.

— Sokrates hayatta pek çok kimseyle söz müca-
 delesine girdim ben. Eğer istediğin gibi yapsaydım,
 tartışma tarzımı karşımdakilerin isteklerine göre ayar-
 lasaydım, hiç kimseyi alt edemezdim ve Protagoras
 adı Yunanlılar arasında tanınmazdı, dedi.

O ana kadar verdiği cevaplardan hoşnut kalmadı-
 ı, konuşmaya istediğim şekilde devam etmeğe razı
 b olmayacağını anladım. Bunun üzerine, sohbette işi-
 min kalmadığını düşünerek şunları söyledim: «Prota-
 goras, seninle, hoşuna gitmeyen bir usule uygun olarak
 konuşmayı ben de istemem; ama benim düzeyime ine-
 rek konuşmak istediğin zaman, emrine amadeyim. Se-
 nin hem kısa hem uzun konuşmayı bildiğini (becerikli
 bir insansın çünkü) söylüyorlar. Sen de itiraf ediyor-
 sun bunu; bense tersine hiç bir şey anlamıyorum uzun
 c konuşmalardan, bu kusuruma üzülmekten başka şey
 gelmiyor elimden. Konuşmanın devam etmesi için, her
 iki şekilde konuşmakta da usta olan sen, güçsüzlüğü-
 mün düzeyine inerek konuşmalıydın; ama bunu iste-
 mediğine göre (zaten uzun sözlerini dinlememe izin
 vermeyecek bir işim de var, bir yere gitmem gerek),
 seni dinlemekten çok zevk alacağım halde gitmek zo-
 rundayım.»

Sözümü bitirirken kalkmaya davrandım. Ama Kal-
 d lias sağ eliyle elimi yakalayıp, sol eliyle eteğime sarı-
 larak, «Seni bırakmayacağız, Sokrates; çünkü benim
 için dünyada seninle Protagoras arasındaki bir tartış-
 mayı dinlemek kadar zevkli hiç bir şey olamaz; hadi,
 bu zevki esirgeme bizden,» dedi. Ayakta, çıkmaya ha-
 zır bir halde cevap verdim: «Ey Hipponikos'un oğlu,
 senin bilgelik aşkına eskiden beri hayrandım; şimdi
 e de çok beğendim seni, kutlarım. Bu yüzden, elimde
 olan bir şey isteseydin, esirgemezdim. Ama bu, genç
 koşucu Himera'lı Krison'a ayak uydurmamı, ya da bir

uzun mesafe koşucusu ya da bir günde uzun mesafeleri aşan bir ha'berciyle yarışmamı istemek gibi bir şey. Böyle bir isteğe, 'Bu koşuculara ayak uydurmayı senin kadar ben de isterdim ama imkânsız bu; ikimizi mutlak aynı yarışta görmek istiyorsan, Krison'a yalvar da güçsüzlüğümün düzeyine insin. Ben hızlı koşamıyorum çünkü, o ise yavaş koşabilir,' diye cevap verirdim. Protagoras ile konuşmamızı dinlemek istediğine göre de, başlangıçta yaptığı gibi kısa kelimelerle yalnız sorularına cevap vermesi için yalvar ona; böyle yapmazsa ne biçim bir konuşma olur bu? Kanımca bir toplulukta karşılıklı konuşmak ile halka söylev çekmek, iki farklı şeydir.» Kallias, «Evet ama Sokrates bir düşün bak: Protagoras, sen nasıl istediğin tarzda konuşuyorsan, kendine de dilediği tarzda konuşma izni verilmesini isterken haklı görünüyor,» dedi.'

Burada Alkibiades söze karışarak şunları söyledi: «Doğru davranmıyorsun Kallias, çünkü Sokrates uzun söylevler veremediğini, bu noktada Protagoras'ın üstünlüğünü kabul ettiğini söylüyor. Ama iş bir tartışmayı yürütmeye, sorular sorup cevaplar almaya geldi mi, herhangi bir kimseden aşağı olmasına şaşarım doğrusu. Protagoras da tartışmada Sokrates'ten aşağı olduğunu kabul ederse, Sokrates'in diyeceği kalmaz. Ama üstünlük iddiasına kalkışıyorsa her soruya uzun söylevlerle cevap vermeyi bırakıp, sorular, cevaplarla tartışmayı kabul etsin; kanıtlardan sıyrılmayı, cevap vermekten kaçınmayı bıraksın, dinleyenlerin çoğuna söz konusunun ne olduğunu unutturacak kadar uzatmasın sözlerini. Çünkü kendisi şaka olsun diye hafızasının olmadığını ileri sürüyor ama ben, Sokrates'in hiç bir şeyi unutmuyacağına eminim. Herkesin düşüncesini söylemesi gerektiğine göre, bence Sokrates'in isteği daha yerinde.»

Alkibiades'ten sonra, yanılmıyorsam, Kritias söze karıştı: «Prodikos ve Hippias,» dedi, «sanırım Kallias, Protagoras'ın tarafını tutuyor, Alkibiades ise aklına ne taktıysa onun haklı çıkmasını ister hep. Ama biz, ne Sokrates'in tarafını tutacağız ne de Protagoras'ın; tarafsız olarak, konuşmayı yarım bırakmamalarını rica

336

b

c

d

e

337

edelim ikisinden de.»

- b** Kritias'ın bu sözlerinden sonra Prodikos aldı sözü: «Bence haklısın Kritias; bu çeşit konuşmalarda bulunanlar iki konuşmacıyı da taraf tutmadan dinlemelidir, ama eşitlikle değil. Her ikisini de tarafsız bir kulakla dinlemeli, ama aralarında değer terazisini dengele tutmayıp, daha usta olanın kefesini ağırlaştırmalı, bilgisiz olanını hafifletmelidir. Protagoras, Sokrates! Hatırımızı kırmayıp tartışmanızı ben de rica ediyorum; tartışın ama çekişmeyin. İyi niyetli dostlar tartışır, düşmanlar ile hasımlarsa çekişir. Sözümlü tutarsanız, bize en güzel tartışmanın nasıl olduğunu gösterecek ve konuşan sizler, dinleyen bizlerin övgümüzü demiyorum ama, takdirimizi kazanacaksınız. Çünkü takdir dinleyicilerin ruhundan gelir, içtendir; övgü ise çoğunlukla asıl fikrini gizleyip, yalan söyleyenlerin dudaklarından çıkar. Sizi dinleyen bizler de zevk değil sevinç duyacağız; çünkü sevinç, öğrenen, bilgeliğe erişen aklın doyurulması; zevk ise, yemekle ya da buna benzer hoş bir duyumla bedeninin doyurulmasıdır.» Toplantıdakilerin çoğu Prodikos'un bu söylevini alkışladı.

- d** Prodikos'tan sonra bilgin Hippias şunları söyledi: «Burada bulunan hepinizi akraba, müttefik, yurttaş sayıyorum. Yasa bakımından değil ama, doğa bakımından: benzer, doğal olarak benzerin akrabasıdır çünkü, ama insanların tiranı olan yasa, doğayı bile zorlar sık sık. Bu yüzden, eşyanın özünü bilen, Yunanlıların en bilgilileri olan, bu sıfatla ve Yunanistan'da bilgeliğin merkezi olan bu şehirde, bu şehrin en ünlü en zengin evinde toplanan bizlerin, ünümüze yakışmayacak sözler etmemiz, en bayağı insanlar gibi birbirimizle çekişmemiz utanç verici bir şey olur. Protagoras, Sokrates! Bunun için anlaşmanızı, yargıç olarak bize güvenip orta bir yol tutmanızı rica ediyor, öğütliyorum. Sen Sokrates, Protagoras'ın hoşuna gitmiyorsa, **338** kısa sorulu cevaplı konuşmanın kesin şekline çok bağlanma; bize daha güzel, daha görkemli gelmeleri için sözlerinin dizginlerini gevşet. Sen de Protagoras, güzel konuşma denizinde, kendini pupayelken elverişli

rüzgâra kaptırıp, karadan görülmeyecek kadar açılma. İkiniz de orta yolu tutun. Bana inanıyorsanız böyle yapar; her ikinizin sözlerinde de gerekli ölçüyü gözetecek bir yargıç, bir başkan, seçersiniz.»

b

Herkes beğendi bu teklifi ve onayladı. Kalilas beni göndermeyeceğini söyledi, bir başkan seçmem istendi. Sözlerimize bir hakem seçmenin gereksiz bir şey olacağını söyledim: «Gerçekten de, bizden değersiz biri seçilirse, değersiz değerlileri yönetmesi yakışıksız olur; bize eşit biri seçilirse gene uygun olmaz: çünkü bize eşit biri bizim gibi davranacak, seçim gereksiz olacaktır. 'Ama kendinizden daha değerli birini seçin,' diyeceksiniz. Doğrusu Protagoras'tan daha değerli birini bulamazsınız bence. Ondan daha değerli olmayan birini seçerek onu Protagoras'tan üstün sayarsanız da, değersiz bir insanmış gibi başına bir denetleyici koymakla Protagoras'a hakaret etmiş olursunuz. Bana gelince, ben böyle şeye aldırmam. Ama dileğinizi yerine getirmek için, konuşmamızın devam etmesi ve toplantımızın dağılmaması için şöyle yapabilirim: Protagoras cevap vermek istemiyorsa soruları o sorsun; ben cevap verir, aynı zamanda da bence soru sorulduğu zaman nasıl cevap vermek gerektiğini göstermeye çalışırım ona. Dilediği bütün sorulara cevap verdikten sonra, benim yaptığım gibi sorulara cevap verme sırası ona gelir. O zaman, yalnız soruya cevap vermeyi istemezse, demin konuşmamızın kesilmemesi için bana nasıl rica ettinizse, bu defa birlikte ona rica ederiz. Bu iş için başkan seçmek gereksiz, hep birden başkanlık edersiniz.» Herkes uygun buldu böyle davranmayı. Protagoras'ın pek hoşuna gitmemişti ama, önce sorular sormaya, yeterince sorduktan sonra da benim soracaklarıma kısa cevaplar vermeye razı olmak zorunda kaldı. Şöyle başladı:

c

d

e

— Sokrates, bence eğitimin başlıca konusu şiir bilgisidir, yani şairlerin eserlerinde iyi ile kötüyü ayırt edebilmek, bunları çözümleyip yol açtıkları soruları cevaplandırabilmek yeteneğidir. Şimdi sana bizi deminki tartışmamızın konusundan yani erdem konusundan uzaklaştırmayacak, yalnız şiir alanına götürecektik

339

f/15

farkı bu olacak) bir soru soracağım. Simonides bir şiirinde Tesalyalı Kreon'un oğlu Skopas'a şöyle der:

- b** «Eli, ayağı, kafası kusursuz, lekesiz ve gerçekten iyi bir adam haline gelmenin güç bir şey olduğunu itiraf ederim.»

Bu şiiri biliyor musun, yoksa hepsini okuyayım mı?

— Gereği yok bilirim, hem de iyice incelemişimdir, dedim.

— Daha iyi, dedi. Peki nasıl buluyorsun? Güzel ve doğru mu, yoksa değil mi?

— Çok güzel ve çok doğru, dedim.

— Ama şairin söyledikleri çelişirse de güzel bulur musun?

— Hayır.

— Hele daha iyi incele bakayım, dedi.

- c** — Dostum, yeterince incelemiştim.

— Öyleyse aynı şiirde şöyle dediğini de biliyordur:

«İyi insan olmak güçtür diyen Pitlakos'un sözünü de bir bilgenin ağzından çıktığı halde, doğru bulmuyorum.»

— Bu mısraları da, demin söylediğim mısraları da aynı insanın söylediğini biliyor musun?

— Biliyorum, dedim.

— Peki bu iki parça birbirini tutuyor mu sence?

— Sanırım tutuyor, dedim. Bu cevabı verirken, haklı olanın o olmasından da korkuyordum biraz. Ya sen ne dersin, sence tutmuyor mu?

- d** — Aynı anda iki şeyin doğru olduğunu söyleyen bir insanı nasıl tutarlı konuşuyor sayabilirim? Önce, gerçekten iyi bir insan haline gelmenin güç olduğu ilkesini kendi koyuyor; sonra, aynı şiirde birkaç mısra sonra bunu unutup kendisiyle aynı şeyi, erdemli olmanın güç olduğunu söyleyen Pittakos'u tıpkı kendisi gibi konuştuğu halde beğenmiyor, kınıyor. Oysa kendisiyle aynı şekilde konuşan birini kınamakla, kendini kınadığı veya ilk parçada ya da ikinci parçada yanlışlığı besbelli.

- e** Bu söylevi dinleyenlerin çoğu gürültüyle alkışladı.

Ben de önce usta bir boksörden yumruk yemiş gibi sersemledim, bu sözlerden ve alkış gürültüsünden başım dönmeğe başladı. Sonra, doğrusunu söyleyeyim, şairin düşüncesini incelemek için vakit kazanmaya çalıştım; bu yüzden Prodikos'a dönüp şöyle dedim: «Prodikos, Simonides senin yurttaşındır; yardımına koşman doğru olur sanırım. Homeros'da, Akhilleus'un sıkıştırdığı Skamandros'un Simoeis'i,

340

'Sevgili kardeşim, bu güçlü savaşçıyı durdurmak için birlik olalım,' diyerek yardıma çağırması gibi, ben de senden yardım istemeliyim. Protagoras'ın Simonides'imizi devirmemesi için yardıma çağırıyorum seni. Devrilmemesi için senin bilimin; sana demin bir sürü güzel şey söyleten, istek ile arzu arasındaki küçük farkı ayırttıran bilimin gerekli. Gene yararlan ondan ve Simonides'in çelişkiye düşmediğini sanan benimle aynı fikirde olup olmadığını söyle. Ama önce kendi fikrini bildir bize, Prodikos: sence belli bir hale gelmek ile olmak aynı şeyler midir, farklı şeyler mi?»

b

Prodikos,

— Zeus hakkı için, farklı şeylerdir, diye cevap verdi.

— Simonides de, ilk parçada, «gerçekten iyi bir insan haline gelmenin güç» olduğunu söylerken, kendi fikrini açıklıyor, değil mi?

c

— Evet.

— Pittakos'u kınamasıysa, Protagoras'ın sandığı gibi, tekrarlanan kendi sözlerinden değil, farklı bir sözden; çünkü Pittakos, Simonides gibi erdemli hale gelmenin değil, erdemli olmanın güç olduğunu söyler. Protagoras, bak. Prodikos, «haline gelmek» ile «olma»nın aynı şey olmadıklarını söylüyor. Eh, «haline gelmek» ile «olmak» iki ayrı şeyse, Simonides de çelişkiye düşmemiştir. Belki Prodikos ve daha birçok kimse Hesiodos'la birlikte iyi bir insan haline gelmenin güç olduğunu söyleyeceklerdir, çünkü «tanrılar erdemin önüne alın terini koymuşlardır; ama erdeme ulaşmak güçse de, bir defa doruğuna varıldı mı, elde tutulması kolaylaşır.»

d

Prodikos bu sözleri beğendi, ama Protagoras,

«Sokrates yorumunla, metnin kusurunu gidereyim derken, büsbütün artırıyorsun,» dedi.

e — O halde sence kötü bir iş yapıyorum ben, Protagoras; gülünç bir hekimim: hastalığı iyileştireyim derken azdırıyorum, dedim.

— Evet, öyle, dedi.

— Nasıl olur?

— Şair senin yaptığın gibi erdemi elde tutmanın kolay bir şey olduğunu söyleseydi, pek bilgili biri sayılmazdı; erdemi elde tutmanın en güç şey olduğunu herkes bilir.

341 — Zeus hakkı için, Prodikos'un tartışmamızı dinlemesi büyük talih! diye haykırdım; çünkü Prodikos'un Simonidese, hatta daha da eskilere dayanan bilimi, tanrısal, eski bir bilim bence. Ama bunca şey bilen senin bu bilimden habersiz olduğun anlaşıyor; bense Prodikos'un öğrencisi olduğumdan iyice bilirim. Bu yüzden sanırım, burada Simonides'in güç kelimesini belki de senin anladığından başka anlamda kullandığını düşünmüyorsun. Bu duruma korkunç kelimesinde düşerim ben; bu yüzden seni ya da bir başkasını övmek için: «Protagoras 'bir bilgin ve korkunç bir insandır,» dediğim zaman Prodikos hep azarlar beni: «İyi şeylere korkunç demeye' utanmıyor musun?» der. Çünkü onca korkunç kelimesi yalnız kötü şeyleri belirtir. Gerçekten de korkunç zenginlik, korkunç barış, korkunç sağlık denmez hiç bir zaman, ama korkunç hastalık, korkunç savaş, korkunç yoksulluk denir; dolayısıyla korkunç olan şey kötüdür. Bunun gibi, güç kelimesi de, Keoslular ve Simonides için kötü bir anlama ya da senin bilmediğin başka bir anlama gelebilir. Prodikos'a soralım bunu. Simonides'in dilini açıklamak için ona baş vurmak gerekir. c Söyle bize Prodikos, Simonides güç kelimesiyle ne demek istiyordu?

— Kötü, dedi.

— Prodikos! Simonides Pittakos'u demek bu yüzden yani erdemli olmak güçtür dediği için kınıyor, erdemli olmak kötüdür diye anladığı için.

Prodikos,

— Simonides'in burada, Pittakos'un terimlerin gerçek anlamlarını bilmediğini (Pittakos Midillili olduğundan barbar bir lehçe konuşmaya alışkındı çünkü) göstermekten, onu bu yüzden kınamaktan başka şey istediğini düşünebilir misin Sokrates? dedi.

— Prodikos'un söylediklerini duyuyor musun, Protagoras? Bunlara karşı söyleyecek bir şeyin var mı?

Protagoras,

— Gerçeğe çok uzaksın Prodikos, diye cevap verdi. Ben, Simonides'in güç kelimesini hepimizin kullandığı anlamda kullandığına; kötü olan şeyi değil, yapılması kolay olmayan, zahmetli şeyi belirttiğine eminim.

— Ben de aynı fikirdeyim Protagoras, dedim; Simonides bunu demek istemiştir. Prodikos da böyle olduğunu çok iyi bilir, ama şaka ediyor, fikrini savunup savunamayacağını görmek için seni sınamak istiyordu. Zaten hemen sonraki cümlede Simonides'in güç kelimesini kötü anlamında kullanmadığının çürütülmez bir kanıtı var. Şöyle diyor:

«Yalnız bir tanrı yararlanabilir bu imtiyazdan».

Simonides'in erdemli olmanın kötü olduğunu savunup sonra hemen arkasından yalnız bir tanrının erdemli olabileceğini, bu imtiyazın yalnız tanrılara verildiğini söylemesi mümkün mü? Öyle olsa, Prodikos Simonides'i, Keos'luluğa lâyık olmayan bir ahlâksız gibi göstermiş olurdu. Peki ama, Simonides'in bu şiiri yazmaktaki amacı neydi acaba? Sen şairleri yorumlamak diye adlandırdığın şeyde bilgimi denemek istersen, fikrimi söyleyeyim; yok, sen söylemek istersen, sana bırakırım sözü.

Protagoras, teklifime «Nasıl istersen öyle yapalım Sokrates,» diye cevap verdi. Prodikos, Hippias ve öbürleri de «Sen söyle sen söyle!» diye tutturdular.

— Peki, bu şiir üstüne ne düşündüğümü anlatmaya çalışayım, dedim. Girit ve Lakedaimon, Yunanistan'da felsefenin en eski, en gelişmiş olduğu bölgelerdir ve dünyanın hiç bir yerinde bu bölgelerdeki kadar çok sofist bulunmaz. Ama bu halklar bunu

d

e

342

b

- saklayarak, Protagoras'ın sözünü ettiği sofistler gibi, cahil göstermek isterler kendilerini. Bilgelikte bütün Yunanlılardan üstün olduklarını belli etmemek için ve gerçek üstünlüklerinin bilgelikte olduğu öğrenilirse, herkesin bilgelik yolunda uğraşmaya başlayacağına inandıklarından, yalnız savaş sanatında ve cesarette üstün görünmek isterler. Oysa yeteneklerini böyle
- c gizleyerek, çeşitli devletlerdeki Lakedaimon'luluk taslayanları yanlış yola sürüklemiş; Lakedaimon'luların Yunanlılardan üstünlüğünün nedenini bunlar sanarak kulaklarını harap etmelerine (7), ellerine deri kayışlar sarmalarına, beden eğitimine merak sarıp, kısıcık giysiler giymelerine yol açmışlardır. Ama Lakedaimon'lular gizli görüşmelerden bıkip da sofistleriyle serbestçe konuşmak istedikleri zaman, taklitçileri dahil bütün yabancıları kovar, sofistleriyle yabancıların haberi olmadan konuşurlar; ayrıca yurtlarında öğrendiklerini unutmalarından korktukları için, gençlerin
- d yurt dışına çıkıp başka devletlere gitmelerine izin vermezler. Bu konuda Giritliler de böyle davranır. Bu iki devlette yalnız erkekler değil, kadınlar da eğitim görmüş olmakla övünürler.

- Doğru söylediğimi, Lakedaimon'luların felsefî konuşmalara çok alışkın olduklarını şöyle anlayabilirsiniz: Lakedaimon'luların en bayağılarından biriyle konuşun; bütün konuşma boyunca anlamsız gibi gelecektir size. Ama ilk fırsatta usta elle atılan bir ok gibi öyle kısa, keskin, anlamlı bir söz atar ki ortaya, karşısındaki bir çocuk gibi görünür onun yanında. Böyle özlü sözler bulma yeteneğine ancak çok iyi eğitim görmüş insanlarda rastlanabileceği için günümüzde, eskiden bazı kimselerin de fark ettiği gibi, Lake-
- e daimon eğitiminin, beden eğitimi anlayışından çok felsefe anlayışına dayandığı belli olmuştur.
- 343

Bunu anlayanlar arasında Miletos'lu Thales, Mytilene'li Pittakos, Priene'li Bias, bizim Solon, Lindos'lu Kleobulos, Khene'li Myson ve bu bilgelerin ye-

(7) Yumruk güreşi yapanların kulakları dövüş yüzünden zedeleniyordu.

dincisi sayılan Lakedaimon'lu Khilon sayılabilir. Bunların hepsi Lakedaimon eğitiminin hayranı, taraftarı, müridiydiler; bilgeliklerinin Lakedaimon'lularinkine benzediği, her birinin kısa, anılmaya değer özdeyişlerinden kolayca anlaşılır. Bu bilgiler, bilgeliklerinin ilk ürünlerini Apollon'a sunmak için toplandıkları zaman, Dephoi tapınağının üstüne dillerden düşmeyen şu özdeyişleri kazdırmışlardı: «Kendini bil» ve «Aşırılıktan kaçın.»

Peki, bütün bunları neden mi söylüyorum? Size eski bilgelerin tarzının başlıca özelliğinin Lakedaimon'lulara has bir kısalık ve özlülük olduğunu göstermek için. Özellikle Pittakos'un şu sözü dilden dile dolaşır, bilgilerce övülür:

«İyi adam olmak güçtür». Bir bilge sayılmak şerefine ulaşmak isteyen Simonides, bu özdeyişi ünlü bir pehlivani yere serer gibi yıkarsa, çağının insanları arasında isim yapacağını biliyordu. İşte Simonides bu özdeyişi, söylediğim amacı güderek yıkmak istediği için yazmıştır bütün o şiiri; hiç değilse ben öyle olduğunu sanıyorum.

Şimdi hep birlikte inceleyip haklı olup olmadığını görelim. Önce Simonides erdemli hale gelmenin güç olduğunu söylemek isteseydi (eğer Simonides'in Pittakos'la çekiştiği farz edilmezse), cümlesine o «itiraf ederim» sözünü eklemesi mantıksız görünürdü. Bu «itiraf ederim» kesinlikle gereksiz bir ekleme çünkü. Pittakos «erdemli bir insan olmak güçtür» deyince ona, «Hayır, ama itiraf ederim ki gerçekten erdemli bir insan haline gelmek güçtür,» diye cevap verirken; gerçekten erdemli demek istemiyor. Burada «gerçekten» sözü, sanki erdemli insanların bir kısmı gerçekten erdemliymiş de öbürleri gerçekten erdemli değilmiş demek istemiş gibi erdemli sözüne bağlanmıyor. Çünkü böyle bir şeyi ileri sürmek saçma olurdu ve Simonides'e yakışmazdı. Burada, «gerçekten» kelimesinin cümlede devrik olarak kullanıldığını, Pittakos ile Simonides'in karşılıklı konuştuklarını, söze önce Pittakos'un başlayarak «Dostlarım, erdemli olmak güçtür,» dediğini, Simonides'in ise «Yanıyorsun

b

c

d

e

- 344** Pittakos, eli, ayağı, kafası kusursuz ve lekesiz bir adam olmak değil ama o hale gelmek, itiraf ederim, gerçekten güçtür,» diye cevap verdiğini kabul etmek gerekir. Bu şekilde, cümleye «itiraf ederim»i sıkıştırmasının mantıklı, «gerçekten» sözünün asıl yerinin de sonda olduğu görülür. Sonraki bütün mısralar da bu iki kelimeye verilen değeri gösterir. Şiirde birbirini tutan daha pek çok ayrıntı vardır; zariflikle kesinliği eksiksiz bir şekilde birleştirir çünkü. Ama bu küçük parçaları incelemek çok vakit ister. Bu yüzden şiirin genel özelliğini ve amacını açıklayıp başından sonuna kadar temel hedefinin Pittakos'un sözünü çürütmek olduğunu göstermekle yetineceğim.

- b** Gerçekten birkaç mısra sonra ne der Simonides? Nesre çevirirsek şunu: «İtiraf ederim ki iyi insan haline gelmek gerçekten güçtür; gene de bir süre için bu hale gelmek mümkündür; ama bu hale gelince hep böyle kalmak yani Pittakos, senin dediğin gibi iyi bir insan olmak imkânsızdır ve insan gücünün üstündedir; yalnız tanrıya vergi bir imtiyazdır. Ama altından kalkılmaz bir felâketle yere serilirse, insan için kötü hale gelmemek mümkün değildir».

- c** Peki, sözgelişi bir geminin idaresinde, altından kalkılmaz bir felâketle yere serilen kimdir? Bilgisiz olan değil elbet; bilgisiz olan hep yere serilir çünkü. Aynı şekilde, yatan bir adamın yere serilemeyeceği ama ayakta duran bir adamın yere serilip yatırılabilceği gibi; altından kalkılamaz bir felâket de, elinde imkânlar olan bir adamı yere serebilir ama elinde imkânlar olmayanı seremez. Bu yüzden şiddetli bir fırtına kaptanı, kötü mevsimin bastırması çiftçiye, buna benzer bir aksilik de hekimi çaresiz bırakabilir. İyi bir insanın kötü olması, bir başka şairin de «İyi insan bazan kötüdür, bazan iyi» dediği gibi gerçekten mümkündür. Ama kötü insanın kötü haline gelmesi **d** imkânsızdır, o ister istemez hep kötüdür. Böylece, çalışkan, bilge ve iyi bir insanın, altından kalkılmaz bir felâketle yere serilince kötü olmaması mümkün değildir. Pittakos, sen erdemli olmanın güç olduğunu savunuyorsun; gerçekte erdemli hale gelmek güç ama **e**

mümkün; olmak ise, imkânsızdır;

«Çünkü her insan iyi yapınca iyi, kötü yaptığı zaman kötüdür.»

Peki yazıda iyi yapmak nedir, insanı yazmada iyi kılan şey nedir? Harfleri öğrenmesi elbette. Ya iyi bir hekim olmak için, iyi hekimlik yapmak için ne gerek? Hastaları tedavi etmeyi öğrenmek tabii; hastaları iyi tedavi edemeyen hekim kötü hekimdir. Peki, kim kötü hekim haline gelebilir? Bunun ilk şartı önce hekim, sonra iyi hekim olmaktır; ancak o zaman kötü hekim haline gelinebilir. Ama hekimlikten anlamayan bizler, hasta tedavisinde başarısız olmakla hekim haline gelemeyiz. Dülgerlik ve öbür mesleklerde de böyledir bu. Oysa, başarısız olmakla hekim haline gelemeyen biri, kötü hekim haline de gelemez tabii. Bunun gibi, iyi insan; yaşlılık, çok çalışma, hastalık, ya da başka bir neden yüzünden kötü hale gelebilir. Çünkü başarısızlığın tek sebebi, bilginin elden gitmesidir. Ama kötü insan, kötü haline gelemeyiz, çünkü hep kötüdür; kötü hale gelebilmesi için daha önce iyi olması gerekir. İşte şiirin bu kısmı da devamlı bir şekilde iyi insan olmanın imkânsız olduğunu, ama aynı insanın iyi hale gelmesinin de, kötü hale gelmesinin de mümkün olduğunu ve iyi halde en uzun zaman kalanların en erdemliler olduğunu, tanrıların da onları sevdiğini kanıtlamaya çalışıyor.

Yani bütün bunlar hep Pittakos'a karşı yazılmıştır, şiirin devamı daha iyi gösterir bunu. Şöyle der çünkü :

«İşte bu yüzden bulunması imkânsız bir şeyi aramayacak; bana verilen hayat parçasını koca dünyanın meyvelerini toplayan bizler arasında, kesinlikle kusursuz bir adam aramak gibi gerçekleştirilmesi imkânsız bir umut peşinde, boş yere harcamayacağım. Ama böyle birini bulursam, gelir söylerim size.»

Pittakos'un sözlerine, bütün şiir boyunca hep bu şiddetle hücum edilir:

«Seve seve kötülük yapmayan her insanı onaylar, severim; ama ihtiyaçla mücadele, tanrılar için bile imkânsızdır.»

Bu mısraların hedefi de aynıdır; çünkü Simoni-

345

b

c

d

des, sanki bir insanın seve seve kötülük etmesi mümkünmüş gibi, seve seve kötülük etmeyen bir insanı övdüğünü söyleyecek kadar bilgisiz değildir.

- e** Ben, filozoflar arasında ,bir insanın seve seve günah işleyeceğini, seve seve utanç verici kötü hareketlerde bulunacağını düşünebilecek tek kimse olmadığına hemen hemen eminim. Tersine, hepsi utanç verici, kötü hareketlerde bulunanların bunları istemeye istemeye yaptıklarına emindir; Simonides de seve seve kötülük yapmayan insanı övdüğünü söylemeyip, «seve seve» sözünü kendine bağlıyor; çünkü iyi bir insanın sık sık başkalarına dostluk göstermek, onları övmek zorunda kaldığını düşünüyordu. Sözgelisi, insan bazen anasının, babasının, vatanının; yakını olan başkalarının kötülüğüne uğrar. Böyle bir durumda
- 346** kötüler; annelerinin, babalarının, vatanlarının bu kötülüğünü bir çeşit sevinçle karşılayarak ihmallerinden dolayı karşılaşacakları suçlama ve hareketlerden kurtulabilmek için bu kötülükleri herkese yayar, şikâyet ederler. Böylece sonunda şikâyet konusunu abartmaya, zorlamayla doğan düşmanlıklarını seve seve büyük bir kin haline getirmeye vardırırlar işi. İyi insanlar, tersine, yakınlarının kusurlarını örtmeye çalışır, onlar hakkında iyi şeyler söylemeye zorlarlar kendilerini. Akrabalarının ya da vatanlarının haksızlıkları, içlerinde biraz öfke uyandırır bile, kendi kendilerini yatıştırır, kendilerini onları sevmeye ve haklarında iyi şeyler söylemeye zorlayarak barışırlar onlarla.

- c** Simonides kuşkusuz birçok defa, kendisinin de bir tiranı ya da buna benzer birini isteye isteye değil de zorla övdüğünü fark etmiştir. Şöyle diyor Pittakos'a:

Seni eleştirmem, kavga çıkarmayı sevdiğimden değil, Pittakos!

«Bir insanın kötü ve çok korkak olmaması, devletlerin koruyucusu olan doğruluğu bilmesi ve akli başında olması yeterlidir benim için. Böyle bir adamı ayıplamam, ayıplamayı sevmem çünkü. Ahmakların soyu sayılamayacak kadar kalabalıktır gerçekten;» hem de ayıplamaktan hoşlananları bıktıracak kadar kala-

balıktır.

«Ayıbın lekesini taşımayan her hareket iyi sayılmalıdır.» Bunları söylerken, siyahın karışmadığı her şey beyazdır demek istemiyor; pek çok kişi gülünç bulurdu bunu. Söylemek istediği şey, eleştirmesini sona erdirmek için, tam orta yolu seçtiğidir. «Koca dünyanın meyvelerini toplayan 'bizler arasında kesinlikle kusursuz bir insan aramıyorum; ama bulursam, gelir size söylerim,» diyor. Bu yüzden, kusursuz olarak hiç kimseyi övmeyeceğim, ama hiç bir kötülük yapmayan orta insanla yetinir, böyle olan her insanı sever ve överim (burada Pittakos'la konuştuğu için Mytilene lehçesini kullanıyor), seve seve («seve seve»yi, peşinden gelen kelimelerden, konuşmada bir duraklama yaparak ayırmak gerek) kötülük yapmayan her insanı sever, överim; oysa bazı insanları istemeye istemeye sever, överim; bu yüzden, Pittakos, sen de yarı yarıya doğru bir şey söyleseydin, seni de azarlamazdım. Ama tersine ana meseleler üstüne çok yanlış şeyler söylüyor ve doğru söylediğini sanıyorsun. Bu yüzden azarlıyorum seni, diyor.

Prodikos, Protagoras! İşte bu şiiri yazarken Simonides'in hedefi buydu bence.

Bunun üzerine Hippias, «Sokrates bence de senin şairi yorumlayışın çok güzel; ama ben de iyi bir açıklama yapabilirim, isterseniz anlatayım,» dedi.

Alkibiades de «Tabii isteriz Hippias, ama bir başka defa,» dedi. «Şimdi Protagoras'la Sokrates'in aralarındaki anlaşmaya uymaları ve Protagoras'ın isterse Sokrates'e sorular sorması; yok, cevap vermeyi tercih ederse, soruları Sokrates'in sorması doğru olur.»

— Ben kararı Protagoras'a bırakıyorum dedim. Dilediği gibi davransın. Ama bana kalırsa Protagoras, şiirleri, mısraları bir yana bırakıp sana başlangıçta sorular sorduğum konuyu ele almalıyız tekrar. Bu konuyu seninle birliktedeşerek iyi bir sonuca bağlamak isterim. Bence şiir üstüne bu konuşmalar, bayağı ve bilgisiz insanların ziyafetlerine pek benziyor. Bilgisizliklerinden ötürü, sesleri, sözleriyle ziyafeti kendileri renklendiremediklerinden, flavta çalgıcılarının fiyatı-

d

e

347

b

c

d

nı artırır; bu yabancı sesi, flavtaların sesini, pek pahalı öder ve flavtaların sesiyle konuşurlar birbirleriyle. Oysa seçkin, iyi yetişmiş insanların ziyafetlerinde ne flavta çalgıcısına rastlanır, ne dansöze, ne de lavta çalanlara. Bu hafiflikler, bu saçmalıklar olmaksızın, konuklar, birbirleriyle konuşacak kadar bilgili olduklarından, şarabı kaçırdıkları zaman bile kendi öz sesleriyle sırayla konuşup, birbirlerini dinlerler. Aynı şekilde, bu gibi insanları (aramızdan bazıları öyle olmakla övünüyor) bir araya getiren toplantılarda da ne yabancı seslere gerek vardır ne de söylemek istediklerini kendilerine sorup anlayamadığımız, sözlerine konuşmacıların başka başka anlamlar verdikleri, ama tartışılan sorunun içinden çıkmayı başaramadıkları şairlere. Değerli insanlar bu çeşit konuşmalardan kaçınır, birbirleriyle konuşurken kendi sözlerini söyler, birbirlerinin bilgeliklerini karşılıklı olarak kendi söylevlerinde ölçerler. İşte bence, sen ve ben bu insanları örnek almalıyız. Şairleri bir yana bırakıp, kendi imkânlarımızla konuşarak gerçeği ve kendi gücümüzü bulmaya çalışalım. Soru sormaya devam etmek istiyorsan, cevap vermeye hazırım; istemiyorsan, yarım bıraktığımız tartışmayı sonuca ulaştırmak için bırak, ben sorayım.»

Bu ve bunun gibi sözlere rağmen, Protagoras bir şey söylemiyordu. O zaman Alkibiades, Kallias'a dönerek şöyle dedi: «Kallias, Protagoras cevap verip vermeyeceğini söylememekle doğru bir iş mi yapıyor sence? Bence hayır. Ya konuşsun, ya da konuşmayacağını itiraf etsin ki, onun hakkında ne düşüneceğimizi bilelim; sonra Sokrates bir başkasıyla ya da dileyen başka iki kişi birbiriyle tartışır.»

Bunun üzerine, sanırım Alkibiades'in sözleriyle, Kallias'm ve hemen herkesin yalvarmasından sıkılan Protagoras, istemeye istemeye tartışmaya devama karar verip soruları benim sormamı, cevap vereceğini bildirdi.

O zaman şöyle dedim: «Protagoras seninle tartışırken, şu anda aklıma takılan soruları çözmekten başka bir hedefim olduğunu sanma; Homeros'un şu

sözünde çok haklı olduğuna inanırım:

‘İki kişi birlikte giderken, biri daha önce fark eder...’ ⁽⁸⁾ çünkü biz insanlar bir araya geldik mi, hepimiz, her fırsatta hareket etmek, konuşmak, düşünmek için daha çok güç buluruz; ‘birisi bir düşünce buldu mu’, bir düşünceyi açacak, doğru olduğunu söyleyecek birini bulana kadar koşturur durur. Ben de herkesten çok seninle konuşmaktan bu yüzden hoşlanıyorum; değerli insanların inceleyeceği bütün sorunları, özellikle erdem sorununu çözmekte senin eşsiz olduğuna inanıyorum çünkü. Hem senden başka kime danışabilirdim ki? Kendileri erdemli oldukları halde başkalarını erdemli kılamayan kimseler gibi, yalnız iyi bir insan olduğunu söylemekle kalmıyorsun sen; hem kendin erdemlisin, hem başkalarını da erdemli kılabilirsin ve kendine öyle güvenin var ki, mesleklerini saklayan öbürlerinin tersine, ne olduğunu bütün Yunanistan’a açıkça bildirdin, sofist adını aldın. Eğitim ve erdem öğretmeni olduğunu söyleyip derslerine karşılık ilk defa ücret alıyorsun. Nasıl olur da bu sorunları incelemeye çağırmayız, sorular sormaz, konuşmayız seninle? İmkânsız bu.

«Bu yüzden, incelediğimiz konuda demin sana sorduğum şeyleri en baştan alarak bazılarını bana hatırlatmanı, bazılarını da benimle birlikte incelemeni istiyorum. Yanılmıyorsam, şöyleydi incelediğimiz sorun: bilim, ölçülülük, cesaret, doğruluk ve dindarlık tek bir şeye verilen beş ayrı ad mıdır; yoksa bu adların her biri kendine has özellikleri olan, öbürlerinden ayrı ve farklı bir şeyi mi belirtiyor? Sen bunların tek bir şeyin adları olmadığını, bu adların her birinin ayrı bir şeye bağlandığını; ayrıca her birinin erdemin ayrı bir parçası olduğunu, birbirlerine ve parçası oldukları bütüne benzeyen altın parçaları gibi değil de, parçası oldukları bütünden ve birbirlerinden farklı olan, her birinin kendine has özelliği olan yüzün parçaları gibi olduklarını savunuyordun. Hâlâ aynı fikirdeysen, söyle. Fikrini değiştirdiysen, şimdikini açıkla. Şimdi de-

(8) İlyada, X, 224 - 226.

minkinden biraz farklı düşünüyorsan sıkıştırmayacağım seni. Az önceki sözlerini beni sınamak için söylemiş olduğunu sanıyorum çünkü.»

d

— Peki, cevap vereyim Sokrates, dedi. Bunların hepsi erdemin parçalarıdır ve dördü oldukça benzer birbirine ,ama cesaret bütünüyle farklıdır öbür dördünden. Doğru söylediğimi şundan anlayacaksın: çok eğri, çok dinsiz, çok sefih, çok cahil birçok insan vardır ama, gene de çok cesurdurlar.

e

— Dur bakalım, dedim, bu sözlerin incelemeye değer. Cesur insan sözünden ne anlıyorsun? Cüretli insanları mı, yoksa başka bir şey mi?

— Cüretli insanları, çoğunluğun çekindiği işlere atılanları.

— Peki, söyle bakalım, erdemi güzel bir şey mi sayıyor, onu öğretmeyi meslek edindiğine göre güzel bir şey diye mi öğretiyorsun?

— Çok güzel bir şey diye: tersini söylemek için aklımı kaybetmiş olmam gerek.

— Ama bir kısmı güzel, bir kısmı çirkin midir, yoksa bütünüyle güzel midir?

— Bütünüyle, olunabileceği kadar güzel.

350

— Kuyulara kimler cüretle iner, biliyor musun?

— Evet, dalgıçlar.

— Dalmayı bildikleri için mi yoksa başka bir nedenle mi?

— Dalmayı bildikleri için.

— Ya at üstünde cüretle dövüşenler? Biniciliği bilenler midir, bilmeyenler mi?

— Biniciliği bilenlerdir.

— Yuvarlak kalkanı cüretle kullananlar kimlerdir? Hafif piyade mesleğini bilenler mi, bilmeyenler mi?

— Bilenler. Aradığın şey buyşa, geri kalan her şey için de öyle: bilenler bilmeyenlerden daha cüretlidir ve öğrendikten sonra, önceki hallerinden daha cüretli olmuşlardır.

b

— Ama bütün bunları öğrenmedikleri halde gene de bu işlere atılan insanlara rastlamadın mı hiç?

— Rastladım, hem de çok cüretli bir şekilde atı-

hıyorlardı.

— Bu cüretli adamlar da cesur mu?

— O zaman cesaret çirkin bir şey olurdu, böyleleri çılgındır çünkü.

— Nasıl tanımlamıştın sen cesur insanları? Cüretli olduklarını söylememiş miydin?

— Gene söylerim.

— Öyleyse bilgisiz oldukları halde cüretli olan insanlar cesur değil çılgındır. Az önce sözünü ettiklerimiz, en bilgili olanlar da en cüretli, dolayısıyla en cesur olanlardır. O halde bilgi cesaretle aynı şeydir.

Protagoras,

— Sokrates, sorularına cevap verirken söylediklerimi iyi hatırlamıyorsun, dedi. «Cesur insanlar cüretli midir?» diye sordun bana; «Evet,» dedim. Ama, «Cüretli insanlar cesur mudur?» diye sormadın, sorsan, «Hepsi değildir,» diye cevap verecektim çünkü. Benim cesur insanlar cüretlidir, sözümün yanlışlığını da ortaya koyamadın. Sonra, bilenlerin eski hallerinden ve bilgisiz olanlardan daha cüretli olduklarını göstererek, buna dayanarak da cesaretle bilgi aynı şeydir dedin. Bu şekilde, kuvvetle bilginin de aynı şey olduklarını ispatlayabilirdin :Önce, «Kuvvetli insanlar kudretli midir?» diye sorardın, «Evet,» derdim; sonra, «Güleşmeyi bilenler bilmeyenlerden ve öğrenmeden önceki hallerinden daha mı kudretlidir?» derdin, «Evet,» derdim; verdiğim cevaplara dayanarak deminki gibi bir akıl yürütmeye söylediklerimden bilgi ile kuvvetin aynı şey olduğunun anlaşıldığını ileri sürerdin. Oysa ben kuvvetli insanların kudretli olduğunu kabul ettiğim halde, kudretlilerin kuvvetli olduğunu etmedim, etmem de. Çünkü kuvvet ile kudret aynı şey değildir. Kudret bilgiden, öfkeden, çılgınlıktan; kuvvet ise tersine doğadan ve iyi beslenmiş bir bedenden gelir. Az önce de bu şekilde cüretle cesaretin aynı şey olmadıklarını, cesur insanların cüretli, ama cüretli insanların hepsinin cesur olmadıklarını söyledim. Çünkü kudret gibi cüret de insanlara bilgiden, çılgınlıktan ya da öfkeden; ama cesaret doğadan ve iyi beslenmiş bir ruh-tan gelir.

c

d

e

351

b

— Protagoras, insanların bazılarının iyi bazıları-
nın kötü yaşadıklarını kabul eder misin?

— Evet.

— Sence keder ve acı içinde yaşayan bir insan iyi
mi yaşamaktadır?

— Hayır.

— Ama ölünceye kadar hoş bir hayat yaşasaydı,
iyi yaşamış olmaz mıydı sence?

— Evet.

c — Öyleyse hoş bir hayat yaşamak iyi, hoş olma-
yan bir hayat yaşamak kötü bir şeydir.

— Hoşa giden şeyleri iyilikte araması şartıyla.

— Nasıl, Protagoras? Sen de o harcılaem düşün-
ceyi paylaşıp hoş şeylerin bazılarının kötü, hoş olma-
yan şeylerin bazılarının iyi olduğunu mu söylüyor-
sun? Demek istediğim şu: Öbür sonuçlarını bırakın-
ca, hoş şeyler hoş oldukları için iyi, aynı şekilde de
hoş olmayan şeyler hoş olmadıkları için kötü değil
midir?

d — Sokrates, soruna senin sorduğun kadar sade
bir şekilde, hoş şeyler hep iyidir, hoş olmayan şeyler
her zaman kötüdür, diye cevap vermek düşündürü-
yor beni doğrusu. Yalnız burada değil, hayatta bu so-
ruyla karşılaşabileceğim her yerde, hoş şeyler arasın-
da bazıları iyi değildir; aynı şekilde hoş olmayan şey-
ler arasında bazıları kötü değildir, öbürleri kötüdür;
ayrıca üçüncü bir tür, ilgisiz şeyler türü vardır ki,
bunlar ne iyidir ne de kötü diye cevap vermek daha
emin geliyor bana.

— Ama sence hoş şeyler, zevkle birlikte olan ya
da zevk doğuran şeyler değil midir? dedim.

e — Kuşkusuz, dedi.

— O halde, «Hoş şeyler hoş oldukları için iyi de-
ğil midirler?» diye sormam; «Zevk, zevk olduğu için
iyi değil midir?» diye sormak yerine geçmez mi?

— Sokrates, senin her zaman dediğin gibi, soru-
nu inceleyip incelememizin sonucu mantıkla uyuşur-
sa ve hoş ile iyi bize aynı şey gibi görünürse anlaşı-
lım, yoksa tartışmamıza devam edelim.

— Bu araştırmayı sen mi yönetmek istersin, yok-

sa ben mi yöneteceğim?

— Tartışmayı sen açtığın için senin yönetmen doğru olur, dedi.

— Şöyle aydınlatabiliriz konuyu belki: Tatalım ki bir adamın dış yapısına bakıp sağlığı ve beden yetenekleri üstüne bir yargıya varmak gerekiyor; yüzünü ve ellerini gördükten sonra, «Hadi bakalım soyun, göğsünü ve sırtını aç ki daha iyi görebileyim,» denir ona. Araştırmamızda buna benzer bir yöntem izlemek istiyorum. Söylediklerinden iyi ve hoş üstüne düşüncelerini öğrendim, şimdi şunu isteyeceğim senden: Hadi bakalım Protagoras, düşüncenin başka bir köşesini aç bana. Bilim üstüne ne düşünüyorsun? Düşüncelerin bu konuda da halkınkilerle aynı mı yoksa farklı mı? Halkın bilim üstüne düşüncesi aşağı yukarı şöyledir: Halka göre bilim ne kudretlidir ne de yönetme ve komuta etme gücü taşır. Bilimde bu güçlerin bulunduğunu kabul etmek yerine, insanı yönetenin bilim değil başka bir şey; bazen öfke, bazen zevk, bazen acı, ara sıra aşk, çoğunlukla korku olduğuna inanır halk. Bilime, bütün öbür şeylerin peşinde sürüklenen bir köle gözüyle bakar. Sen de aynı fikirde misin, yoksa bilimin insanı yönetebilecek güzel bir şey olduğunu ve bir insan iyiyle kötüyü öğrendi mi, artık hiç bir şeyin onu yenemeyip bilimin buyurduğundan başka bir şey yapmaya zorlayamayacağını, insan için zekânın her şeye yeterli bir güç olduğunu mu düşünüyorsun?

— Bence de bilim senin söylediğin, Sokrates. Bilgeliğin ve bilimin insanlığın en kuvvetli şeyleri olduğunu kabul etmemek, özellikle benim için çok ayıp olur.

— Cevabın güzel ve doğru; ama insanların çoğunun seninle benim gibi düşünmediklerini; insanın çoğunlukla iyi olanı bildiğini, yapmak elinde olduğu halde yapmayıp bambaşka davrandığını ileri sürdüklerini bilirsin. Böyle davranmalarının nedenini kime sordumsa, zevke acıya ya da demin sözünü ettiğim hırs-lardan birine kapıldığını ve onlara yenildiğini söyledi.

— Gerçekten de, Sokrates, yalnız bu konuda değil, daha birçok şeyde de yanlış düşünüyor insanlar.

— Öyleyse benimle birlikte onları yanlış yoldan çevirmeye, zevke kapılmak, bu yüzden de bildikleri halde iyi olanı yapamamak dedikleri olayın gerçekte ne olduğunu öğretmeye çalış. Belki de onlara, «Ey insanlar, doğru yolda değilsiniz, yanıyorsunuz,» desek şöyle sorarlardı bize: «Sokrates, Protagoras! Bu, zevke yenilmek değilse nedir? Siz ne düşünüyorsunuz? Söyleyin bize.»

b — Nasıl, Sokrates, aklına her geleni hiç düşünmeden söyleyen halkın düşüncesini mi inceleyeceğiz?

— Cesaretin, erdemin öbür parçalarıyla ilişkisini ortaya çıkarmak da önemli bence, dedim. Deminki anlaşmamıza uyup, aydınlığa kavuşmanın en iyi yolu saydığım bu yolda sana kılavuzluk etmemi istiyorsan, izle beni; yok, istemiyorsan, bu kadarla bırakırım.

— Haklısın, başladığın gibi bitir, dedi.

c — Soruyu tekrarlayarak, «Bizim şimdiye kadar zevke kapılma dediğimiz şey sizce nedir?» diye sorular şöyle cevap verirdim: «Dinleyin, Protagoras'la ben, size bunu anlatmaya çalışacağız. Dostlarım, bu zevke kapılmak dediğiniz durum başınıza, sözgelisi, yemek, içmek, aşk gibi hoş şeylerde geliyor değil mi? Bu şeylerdeki kötülükleri bildiğiniz halde, gene de yapıyorsunuz, değil mi?»

«Evet,» derlerdi.

d O zaman şunu sorardık onlara: «Neden kötü sayıyorsunuz bu şeyleri? Size o anda verdikleri zevkten, hoş olduklarından dolayı mı, yoksa ilerde hastalık, yoksulluk ve bunlara benzer daha pek çok kötülük doğurabilecekleri için mi? İlerde bu kötülüklerin hiç birini doğurmayıp yalnız zevk verselerdi, nasıl ve neden olursa olsun gene kötü mü sayılacaklardı?» Şöyle cevap vereceklerini düşünebilir miydik? Protagoras: «O anda verdikleri zevkten dolayı değil, sonradan hastalığa, öbür kötülüklerle yol açtıkları için kötüdürler.»

e — Bu cevabı verirdi her halde, dedi Protagoras.

— Ama, «Hastalık doğurmakla acıya, yoksulluğa sürüklenmekle kedere yol açarlar, değil mi?» desek, sanırım, «Evet,» derlerdi.

354 — Doğru, dedi, Protagoras.

— «Öyleyse dostlarım, bu şeyler size, Protagoras' la benim dediğim gibi, acıyla sonuçlanıp sizi öbür zevklerden yoksun bıraktıkları için kötü geliyor,» desek kabul ederler miydi?

Edeceklerinde anlaştık.

— Ama sorunun tersini sorsaydık onlara: «Dostlar, bazı iyi şeylerin acı verdiğini kabul ederken beden eğitimi, askerlik çalışmaları; dağlamaya, kesip biçmeye dayanan hekimlik işleri, ilaçla tedavi, perhiz gibi şeyleri söylemek istiyorsunuz, değil mi? Hem iyi hem acı verici dediğiniz şeyler, bunlar değil mi?» deseydik, kabul ederlerdi sanırım.

Protagoras da aynı fikirdeydi.

— «O anda, çok şiddetli ağrı ve acılar doğurdukları için mi iyi diyorsunuz bunlara, yoksa ilerde sağlıklı olmanıza, beden sağlamlığına, devletlerin güçlenmesine, başkalarını egemenlik altına almaya ve zenginliğe yol açtıkları için mi?»

İkinci saydıklarımız için, «Evet,» derlerdi sanırım.

Protagoras da bu görüşü kabul etti.

— «Ama bu şeyler, zevkle sonuçlandıkları, acıdan kurtardıkları ya da korudukları için iyidirler, değil mi? Yoksa, onlara iyi derken zevk ve acıdan başka bir şey mi düşünüyorsunuz?» desek, «Hayır,» derlerdi değil mi?»

— Bence de öyle, dedi Protagoras.

— «Öyleyse, zevki, iyi bir şey saydığınız için ele geçirmeye çalışıyor, acıdan da, kötü saydığınız için kaçmaya uğraşıyorsunuz, değil mi?»

Protagoras da, «Öyle,» dedi.

— «Demek, acıyı kötü, zevki iyi bir şey sanıyorsunuz. Zevk bile, sizi daha büyük zevklerden yoksun bırakınca ya da verdiği zevkten daha büyük acılar doğurunca kötü bir şey oluyor gözünüzde. Eğer asıl zevki böyle kötü bir şey sayarken başka bir nedeniniz olsaydı ya da başka bir şey düşünseydiniz, söylerdiniz. Ama başka bir neden bulabileceğinizi sanmıyorum.»

— Ben de sanmam, dedi.

— «Acı için de aynı şeyi söylemek gerekmez mi? Sizi daha büyük acılardan kurtardığı, doğurduğu acı-

b

c

d

e lardan daha büyük zevklere yol açtığı zaman acıyı bile iyi saymaz mısınız? Böyle sayarken söylediklerimden başka bir şey düşünseydiniz, söylerdiniz; ama sanmıyorum.»

— Doğru, dedi Protagoras.

— Dostlarım, siz bana sorunu neden bu kadar uzun uzun, evirip çevirerek incelediğimi sorsaydınız, şöyle derdim: Bağışlayın ama, önce sizin zevkle kapılmak dediğiniz şeyin ne olduğunu göstermek kolay değil. Sonra bütün kanıtlamam bu noktanın çevresinde dönüyor. Ama sizi iyyinin zevkten, kötünün de acıdan başka bir şey olduğuna inandıracak bir nedeniniz varsa, geri dönebilirsiniz, henüz vakit var. Tersine, 355 bütün ömrünüzü kedersiz, hoş bir şekilde geçirmek yetmiyor mu size? Yetiyorsa, iyi ile kötüye de zevk ve acıdan başka tanım bulamıyorsanız, devamını dinleyin. Bu tanıma dayanarak, sizin yaptığınız gibi, insan çoğunlukla kötülüğün ne olduğunu bilir, ama başka türlü davranmak elinde olduğu halde kötülük yapmaktan geri kalmaz; çünkü zevke kapılmış, yenilmiştir ve aynı şekilde iyyinin ne olduğunu bilen bir insan o anın zevkine kapıldığı için yapmaktan kaçınır, demenin gülünç olduğunu söylüyorum. Aynı anda 'hoş' ve 'hoş olmayan', 'iyi' ve 'kötü' gibi birçok kelime kullanmaktan vazgeçersek, bu soruların gülünçlüğü hemen ortaya çıkar. Bu saydıklarımızın iki şeyin karşılığı olduğunu gösterdiğimize göre, önce «iyi» ve «kötü» diyelim bu iki şeye, sonra da «hoş» ve «hoş olmayan» deriz. Bunu belirttikten sonra, kötülüğün kötülük olduğunu bilen bir insan gene de yapıyor diyelim. Biri çıkıp da «Neden?» diye sorarsa: yenildiği için deriz. «Neye yenildiği için?» der o zaman. «Zevke,» diye cevap veremeyiz, çünkü yeni bir ad verdik zevke: iyilik. Bu yüzden, yenildiği için diye cevap verdiğimizde, «Neye?» diye sorunca «İyiliğe,» diyeceğiz. Zeus hakkı için, vereceğimiz cevap bu olacak. Bu soruları soran alaycı bir insansa, suratımıza gülüp, «Kötülüğün ne olduğunu bildiği halde kötülük yapan insanın iyiliğe yenildiğini söylemeniz gülünç doğrusu. Sizin gözünüzde iyiliğin kötülüğü yenecek kadar değeri yok

mu? Yoksa var mı?» der. «Yok; olsaydı, zevke yenildiğini söylediğimiz insan kusur işlememiş olurdu,» diye cevap vereceğiz elbet. «Peki iyinin kötüyü ya da kötünün iyiyi yenecek değerde olmasını ne sağlar? Birinin büyük, öbürünün küçük, birinin az, öbürünün çok olması değil mi?» diyecek. Başka bir neden bulamayacağız. «Öyleyse sizin yenilmek dediğiniz şey, küçük kötülükler yerine büyük kötülükleri seçmek besbelli,» diyecek. İşte bir nokta aydınlandı.

Şimdi kelimeleri değiştirelim ve aynı şeyler için bu defa «hoş» ve «hoş olmayan» kelimelerini kullanarak şöyle diyelim: İnsan bir şeyin hoş olmadığını (demin kötü olduğunu demiştik) bildiği halde, hoş şeylere yenildiği için o hoş olmayan şeyi yapıyor; tabii bu hoş şeyin, hoş olmayan şeyi yenecek gücü yoktur. Peki, zevklerle acılar arasında bazıları öbürlerinden daha büyük ya da daha küçük, daha çok ya da daha az, daha güçlü ya da daha zayıf olduklarından, bir fazlalık ya da eksiklik oranından başka bir ölçüsüzlük var mı? «Ama Sokrates, şu andaki zevk, gelecekteki zevk ya da acıdan çok farklıdır,» denirse, bu fark zevk ve acı farkından başka bir şey olabilir mi? derim. Gerçekten başka bir şeyleri farklı olamaz. O zaman, «Tartı kullanmayı bilen bir adam gibi, terazinin bir kefesine hoş şeyleri, öbürüne hoş olmayan şeyleri koy; birine yakın şeyleri, öbürüne uzak şeyleri ekle ve hangi kefenin daha ağır bastığını gör. Gerçekten de, eğer hoş şeyleri, hoş şeylerle tartıyorsan en büyük ve en çok olanları; hoş olmayan şeyle hoş olmayan şeyleri tartıyorsan en az ve en küçük olanları seçmelisin. Hoş şeyleri hoş olmayan şeylerle tartıyorsan ve zevkler acılardan, uzak şeyler yakın şeylerden ya da yakın şeyler uzak şeylerden ağır basıyorsa, o iş yapmalı; yok, tersine acılar zevklerden ağır basıyorsa, o işi yapmamalıdır. Dostlarım, tutacak başka yol var mı?» diye sorarım. Başka bir yol bulamayacaklarına inanıyorum.

Protagoras, «Ben de öyle,» dedi.

— Öyleyse, «Şu soruya cevap verin lütfen: Aynı şeyler size yakından daha büyük, uzaktan daha kü-

e

356

b

c

çük görünmezler mi?»

— Kuşkusuz, öyle diyeceklerdir.

— Kalınlık ya da çokluk için de böyle değil mi? Ya eşit sesler yakından işitilince daha kuvvetli, uzak-tan işitilince daha hafif gelmez mi?»

d

— Bunu da kabul ederler.

— «O halde mutluluğumuz büyük olanı seçmek ve yapmakta, küçük olanı seçmekten kaçınıp yapmamakta olsaydı, hayatımızın kurtuluşunu nerede arardık? Ölçü sanatında mı, görünüşleri kavrama yeteneğinde mi? Bu yeteneğin bizi aldattığını, aynı şeyi yüz ayrı şekilde yorumlattığını, büyüklük, küçüklük bakımından seçimlerimizde ve hareketlerimizde bizi pişmanlıklara sürüklediğini, oysa ölçü sanatının bütün bu yanımları ortadan kaldıracağını; bize gerçeği gösterirken, ruhumuza, doğru üstüne kurulmuş bir rahatlık sağlayacağını ve böylece hayatımızın mutluluğunu kurtaracağını görmedik mi? Konuştuğumuz insanlar kurtuluşumuzun başka bir şeye değil de ölçü sanatına bağlı olduğunu kabul ederler mi?»

e

— Ederler, dedi Protagoras.

357

— «Ama kurtuluşumuz tek ya da çifti seçmeye ve yapmaya bağlı olsaydı, her birini ister uzakta ister yakında olsun, kendisiyle ya da öbürüyle karşılaştırarak çoğu ya da azı seçmemiz gerekseydi, ne sağları kurtulmamızı? Bir bilim olmaz mıydı bu? Burada söz konusu, fazlalığı ya da eksikliği ölçme sanatı olduğuna göre, bir ölçü bilimi olmaz mıydı? Ve bu sanat burada tek ve çifte uygulandığına göre, aritmetikten başka bir şey olabilir miydi?» Kabul ederler miydi bunu, etmezler miydi?

Protagoras edeceklerini söyledi.

b

— «Çok iyi, dostlarım. Ama mademki hayatımızın kurtuluşu bize, zevklerin ve acıların daha az ya da daha çok, daha büyük ya da daha küçük, daha yakın ya da daha uzun oluşlarına göre doğru seçilmelerine bağlı gibi geliyor; şeylerin birbirine oranla fazlalığının, eksikliğinin ya da eşitliğinin incelenmesi bir ölçme yöntemi gibi görünmez mi?»

— Kesinlikle övle.

— «Bir ölçme yöntemiye, mutlak bir sanat va da bilim olması gerekir, değil mi?»

— Kabul edeceklerdir.

— Bu sanat ya da bilimin ne olduğunu bir başka defa inceleriz. Şimdilik, Protagoras'la benim, sordunuz soru üstüne yapacağımız kanıtlama için bunun bir bilim olduğunu kabul etmek yeterli.

Sorunuzun ne olduğunu hatırlayın. Protagoras'la ben, bilimden daha kudretli hiç bir şey olmadığına, bilimin bulunduğu her yerde zevkten ve öbür hırslardan üstün olduğuna anlaşıştık. O zaman siz, çok defa bilgili insanların zevke kapıldığını ileri sürmüş, biz bunu kabul etmeyince de şöyle demiştiniz: «Protagoras, Sokrates! Söyleyin bize, bu zevke yenilmek değil de nedir, ne ad verirsiniz?» O zaman hemen size, «Bu cahilliktir,» deseydik, bizimle alay ederdiniz, oysa şimdi bizimle alay ederseniz, kendinizle alay etmiş olurdunuz. Çünkü insanın yanlış yapmasının, zevklerle acıların yani iyi şeylerle kötü şeylerin seçiminde yanlış yapmasının, bilim eksikliğinden ve yalnız bilim eksikliğinden değil, az önce ölçme bilimi olduğunu onayladığınız bilimin eksikliğinden olduğunu kabul ettiniz. Oysa bilim eksikliği yüzünden yapılan her yanlış hareketin cahillik yüzünden yapıldığını bilirsiniz; dolayısıyla zevke kapılmak, cahilliklerin en beteri. Bu cahillliği gidermek şu gördüğünüz Prodikos'la Hippias'ın mesleği. Ama siz bunun nedeninin cahillikten başka bir şey olduğunu sandığınız için ne kendiniz gidiyorsunuz, ne de çocuklarınızı gönderiyorsunuz erdem öğretmenlerine (burada gördüğünüz sofistlere demek istiyorum); çünkü erdem öğretilir bir şey olmadığına inanıyorsunuz. Paranızı harcamamayı tercih ediyor, onlardan esirgiliyor; bu yüzden de kendi işlerinizi de, devlet işlerinizi de kötü yapıyorsunuz.

İşte böyle cevap verirdik halka; şimdi de Prodikos ve Hippias, tartışmaya katılmanız için Protagoras'la birlikte size soruyorum: Söylediklerim sizce doğru mu, yanlış mı?

Hepsi, bütün sözlerimin çok doğru olduğunu söylediler.

- b** — Öyleyse hoşun iyi, hoş olmayanın kötü olduğunu kabul ediyorsunuz, dedim. Prodikos'tan da kelimeler arasında yaptığı ayrımlardan vazgeçmesini rica edeceğim. Aziz Prodikos, bu iyiye ister hoş de, ister sevimli, ister sevindirici, istersen canın ne çekiyorsa onu ve sorunun anlattığı şeye cevap ver.

Prodikos gülererek kabul etti, öbürleri de öyle yaptılar.

— Peki dostlarım, ya şu söyleyeceğim üstüne ne düşünüyorsunuz? Sonucu hoş ve kedersiz bir hayat olan bütün hareketler güzel değil midir? Her güzel iş de iyi ve yararlı değil midir?

— Öyledir, dediler.

- c** — O halde hoş, iyi ise, yaptığı şeylerden daha iyi şeyler olduğunu ve bunları yapmanın elinde olduğunu bilen ya da sanan ve daha iyi şeyleri yapmak elindeyken daha az iyi olanları yapan tek kimse yoktur ve insanın kendinden aşağı olması cahillik, kendinden üstün olması da bilgeliktir.

Hepsi kabul etti bunu.

— Peki ama, cahillik dediğiniz nedir? Önemli şeyler üstüne yanlış bir fikre sahip olmak, yanılmak değil mi?

- d** — Kimsenin seve seve kötü ya da kötü olduğunu sandığı bir hareket yapmadığı; insanın iyi olduğunu sandığı şeyden çok, kötü olduğunu sandığı şeyin peşinde koşmasının tabiatına aykırı olduğu ve iki kötü arasında seçme yapmak zorunda kalınınca, küçüğünü seçmek varken kimsenin büyüğünü seçmeyeceği doğru değil mi?

Bütün noktalarda anlaştık.

— Peki, korku ya da dehşet diye adlandırdığınız bir şey var mı? Bu sözlerden benimle aynı şeyi mi anlıyorsunuz acaba? Bu sorum sana, Prodikos. Bence dehşet ya da korku denen şey bir tehlikenin beklenmesi.

- e** Protagoras ile Hippias, korku ve dehşetin bu olduğunu kabul ettiler. Prodikos korku olduğunu kabul etti ama, dehşet olduğunu kabul etmedi.

— Önemli değil Prodikos, benim sorduğum şu,

dedim: Şimdiye kadar söylediklerimiz doğruysa, korkmadığı şeye doğru gitmek elindeyken, korktuğu şeye doğru koşmak isteyen bir insan bulunabilir mi? Kabul ettiğimiz ilkelere göre, imkânsız değil mi bu? Gerçekten de, bir şeyden korkulursa onun kötü olduğuna inanıldığını, kötü olduğuna inanılan bir şeyin de seve seve aranmayıp seçilmeyeceğini kabul etmiştik.

Bunda da anlaştı herkes.

359

Devam ettim: «Prodikos, Hippias! Bunlar ortaya konduğuna göre şimdi Protagoras'ın bize başlangıçta verdiği cevapları savunması, doğruluklarını kanıtlanması gerekir; en başta, erdemin beş parçasından hiç birinin öbürlerine benzemediğini, her birinin kendine has özelliği olduğunu söylediği zaman verdiği cevaplar değil; daha sonrakilerin sözünü ediyorum. Bu parçaların dördünün birbirine oldukça benzediğini, beşinci parça olan cesaretin bütünüyle farklı olduğunu söylemiş ve doğru söylediğini şöyle anlayacağımı ileri sürmüştü: Çok dinsiz, çok eğri, çok sefih, çok cahil ama çok cesur birçok insan vardır; cesaretin erdemin öbür parçalarından çok farklı olduğunu kabul edeceksin bu yüzden, demişti. Önce çok şaşmışım bu cevaba; şimdi bu soruları sizlerle konuştuktan sonra, daha çok şaşıyorum. O zaman, cesur insanlar cüretli midir? diye sormuştum ona. Cüretli ve kararlıdır, demişti.

b

Protagoras, bu cevabı verdiğini hatırlıyor musun?

c

Hatırladığını söyledi.

— Peki öyleyse, sence cesur insanların atıldığı tehlikeler nedir bakalım? Korkakların atıldıklarıyla aynı şeyler mi?

— Hayır, dedi.

— Farklı şeyler mi?

— Evet.

— Korkaklar güven veren şeylere, cesurlar korku veren şeylere atılmazlar mı?

— Genel düşünce böyledir Sokrates.

— Doğru ama sana sorduğum bu değil, kendi fikrin. Sence cesur insanların atıldığı şeyler nelerdir? Öyle olduğuna inandıkları halde, korku veren şeyle-

d

re mi atılırlar, yoksa vermeyen şeylere mi?

— Ama demin söylediklerinle korku veren şeye atılmanın imkânsız olduğu kanıtlanmıştı, dedi.

— Bu doğru, dedim. Eğer kanıtlamamız doğrusa, insanın kendinden aşağı olmasının cahillik olduğunu gördüğümüze göre, kimse korkunç saydığı şeye atılmaz.

Doğru buldu.

e — Ama o zaman herkes, cesurlar da korkaklar da, güven veren şeylere atılır, bundan da cesurların da, korkakların da aynı şeylere atıldıkları anlaşılır.

— Oysa hep tersini görürüz Sokrates, dedi; korkaklarla cesurlar farklı şeylere atılırlar. Uzağa gitmeyelim, cesurlar savaşa gitmek ister, öbürleriye istemez.

— Savaşa gitmek iyi bir şey olduğu için mi, yoksa utanç verici bir şey olduğu için mi?

— Güzel bir şey olduğu için.

— Demin güzelse iyi de olduğunu kabul etmemiş miydik? Gerçekten de, güzel hareketlerin iyi hareketler olduğunda anlaşmıştık.

— Doğru, gene aynı fikirdeyim, dedi.

360 — Çok iyi. Peki, sence güzel ve iyi bir şey olduğu halde savaşa gitmekten kaçınanlar kimlerdir?

— Korkaklar.

— Arın güzel ve iyi olduğuna göre aynı zamanda hoş da olması gerekmez mi?

— Hiç değilse, vardığımız sonuçlardan biriydi bu.

— Korkaklar daha güzel, daha iyi ve daha hoş olanı yapmaktan bile bile mi kaçınıyorlar acaba?

— Bunu kabul etmek, az önce koyduğumuz ilkeleri yıkmak olur.

— Peki cesur, en güzele, en iyiye, en hoşla atılmaz mı?

b — Bu doğru.

— Cesurların ne korktukları zaman utanç verici korkuları vardır, ne de cüretli davrandıkları zaman utanç verici cüretleri; doğru değil mi bu?

Doğru olduğunu kabul etti.

— Ama utanç verici değilse güzel değil midir-
ler?

— Evet.

— Güzelseler de iyidirler.

— Evet.

— Ama korkakların ve çlgınların, tersine, kork-
tukları zaman utanç verici korkuları vardır; cüretli
davranışları zaman da utanç verici cüretleri, değil
mi?

Doğru olduğunu kabul etti.

— Ama utanç verici ve kötü hareketlerde bulun-
yorlarsa bunun nedeni bilgi eksikliğinden ve cahillik-
ten başka bir şey olabilir mi?

— Olamaz, dedi.

— Nasıl? Korkakları korkak kılan şey korkaklık
mıdır, cesaret mi?

— Bence korkaklık.

— Bize korkulacak şeyleri bilmedikleri için kor-
kak görünmemişler miydi?

— Evet.

— Öyleyse bu bilgisizlikleri yüzünden korkak-
tırlar, değil mi?

— Evet.

— Ama onları korkak kılan şeyin korkaklık oldu-
ğunu da kabul etmiyor musun?

Ettiğini söyledi.

— O halde korkaklık korkulacak ve korkulama-
yacak şeyler hakkındaki bilgisizliktir.

Evet işareti yaptı.

— Ama cesaret korkaklığın karşıtı değil midir?

— Evet.

— Korkulacak ve korkulmayacak şeyleri bilmek
de, aynı şeyler hakkındaki bilgisizliğin karşıtı değil mi?

Gene başıyla onayladı.

— Bu şeyler hakkındaki bilgisizlik de korkaklık-
tır, değil mi?

Bu defa güçbelâ onaylayabildi başıyla.

— O halde korkulacak ve korkulmayacak şeylerin
bilimi, bu şeyleri bilmemenin karşıtı olan cesarettir?

Ne ağızla cevap verdi ne de işaretle.

Bunun üzerine:

— Ne oluyor Protagoras, ne evet diyorsun sorularıma, ne de hayır diyorsun, dedim.

— Yargıyı sen ver, dedi.

e — Tek bir sorum kaldı: konuşmamızın başında olduğu gibi şimdi de, çok cahil ama çok cesur insanlar bulunduğuna inanıyor musun?

— Görüyorum, benim cevaplandırmamda diretiyorsun Sokrates. Peki, istediğin olsun; kabul ettiğimiz ilkelere göre bunun artık imkânsız göründüğünü itiraf ederim.

361 — İnan, bu soruları sormamın tek amacı, erdemle ilgili sorunları incelemek ve erdemın ne olduğunu anlamak. Çünkü bu nokta bir aydınlanırsa; benim, «Erdem öğretilemez,» senin, «Öğretilir,» dediğin için yaptığımız uzun tartışmanın konusunu da iyice aydınlatacak sanırım. Tartışmamızı bitirirken vardığımız son yargı, canlı biri gibi karşımıza dikilip bizi alaya alıyor. Dile gelse, şöyle derdi: «Sokrates, Protagoras! Amma tutarsız insanlarsınız! Sen Sokrates, önce erdemın öğretilemeyeceğini savunurken şimdi doğruluğun, ölçülülüğün, cesaretin, her şeyin bilim olduğunu kanıtlamaya çalışıyorsun, oysa bunlar hep bilimse, erdem de öğretilir. Gerçekten, erdem Protagoras'ın kanıtlamaya çalıştığı gibi bir bilim olmasaydı, o zaman öğretilemezdi. Ama tersine, kanıtladığın gibi bir bilimse, öğretilmemesi şaşılacak bir şey olur. Protagoras ise, önce erdemın öğretilebileceğini kabul ettiği halde, şimdi erdemın bir bilim olmadığını göstermeye uğraşıyor ki, bu da erdem öğretilemez demektir.»

d Protagoras, fikirlerimizdeki bu garip karışıklığı gördükçe, bu soruları aydınlanmış görmek isteği bütün sardı içimi; bunlar aydınlandıktan sonra da erdemın tabiatına dönüp öğretilir mi, öğretilemez mi olduğunu yeniden gözden geçirmek isterim. Çünkü senin Epimetheus'unun, söylediğin gibi dağıtma sırasında bizi nasıl unuttuysa, bu araştırmamızda da bize yanlış adımlar attırmış olmasından korkuyorum. Anlattığın masalda Prometheus'u, Epimetheus'a tercih

ederim ben. Bütün bu soruları da Prometheus'u kendime örnek alarak onun uzak görüşlülüğünü bütün hayatıma uygulayarak inceliyorum. Razi olursan, daha önce de söylediğim gibi, bunları birlikte incelemek beni çok sevindirecek.

Şöyle cevap verdi Protagoras: «Sokrates, sorunları incelemek tarzını ve gayretini överim. Çünkü, bende bulunmamasıyla övündüğüm öbür kusurlar bir yana, hiç kıskanç değildir. Karşılaştığım insanlar arasında en değer verdiğimin sen olduğunu, seni yaşlılarından çok üstün tuttuğumu sık sık söylemişimdir. Bir gün seni ünlü bilgeler arasında görürsem hiç şaşmayacağımı da ekleyeyim. Şu söylediğin sonuçlarıysen, istersen başka bir defa inceleriz. Şimdi acele görülmesi gereken başka bir işim var çünkü.

— Peki, nasıl istersen öyle olsun, dedim. Zaten benim de çoktan gideceğim yerde olmam gerekirdi ama, güzel Kallias'ın hatırı için kaldım.

Böylece, sırayla konuşup birbirimizi dinledikten sonra, ayrıldık.

e

362

KRİTON

[Ya da Ödev üzerine]

Çeviren :

TANJU GÖKÇÖL

KRİTON'A GİRİŞ

Bu diyalogda, Sokrates ile yakın dostu Kriton'un yaptıkları bir konuşma anlatılıyor. Sokrates o sırada, ölüme mahkûm edilmiştir ve cezasının uygulanmasını beklemektedir. Kriton, varlıklı ve önemli bir kişidir; özellikle felsefe konularına karşı büyük ilgi duymaktadır. Hatta, eski kaynaklarda, on yedi tane felsefî diyalog yazdığı açıklanmıştır. Ne var ki, Eflatun, Kriton'u, sağduyu sahibi, ama olağanüstü nitelikleri olmayan ve felsefî araştırmaya yatkınlık göstermeyen bir kimse olarak tanıtmaktadır bize. Kriton'un, Sokrates'i, hapisneden kaçmaya ikna etmeye çalıştığı da kesindir. Bununla birlikte, bu diyalogun, Sokrates ile Kriton arasında gerçekten geçmiş bir konuşma olduğu söylenemez. Diyalog, Eflatun'un ve hocası Sokrates'in görüşlerini yansıtmak için ortaya konmuş bir düşünce ve edebiyat ürünüdür. Adaletsiz ve eğri davranışın her zaman yanlış bir tutum olduğu ve bundan ötürü adaletsizliği eğrilikle ortadan kaldırmaya çalışmanın yanlış bir davranış olarak kabul edilmesi gerektiği, bu diyalogun temelinde yatan ana görüştür. Sokrates'in yurtseverliği, ölümünden kısa bir süre önce gösterdiği inanılmaz kafa ve gönül rahatlığı ise, büyük filozofun kişiliğinin gerçek bir yanı olarak dikkatimizi çekiyor.

Konuşanlar :

SOKRATES, KRİTON

SOKRATES — Sabahın bu saatinde burada için ne Kriton? Yoksa çok erken değil mi?

KRİTON — Erken.

SOKRATES — Saat tam olarak kaç acaba?

KRİTON — Gün doğmak üzere.

SOKRATES — Gardiyanın sana kapıyı açmasına şaşıtm doğrusu.

KRİTON — Buraya sık sık geldiğimden beni tanıır. Zaten istediğimi yapmak zorunda.

SOKRATES — Az önce mi geldin. Yoksa epey oldu mu?

KRİTON — Eh, epey oldu.

SOKRATES — Peki, sesini çıkarmadan yanımda oturacağına, neden gelir gelmez uyandırmadın beni?

KRİTON — Zeus hakkı için, kalkışmadım buna Sokrates; çünkü böyle erkenden uyandırılıp hüzenlenmek benim de hoşuma gitmez. Epeydir gerçekten hayranlıkla seyrediyorum ne sakin uyuduğunu; bu mutluluğunu elden geldiğince uzatmak için bile uyandırmadım seni. Daha önce hayatın boyunca da neşeni kaybetmediğini sık sık görmüştüm, ama şu başına gelen felâkete nasıl kolaylıkla, yumuşakbaşlılıkla katlandığını görüyorum da, bu hepsinden üstün diyorum.

SOKRATES — Benim yaşımda, ölmek gerektiği için isyan etmek pek yakışmaz da ondan, Kriton .

KRİTON — Senin yaşında birçok kimse böyle felâketlerle karşılaşınca, yaşına rağmen kaderine isyan etmiştir, Sokrates.

SOKRATES — Doğru. Peki ama, sen neden bu kadar erken geldin?

KRİTON — Kötü, çökertici bir haber getirmek için Sokrates. Senin için öyle olmadığını görüyorum ama, benim ve bütün dostların için sanırım bugüne kadar katlandığım ve katlanacağım en kötü, en çökertici haber bu.

b

c

SOKRATES — Neymiş o haber? Limanımızdan ayrılışında ölmem gerekecek olan o gemi mi geldi yoksa Delos'tan?

d KRİTON — Hayır, ama, Sunion'dan gelen ve gemiyi orada terk edenlerin söylediğine bakılırsa, sanırım bugün gelecekmiş. Söylediklerine bakılırsa, geminin 'bugün geleceği kesin; demek sen de yarın hayattan ayrılmak zorunda kalacaksın, Sokrates?

SOKRATES — Eh, Kriton, hayırlı olsun! Tanrılar nasıl istiyorsa, o gerçekleşsin. Gene de ben geminin bugün geleceğini sanmıyorum.

44 KRİTON — Neye dayanıyor bu sanın?

SOKRATES — Söyleyeyim. Geminin geri döneceği gün öleceğim ben, değil mi?

KRİTON — Evet, bu işe karar verenlerin söylediği bu.

SOKRATES — Bu yüzden, geminin bugün değil, yarın geleceğini sanıyorum. Az önce gördüğüm bir düşe dayanıyor bu sanım: belki de beni uyandırmamakla iyi ettin.

KRİTON — Nasıl bir düştü bu?

b SOKRATES — Beyazlar giyinmiş, güzel, görkemli bir kadının bana seslenip, «Sokrates, üç gün içinde bereketli Phthia'da olacaksın,» dediğini duyar gibi oldum.

KRİTON — Gördüğün düş garip, Sokrates.

SOKRATES — Tersine, Kriton, yanılmıyorsam çok açık.

c KRİTON — Fazla açık bence. Ama dostum Sokrates, son defa söylüyorum dinle beni, canını kurtar. Çünkü ölümün, benim için bir değil pek çok mutsuzluğa yol açacak: bir daha asla bulamayacağıma emin olduğum bir dosttan yoksun kalmam dışında, seni ve beni iyi tanımayan birçok kimse, kefalet ödeseydim seni kurtarabileceğimi, ama buna yanaşmadığımı sanacak. Oysa paraya, dostlarına olduğundan daha bağlı tanınmaktan daha kötü ün olabilir mi? Çoğunluk, senin ısrarlarımıza rağmen buradan çıkmayı istemediğine inanmayacak.

SOKRATES — Peki ama, ayaktakımının fikrine

neden bu kadar önem verelim dostum? Yargılarına daha çok önem vermemiz gereken akıllı insanlar, olayların gerçekten geçmeleri gerektiği gibi geçtiğinden kuşulanmayacak ki.

KRİTON — Sokrates, çoğunluğun fikrini de önemsemek gerektiğini görüyorsun. Şu başımıza gelen, çoğunluğun, kötülük yapmak bir yana, iftiraya baş vurunca en büyük kötülüğü bile yapabileceğini ortaya koyuyor.

SOKRATES — Keşke bu insanlar en büyük kötülükleri yapabilseler de, en büyük iyilikleri yapmak da ellerinden gelse. Ama gerçekte ne kötülük yapabilirler ne de iyilik, çünkü ne bir insanı bilge kılmak gelir ellerinden ne de akılsız: yaptıkları **raslantının sonucudur**.

KRİTON — Öyle olduğunu kabul edelim, ama şu soruma cevap ver Sokrates. Seni kaçmaktan alakoyan şey, bana ve öbür arkadaşlarıma beslediğin dostluk değil mi? Buradan kaçarsan muhbirlerin seni kaçırdığımız için bizimle uğraşacaklarını, bütün servetimizi ya da servetimizin büyük kısmını feda etmek ya da başka bir acıya katlanmak zorunda bırakılacağımızı sanmıyor musun? Buna benzer bir korkun varsa, **vazgeç ondan; çünkü seni kurtarmak için bu tehlikeyi göze almak bizim görevimiz**. Hadi, sözümü dinle de hayır deme.

SOKRATES — Evet Kriton, sizi düşündüğüm için ve başka nedenlerle kaçmıyorum.

KRİTON — Bu konuda için rahat olsun; seni buradan çıkarmak ve canını kurtarmak için çok para istenmiyor. Hem muhbirlerin ucuza satın alınacağını, ağızlarını kapamak için fazla para gerekmediğini sen de bilmiyor musun? Bütün servetim hizmetinde; umarım yeter. Zaten beni düşünerek, paramı harcamaman gerektiğini düşünüyorsan, şehrimizde bu iş için para harcamaya hazır yabancılar da var. İçlerinden biri yeterli miktarda para getirdi: Thebai'li Simmias. Kebes de sana yardıma hazır, daha birçoğu da. Bu yüzden tekrar söylüyorum sana, buna benzer kaygılarla canını kurtarmayı reddetme; mahkemede söy-

d

e

45

b

c lediğin gibi, buradan çıkınca ne yapacağını bilmeyeceğinden, durumunun güç olacağını da sanma. Yabancı ülkelerde de, nereye gidersen git, iyi karşılanacaksın: Tesalya'ya gidersen, orada senin değerini anlayıp hiç bir Tesalyalıdan zarar görmeyeceğin şekilde güvenliğini sağlayacak dostlarım var.

Dahası da var Sokrates. Bence canını kurtarmak elindeyken, kendiliğinden teslim olup düşmanlarının dileyebilecekleri, seni mahvetmek sabırsızlığıyla diledikleri şeye doğru koşmakla hata edeceksin. Bununla da bitmedi söyleyeceklerim. Bence çocuklarını kusursuz bir şekilde yetiştirip eğitebileceğin halde, bundan kaçınıp vazgeçmek ve eğitimlerini raslantıya bırakmakla, onlara da kötülük etmekte. Yetimleri genellikle bekleyen felâketlere uğrayacaklar. Ya çocuk yapmamalı insan ya da onları beslemek ve eğitmek için uğraşmalı. Ama namuslu ve cesaretli insanların yolundan gitmek (özellikle insan ömrünü erdemle uğraşmakla geçirmişse) yerine en kolay yolu seçiyorsun e bence. Bu yüzden senin ve biz dostlarının adına utanç duyuyorum: başına gelen herşeyi, davanın kaçınılabileceği halde mahkemeye götürülmesini, yürütülüş tarzını ve seni biraz destekleseydik mümkün olacağı halde seni kurtarmadığımız, kendi kendini kurtarmadığın için, gevşeklik ve korkaklık yüzünden davanla ilgilenmediğimiz sanısını yaratan bu acı sonucu korkaklığımıza vermelerinden korkuyorum. Bunda, seni bekleyen felâketten başka, hem senin hem bizim için utanılacak bir şey olup olmadığını bir düşün bakalım 46 Sokrates. Hadi düşün ,daha doğrusu düşünme zamanı geçti, önceden düşünmüşsündür ve seçecek bir tek şıkkın var; çünkü yarın gece cezanın yerine getirilmesi gerek. Biraz daha beklersek, hiç bir şey yapmak mümkün olmayacak. Mutlak yapmalısın bunu Sokrates; dinle beni ve dediğimi yap.

b SOKRATES — Ah, sevgili Kriton, gayretin görevle uyuşsaydı, gözlerimde çok değerli olurdu; yoksa ne kadar ateşliyse, o kadar üzücü olur. Teklif ettiğin şeyi yapıp yapmamak gerektiğini incelemeliyiz bu yüzden; çünkü yalnız bugün değil öteden beri, ilkem

içimde tek bir sesi, incelediğim zaman bana en iyi
 gibi görünen aklın sesini dinlemektir. Bugüne kadar
 savunduğum kanıtları, başıma bir felâket geldi diye
 silkip atamam; tersine, hiç değişmediler bence ve es-
 kisinin aynı saygıyı duyuyorum onlara. Şu içinde bu-
 lunduğumuz durumda da aklın sesinden iyisini söyle-
 yemezsek, iyice inan ki, her şeye gücü yeten çoğun-
 luk, bizi çocuklar gibi korkutmak için korkulacak
 şeyleri çoğaltıp hapisle, işkenceyle, mallarımıza el koy-
 makla tehdit etse, sana boyun eğmeyeceğim. Peki, bu
 incelemeyi en iyi şekilde nasıl yapabiliriz? Senin in-
 sanların fikri üstüne düşünceni yeniden ele alarak
 değil mi? Bundan ne zaman söz etsek, bazı fikirleri
 önemsemek, bazılarınıysa aldırış etmemek gerektiğini
 söylerken haksız mıydık? Yoksa bu düşünce benim
 ölüm cezasına çarpılmamdan önce doğruydu da, şim-
 di onu raslantı sonucu, laf olsun diye söylediğimizi;
 aslında basit bir eğlence ve gevezelikten başka bir
 şey olmadığını mı anlıyoruz? Bu yüzden, Kriton, se-
 ninle birlikte bu düşünceyi inceleyip; durumumla bir-
 likte değişti mi yoksa eskisinin aynı mı kaldı, ondan
 vaz mı geçeceğiz yoksa davranışımızı ona göre mi
 düzenleyeceğiz, görelim. Hafızam beni yanıltmıyorsa,
 ciddî insanlar her konuşmada yaklaşık olarak şöyle
 der: benim de demin doğruladığım gibi, insanların
 ileri sürdüğü fikirlerin bazılarının önemsenmesi, ba-
 zılarınıysa aldırış edilmemesi gerektiğini söylerler.
 Tanrılar hakkı için Kriton, sence de doğru değil mi
 bu? Çünkü sen, insanların başına gelecek şeylerin kes-
 tirebileceği kadarıyla, yarın ölmek tehlikesiyle kar-
 şı karşıya değilsin; aklın felâket karşısında karışmış
 değil. Öyleyse incele. İnsanların bütün fikirlerinin
 önemsenmemesi, bazılarının önemsenip bazılarının
 umursanmaması, bütün insanların fikirlerine değil
 ancak bazılarınıninkine saygı gösterilmesi gerektiğini
 söylemek için haklı nedenler yok mu sence? Ne der-
 sin? Doğru değil mi bu düşünce?

KRİTON — Doğru elbette.

SOKRATES — Saygı gösterilmesi gereken fikir-
 ler kötü olanlar değil iyi olanlardır, öyle değil mi?

c

d

e

47

KRİTON — Öyle.

SOKRATES — Peki, iyi fikirler aklı başında insanların, kötü fikirler de delilerin fikirleridir, değil mi?

KRİTON — Kuşkusuz.

b SOKRATES — Bu ilkenin nasıl konulmuş olduğunu görelim bakalım: Beden eğitimiyle uğraşan, çalışan bir insan, karşısına ilk çıkan insanın övgüsüne, eleştirisine, fikrine mi dikkat eder yoksa hekiminin ya da idmancınıninkine mi?

KRİTON — Yalnız sonuncularınkine, tabii.

SOKRATES — Öyleyse çoğunluğa aldırış etmeden yalnız onun eleştirisinden çekinir, onun övgüsüne önem verir.

KRİTON — Çok doğru.

SOKRATES — Demek bütün öbür insanların fikrine uymak yerine, yalnız onu yöneten ve işinin ustası olan o tek adamın söylediği şekilde çalışması, yeme-si, içmesi gerekir.

KRİTON — Tartışmasız öyle.

c SOKRATES — İşte anlaştık. Ama o tek adamın dediğine uymaz, fikrini ve övgülerini küçümser de, bu işte usta olmayan çoğunluğun fikirlerine uyarsa hiç bir kötülük görmez mi bundan?

KRİTON — Görür elbette.

SOKRATES — Ama nasıl bir kötülük? Nereye gelir? Ustasının dediğine uymayan adamın ne tarafına?

KRİTON — Bedenine elbet; çünkü bedenini kötü kullanmaktadır.

SOKRATES — Doğru söyledin; ama Kriton, her şeyi gözden geçirmeksizin, geri kalanlar için de aynı şeyi söyleriz, değil mi? Özellikle şimdi konuştuğumuz doğru ve yanlış, çirkin ve güzel, iyi ve kötü söz konusu olunca; uymamız ve çekinmemiz gereken şey

d çoğunluğun fikri midir, yoksa, eğer öyle biri varsa, işinin ustası olan tek bir kimsenin mi? Ve bütün öbürlerinden daha çok saygı göstermemiz, çekinmemiz gerekir değil mi bu tek kimseden? Çünkü onun dediklerine uymazsak, az önce söylediğimiz gibi, doğ-

ruyla gelişen, yanlışla mahvolan şeyi bozar, zedeleriz. Yoksa yanlış mı bütün bu söylenenler?

KRİTON — Bu konuda seninle aynı fikirdeyim Sokrates.

SOKRATES — Oysa işin ustası olmayan insanların fikrine uymak için, sağlıklı gelişen, hastalıkla bozulan şeyi kötü kullanırsak, o bozulan kısım ile yaşıyabilir miyiz? O kısım da bedendir ,değil mi?

KRİTON — Evet.

SOKRATES — Peki kötü, bozuk bir bedenle yaşıyabilir miyiz?

KRİTON — Elbette hayır.

SOKRATES — Peki, yanlışın azaltıp, doğrunun güçlendirdiği şeyi kötü kullanırsak yaşayabilir miyiz? Yoksa içimizde doğru ve yanlışın bağlı olduğu bu kısımımızı, bedenden daha az değerli mi sayıyoruz?

KRİTON — Tabii ki hayır.

SOKRATES — Daha değerli değil midir?

KRİTON — Çok daha değerli.

SOKRATES — Öyleyse sevgili Kriton, çoğunluk bizim için ne düşünecek diye kendimizi bu kadar sıkıntıya sokmamak; doğru ve yanlış üstüne usta olan adamın, tek yargıcının diyeceğini önemsemek gerekir. Bu yüzden sen söze girerken çoğunluğun doğru, iyi, güzel ve bunların karşıtları üstüne fikrini önemsenemiz gerektiğini söylemekle, yanlış başladın tartışmaya. Bize çoğunluğun bizi öldürteceğini de söyleyebilirler doğrusu.

KRİTON — Elbet söyleyecekler Sokrates.

SOKRATES — Doğru. Ama Kriton, beni şaşırtan şey, koyduğumuz ilkenin bana eskisi kadar değerli gelmesi. En önemli şeyin yaşamak değil, iyi yaşamak olduğunu söyleyen şu öbür ilkeyi de inceleyip, bizim için hep geçerli olup olmadığını da bir bak.

KRİTON — Evet, geçerli.

SOKRATES — İyi, güzel ve haklının aynılığı da geçerli mi hâlâ?

KRİTON — Evet.

SOKRATES — Öyleyse benim buradan Atinalıların rızası olmadan çıkmayı denememin doğru olup ol-

e

48

b

- c** madığını, kabul edilmiş bu ilkelere dayanarak inceleyelim. Bize doğru gelirse deneyelim, gelmezse vazgeçelim. Masraf, kamuoyu, çocukların eğitimi üstüne ileri sürdüğün düşüncelerse, korkarım, aslında insanı umursamadan öldüren ve elinde gücü olsa sonradan canlandıracak olan insanların yani çoğunluğun düşünceleri. Ama biz, akıl da bunu ortaya koyduğuna göre, demin söylediğim şeyden başkasını önemseymeyiz; beni buradan çıkaracak olanlara para vererek,
- d** teşekkür borcumuzu çoğaltarak, kaçışa yardımcı olarak ve kendimiz kaçarak haklı bir hareket mi yapacağız, yoksa bütün bunları yaparken gerçek bir haksızlık mı yapacağız? Bunu yapmanın haksız olacağını anlarsak, söz konusu bir haksızlıktan kaçınmak olduğu için, buradan kıpırdamadan ölmemiz ya da başka bir acıya katlanmamız gerekip gerekmediğini hesaplayamayız.

KRİTON — Sanırım haklısın Sokrates. Ne yapmamız gerektiğini söyle öyleyse.

- e** SOKRATES — Bunu beraber inceleyelim sevgili dostum. Konuştuğum sırada itirazın olursa söyle, o zaman senin fikrini benimserim; yok olmazsa, mutlu Kriton, Atinalıların rızasına karşı burdan kaçmam gerektiğini söyleyip durmaya son ver; çünkü tutumumu sana onaylatmak ve canını sıkmamak çok önemli benim için. Bu incelemenin başlangıcından
- 49** memnun olup olmadığını düşünüp sorularıma bütün içtenlikle cevap vermeye çalış.

KRİTON — Çalışacağım.

- b** SOKRATES — Hiç bir durumda bile bile eğri davranmamak gerektiğini mi kabul ediyoruz, yoksa bazı durumlarda böyle, başka durumlarda da tersine davranmak gerektiğini mi? Ya da daha önce birçok defa anlaştığımız ve demin de söylediğimiz gibi hiç bir durumda eğriliğin ne iyi ne de güzel olduğunu kabul ediyor muyuz? Yoksa daha önce doğruluğunda anlaştığımız bu ilkeler şu birkaç gün içinde uçup gitti mi? Kriton, bizim gibi yaşlı insanların bu kadar uzun süredir ciddi ciddi konuşup da çocuklar gibi konuşmuş olduklarını anlamamaları mümkün mü? Yoksa, çoğunluk kabul etse de, etmese de söyledikle-

rimizin doğru olduğuna ve bizi bekleyen kader ne olursa olsun (sert ya da yumuşak), yanlışlığın her durumda onu işleyen insan için bir kötülük ve utanç olduğuna mı inanacağız? Doğruluyor muyuz bunu? Evet mi, hayır mı?

KRİTON — Doğruluyoruz.

SOKRATES — Demek hiç yanlışlık yapmamak gerek.

KRİTON — Öyle elbette.

SOKRATES — Peki, hiç bir zaman eğri olmamak gerektiğine göre, eğriye eğriyle de karşılık vermemek gerekir, değil mi?

KRİTON — Tabii öyle.

SOKRATES — Ya kötülük yapmak Kriton, kötülük yapmalı mı yapmamalı mı?

KRİTON — Elbet yapmamalı Sokrates.

SOKRATES — Ama kötülüğe kötülükle karşılık vermek herkesin söylediği gibi doğru mu, yoksa yanlış mı?

KRİTON — Doğru değil.

SOKRATES — Yani insanlara kötülük etmekle yanlış yapmak arasında fark yoktur.

KRİTON — Doğru söylüyorsun.

SOKRATES — Demek eğriliğe eğriyle cevap vermemek ve bize ne yapmış olursa olsun hiç bir insana kötülük etmemek gerek. Bunu kabul ederken dikkatli ol da, düşüncene karşı kabul etmiş olma, Kriton; çünkü ben bunu her zaman için ancak pek az insanın kabul edeceğini biliyorum. Oysa bu fikirde olanlarla olmayanların anlaşmaları imkânsızdır ve ters yollara saptıklarını görünce birbirini küçümsemekten başka şey gelmez ellerinden. Sen de benimle anlaşarak anlaşmadığını, aynı fikirde olup olmadığını ve eğrilik yapmanın da, eğriliğe eğriyle karşılık vermenin de, bize kötülük yapılınca kötülükle karşılık vererek öç almanın da hiç bir zaman iyi olmadığını ileri süren bu ilkeden hareket ederek tartışıp tartışamayacağımızı iyice düşün. Yoksa benden ayrılıp bu ilkeyi red mi ediyorsun? Ben uzun süredir inanmışımdır doğruluğuna, bugün de inanıyorum. Ama sen bu fikirde

değilsen, fikrini söyle, açıkla. Yok, ilk duyguna bağlı kalıyorsan, devamını dinle.

KRİTON — Evet, bağlı kalıyorum, fikrini paylaşıyorum. Söyle.

SOKRATES — Öyleyse devam edeyim, daha doğrusu sorayım sana. Birine bir şeyin doğru olduğu söylenirse, bu şeyi yapmak mı gerekir, yoksa sözünden dönmek mi?

KRİTON — Yapmak gerekir.

50 SOKRATES — Bunu ortaya koyduktan sonra devamını dinle şimdi. Buradan sitenin onayı olmaksızın çıkarak birine, özellikle buna en lâayık olanlara, kötülük yapıyor muyuz, yapmıyor muyuz? Doğru olduğunda anlaştığımız şeye bağlı kalıyor muyuz, kalmıyor muyuz?

KRİTON — Soruna cevap veremem Sokrates; anlamıyorum.

b SOKRATES — Peki, bak açıklayayım. Tut ki tam kaçacağımız (ya da çıkışımıza ne ad verilirse verilsin) sırada yasalar ve devlet karşımıza dikilip şu soruyu soruyorlar bize: «Söyle bize Sokrates, ne yapmak istiyorsun? Denediğin işin, elinde olduğu kadarıyla, bizi, yasaları ve bütün devleti yok etmekten başka hedefi var mı? Verilen hükümlerin hiç bir gücü olmaz, kişiler onlara uymaz ve onları yok ederse, bir devletin devrilmeyip yaşamaya devam edeceğini mi sanırsın?» Bu ve buna benzer başka sorulara ne cevap verebiliriz, Kriton? Çünkü verilen hükümlerin yerine getirilmesini isteyen o yıkacağımız yasa lehine, özellikle bir hatip söyleyecek neler bulmaz ki. «Devlet c bize bir haksızlık yaptı, davamızda yanlış hüküm verdi, diye mi cevap vereceğiz. Bu mu olacak cevabımız, yoksa başka şey mi söyleyeceğiz?

KRİTON — Bu olacak elbet Sokrates.

d SOKRATES — Peki, ya yasalar bize «Seninle anlaşmamız bu muydu Sokrates? Sitenin verdiği hükümlere uymak zorunda değil miydin?» derlerse? Bu söz- lere şaşarsak da şöyle derlerse: «Söylediklerimize şaşmayı bırak da, soru ve cevaplarla konuşmaya alış- kın olduğuna göre, cevap ver, Sokrates. Söyle baka-

lım. Yok etmeye kalkıştığına göre neyle suçluyorsun bizi? Önce hayatını bize borçlu değil misin, baban annenle bizim yardımımızla evlenip doğurtmadı mı seni? Söylesene, aramızdan evlenmeleri düzenleyenlere bir kusur bulabilir misin?» Bulamam, derim. «Ya çocuğun yetiştirilmesini, eğitilmesini, öbürleri gibi senin de gördüğün eğitimi düzenleyenlere? Aramızdan bunlarla görevli olanlar babana, sana müzik ve beden eğitimi öğrettirmesini öğütlemekte haksız mıydılar?» Haklıydılar, derim. «Peki ama, doğduktan, yetiştirildikten, eğitildikten sonra, senin ve soyundan geleceklerin bizim çocuğumuz, kölemiz olmadığını iddia etmeye cesaret edecek misin? Edeceksen, bizimle aynı haklara sahip olduğuna mı inanıyor, bizim sana yapmak istediğimiz her şeyi senin de bize yapmaya hakkın olduğunu mu sanıyorsun? Ne yani! Seninle baban ve efendin (eğer bir efendin varsa) arasında eşitlik yokken; onun sana yaptığını sen de ona yapmak, küfüre küfür, yumruğa yumruk ya da buna benzer bir şeyle karşılık vermek hakkına sahip değilken, yurduna ve yasalarına karşı bu hakka sahip mi olacaksın? Haklı bulduğumuz için seni mahvetmek istiyorsak, sen de imkânların ölçüsünde bizi, yasaları ve yurdunu yok edebilecek, bir şeye kalkışırken ve üstelik gerçekten erdemli biri olduğun halde, doğru bir şey yaptığını mı ileri süreceksin? Yurdun bir anadan, bir babadan ve bütün atalardan daha değerli, daha saygıdeğer, daha kutsal olduğunu, tanrılar ve akıllı insanlarca böyle görüldüğünü; yurt öfkeli olduğu zaman ona bir babaya gösterildiğinden daha çok saygı ve itaat göstermek gerektiğini; böyle bir durumda onu ya inandırarak yatıştırmak ya da buyruğunu yerine getirip ses çıkarmadan dayak yemek, zincirlenmek, yaralanmak ya da ölmek üzere savaşa götürülmek gerektiğini; bütün bunları doğruluk böyle istediği için yapmak, görevinden ayrılmamak, kaçmamak, savaştan mahkemeye kadar her yerde devlet ve yurdun buyurduğunu yapmak ya da bu buyruğu yasaların izin verdiği yollarla değiştirmek gerektiğini bilmiyorsa, nerede kalır bilgeliğin? Anne ya da babaya el kal-

e

51

b

c

dırmak günahsa, yurda karşı çok daha günahtır.» Ne cevap veririz buna, Kriton? Yasaların gerçeği söylediğini mi?

KRİTON — Bence öyle, Sokrates.

SOKRATES — Şöyle de diyebilir yasalar: «Bize bu gün tasarladığın gibi davranmak istemekle haksızlık ettiğini söylerken gerçeği söyleyip söylemediğimizi bir düşün bakalım. Biz dünyaya getirdik seni, besledik, eğittik: Öbür vatandaşlara olduğu gibi seni de elimizdeki bütün imkânlardan yararlandırdık; yararlanmak isteyen bütün Atinalılara, vatandaşlarımız arasına katılıp siyasî geleneklerimizi ve biz yasaları öğrendikten sonra, hoşuna gitmezse canının istediği yere mallarını da beraber götürerek gitmek hakkını, özgürlüğünü tanıdığımızı ilân ettik. İçinizden biri bizle ve devletle geçinemeyip bir koloniye ya da yabancı bir şehre gidip yerleşmek isterse, dilediği yere mallarını da birlikte götürerek gitmesine engel olmuyor, yasaklamıyoruz. Ama içinizden kim burada kalıp nasıl adalet dağıttığımızı ve öbür kamu işlerini nasıl yönettiğimizi görürse, o andan itibaren buyruklarımızı yerine getirmekle yükümlü olduğunu, bize boyun eğmezse üç defa suçlu olduğunu ileri sürüyoruz. Üç defa suçlu: birincisi, onu dünyaya getiren bize boyun eğmeyi kabul ettiği halde eğmediği; ikincisi, iyi olmayan bir şey yaparsak, bunun yanlış olduğuna bizi inandırmaya çalışmadığı; üçüncüsü, biz buyruklarımızı zorla kabul ettirmeyip teklif ettiğimiz ve bizi yanlış yaptığımıza inandırmak ya da boyun eğmek seçimini ona bıraktığımız halde, her ikisini de seçmediği için.

«İşte Sokrates, aklındakini yaparsan bu suçlamlarla karşılaşacağın hakkında uyarıyoruz seni; hem de herhangi bir başka Atinalıdan daha çok hedef olacaksın bu suçlamlara.» Nedenini sorarsam da, onlara boyun eğmeyi bütün öbür Atinalılardan daha çok kabul ettiğim için beni eleştirirler belki de. Söyle diyebilirler: «Bizden, bizden ve devletten hoşlandığını gösteren sağlam delillerimiz var, Sokrates. Gerçekten, bu şehirden bütün öbür şehirlerden daha çok hoşlanmasaydın, herhangi bir Atinalıdan çok daha sık ayrılırdın

buradan; oysa öyle hoşlanıyorsun ki, savaşa gitmek için hariç bir tek defa bile bir şenliğe gitmek için —kıştağa gittiğin bir tek defa dışında— ayrılmadın şehrimizden: öbür Atinalılar gibi hiç bir yolculuğa çıkmadın; bir başka şehir görmek, başka yasaları tanımak merakını hiç duymadın ve bizi öbürlerine öyle tercih ettin, özdeyişlerimize uyararak yaşamaya öyle kararlıydın ki, biz ve sitemiz hep yettik sana. Bu şehirde çocukların bile oldu, ondan hoşlandığını bu da ortaya koyar. Dahası var, dâvan sırasında bile, isteseydin sürgün cezasına çarptırabilirdin kendini ve bugün şehrin isteğine karşı olarak tasarladığın şeyi onun onayıyla yapabilirdin. Ama o zaman, ölümün karşısında kayıtsız kalacağını söyleyerek övünüyor, ölümü sürgüne tercih ettiğini söylüyordun; bugünse o güzel sözleri hatırlayıp yüzün kızarmadan, biz yasalara aldırış etmeden, bizi yok etmeye kalkışıyorsun; bizimle vatandaş olarak davranacağın üstüne yaptığın sözleşmeye aldırış etmeden kaçmaya kalkışarak, en aşağılık kölenin yapacağını yapmış olacaksın. Önce şu noktada cevap ver bize: yalnız söze değil fiilen de bizim yetkimiz altında yaşamayı kabul ettiğini ileri sürmekle gerçeği söylemiş olmuyor muyuz?» Ne cevap verebiliriz buna, Kriton? Öyle olduğunu kabul etmek gerekmez mi?

KRİTON — Gerekir, Sokrates.

SOKRATES — Şöyle devam edebilirler: «Öyleyse zorlanmadan, aldatılmadan ve hoşuna gitmeseydik, anlaşma şartlarını haksız bulsaydın gidebileceğin halde, kabul ettiğin anlaşma ve yükümlülükleri bozmaktan başka ne yapıyorsun? Oysa her fırsatta iyi yasalarını övdüğün Lakedaimon'u, Girit'i ya da herhangi bir başka Yunan ya da barbar devletlerinden hiç birini tercih etmedin ve buradan, hem şehirden hem de tabii bizden öyle memnundun ki (çünkü kim sevebilir bir şehri, yasalarını sevmezse?), topallar, körler ya da öbür sakatlardan çok daha az ayrıldın. Peki, bugün yerine getirmeyecek misin yükümlülüklerini? Eğer bize inanıyorsan bunu yapmaz, şehirden kaçarak kendini gülünç duruma düşürmezsin.

c

d

e

53

«Bak düşün: anlaşmanı bozar, yükümlülüklerinden

- b** herhangi birini yerine getirmezsen, sen ya da dostların ne yarar görür bundan? Dostlarının da şehirden sürülmek ya da servetlerini kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıya kalacakları hemen hemen kesin bir şey. Sen ise, en yakın şehirlerden birine, her ikisinin de çok iyi yasaları olduğu için Thebai ya da Megara'ya çekilrilen; oraya, onların yasalarının da düşmanı olarak varacaksın. Şehirlerinin iyiliğini düşünen herkes sana bir yasa bozucu gibi kötü gözle bakacak ve yargıçlarının lehine, dâvanı iyi yargılamış oldukları düşüncesini doğrulayacaksın; çünkü her yasa bozucuya haklı olarak gençleri ve kıt zekâlıları yoldan çıkaracak biri gözüyle bakılır. Peki öyleyse, iyi yasaları olan en uygar insanların yaşadığı şehirlere gitmeyecek misin? Ama öyle yaparsan yaşamaya değer mi? Yoksa iyi yasalı şehirlere yaklaşıp, onlara bir şeyler söylemek cesaretini bulacak mısın? Ama hangi sözleri, Sokrates? Buradayken söylediğin, insanlar için erdemden, adaletten, meşruluktan ve yasalardan
- d** daha değerli şeyler olmadığını bildiren sözleri mi? Peki, Sokrates'in davranışının sözlerine uymadığı halkın gözünden kaçacak mı sanıyorsun? Sanamazsın bunu.

«Ama belki de bu ülkelerden uzaklaşıp Kriton'un konuklarının ülkesine, Tesalya'ya gidersin. En büyük düzensizlik ve başıbozukluğu orada bulursun ve kim bilir hangi gültünç kılığa, deri bir giysiye ya da kaçak kölelerin giydiği buna benzer başka bir kılığa bürünüp dış görünüşünü bütünüyle değiştirerek buradan

e nasıl kaçtığını dinlemekten hoşlanırlar belki. Ama şu yaşında herhalde pek uzun ömrün kalmamışken, en önemli yasaları bile hiçe sayarak hayata bu kadar düşkünlük göstermen, çekiştirilmene yol açmayacak şey midir? Belki, Sokrates, kimseyi gocunduramazsan. Ama senin için söylenmiş epey aşağılayıcı sözler duyacaksın. Yani bir köle gibi herkesi pohpohlayarak yaşayacaksın. Peki, Tesalya'da, sanki oraya bir şölene gitmiş gibi yiyip içmekten başka ne yapacaksın? O zaman adalet ve erdem üstüne o güzel söylevlerini

ne yapacağız biz? Ama belki de onları yetiştirmek ve eğitmek için çocuklarına adamak istiyorsun kendini. Nasıl? Onları yetiştirmek, eğitmek ve birer yabancı haline getirmek için (bunu da sana borçlu olacaklar) Tesalya'ya mı götüreceksin? Yoksa burada mı yetiştirilecekler? Ama onlarla birlikte yaşamazsan, sırf sağ olacağın için daha iyi yetiştirilir, eğitilirler diye mi düşünüyorsun? Arkada bıraktığın dostlar onlarla ilgilenenler diyorsun. Ama Tesalya'ya kaçarsan ilgilenirler de. Hades ülkesine gidersen ilgilenmezler mi? Dostun olduğunu söyleyenlerden gerçekten bir yardım bekledebilersen, çocuklarıyla ilgilenirler, kuşkun olmasın.

b

«Hadi Sokrates, seni beslemiş olan bizi dinleyip çocuklarını da, hayatını da, başka herhangi bir şeyi de adaletten üstün tutma ki; Hades ülkesine varınca, orayı yönetenlere karşı kendini savunabilmek için bunları söyleyebil. Çünkü sana teklif edilen işi yaparsan, bu dünyadaki tutumunun senin için de, ailen ve dostların için de daha iyi, daha haklı, daha sağlıklı olmayacağı, oraya varınca da daha iyisiyle karşılaşmayacağın açıkça ortada. Bugün öbür dünyaya yola çıkarsan, biz kanunlar tarafından değil, fakat insanlar tarafından haksız olarak mahkûm edilmiş gideceksin. Oysa tersine, seni bize bağlayan antlaşma ve sözleşmeleri bozduktan ,en az haksızlık yapman gereken kimselere: kendine, dostlarına, vatanına ve bize kötülük yaptıktan sonra; haksızlığa böyle çirkin bir şekilde haksızlıkla, kötülüğe kötülükle karşılık vererek kaçarsan, hayatın boyunca dargın kalırız seninle ve orada kardeşlerimiz olan Hades yasaları, seçme hakkı elinde olduğu halde bizi yok etmeye çalıştığını bildiklerinden, iyi karşılamazlar seni. Hadi, Kriton'un tekliflerini kabul etme de bizi dinle.»

c

d

İşte sevgili arkadaşım Kriton, Korybant'ların öfkesine uğrayan insanların flavta sesleri duyar gibi olmaları gibi, ben de bunları duyduğumu sanıyorum ve bu sözlerin sesi başka bir şey işitmeme engel oluyor. İçinde bulunduğum ruh halini anla ve ne kadar karşı çıkarsan çık, boşuna zahmet edeceğini bil.

Gene de başarıya ulaşacağını sanıyorsan, konuş.

KRİTON — Hayır Sokrates, söyleyecek sözüm yok.

e SOKRATES — Öyleyse bırakalım bunları da Kriton, benim dediğimi yapalım; Tanrının gösterdiği yol bu çünkü.

HIPPARKHOS

ya da

KAZANÇ DÜŞKÜNÜ

Çeviren :

SUĞRA GÜRELİ

HİPPARKHOS'A GİRİŞ

Bu diyalogun, Eflatun tarafından yazılıp yazılmadığı tartışma konusudur. Ne var ki, «kazanç düşkünü» sözünün anlamı üzerinde yapılan tartışma ve sorunun genel olarak ele alınış tarzı, Sokrates'in felsefî tutumuna tam anlamıyla uygun düşüyor. Konuşmada, Sokrates'in öğrencisi birçok tanım ileri sürüyor. Daha sonra, bu tanımların birbirleriyle ya da hakikatle çalıştığı ortaya konuyor. Sokrates, kazancın, değersiz şeylerden oluşmadığını ve iyi ile özdeş olmadığını gösterdikten sonra, Hipparkhos'un Atina'daki sağduyulu ve yarıklı yönetiminden ve ölümünden söz ediyor. Bu konu, diyalogun genel çerçevesi içinde hayli yersiz gibi görünmektedir. Sokrates, daha sonra, öğrencisinin başlangıçta ileri sürdüğü bazı görüşleri geri almasına izin veriyor ve belli birtakım kazançların kötü, birtakımının da iyi olduğu cevabıyla karşılıyor. Ama önemli olan ve asıl ortaya konması gereken şeyin ister iyi ister kötü olsun, kazancın kendisinin özünü kavramak olduğunu belirtiyor. Daha sonra, değer, kârlı ve iyi kavramları ve bunların arasındaki ilişkiler üzerinde duruluyor. Sonunda, kazancın gerçek anlamının sanıldığı kadar aydınlık olmadığı ve «kazanç düşkünü» sözünü herhangi bir kimse için uluorta kullanmanın doğru olmayacağı ileri sürülüyor.

Konuşanlar :
SOKRATES, ÖĞRENCİ

SOKRATES — Sence kazanç düşkünlüğü nedir? Ne olabilir ve kazanç düşkünleri kimlerdir?

ÖĞRENCİ — Bence kazanç düşkünleri, hiç bir değeri olmayan şeylerden kazanç sağlamayı uygun gören kişilerdir.

SOKRATES — Bu kişilerin kazanç sağlamakta kullandıkları şeylerin değersiz olduğunu bildiklerine mi, yoksa bilmediklerine mi inanıyorsun? Bilmiyorlarsa, kazanç düşkünlerinin budala olduğunu belirtmiş olursun.

ÖĞRENCİ — Hayır, budala olduklarını söylemek istemedim, fakat şeytansı bir düşünceyle kazanca boyun eğen açığözler olduklarını, çünkü yararlanmayı tasarladıkları şeylerin değersiz olduğunu bilmelerine karşın açık bir yüzüzlük göstererek kazanç düşkünü olduklarını belirtmek istedim. b

SOKRATES — Öyleyse sen, kazanç düşkünü derken 'böyle bir kişinin, değersiz olduğunu bile bile bir bitkiyi eken ve yetiştirdikten sonra üzerinden kazanç sağlamayı uygun gören bir çiftçiye benzediğini mi belirtmek istiyorsun? Sözüünü ettiğin böyle bir kişi mi?

ÖĞRENCİ — Kazanç düşkünü herşeyden kendine pay çıkarmayı tasarlayan kişidir, Sokrates.

SOKRATES — Lütfen böylesine kayıtsızca, haksızlığa uğramış biri gibi konuşma. Beni iyi dinle ve sorularıma yeniden başlıyormuşum gibi yanıt vermeye çalış. Sen kazanç düşkünlerinin, yararlanmayı uygun gördükleri şeylerin değersiz olduğunu bildiklerini söylemiyor muydun? c

ÖĞRENCİ — Evet.

SOKRATES — Becerikli hatiplerimizin mahkemelerde savlarını haklı çıkarmak için yaptıkları gibi, o gösterişli deyişlerden 'birini kullanarak soralım: öyleyse, bitkilerin değerini ve hangi mevsimde, nasıl bir toprağa ekileceklerini bilen kişi kimdir?

d ÖĞRENCİ — Bu kişi bir çiftçidir.

SOKRATES — «Kazanç sağlamayı uygun görürler,» derken gerçekte «kazanç sağlanması gerektiğini düşünürler,» demiş olmuyor musun?

ÖĞRENCİ — Evet, onu demek istiyorum.

226 SOKRATES — Öyleyse benim gibi yetişkin bir kimseyi, gençten biri olarak, şimdi yaptığın gibi kendi düşüncen bile olmayan bir yanıt verip aldatmaya kalkışma, fakat dürüst davranarak, çiftçiliğe başlayan birinin, ektiği bitkinin değersiz olduğunu bile bile kazanç sağlamayı düşündüğüne inanıp inanmadığını söyler misin?

ÖĞRENCİ — Hiç kuşkusuz buna inanmıyorum.

SOKRATES — Ya da, atına işe yaramayan yiyecekler veren bir sürücüğü ele alsak; sürücünün atına zarar verdiğini bilmediğine inanıyor musun?

ÖĞRENCİ — Hayır, inanmıyorum.

b SOKRATES — Öyleyse sürücü hiç bir işe yaramayan yiyekten kazanç sağlamayı düşünmüyor demektir, değil mi?

ÖĞRENCİ — Evet, düşünmüyor demektir.

SOKRATES — Gemisini değersiz yelken ve iplerle donatan bir gemiciyi düşünelim; bu adamın davranışından zarar görüp, kendisi ile birlikte gemisinin ve yükünün de kaybolma tehlikesine düşeceğinden habersiz olduğunu mu sanıyorsun?

ÖĞRENCİ — Sanmıyorum.

c SOKRATES — Demek ki gemici, işe yaramayan donanımdan kazanç sağlamayı düşünemez.

ÖĞRENCİ — Gerçekten öyle.

SOKRATES — Ordusunun elinde değersiz silâhlar bulunduğunu bilen bir komutan da onlardan kazanç sağlamayı düşünebilir ya da kazanç sağlamayı uygun görebilir mi?

ÖĞRENCİ — Kesinlikle hayır.

SOKRATES — Ya da işe yaramayan bir flavtası olan flavtacı, işe yaramayan bir liri olan çalgıcı, işe yaramayan bir yayı olan okçu, daha doğrusu işe yaramayan araç ve gereçlerle çalışan herhangi bir sanatçı ya da aklıbaşında bir kişi elindekilerden ya-

arlanabileceğini sanır mı?

ÖĞRENCİ — Her yönüyle hayır.

d

SOKRATES — Öyleyse senin kazanç düşkünü dediklerin gerçekten kimlerdir? Anladığıma göre bu kişiler bir süre önce saydıklarımız olmayıp, ellerindeki şeyin değersiz olduğunu bile bile ondan kazanç sağlamayı amaçlayanlardır. Bundan da, değerli dostum, senin dediğine göre yeryüzünde hiç kimsenin kazanç düşkünü olmadığı anlaşılır.

ÖĞRENCİ — Sokrates, ben, doymak bilmez bir açgözlülükle, önemsiz ve çok az ya da hiç değeri olmayan şeylere karşı aşırılığa kaçan bir istek duyan ve bunlardan yararlanmayı tasarlayanlara kazanç düşkünü diyorum.

e

SOKRATES — Sevgili dostum, sözünü ettiğin kişiler hiç kuşkusuz, ellerindekinin değersiz olduğunu bilmiyorlar; tartışmamız bizi bunun olanaksız olduğuna inandırmıştı.

ÖĞRENCİ — Düşüncene katılıyorum.

SOKRATES — Öyleyse bunu bilmediklerine göre, gerçekten tümüyle habersiz olmalarına karşın, ellerindeki değersiz şeyleri değerli sanıyorlar.

ÖĞRENCİ — Öyle görünüyor.

SOKRATES — Kuşkusuz kazanç düşkünlerinin kazancı sevdikleri doğrudur, değil mi?

ÖĞRENCİ — Evet.

SOKRATES — Kazanç derken kaybın karşısı belirtilir, değil mi?

ÖĞRENCİ — Evet.

227

SOKRATES — Bir kişi için kayıp vermek iyi bir şey midir?

ÖĞRENCİ — Hiç kimse için iyi bir şey sayılmaz.

SOKRATES — İyilikten çok kötülük değil midir?

ÖĞRENCİ — Evet.

SOKRATES — Demek ki, insanlar kayıp vermekten zarar görürler.

ÖĞRENCİ — Evet, zarar görürler.

SOKRATES — Kaybın kötü bir şey olduğu anlaşılıyor.

ÖĞRENCİ — Öyle.

SOKRATES — Ve kazanç da kaybın karşıtı.

ÖĞRENCİ — Evet, karşıtı.

SOKRATES — Demek ki, kazanç iyi bir şeydir.

ÖĞRENCİ — Doğru.

SOKRATES — Böylelikle iyiden yana olanların, senin kazanç düşkünü dediğin kişiler olduğu ortaya çıkıyor.

ÖĞRENCİ — Öyle görünüyor.

b SOKRATES — Senin tanımına göre, kazanç düşkünleri hiç de çılgın sayılmazlar. Fakat bana şunu söylemelisin dostum, sen iyi olanı sever misin, sevmeyi sevmisin?

ÖĞRENCİ — Severim.

SOKRATES — Sevmediğin iyi olan bir şey var mı, yoksa sevebilmen için kötü mü olması gerekir?

ÖĞRENCİ — Şerefim üzerine yemin ederim ki, hiç bir şey yok.

SOKRATES — Daha doğrusu, tüm iyi şeyleri seviyorsundur sanırım.

ÖĞRENCİ — Evet.

c SOKRATES — Şimdi de aynı soruyu bana yöneltebilirsin; ben de senin gibi iyi şeyleri sevdiğimi söyleyeceğim. Bizim dışımızdaki tüm insanların iyi şeyleri sevip, kötülerden nefret ettiğine inanmıyor musun?

ÖĞRENCİ — İnanıyorum.

SOKRATES — Biz de kazancın iyi bir şey olduğunu kabul etmiştik, değil mi?

ÖĞRENCİ — Evet.

SOKRATES — Bu durumda, herkes bir kazanç düşkünü olarak karşımıza çıkıyor. Oysa, önceki tartışmamızda hiç kimsenin kazanç düşkünü olmadığı görüşü beliriyordu. Öyleyse yanlışlığa düşmemek için bu iki görüşten hangisine güvenmeliyiz?

d ÖĞRENCİ — Bence yapılması gereken, kazanç düşkününü gerçek anlamıyla tanımlamaktır, Sokrates. Gerçek kazanç düşkünü, dürüst kişilerin yararlanmaktan kaçındıkları şeylerden kazanç sağlamayı uygun gören ve gücünü bu amacı gerçekleştirmek için harcayan kişidir.

SOKRATES — Fakat sevgili dostum, bir süre önce kazanç sağlamanın bir şeyden yararlanmak olduğunu kabul etmiştik.

ÖĞRENCİ — Peki, bundan ne çıkar?

SOKRATES — Bunun dışında, insanların tümünün her zaman iyi şeyler istediklerini de kabul etmiştik.

ÖĞRENCİ — Evet, öyle.

SOKRATES — Öyleyse, iyi kişiler, iyi olduğu sürece her türlü kazançtan yana olanlardır.

ÖĞRENCİ — Karşılığında zarar görecekləri kazançları istemezler. e

SOKRATES — Zarar görmek derken kayıp vermeyi mi yoksa başka bir şeyi mi belirtiyorsun?

ÖĞRENCİ — Ben yalnızca kayıp vereceklerini söylüyorum.

SOKRATES — Peki öyleyse, insanlar kazançtan mı, yoksa kayıptan mı kayba uğrar?

ÖĞRENCİ — Her ikisinden de. Çünkü hem kayıp, hem de kötülükle elde edilen kazanç kayıp vermemize yol açar.

SOKRATES — Yararlı ve iyi bir şeyin kötü olabileceğini nasıl söylersin?

ÖĞRENCİ — Öyle olduğunu söylemiyorum.

SOKRATES — Kısa bir süre önce kazancın, kötü bir şey olan kaybın karşısı olduğunu kabul etmiştik. 228

ÖĞRENCİ — Sözlerine katılıyorum.

SOKRATES — Kötü bir şeyin karşısı ve dolayısıyla iyi olduğunu da görmüştük, değil mi?

ÖĞRENCİ — Evet, bunu kabul etmiştik.

SOKRATES — Gördüğün gibi, bir süre önce üzerinde anlaştığımız bir görüşün karşısını öne sürerek beni aldatmaya kalkşıyorsun.

ÖĞRENCİ — Şerefim üzerine yemin ederim ki hayır, Sokrates. Gerçekte sen, konuşmanı şaşırtıcı bir biçimde bir o yana bir bu yana yönelterek beni aldatıyorsun.

SOKRATES — Böyle konuşmamalısın! İyi ve akıllı bir kişinin sözüne uymamak, benim için büyük bir yanılğı olur. b

ÖĞRENCİ — Kimden söz ediyorsun? Şimdi de

neyi belirtmek istiyorsun?

- SOKRATES** — Sözüml ettiğim kişi Peisistratos'un en büyük ve en akıllı oğlu, Philaidoi'li Hipparkhos' tur. Bilgeliğinin belirli kanıtlarından biri, Homeros' un şiirlerini ilk kez ölkemize getirip, şimdi de olduğu gibi, Panathenaia'daki rapsod'ları hiç ara vermeksizin, art arda, okutmaya zorlamasıdır. Teos'lu Anakreon'a elli kürekli bir savaş gemisi gönderip kentimize getirten de odur. Keos'lu Simonides'i bol para ve armağanlar karşılığında her zaman yanında bulundururdu. O, bunları, yurttaşlarını eğitmek ve seçkin kişilerin yöneticisi olmak için yaptı, çünkü bilgeliğin hiç kimseden esirgenemeyeceğine inanan öylesine soylu ve iyi bir kişiydi. Kentte yaşayanların eğitimini gerçekleştirip onları kendi bilgeliğine hayran bıraktıktan başka
- c** kırılık alanlarda yaşayanların eğitimini de ele aldı. Kent ve yöresindeki tüm kasabaların en işlek yollarına Hermes'in heykellerini diktirdikten sonra, başkalarından öğrendiği ve kendi çabalarıyla oluşturduğu bilgi dağarcığından en bilgece olduğuna inandığı düşünceleri seçerek, ağıt tarzında yeniden yazıp düzenledi ve hem kendi şiirleri, hem de bilgeliğinin birer kanıtı olarak heykellerin üzerine yazdırdı. Böylelikle uyrukları, Delphoi tapınağının «kendini bil» ve «aşırılığa kaçma» gibi yazıtlarıyla, aynı tarzda başka özdeyişler yerine Hipparkhos'un sözlerinin bilgeliğine inanacaklardı. Bunun yanı sıra, gelip geçerken onun deyişlerini okuyup bilgeliğinin tadına varacak ve eğitimlerini tamamlamak amacıyla kırılık yerlerden sık sık kente geleceklerdi. Şöylesine iki yazıtı vardır:
- d**
- e**
- 229** Hermes heykellerinden her birinin sol yanında, tanrının kendi ağzından, kentin ve kasabaların orta yerinde durduğu belirtilirken, sağ yanda da şunlar yazılıdır: «Bu bir Hipparkhos anıtıdır: doğruluktan şaşmayınız.»

Hermes'in öbür heykelleri üzerinde de, şiirlerinden alınma seçkin yazıtlar vardır; özellikle Steiris ⁽¹⁾

(1) Attika yarımadasının güneydoğu kıyısında bir kasaba.

yolu üzerindeki ilgiye değerdir. Orada şöyle der: «Bu bir Hipparkhos anıtıdır: dostlarınızı aldatmayınız.» Bu yüzden ben, dostum olan seni aldatmaya ve yüce Hipparkhos'a karşı gelmeye cesaret edemem. Onun ölümünden sonra Atina'lılar üç yıl boyunca kardeşi Hippias'ın zorba yönetimine boyun eğdiler. Ondan önceki devirleri yaşamış olanların Atina'nın yalnızca bu üç yıl içinde zorba bir yönetime boyun eğmiş olduğunu ve bu zamanın dışında Atina'lıların Khronos'un yönetimindeki gibi yaşadıklarını söylediklerini sen de duymuşsundur. Daha uyanık kişiler, Hipparkhos'un ölümünü çoğunluğun sandığı nedene, katilin kız kardeşinin başında sepet taşımaktan ⁽²⁾ alıkonmasına değil de (çünkü bu çok saçma bir neden olurdu), Harmodios'un Aristogeiton tarafından sevilip eğitilmesine bağlarlar. Böylece Aristogeiton da insanları eğitmekten gurur duyup Hipparkhos'u kendisi için tehlikeli bir rakip olarak görmeye başladı. O günlerde, Harmodios'un çevresindeki yakışıklı ve soylu gençlerden birine tutkun olduğu söylenir. Bu gencin adı da bilinir fakat ben şu anda anımsayamadım. Bir süre için bu genç, Harmodios ile Aristogeiton'a bilge kişiler olarak hayranlık duydu, fakat sonraları Hipparkhos ile ilişki kurunca, her ikisinden de nefret etti. Böylesine bir kenara itilmeyi kendilerine yediremeyen Harmodios ile Aristogeiton da Hipparkhos'u öldürdüler.

ÖĞRENCİ — Bana öyle geliyor ki Sokrates, ya beni bir dost olarak görmüyorsun ya da Hipparkhos'un sözlerine uymuyorsun. Bunu nasıl yaptığını anlayamıyorum, fakat konuşman sırasında beni aldatmamış olmana inanasım gelmiyor.

SOKRATES — Öyleyse şimdi, birlikte dama oynuyormuşuz gibi, aldatıldığını sanmaman için tartışma sırasında söylediklerinden hangisini istersen geri alabileceğini hoşgörüyle belirtiyorum. Senin ye-

(2) Atina'da, tanrıça Athena için düzenlenen Panathenaia adlı bir festivalde, başının üzerinde taşıdığı bir sepetle kutsal çörekleri tanrıçaya sunan Atina'lı genç kız.

rine, tüm insanların iyi şeyler istedikleri görüşünü geri almamı ister misin?

ÖĞRENCİ — Hayır, istemem.

SOKRATES — Ya da, kaybın kötü bir şey olduğu görüşüne ne dersin?

ÖĞRENCİ — O da olmaz.

SOKRATES — Kazanç ya da kazanç sağlamanın, kayıp ya da kayıba uğramanın karşıtı olduğunu geri alabilir miyiz?

230 ÖĞRENCİ — Hayır, bunu da geri alamayız.

SOKRATES — Öyleyse, kazanç sağlamanın kötü-nün karşıtı olarak, iyi bir şey olduğu görüşünü geri alabilir miyiz?

ÖĞRENCİ — Bu görüş her durum için geçerli olmadığından bunu geri alabilirim.

SOKRATES — Bazı kazançların iyi, öbürlerinin-se kötü olduğuna inandığın anlaşılıyor.

ÖĞRENCİ — Öyle.

SOKRATES — Peki, senin için bu görüşü geri alıyorum. Bu durumda bazı kazançların iyi, öbürle-rininse kötü olduğunu kabul edelim. Fakat iyi olanın, kötü olandan daha fazla kazanç anlamına geldiği dü-şünülemez, değil mi?

ÖĞRENCİ — Bu sorunun anlamı nedir?

SOKRATES — Açıklayacağım. Yiyeceğin kötüsü de, iyisi de vardır, değil mi?

b ÖĞRENCİ — Evet.

SOKRATES — Bu durumda, biri öbüründen daha fazla mı yiyecek sayılır, yoksa her ikisi de özdeş, baş-ka bir deyişle yiyecek midir? Bu açıdan ele alınınca, her ikisi de yiyecek olmaları yönünden değil de, yal-nızca birinin iyi öbürünün ise kötü olması yönünden birbirlerinden ayrılmaz mı?

ÖĞRENCİ — Evet.

SOKRATES — İçki ya da aynı türden olan tüm şeylerin, kimisi iyi, kimisi kötü olmasına karşın bu şeyler özdeşliklerini belirleyen nitelikte birbirlerin-den ayrılmazlar, değil mi? Örneğin, bir insanın iyi, öbürünün ise kötü olması gibi.

c

ÖĞRENCİ — Evet.

SOKRATES — Benim anladığıma göre, bu insanlardan ne iyi olanı kötüden, ne de kötü olanı iyiden daha çok insan niteliğini taşıyor sayılabilir.

ÖĞRENCİ — Çok doğru.

SOKRATES — Öyleyse iyi yoldan kazanç sağlamış biri, kötü yoldan kazanç sağlamış olandan daha çok kazanç sağlamış sayılamaz, görüldüğü gibi hiç biri öbüründen daha çok kazanç anlamına gelmez.

ÖĞRENCİ — Evet, öyle.

SOKRATES — Çünkü her ikisi de, kazanç olarak, birbirlerinden daha çok ya da daha az değildirler.

ÖĞRENCİ — Gerçekten öyle.

SOKRATES — Bu durumda insan, az ya da çok oluşu yönünden hiç bir farklılık göstermeyen bir şeyden nasıl olur da daha çok ya da daha az etkilenir, bu şeyi daha çok ya da daha az gerçekleştirebilir?

ÖĞRENCİ — Olanaksız bir şey bu.

SOKRATES — Her ikisi de kazanç ve kazanç sağlayıcı işler olduklarına göre, bunlara neden kazanç dediğimizi ve ortak yanlarının neler olduğunu saptamamız gerekir. Bir süre önce, iyi ve kötü yiyeceklerin özdeş, başka bir deyişle aynı ölçüde yiyecek sayıldıklarını neden söylediğimi soracak olursan, şöyle yanıtlayabilirim: çünkü ikisi de vücudun kuru birer gıdasıdır. Yiyeceğin bu olduğunu hiç kuşkusuz kabul edersin, değil mi?

ÖĞRENCİ — Evet, ederim.

SOKRATES — Sağlığa yararlı ya da zararlı olsun, içki için de aynı doğrultuda bir yanıt verilebilir. O da, içkinin vücudun sıvı gıdası olduğudur. Aynı şey tüm öbür gıdalar için de geçerlidir. İyi ve kötü kazançların aynı ölçüde kazanç sayıldıklarını öne sürerken, kazancın temel unsuru olarak belirleyebileceğin ortak yan nedir? Senin yerine bu soruyu ben yanıtlayayım: kişinin ya hiç bir harcama yapmadan, ya da harcamalarını aşan bir kârla elde ettiği herhangi bir şeye kazanç dersin, değil mi?

ÖĞRENCİ — Bence kazanç budur.

SOKRATES — Hiç bir harcamada bulunmaksızın

d

e

231

b

bir ziyafetin tadını çıkardıktan sonra hastalanan biri için de aynı şeyi söyler misin?

ÖĞRENCİ — Hiç kuşkusuz hayır.

SOKRATES — Bir ziyafete katılmakla sağlığına kavuşan biri ise, kazanç mı yoksa kayıp mı elde etmiş sayılır?

ÖĞRENCİ — Kazanç.

SOKRATES — Öyleyse kazanç, yalnızca bir şeyi elde etmek anlamına gelmez.

ÖĞRENCİ — Gerçekten öyle.

SOKRATES — Elde edilen şey kötü olduğu sürece mi öyledir? Yoksa elde edilen şey iyi de olsa kazanç sayılmaz mı?

ÖĞRENCİ — Elde edilen şey iyiye kazanç sağlanmış demektir.

c SOKRATES — Kötüye kazanç sayılmaz mı?

ÖĞRENCİ — Hayır, sayılmayacağını sanıyorum.

SOKRATES — Dönüp dolanıp, nasıl yine aynı noktada takıldığını görüyorsun, değil mi? Kazanç iyidir, kayıp ise kötü.

ÖĞRENCİ — Ne diyeceğimi bilemiyorum.

SOKRATES — Nedensiz yere bocalamıyorsun, dostum, Şimdi şu soruya karşılık vermelisin: Kişi harcadığından daha çoğunu elde ettiğinde kazanç sağlamış sayılır, değil mi?

ÖĞRENCİ — Elde edilen kötü ise, hayır; fakat verilenden daha çok altın ve gümüş alınırsa, evet.

d SOKRATES — Ben de şimdi sana onu soracaktım. Yaklaşık olarak dörtte bir kilogram altın verilip, karşılığında bunun iki katı ağırlığında gümüş elde edilirse, kazanç mı yoksa kayıp mı söz konusudur?

ÖĞRENCİ — Kayıp söz konusu olduğunu sanırım, Sokrates; çünkü altının değeri gümüşün on iki katı olacak yerde, iki katı olarak belirleniyor.

SOKRATES — Fakat elde edilen, verilenden sayı olarak daha çok. Yoksa iki katın dörtte birden daha çok olduğuna inanmıyor musun?

ÖĞRENCİ — Altın ile gümüşün değerlerini göz önüne alırsak, hayır.

SOKRATES — Bu durumda, kazanca değer unsurunun da eklenmesi gerektiği ortaya çıkıyor. Şu anda sen, altından daha çok olmasına karşın gümüşün değeri olmadığını, daha az olan altının ise değerli olduğunu söylüyorsun.

ÖĞRENCİ — Kuşkusuz öyle, çünkü ortadaki durum bu. e

SOKRATES — Öyleyse, az ya da çok, kazanç sağlayan değerli şeylerdir, değersiz olanlar ise hiç bir kazanç getirmezler.

ÖĞRENCİ — Evet.

SOKRATES — Değerli olan sence elde edilmeye değer olan değil midir?

ÖĞRENCİ — Evet, öyledir.

SOKRATES — Elde edilmeye değer derken, yararlı olanı mı yoksa yararsızı mı belirtiyorsun?

ÖĞRENCİ — Yararlı olanı kuşkusuz.

SOKRATES — Yararlı olan da iyi olandır, değil mi?

ÖĞRENCİ — Evet.

SOKRATES — Öyleyse, insanların en yiğidi! Şu anda yeniden üçüncü ya da dördüncü kez, kazanç sağlayan şeyin iyi olduğunu kabul etmiş olmuyor muyuz? 232

ÖĞRENCİ — Öyle görüyor.

SOKRATES — Tartışmamızın başlangıç noktasını anımsıyor musun?

ÖĞRENCİ — Anımsadığımı sanıyorum.

SOKRATES — Anımsamayabilirsin, onun için ben açıklayayım. Benim sözüme karşılık olarak, iyi bir insanın her çeşit kazançtan kaçınıp, kötülerini değil de yalnızca iyileri isteyeceğini öne sürmüştün.

ÖĞRENCİ — Evet.

SOKRATES — Şimdi ise, tartışmamız bizi, az ya da çok tüm kazançların iyi olduğunu kabul etmemiz gereken bir noktaya getirdi. b

ÖĞRENCİ — Gerçekten beni, bu görüşü kabul etmem gereken bir noktaya getirdi, Sokrates, fakat bunun doğruluğuna inandırmadı.

SOKRATES — Belki sonradan seni de inandırabilir. Fakat şu anda, hangi durumda olursan ol, inan ya da inanma, az ya da çok tüm kazançların iyi olduğunu kabul ediyorsun, değil mi?

ÖĞRENCİ — Evet, ediyorum.

SOKRATES — Bunun yanı sıra, iyi kişilerin tüm iyi şeylere erişmek istediklerini de kabul ediyormusun?

ÖĞRENCİ — Ediyorum.

c SOKRATES — Fakat biliyorsun, kötü insanların hem az, hem de çok tüm kazançları sevdiklerini söylemiştin.

ÖĞRENCİ — Evet, söyledim.

SOKRATES — Öyleyse, senin düşüncene göre, iyi ya da kötü tüm insanlar kazanç düşkünüdürler.

ÖĞRENCİ — Öyle görünüyor.

SOKRATES — Bu durumda, hiç kimseyi kazanç düşkününü diye suçlamak doğru olmaz, çünkü suçlamayı yapan kişi de bir kazanç düşkünüdür.

KLEİTOPHON

Çeviren :

SUĞRA GÜRELİ

KLEİTOPHON'A GİRİŞ

Bu diyalogun, gerçekten Eflatun tarafından yazılmadığı ileri sürülmüş ve bu görüş genellikle kabul edilmiştir. Eğer, diyalog Eflatun'un kaleminden çıkmışsa, Devlet'e giriş niteliği taşıyan bir parça olarak kabul edilmesi gerekir. Çünkü, Eflatun'un Devlet'inde de, doğruluğun (adaletin) ne olduğu araştırılır. Ayrıca Kleitophon'un, Devlet'te, sofist Thrasymakhos'un tarafını tutan bir kimse olarak tanıtıldığını biliyoruz. Diyalog, belki de Eflatun'un, Devlet'te ve Menon'da, ileri sürdüğü fikirleri çok iyi tanıyan bir taklitçinin eseridir. Ayrıca, Eflatun'un, Kleitophon'un eleştirmelerinden çıkan bir sonucu, yani doğruluğun özünün ne olduğunu Sokrates'in bilmediği gibi bir sonucu düzeltmeden ve okurun zihninde kalan bu izlenimi silmeden diyalogun sona ermesi de hayli garip görünüyor.

SOKRATES — Bir süre önce, Aristonymos'un oğlu Kleitophon'un Lysias ile yaptığı bir konuşmada, Sokrates'in öğrettiklerini yerip, Thrasymakhos'un konuşmalarını göklere çıkardığını duyduk. 406

KLEİTOPHON — Lysias ile senin üzerine konuştuklarımı sana yanlış anlatmışlar, Sokrates. Ben seni bazı noktalarda övdüm, öbürlerinde ise övmedim. Kayıtsız görünmene karşın beni suçladığın anlaşılıyor. Şimdi yalnız olduğumuza göre, senin üzerine söylediklerimi açıklamak beni rahatlatacak; böylece sen de, senin için kötü şeyler düşünmemden daha az kuşkulanacaksın. Bana duyduğun yersiz öfkeden anlaşıldığına göre, yanlış 'bilgiler edinmişsin. Şimdi izin verirsen konuşmaktan mutluluk duyacağım, çünkü herşeyi açıklamak istiyorum.

SOKRATES — Sen bana iyilik etmek için bu denli gönüllüken, isteğine karşı koymam yersiz olur. İyi ve kötü yönlerim bana öğretildiğinde, hiç kuşkusuz birincileri uygulayıp o yolda ilerleyecek, ikincilerden ise tüm gücümle sakınacağım. 407

KLEİTOPHON — Öyleyse beni dinle. Konuşmalarını dinlerken duyduklarım çoğu zaman beni şaşkına çevirirdi, Sokrates. Tragedya sahnelerinden insanlara seslenip, onları kınayan bir tanrı gibi şunları söylediğinde, konuşmalarındaki soyluluk beni, senin söz söylemekte tüm insanları geride bıraktığına inandırır: «Siz insanlar, bu telaşınız ne? Tüm gücünüzü zenginliğe erişmekte harcayıp, gerçekte yapmanız gereken şeylerden habersizsiniz. Bu zenginliği bırakacağınızı çocuklarınıza gelince ,bunu doğru yolda kullanmalarını sağlamayı düşünmüyorsunuz. Doğruluk öğretilebilecek bir şeyse, çocuklarınıza bunu verebilecek öğretmenler, ya da doğruluk bir uygulama ve eğitim işiyse, çocuklarınızı bu yönde yeterince yetiştirebilecek eğitmenler tutmuyorsunuz. Üstelik kendinizi b

- c bu yönde yenilemek için de hiç bir girişimde bulunmuyorsunuz. Siz ve çocuklarınız, erdemli birer kişi olmak için yeterli saydığınız şiir, müzik ve beden eğitimidən geçmiş olmanıza karşın, zenginlik konusunda bozuk davranışlar içindesiniz. Nasıl oluyor da, bugünkü eğitim anlayışınızı eksik bulup, kültürünüzün yetersizliğine son verecek öğretmenler aramıyorsunuz? Kardeşlerin ve kentlerin, ölçüsüz ve uygunsuzca birbirleriyle vuruşup çarpışması, kavgaların doğurduğu korkunç felâketler, lir çalarken ölçüde yapılan bir yanlışlığın değil, işte bu uyumsuzluk ve tembelliğin sonucudur. Fakat sizler, doğruluktan sapmış olanların eğitim yetersizliği ya da bilgisizlik yüzünden değil de, isteyerek o duruma geldiklerini öne sürüyor, bir yandan da doğruluktan sapmış olmanın tanrıların nefretini uyandıran, aşağılık bir şey olduğunu söylemekten çekinmiyorsunuz. Öyleyse söyley misiniz, bir insan nasıl olur da, böylesine bir kötülüğü isteyerek seçer? Bu sorumu, zevklerinin kurbanı olan insanı örnek vererek yanıtlıyorsunuz. Yenmek eylemi isteyecek gerçekleştirildiğine göre, bu durum istemeyerek ortaya çıkmış olmuyor mu? Böylece tartışmamız her yönüyle, doğruluktan yoksun bir davranışın istemeyerek gerçekleştirildiğini ve her kişinin tek başına, her kentin ise topluca bu konuya şimdi-
e kinden daha çok önem vermesi gerektiğini kanıtlıyor.»

Sokrates, senin durup dinlenmeden yaptığın bu konuşmaları dinledikçe, hayranlığım giderek artıyor ve seni göklere çıkarıyorum. Ve sen, konuşman sırasında ikinci bir noktayı belirtip, bedeni eğiten fakat ruhuna gereken ilgiyi göstermeyenlerin de aynı ölçüde yanlış bir davranışta bulunduklarını, çünkü yönetmesi gerekeni bir yana itip, yönetilen durumunda olması gerekene önem verdiklerini söylediğinde de aynı hayranlıkla sözlerine katılırım. Herhangi bir nesneyi kullanmasını bilmeyen kişinin onu kullanmaktan kaçınmasının yerinde olacağını, bu yüzden gözlerini, kulaklarını ya da vücudunun tümünü kullanmasını bilmeyen bir kişinin vücudunu hiç kullanmamasını,

duymamasını ve görmemesini söylersin. Sanat konusunda da aynı şeyler geçerlidir; kendi lirini kullanmasını bilmeyen bir adam hiç kuşkusuz komşusununkini de kullanmayı beceremez, başkalarının lirini kullanamayan da kendininkini kullanamaz. Herhangi bir alet ya da mal için de durum böyledir. Konuşmanın çok yerinde bir sonuca bağlıyor, ruhunu kullanmasını bilmeyen bir kişinin onu tümüyle dinlenmeye bırakıp, kendi yersiz isteklerine uyup yaşamak yerine hiç yaşamamasını öne sürüyorsun. Ya da yaşaması gerekliyse, yaşantısını özgür bir kişi yerine bir köle olarak sürdürmesinin daha doğru olacağını, isteğinin dümenini bir geminin dümeniymişçesine, insanları yönetme sanatını bilen başka bir kişinin eline bırakması gerektiğini belirtiyorsun. Sokrates sen, bunun yargılama ve doğruluk sanatı olduğunu söylüyor ve buna politika adı veriyorsun. Erdemin eğitimle kazandırılabilceğini ve kişinin herşeyden önce kendini özenle yetiştirmesi gerektiğini aşılayan bu ve benzeri, çok sayıda ve çok soylu bir dille anlatılan düşüncelerine karşı ne bu güne değin bir tek söz ettim, ne de gelecekte edeceğim, çünkü onlara bizi uyandırmakta çok etkili ve faydalı olacak öğütler gözüyle bakıyorum. Böylece tüm dikkatimi toplayarak bundan sonra söyleyeceklerini öğrenmeye hazırlandım, Sokrates. İlk önce seni sorguya çekmedim, fakat çağdaşlarına, öğrencilerine ya da dostlarına; aranızdaki ilişkiler nasıl adlandırılırsa, o kişilere yönelttim sorularımı. İlk olarak senin özellikle saygı duyduğun kişileri sorguya çektim. Bundan sonraki konuşmanın ne konusunda olacağını araştırıyor ve sorunu onlara, biraz da senin tarzından yararlanarak iletmeye çalışıyordum. «Dostlarım,» diyordum. «Sokrates'in erdem konusundaki uyarılarını nasıl ele almalıyız? Bu konuda söyleneceklerin tümü bu mu? Konuyu daha derinlemesine ele alıp kavrayamaz mıyız? Yaşantımız boyunca, bu konuda şu ana değin uyarılmamış olanları uyarmayı görev bilip, onların da sırasıyla başkalarını uyarmalarını mı beklemeliyiz? Yoksa, bunu kişinin yerine getirmesi gereken tek gö-

408

b

c

d

- e rev sayıp, Sokrates'e ve birbirimize şu soruyu mu yöneltebiliriz: 'Bundan sonra atılacak adım hangisidir?' Doğruluğu araştırıp incelemeye nereden başlamalıyız? Bizleri beden eğitimi ve tıptan habersiz çocuklar gibi gören bir kişinin bizi, bedenimizle daha yakından ilgilenmeye zorladığını, sonra da bedenimizin isteklerini karşılamak için çalışarak elde ettiğimiz 'buğday, arpa, üzüm ve benzeri yiyeceklerle bu denli yakından ilgilenmemize karşın bu konuda var olan sanatları görmemezlikten gelip bedenimizi korumak amacıyla hiç bir çaba göstermememizi kınadığını düşünelim. Bizleri böylesine zorlayan kişiye,
- 409 'Sözünü ettiğin sanatlar hangileridir?' diye sorduğumuzda, hiç kuşkusuz, 'Beden eğitimi ve tıp,' diyecektir. Konumuza dönersek, ruhun erdemi ile ilgili olan sanat hangisidir dersiniz?» Aralarından bu konularda en yetkili saydıkları biri sorumu yanıtladı ve sözü edilen sanatın Sokrates'in anlattığı doğruluktan başka bir şey olmadığını belirtti. Ben de ona şöyle karşılık verdim. «Yalnızca adını söyleme, fakat şunun benzeri bir açıklamada bulun: Tıp denen bir sanat vardır. Bu sanatın iki yönünden biri, var olan hekimlere yenilerini eklemek, öbürü ise sağlığı korumaktır. Bunlardan ikincisi kendi başına bir sanat olmayıp, hem öğreten, hem de öğretilen sanatın bir sonucudur ve biz de buna sağlık deriz. Benzeri bir biçimde doğramacının sanatını da, bir ev ve doğramacılık oluşturur. Birincisi sonuç, ikincisi ise öğretilir. Bunun gibi, öbür sanatlar nasıl birçok sanatçı yetiştirirse, doğruluğun amacı da doğru kişiler yetiştirmektir. Peki, doğru kişilerin gördüğü işlere gelince, bunların ne olduğunu söyler misin?» Sözcülüğünü yapan dostunun «Yararlı olan», birinin «Yerinde olan», öbürünün «Kullanışlı olan» ve yine bir başkasının da «Kârlı olan» diye yanıtladığını anımsıyorum. Böylece ben de sorumu yeniden ele alıp şunları söyledim: «Fakat 'yerinde olan', 'kârlı olan', 'yararlı olan' ve benzerleri, bundan önceki durumda, sanatların tümü için geçerli sayılabilir. Ne var ki, bu işlemlerin amacı, sanatların kendilerine özgü nite-
- b
- c

likleriyle birbirinden ayrılır. Örneğin doğramacılık sanatı, iyi, güzel ve yerinde yapılan işlemlerin sonucunda, ağaçtan oyulmuş eşyalar oluşturulmasını amaçlar, eşyalar ise kendi başlarına sanat sayılmaz. Bu yüzden doğruluğun göreceği iş de buna benzer biçimde anlatılmalıdır.» En sonunda, Sokrates, çok yetenekli bir konuşmacı olarak bilinen dostlarından biri, doğruluğun, başka hiç bir sanatın gerçekleştirmede bir işi, devletlerde dostluğu geliştirdiğini söyledi. Kendisine yeniden birtakım sorular yönelttiğimde de, dostluğun iyi bir şey olduğunu ve hiç bir zaman kötü olamayacağını belirtti. Çocukların ve yabanıl yaratıkların arasındaki dostluğa gelince, bunların dostluk sayılabileceğini kabul etmedi çünkü konuşmasının sonunda, bu gibi ilişkilerin çoğunlukla iyi olmaktan çok, zararlı olduklarını söylemek zorunda kaldı. Bunu kabul etmekten kaçındığı için, bu gibi ilişkilerin dostlukla hiç bir ortak yanı olmadığını ve yanlış adlandırılmış olduklarını söyledi. Gerçek dostluğun, her yönde oy birliğinde olmak anlamına geldiğini öne sürdü. Her yönde oy birliği derken, kanı birliğini mi, yoksa bilgi birliğini mi belirttiğini sorduğumda, kanı birliği deyimine olanca gücü ile karşı koydu çünkü kanı birliği çoğu zararlı kişiler arasında varolabilen bir ilişkiydi. Oysa, o, dostluğun tümüyle iyi bir şey ve doğruluğun sonucu olduğunu belirtmişti. Bunun sonucunda, kanılara değil bilgiye dayandığını söyledi. Tartışmamız içinden çıkılmaz bir duruma gelmişti; çevremizdekiler dostunun üzerine atılmaya hazır dılar; konuşmanın dönüp dolaşıp aynı noktaya geldiğini yüzüne haykırmak için bekliyorlardı. Ve şunları söylediler: «Tıp da, tüm öbür sanatlar gibi bir çeşit her yönde oy birliğine ulaşmış olmak anlamına gelir ve sanatların her birinin neyle uğraştığı açıktır. Sözüünü ettiğin doğruluk ya da oy birliğine gelince, bu kendi amacını belirlemekten yoksundur ve ne iş gördüğü de açık değildir.»

En sonunda, Sokrates, bu soruları sana da yönelttim ve senden, doğruluğun düşmanlarına zarar vermek, dostlarına da iyilik etmek olduğunu öğrendim.

d

e

410

b

- Fakat sonradan, doğru bir kişinin hiç kimseye zarar vermeyeceğini, çünkü tüm davranışlarının herkese faydalı olabilmek amacını güttüğünü kabul ettik. Böylece aynı soruları, bir ya da iki kez değil fakat uzun bir süre için tekrarladıktan sonra, soru sormaktan vazgeçtim. İnsanları erdem konusunda uyarmakta herkesten daha başarılı olduğuna inanmama karşın şu iki durumdan birinin doğru olması gerekir: Ya yalnızca bunu biliyor, bundan öte hiç bir şey bilmiyorsun (çünkü bu durum başka bir sanat için de geçerli olabilir; örneğin, bir kimse dümenici olmadan bu sanatın değerini yüceltip, övebilir; öbür sanatlarda da durum aynıdır ve doğruluk konusunda, senin için de benzeri bir durum öne sürülebilir; onu çok iyi övebilmen, onu gerçekten bildiğini göstermez denebilir; ama bu görüşe katıldığımı söylemiyorum) ya gerçekten doğrulun ne olduğunu bilmiyorsun, ya da bu bilgiyi benimle paylaşmaktan kaçınıyorsun. Fakat sen, beni erdem konusunda zorlayan uyarıcı konuşmalarından vazgeçersen, bu konuda da, vücudun yapısını ve bakımını açıklayarak beden eğitimi yönünden vücudumu korumayı öğütlemekte izlediğin yolu izlemelisin. Şimdi Kleitophon'un, başka şeylere gereğinden çok önem verip tüm çabaları adına gerçekleştirdiğimiz ruha ilgisiz kalmayı anlamsız bulduğunu ve bu konuda söylenmesi gereken herşeyi söylediğini düşün. Senden başka türlü davranmamamı dilerim ki, ben de, şimdi olduğu gibi Lysias ve öbürlerine, kimi yönlerini övüp, kimilerini yermek zorunda kalmayayım. Erdem konusunda uyarılmamış bir kişi için büyük önem taşıdığını kabul ederim, fakat uyarılmış bir kişi için onu erdeme ve mutluluğa götürecek yolda bir engelsin, Sokrates.

GORGIAS

[Ya da Belâgat üzerine]

Çevirenler :

Sema R. GÜZELŞEN — Mehmet RİFAT

GORGİAS'A GİRİŞ

Bu diyalog, Eflatun'un düşünürlüğünde ve yazarlığında ortaya çıkan önemli bir gelişmeyi açıkça gösterir. Filozof kırk yaşına gelmiş ve yaygın düşüncelere karşı kesin bir eleştirici tavır takınmıştır. Özellikle, felsefe eğitiminin gerekliliği üzerinde durur, o çağlarda siyasi hayatta çok önemli bir yer kazanmış olan güzel ve tumturaklı söz söyleme sanatına yani «belâgat»a şiddetle hücum eder, toplum hayatının sadece gösterişten başka bir şey olmayan yanlarını küçümser, hakikatin ve doğruluğun her şeyden üstün olduğunu hayranlık verici bir biçimde göz önüne serer. Diyalog, etkisini hemen gösterir ve gerçeği aramaktan başka tutkusu olmayan birçok öğrenci Eflatun'un çevresinde toplanır. Diyalogun başlangıcında, Sokrates, Khairephon ile birlikte, Kallikles'in evine gider; orada, yaşı seksene ulaşmış olan ünlü belâgat ustası Gorgias ve çömezi Polus ile karşılaşır. Gorgias'a, mesleği üzerinde sorular sormaya başlar; belâgatın gerçek özünün ve yararının ne olduğunu ortaya koymak; kesin bir tanım yapmak ister. Gerçek belâgat ustasının insanları, hem toplumsal hem de bireysel hayat açısından geliştirmek amacını güttüğüne göre, doğru ve iyi bir insan olması gerektiğini ileri sürer. Gorgias, belâgatın kötüye de kullanılabileceğini çünkü bazı belâgat öğretmenlerinin kötü kişiler olabileceğini kabul eder. Öğretmeninin, Sokrates tarafından eleştirilmesine kızan Polus söze karışır ve tartışma gittikçe kızışır. Daha sonra, belâgat ile öteki sanatlar arasındaki ilişkiler incelenir. Polus başarı kazanmak ve güçlü olmak konusundaki düşüncelerini ileri sürer; Sokrates, kötülük işlemektense acı çekmenin daha iyi olduğunu; kötü kişinin, ceza gördüğü zaman, cezadan kurtulduğu duruma oranla daha az mutsuzluk duyduğunu; yerinde bir cezanın şerefli

ve yüce bir şey olduğunu, bundan ötürü de iyi bir şey sayılması gerektiğini söyler. Kallikles'in de tartışmaya girmesiyle, diyalogun en önemli bölümü başlamış olur. Eflatun, burada, gerçek amacını açıklar ve başarılı bir siyasi hayat yerine, gerçek felsefeye ve eğitime dayanan bir hayatı seçmenin daha doğru olduğunu göstermek ister. Kallikles, kuvvetin her şeye egemen olduğu görüşünü savunur ve Sokrates'e, hayatta başarıya götürecektir bir yol izlemesini söyler. Bunun üzerine Sokrates, gerçek mutluluğun, ölçülülükte ve kendine egemen olmaktan aranması gerektiğini ileri sürer. Ruhça ve vücutça ölçülü olmayı temel bir ilke olarak ortaya koyar. Kötü kişilerin çoğunlukla iktidarı ellerinde tuttuklarını; iyi insanları ortadan kaldırdıklarını, belâgatın insanı ölümden kurtaran sanatlardan sadece birisi olduğunu ama asıl, hangi kimsenin ölümden kurtarılması gerektiğini bilmemizin önem taşıdığını ileri sürer. Gorgias, hem düşüncelerin gücü hem de kişilerin başarılı bir biçimde canlandırılmaları açısından dikkatimizi çeker. Tartışma ilerledikçe, Eflatun'un, siyasi hayata sırt çevirmesini eleştirenlere, hocası Sokrates'in ağızından cevap verdiği açıkça görülür. Eflatun, bu diyalogda, filozofun çok yüce bir yeri olduğunu ileri sürerken hayatını adadığı idealin savunmasını da yapmaktadır. Eflatun'un bütün öteki eserlerinde görülen mantık tutkusu ve gücü burada da görülmekte, ayrıca Sokrates'in genellikle ahlâka ilişkin konuları ele alan düşüncesinin sınırları dışına çıkılarak metafizik alanına girildiği de dikkati çekmektedir.

Konuşanlar :

KALLİKLES, SOKRATES, KHAİREPHON, GORGİAS, POLOS

KALLİKLES — Savaşa ve dövüşe geç gelinebilir Sokrates, ama ziyafete değil.

SOKRATES — Geç mi kaldık yoksa? Atasözünün de dediği gibi ziyafetten sonra mı geliyoruz?

KALLİKLES — Evet, hem de nefis bir ziyafetten sonra; çünkü Gorgias yığınla güzel şey anlattı bize az önce.

SOKRATES — Bütün suç, şu gördüğün Khairephon'da, Kallikles: bize agorada boş yere vakit kaybettirdi.

KHAİREPHON — Üzülme Sokrates, hatamı gidermeye çalışırım. Gorgias dostumdur; istersen şimdi, ya da dilersen başka bir gün bize aynı şeyleri yine anlatır.

KALLİKLES — Ne diyorsun Khairephon, Sokrates Gorgias'ı mı dinlemek istiyor?

KHAİREPHON — Evet, biz de zaten bunun için geldik.

KALLİKLES — Öyleyse istediğiniz vakit bana gelin. Gorgias bende kalıyor, sizinle de oturup konuşur.

SOKRATES — Buna çok seviniriz Kallikles; ama Gorgias bizimle konuşmak ister mi bakalım? Sanatının aslı nedir, bu sanatıyla ne yapmaya, ne öğretmeye çalışır, onu öğrenmek istiyorum... Anlatacağı öteki şeyleri de senin dediğin gibi bir başka sefer dinleriz.

KALLİKLES — En iyisi bunu kendisine sormaktır Sokrates; çünkü senin öğrenmek istediğin de onun anlatacakları arasında. Az önce burada bulunanlardan, kendisine akıllarına gelebilecek her şeyi sormalarını istiyor ve hepsini de cevaplandıracağını söylüyordu.

SOKRATES — Mükemmel, sor öyleyse ona Khairephon.

KHAİREPHON — Ne sorayım?

SOKRATES — Ne olduğunu sor.

KHAİREPHON — Yani ne demek istiyorsun?

d SOKRATES — Düşün ki, mesleği ayakkabıcılıktır; o vakit sana kunduracı olduğunu söyleyecektir. Ne demek istediğimi şimdi anlıyor musun?

KHAİREPHON — Evet anlıyorum ve soracağım. Söyle Gorgias, Kallikles'in de dediği gibi her sorularna cevap vermeye hazır olduğun doğru mu?

448 GORGİAS — Çok doğru Khairephon, benim de az önce herkese söylediğim buydu zaten; ayrıca şunu da belirtmeliyim ki yıllardan beri hiç kimse bana cevaplandıramadığım bir soru sormadı.

KHAİREPHON — Öyleyse bana cevap vermekte hiç de zorluk çekmeyeceksin Gorgias.

GORGİAS — Hele bir sor bakalım Khairephon.

POLOS — Gerçekten de öyle Khairephon, ama istersen önce bana sor. Çünkü Gorgias çok yorulmuş olmalı, ne de olsa uzun bir konuşma yaptı demin.

KHAİREPHON — Ne diyorsun Polos? Bana Gorgias'tan daha iyi cevap vereceğini mi sanıyorsun?

b POLOS — Önemli olan seni tatmin edecek bir cevap vermek değil mi?

KHAİREPHON — Bana göre hava hoş, madem istiyorsun konuş bakalım.

POLOS — Sor.

KHAİREPHON — Peki soruyorum: Gorgias da kardeşi Herodikos gibi aynı sanatı uyguluyorsa Gorgias'a ne diyebiliriz? Kardeşine ne diyorsak onu değil mi?

POLOS — Elbette.

KHAİREPHON — Öyleyse ona hekim dersek doğru söylemiş oluruz.

POLOS — Evet.

KHAİREPHON — Sanatı, Aglaophon'un oğlu Aristophon'un, ya da Aristophon'un kardeşinin sanatıyla aynı ise o zaman Gorgias'a ne diyebiliriz?

c POLOS — Tabii ki ressam.

KHAİREPHON — Ama Gorgias'ın asıl mesleği nedir, ona ne demeliyiz?

POLOS — Bak Khairephon, dünyada insanların

tecrübe ile elde ettikleri sayısız sanat vardır. Çünkü tecrübe, hayatımıza sanata göre yön verir, tecrübesizlik ise hayatı tesadüflerin akışına bırakır. Kimi insan bu sanatı, kimi de şu sanatı seçerken, en iyi sanatları seçenler en mükemmel insanlardır. İşte Gorgias da bu mükemmel insanlardan biridir ve sanatı bütün sanatların en güzelidir.

SOKRATES — Görüyorum ki Polos gayet iyi konuşuyor, Gorgias. Ancak Khairephon'a verdiği sözünü tutmuş savılmaz.

GORGİAS — Nasıl yani Sokrates?

SOKRATES — Bana öyle geliyor ki sorulana tam anlamıyla cevap vermedi.

GORGİAS — Öyleyse kendin sor ona.

SOKRATES — Hayır. Ama eğer sen bana cevap vermek istersen sana sormayı tercih ederim. Böylesi daha hoşuma gider benim, çünkü bütün bu konuşmalardan anladığım kadariyle Polos tartışma sanatından çok belâgetle uğraşmış.

POLOS — Neden Sokrates?

SOKRATES — Çünkü Khairephon sana Gorgias'ın sanatının ne olduğunu soruyor, sense buna cevap verecek yerde sanki eleştiriyorlarmış gibi bu sanatı övüyorsun.

POLOS — Bütün sanatların en güzeli olduğunu söylemedim mi?

SOKRATES — Hiç şüphesiz söyledin ama, sana sanatının niteliği değil, bu sanatın ne olduğu ve Gorgias'a ne diyeceğimiz soruluyordu. Az önce Khairephon'un verdiği örnekleri kısaca ve doğru olarak cevaplandırdın. Şimdi aynı şekilde bana Gorgias'ın sanatının ne olduğunu ve ona nasıl bir ad vermemiz gerektiğini söyle. Ya da en iyisi bunu sen cevaplandır Gorgias.

GORGİAS — Benim sanatım belâgattir Sokrates.

SOKRATES — Sana hatip ⁽¹⁾ dememiz gerekir

(1) Buradaki Grekçe kelime, hem «hatip» hem de «belagat» öğretmenini anlamına geliyor.

d

e

449

öyleyse.

GORGIAS — Hem de iyi bir hatip Sokrates. Homeros'un da dediği gibi «ben böyle olmakla övünüyorum».

SOKRATES — Benim istediğim de buydu zaten.

GORGIAS — Beni böyle adlandır öyleyse.

b SOKRATES — Üstelik sanatını çömezlerine de öğretebildiğini sövleyemez miyiz?

GORGIAS — Benim de, yalnız burada değil, her yerde sövlediğim bu zaten.

SOKRATES — Peki Gorgias, şimdi yaptığımız gibi konuşmamıza soru ve cevaplarla devam etmeye ve de Polos'un başlattığı uzun konuşmaları bir başka zamana bırakmaya razı mısın? Yalnız verdiğin sözü tut ve sorularına kısa kısa cevaplar ver.

c GORGIAS — Bazı soruları geliştirilmiş olarak cevaplandırmak gerekir. Bununla beraber elimden geldiği kadar kısa konuşacağım, zaten iddia ettiğimden biri de budur: kimse aynı şeyleri benim kadar az sözle söyleyemez.

SOKRATES — Benim istediğim de bu Gorgias. Şimdi bana yalnızca kısa konuşmadaki ustalığını göster, cevapları genişletmeyi ise başka zamana bırak.

GORGIAS — Tamam Sokrates, göreceksin ki şimdiye kadar benden daha kısa ve özlü konuşan birine rastlamadın.

d SOKRATES — Güzel, madem ki sanatın belâğattir ve hatipler yetiştirebiliyorsun, bana şu belâğatin ne olduğunu öğretsene. Meselâ dokumacılık, kumaş yapmaktır değil mi?

GORGIAS — Evet.

SOKRATES — Müzik de ezgiler yaratmaktır değil mi?

GORGIAS — Evet.

SOKRATES — Hera hakkı için, cevaplarının son derece kısalığına hayranım Gorgias!

GORGIAS — Gerçekten ben de yeterince başarılı olduğumu sanıyorum Sokrates.

SOKRATES — Çok doğru! Öyleyse belâğet hakkında da aynı şekilde kısa konuşarak bu bilimin ko-

nusunun ne olduğunu söyle.

GORGIAS — Söylevler.

SOKRATES — Hangi söylevler? Hastalara sağ-
lığa kavuşmaları için izleyecekleri yolu gösteren söy-
levler mi? e

GORGIAS — Hayır.

SOKRATES — Demek ki her türlü söylev belâga-
tin konusuna girmiyor.

GORGIAS — Şüphesiz hayır.

SOKRATES — Halbuki belâgat konuşmayı öğret-
tir, değil mi?

GORGIAS — Evet.

SOKRATES — Dolayısıyla üzerinde konuşulan
şeyleri düşünmeyi de öğretir, değil mi?

GORGIAS — Elbette.

SOKRATES — Ama az önce sözünü ettiğimiz tıp 450
da hastalar üzerinde düşünme ve konuşmayı öğret-
mez mi?

GORGIAS — Tabii.

SOKRATES — Öyleyse tıbbın konusu da söylev-
dir.

GORGIAS — Evet.

SOKRATES — Hastalıklarla ilgili olan söylevler?

GORGIAS — Şüphesiz.

SOKRATES — Beden eğitiminin konusu da vü-
cudun iyi ve kötü durumu ile ilgili söylevlerdir, değil
mi?

GORGIAS — Çok doğru.

SOKRATES — Demek ki bütün öteki sanatlar için b
de bu böyle Gorgias: her sanatın konusu, kendi ala-
nına giren şeylerle ilgili söylevlerdir.

GORGIAS — Elbette.

SOKRATES — Mademki söylevlerle ilgili sana-
ta belâgat diyorsun, konusu söylev olan öteki sanat-
lara da neden belâgat adını vermiyorsun?

GORGIAS — Çünkü Sokrates, öteki sanatlarda
sanatçının bütün bilgisi elişlerine ve buna benzer şey-
lere dayanır. Oysa belâgat hiç bir elışı gerektirmez,
bütün eylem ve etkisi söylevdedir. İşte bu nedenle c
belâgatin konusunun söylevler olduğunu iddia ediyor

ve verdiğim tanımın doğru olduğunu savunuyorum.

SOKRATES — Belâgat kelimesinden ne anladığını pek iyi kavrayamadım. Ama az sonra daha açıkça görebileceğimi sanıyorum. Söyle bana: birçok sanatın var olduğunu kabul ediyorsun değil mi?

GORGIAS — Evet.

d SOKRATES — Bütün bu sanatların bazılarında ön planda iş gelir, sözse ikinci derecede bir rol oynar; bazılarında ise söze hiç yer verilmez. Resim, heykeltıraşlık ve daha birçok sanatta olduğu gibi, iş, tek söz söylemeden gerçekleştirilebilir. Öyle sanıyorum ki, belâgatle hiç bir ilgisi yok dediğin sanatlar bunlardır.

GORGIAS — Düşüncemi tam anlamıyla kavradın Sokrates.

e SOKRATES — Öteki sanatlar ise amaçlarına yalnızca sözle ulaşırlarken, eyleme hiç ihtiyaçları yoktur ya da pek az gereksinme duyarlar. Örneğin aritmetik, hesap ⁽²⁾, geometri, şans oyunları ve daha birçokunda söze eylemden de çok iş düşer. Öyleki, kimi zaman söylev bu sanatların tek hareket ve yaratma aracı olur. Sen de herhalde belâgati bu tür sanatların arasına katıyorsun.

GORGIAS — Evet, öyle.

SOKRATES — Bu sanatlardan hiç birine belâgat adını vereceğini sanmıyorum. Ancak sözlerini olduğu gibi ele aldığımızda, bütün gücü söze dayanan bir sanatın belâgat olduğunu söylediğin anlaşılıyor; şu halde biri kelimeler üstünde tartışmak isterse şöyle diyebilir: «Demek ki senin belâgat dediğin aritmetiktir Gorgias?» Ama ben ne aritmetiğe, ne de geometriye belâgat dediğini sanmıyorum.

451 GORGIAS — Yanılmıyorsun Sokrates; böyle düşünmekte haklısın.

SOKRATES — O halde soruma verdiğin cevabı tamamlamla. Mademki belâgat söyleve baş yeri veren sanatlardan biridir ve de belâgat gibi daha başka sanatlar da vardır, o halde sen söyleve dayanan bu be-

(²) Grekler, «aritmetik»i yani sayılar teorisini, «lojistik»ten yani hesap sanatından ayırıyorlardı.

lâgatin konusunun ne olduğunu anlat. Eğer bana birisi demin saydığım bu sanatlardan herhangi biri hakkında «Sokrates, aritmetik nedir?» diye sorsaydı, az önce senin yaptığın gibi sözle işleyen sanatlardan biri olduğunu söyledim. Ayrıca, «Ne ile ilgili sözler?» diye sorsaydı, büyüklükleri ne olursa olsun tek ve çift ile ilgili sözler derdim. Yine aynı şekilde bana, «Hangi sanatı hesap diye adlandırıyorsun?» deseydi, hesabın da yalnızca sözle işleyen sanatlardan biri olduğunu söyledim. «Ne ile ilgili sözler?» diye sorsaydı, halk toplantılarındaki kararname yazıcıları gibi şöyle derdim: Hesap aritmetik gibidir, çünkü o da tek ve çift ile ilgilenir; hesabın aritmetikten ayrıldığı nokta tek ve çift sayıları yalnızca kendilerine göre değil, birbirleriyle olan bağıntılara göre incelemesidir. Ve bana astronominin ne olduğunu sorsalardı, onun da, amacını sözle gerçekleştiren bir sanat olduğunu söyledim. Ayrıca, «Ya bu astronomi söylevlerinin ne ile ilgisi var Sokrates,» diye sorsalardı, yıldızların, güneşin, ayın hareketleri ve de bu hareketlerin karşılıklı hızlarıyla ilgisi var derdim.

GORGİAS — Çok iyi cevaplar vermiş olurdun.

SOKRATES — Şimdi de sıra sende Gorgias. Belâgat, eserini söylevlerle gerçekleştiren sanatlardan biridir, değil mi?

GORGİAS — Evet, öyle.

SOKRATES — Şimdi bu söylevlerin konusunun ne olduğunu söyler misin bana? Yeryüzünde bulunan bütün şeyler arasında hangisi belâgatle ilgili söylevlerin konusuna girer?

GORGİAS — İnsanla ilgili bütün işlerin en büyükleri ve en mükemmelleri Sokrates.

SOKRATES — Ama Gorgias senin bu söylediğin hiç de açık ve seçik değil, pekâla tartışma konusu olabilir. Her halde şölenlerde söylenen şarkıyı işitmişindir; bu şarkıda hayatın iyilikleri sayılırken, en önemlisi sağlık, ikincisi güzellik, üçüncüsü de şairin dediği gibi, hilesiz kazanılmış zenginliktir, denir.

GORGİAS — İştittim tabii ama, ne demek istiyorsun pek kavrayamadım.

452 SOKRATES — İşte şairin övdüğü bütün bu güzel şeylerin yaratıcıları, örneğin bir hekim, bir idman hocası, bir sarraf, derhal ortaya çıkıp sana karşı cephe alırlar. Saldırıya önce hekim geçer ve şöyle der: «Gorgias seni aldatıyor Sokrates! İnsanlığın en büyük iyiliğine sahip olan onun sanatı değil, benimkidir.» Ben o zaman ona, «Sen kimsin ki böyle konuşabiliyorsun?» desem, hiç şüphesiz bana hekim olduğunu söyler. «Ne demek istiyorsun yani? İyiliklerin en büyüğünü senin sanatın mı yaratır?» diye sorsam, hiç şüphem yok ki bana şu cevabı verir: «Benim sanatım sağlık getirdiğine göre, bunun aksini iddia edebilir misin Sokrates? İnsanlar için sağlıktan daha büyük bir iyilik var mıdır, söyleyebilir misin Sokrates.»

Hekimden sonra beden eğitimi hocası gelip, «Eğer Gorgias sana sanatıyla insanlığa benimkinden daha büyük bir iyilik ettiğini gösterebilirse buna çok şaşarım Sokrates,» dese, ben de ona, «Dostum sen kimsin, işin nedir?» desem, «Beden eğitimi hocasıyım, işim ise insanların vücutlarını güzelleştirmek ve güçlendirmektir,» diye cevap verir.

c Beden eğitimi hocasından sonra bu sefer de sarraf hem de ötekileri küçümseyerek bana şöyle der: «Hadi bakalım Sokrates, Gorgias ya da başka biri zenginlikten daha büyük bir iyilik yaratsın da görelim.» «Ne yani, sen zenginlik mi yaratıyorsun?» diye sorsak, «Evet,» der. «Peki ama nasıl?» desek, «Sarrafım da ondan,» diye cevap verir. Bunun üzerine ona, «Zenginliğin insanlar için iyiliklerin en büyüğü olduğunu mu savunuyorsun?» diye sorsak, «Elbette,» der. Ben de, «Ama bak Gorgias kendi sanatının seninkinden daha büyük bir iyilik yarattığını iddia ediyor,» derim. Tabii bundan sonra o, «Bu iyilik nedir, Gorgias anlatsın da öğrenelim,» der. Düşün ki, aynı soruyu onlarla birlikte ben de soruyorum sana Gorgias. Sen şimdi bize, sanatının insanlar için yarattığı bu en büyük iyiliğin ne olduğunu göster.

d GORGIAS — Gerçekten de iyiliklerin en büyüğüdür bu Sokrates. Bu iyiliğe sahip olan hem özgürdür,

hem de ülkesindeki insanlara hükmeder?

SOKRATES — Yani ne demek istiyorsun?

GORGİAS — Şunu demek istiyorum ki, benim sanatım mahkemede yargıçları, mecliste üyeleri, halk toplantısında ve bütün öteki toplantılarda yurttaşları ikna etme gücüne sahiptir. Bu güçle, hekimi de, beden eğitimi hocasını da kendine kul köle edersin; sarrafa gelince, onun kendisi için değil de, başkaları için, konuşmasını ve inandırmasını bilen senin için para biriktirip zengin olduğunu görürsün.

SOKRATES — Öyle sanıyorum ki Gorgias, belâgatin ne olduğunu elinden geldiği kadar doğru olarak gösterdin. Anladığıma göre belâgatin bir inandırma, iknâ etme işçisi olduğunu ve bütün çabasını bu yolda harcadığını öne sürüyorsun. Bu sanatın dinleyicileri iknâ etmekten başka bir gücü olduğunu da savunabilir misin?

GORGİAS — Hayır, Sokrates, yaptığın tanımlama bence çok doğrudur, çünkü belâgatin asıl özelliği budur.

SOKRATES — Dinle beni Gorgias; şunu bilmeni isterim ki, bir tartışmada her şeyden önce ne konuşulduğunu bilmek isteyen insanlar varsa onlardan biri her halde ben, diğeri de umarım ki sensin.

GORGİAS — Biraz daha açıklar mısın Sokrates?

SOKRATES — Açıklayayım: Belâgatten gelen şu sözünü ettiğin inanç tam anlamıyla nasıl bir şeydir, neye dayanır? Bu inancın yapısı ve konusu hakkındaki düşünceni sezdiğimi sanmakla birlikte, belâgatin yarattığı bu inançtan ne anladığımı ve bu inancın hangi konulara uygulandığını söylemeni isterim yine de. Düşünceni sezdiğimi sandığım halde neden kendim anlatacağım yerde tekrar sana soruyorum. Bunu senin için değil de tartıştığımız konunun daha bir açıklık kazanarak gelişmesi için yapıyorum. Böyle yapmakla da ne kadar haklı olduğumu anlamışsındır her halde. Örneğin, sana Zeuksis'in ne tür bir ressam olduğunu sorsaydım da, sen de bana canlı varlıkların ressamıdır diye cevap verseydin, hangi canlı yaratıkların resmini çizdiğini sormakta haklı olurdum değil mi?

GORGİAS — Her halde.

e

453

b

c

d SOKRATES — Çünkü öteki ressamalar da birçok canlının resmini çizer.

GORGIAS — Doğru.

SOKRATES — Bu tür resimleri çizen yalnız Zeuksis olsaydı sövlediğin yeterli olabilirdi.

GORGIAS — Tabii.

SOKRATES — Öyleyse yalnızca belâgat mi inandırır, yoksa bu inancı veren başka sanatlar da var mıdır, söyler misin? Aslında şunu demek istiyorum: ne öğretirsek öğretilim, öğrettiğimiz şeye başkalarını inandırabilir miyiz?

GORGIAS — Hiç şüphesiz ki inandırırız Sokrates.

e SOKRATES — Az önce sözünü ettiğimiz sanatlara dönelim yine. Aritmetik ve de aritmetikçi bize sayılarla ilgili şeyleri öğretmez mi?

GORGIAS — Evet, öğretir.

SOKRATES — Demek ki o da inandırır.

GORGIAS — Evet.

SOKRATES — Öyleyse aritmetik de bir inanç işçisidir, değil mi?

GORGIAS — Evet, öyle.

SOKRATES — Dolayısıyla bize, 'bu nasıl bir inançtır ve ne tür konulara uygulanır diye sorsalar, ister tek, ister çift olsun sayıların büyüklüğünü öğreten bir inançtır diye cevap veririz sanırım; eğer verdiğimiz bu cevabı sözünü ettiğimiz öteki sanatlara da uygularsak, onların da inanç verdiğini anlatabileceğimiz gibi, bunun ne tür bir inanç olduğunu ve ne ile ilgilendiğini de göstermiş oluruz, değil mi?

454

GORGIAS — Evet.

SOKRATES — Öyleyse belâgat tek inanç işçisi değildir.

GORGIAS — Doğru söylüyorsun.

SOKRATES — Peki madem ki yalnız belâgat değil, öteki sanatlar da bu etkiyi yaratıyor, az önce ressam konusunda yaptığımız gibi, belâgatin hangi inanç üstüne kurulu bir sanat olduğunu ve bu inancın nerede uygulandığını sormamız doğru olur her halde. Sen de böyle bir sorunun yerinde olduğunu kabul ediyor musun?

b

GORGİAS — Evet.

SOKRATES — Peki, madem ki benimle aynı fikirdesin, cevap ver o halde Gorgias.

GORGİAS — Belâgatin verdiği bu inanç, az önce de belirttiğim gibi, mahkemelerde ve öteki toplantılarda ortaya çıkar, konusu da doğru ya da doğru olmayan şeylerdir.

SOKRATES — Düşüncende bu tür inanç ve bu tür konulara yer verdiğini biliyordum Gorgias, ama az sonra yine açık seçik ve anlaşılabilen şeyleri sana sorduğumda şaşırıp kalmaman için bildiğimi söylemedim. Yine belirteyim ki, bunu senin için değil, tartışmanın düzenli olarak gelişmesini sağlamak için ve de birbirimizin düşüncesini daha açıklamadan seziverip kehanette bulunmamız için yaptım. Bu nedenle sözlerini kendi düşüncene göre dile getirmeni isterim.

GORGİAS — Mükemmel bir yöntemin var Sokrates.

SOKRATES — O halde daha da ileri gidip şunu da inceleyelim: sence bilmek diye bir şey var mı?

GORGİAS — Evet, var.

SOKRATES — Peki, ya inanmak diye bir şey?

GORGİAS — O da var.

SOKRATES — Bilmekle inanmak, yani bilimle inanç, sence aynı mı, yoksa ayrı şeyler mi?

GORGİAS — Bence ayrı şeyler Sokrates.

SOKRATES — Böyle düşünmekte haklısın Gorgias. Hem bunu başka türlü de ispatlayabiliriz. Örneğin sana, «Bir yanlış, bir de doğru inanç var mıdır, Gorgias?» diye sorsalar, sanırım ki evet diye cevap verirsin?

GORGİAS — Evet.

SOKRATES — Peki ama bir yanlış bir de doğru bilim var mı?

GORGİAS — Yoktur tabii.

SOKRATES — O halde bilmek ve inanmak aynı şey değil.

GORGİAS — Doğru.

SOKRATES — Bununla beraber, bilenlerin inanç-

ları da inananların inançlarına eşittir.

GORGIAS — Doğru.

SOKRATES — Öyleyse biri bilimsiz inancı, öteki de bilimi yaratan iki çeşit inandırma kabul edebiliriz değil mi?

GORGIAS — Gayet tabii.

SOKRATES — Mahkemelerle öteki toplantı yerlerinde belâgat, doğru ile yanlış göstermek için bu iki inandırma yolundan hangisini kullanır acaba? Bilimsiz inancı yaratanı mı, yoksa bilimi yaratanı mı?

GORGIAS — Elbette ki inancı doğurana Sokrates.

455 SOKRATES — Bundan çıkan sonuca göre belâgat, doğru ile yanlış üstüne bilgi veren bir inanç işçisi değil, inandıran bir inanç işçisidir değil mi?

GORGIAS — Evet.

SOKRATES — Öyleyse diyebiliriz ki hatip, mahkemelerde ve öteki toplantı yerlerinde, doğru ve yanlış öğretmez, yalnızca oradakileri inandırmaya çalışır. Hem zaten bu kadar büyük kalabalığı çok az bir süre içinde, üstelik de böylesine büyük konular üstüne aydınlatamaz.

GORGIAS — Gerçekten de hayır.

SOKRATES — O halde belâgatten ne anladığımızı

- b incelemeye çalışalım; çünkü beş hâlâ bu konudaki düşüncemi tam olarak saptamış değilim. Bir hekim, bir gemi yapımcısı ya da öteki zanaatkârlardan birini seçmek için bir meclis kurulsa, seçilecek olanlar her halde hatipler değildir değil mi? Çünkü bu zanaatkârların en usta olanını seçmek gerekecektir. Aynı şekilde, sur inşa etmek, liman ya da tersaneler yapmak için de hatibe değil mimarlara baş vurulur. Yine,
- c komutanlar seçmek, bir orduya savaş düzeni vermek, ya da bir kaleyi fethetmek için söz sanatı uzmanlarına değil, savaş sanatı uzmanlarına danışılır. Bu konuda sen ne dersin Gorgias? Madem ki hatip olduğunu ve de hatipler yetiştirebileceğini söylüyorsun, sanatın üstüne bize bilgi vermek de sana düşer. Şu anda sırf senin iyiliğini düşündüğüm için böyle davrandığımı da unutma. Kimbilir belki de burada bulunanlar arasından senin çömez olmak isteyenler vardır. Hem birço-

ğunun bu istekle dolu olduğunu, ama bir türlü cesaret edip sana sormadıklarını biliyorum. Bu nedenle, soruları yalnızca benim değil onların da sorduğunu kabul etmen gerekir. Sana yönelttiğimiz sorular şunlar Gorgias: «Senin derslerini izlemekle ne kazanırız? Devlete hangi konular hakkında bilgi verebiliriz? Yalnızca doğru ile yanlış üstüne mi, yoksa Sokrates'in az önce sözünü ettiği konular üstüne mi? İşte bu soruları cevaplandırmaya çalış Gorgias.

GORGİAS — Sana belâğatin bütün gücünü açıkça göstermeye çalışacağım Sokrates. Çünkü bana izleyeceğim yolu sen gösterdin. Sen de bilirsin ki Atina'daki bu tersane, sur ve limanların bir kısmı Themistokles'in, bir kısmı da Perikles'in öğütleri üstüne inşa edilmiştir.

SOKRATES — Themistokles'in bu konuda öğüt verdiğini duydum. Perikles'e gelince Atina'yı Pire'ye bağlayan surların yapılmasını öğütlediğini kendi kulağımla işittim.

GORGİAS — Görüyorsun ki Sokrates, az önce söylediğin şeyler arasından bir seçme yapmak gerekince, bu konuda fikir veren ve bu fikirleri kabul ettiren hatiplerdir.

SOKRATES — Beni de şaşırtan ve sana ta konuşmamızın başından beri belâğatin gücü hakkında soru sormama sebep olan da bu ya zaten Gorgias. Gerçekten de bu açıdan bakıldığında belâgat bana çok büyük görünüyor.

GORGİAS — Belâğatin bütün güçleri kendinde topladığını bilseydin ne derdin kimbilir, Sokrates. Sana bu konuda pek belirgin bir kanıt vereceğim. Birçok defa, kardeşimin ya da öteki hekimlerin yanında bulunduğum sıralarda, kendilerine verilen ilâcı içmek istemeyen ya da bıçak ve ateşle cerrahî yoldan tedavi olmaktan çekinen hastalara rastladım. İşte hekimin bir türlü ikna edemediği bu hastaları ben sırf belâgat sanatıyla ikna edip yola getirdim. Diyelim ki herhangi bir şehirde, ya halk meclisi önünde ya da öteki toplantılardan birinde hatiple hekimden biri hekim olarak seçilecek, seni temin ederim ki, eğer hatip is-

d

e

456

b

c terse hekimi alt edip kendini seçtirmesini bilir. Aynı şekilde, başka bir zanaatkâr ile karşılaştığında da, eminim ki hatip yine kendini seçtirtecektir; ne de olsa konuşma ustası olan adam topluluk önünde herhangi bir sanat ustasından daha inandırıcı bir şekilde konuşur. İşte belâgat böylesine güçlüdür.

d Bununla beraber, belâgati de bütün öteki çarpışma sanatları gibi uygulamak gerekir. Yumruk atmasını, dövüşmesini ve kılıçla saldırmasını bilen insan, sanatının ustalıklarını herkese karşı aynı şekilde kullanmamalıdır; insanın dostunu da düşmanını da alt edecek kadar hünerli olması, dostlarını dövmesi, yaralaması ve öldürmesi için bir sebep değildir. Aynı şekilde, herhangi birinin Palaistra'da çalışıp, güçlü, kuvvetli olması ve ustaca dövüşmesini bilmesi, babasını, annesini, ya da akraba veya dostunu öldürmesi için bir sebep değildir; ve aynı zamanda bu, beden eğitimi hocalarıyla dövüş hocalarını da şehir dışı etmek için bir sebep olamaz: zira bu hocalar sanatlarını öğrencilerine, başkalarına saldırsınlar diye değil, kendilerini savunsunlar, düşmanlarına ve kötü yola sapanlara doğrulukla karşı koysunlar diye öğretirler. Ama öğrenciler kimi zaman hocalarının öğrettiklerinin tersine güçlerini ve de sanatlarını kötüye kullanırlar. Bu nedenle suçlu olanlar hocalar değildir ve sanat bu suçlardan sorumlu tutulamaz: bence bütün suç öğrendiğini kötüye kullanandadır. Aynı düşünceyi belâgate de uygulayabiliriz. Hiç şüphesiz hatip herkesle her şey hakkında konuşabileceği için istediği hemen her konuda karşısındakini herkesten çok iknâ edebilir. Ama bu onun, hekimlerin ve öteki zanaatkârların itibarını yok etmesi için bir sebep değildir; tam tersine insan, belâgati de öteki çarpışma sanatları gibi doğrulukla kullanılmalıdır. Belâgat sanatında ustalaşmış biri gücünü ve sanatını kötülük yapmak amacıyla kullanırsa, suçlanıp şehirden kovulacak kimse hocası değildir bence; zira hoca bilgisini doğru yolda kullansın diye öğretmişti ama, öğrencisi bu bilgiyi tamamiyle ters yönde kullandı. Şu halde asıl suçlanacak, şehirden kovulacak ve öldürülecek kimse

457

hoca değil, bilgiyi kötüye kullanandır.

SOKRATES — Senin de benim gibi birçok tartışmaya katıldığını ve bu tartışmalarda bulunanların ele aldıkları konuyu açıklamakta ve konuşmayı hem kendilerini hem de başkalarını aydınlatacak bir biçimde bitirmekte ne kadar güçlük çektiklerini gördüğünü sanırım. Ama birbirleriyle çekişmeye başlarlar da içlerinden biri ötekine yanıldığını ya da açık seçik konuşmadığını söylerse, öfkelenip karşısındakileri kötü niyetlilikle suçlarlar ve tartışma, sorunların incelenmesinden çıkıp kavgaya dönüşür. Hatta bazıları sonunda birbirlerine öylesine kaba ve çirkin sözler söylerler ki, orada bulunanlar böyle bir tartışmaya katıldıklarına pişman olurlar.

Sana bütün bunları niye söylüyorum biliyor musun? Belâgat üstüne şimdi söylediklerinle daha önce söylediklerin birbirini pek tutmuyor. Ama yine de sözlerini çürütmekten çekiniyorum: böyle bir şey yaparsam amacımın konuyu aydınlatmak değil de seninle ağız kavgası olduğunu sanmandan korkuyorum.

Eğer sen de benim gibiysen sana seve seve sorarım, yok değilsen, sormaktan vazgeçerim. Peki ben nasıl biriyim? Ben yanlış bir şey söyledikleri vakit eleştirilmekten hoşlanan, başkaları yanlış bir şey öne sürdüğü vakit, onların bu fikirlerini çürütmeyi seven ve eleştirmek kadar eleştirilmekten de hoşlanarlardan biriyim. Hatta diyebilirim ki, düşüncemin çürütülmesini daha çok isterim; çünkü insanın kendini kötülüklerin en büyüğünden kurtarması başkalarını kurtarmaktan çok daha iyidir; zira, bence, insan için en büyük fenalık, tartıştığı konu hakkında yalan yanlış düşüncelere sahip olmasıdır. Dedim ya, eğer sen de benim gibiysen, konuşmamızı sürdürelim; yok konuşmamızı burada keselim diyorsan, tartışmaya devam etmeyelim.

GORGİAS — Ben de senin anlattığın insanlardan biriyim Sokrates. Ama galiba bizi dinleyenleri de düşünmemiz gerekir. Siz gelmeden çok önce de ben onlara uzun uzun konuşup anlattım; şimdi tartışmamıza yeniden başlarsak, belki çok uzun sürer. Bu ne-

d

e

458

b

c

denle onları da düşünelim; eğer içlerinden başka işi olanlar varsa onlara engel olmayalım.

KHAİREPHON — Burada bulunan beylerin sizi ne kadar dinlemek istediklerini, şu işittiğiniz mırıltılardan da anlırsınız sanırım Gorgias ve Sokrates. Bana gelince, böylesine ustalıkla yürütülen bir tartışmayı yarıda bıraktıracak kadar acele bir işim yok.

d KALLİKLES — Tanrı hakkı için, ben de bu güne kadar birçok konuşmalarda bulundum Khairephon; ama hiç birinden bugünkü kadar zevk aldığımı hatırlamıyorum. Yani diyebilirim ki, bütün gün böyle konuşsanız, daha çok memnun olurum.

SOKRATES — Bence hiç bir sakınca yok Kallikles, yeter ki Gorgias istesin.

e GORGİAS — Bütün sorulanları cevaplandıracağıma dair söz verdiğime göre artık istememek benim için ayıp olur. Mademki, bizi dinleyenler rahatsız olmuyor, o vakit konuşmayı baştan al ve bana arzu ettiğin soruları sor.

SOKRATES — Bak, Gorgias söylevlerinde beni şu noktalar şaşırtıyor. Ama belki sen doğru söylemişsindir de ben yanlış anlamışımdır. Derslerini izleyecek olanları hatip olarak yetiştirebileceğini söylüyorsun değil mi?

GORGİAS — Evet.

SOKRATES — Hem de öğrencini kalabalığı eğitecek şekilde değil de, inandıracak şekilde yetiştirebileceğini iddia ediyorsun değil mi?

459 GORGİAS — Evet.

SOKRATES — Ve yine az önce, konu sağlık bile olsa, hatibin hekimden daha ustalıkla ikna edeceğini söylüyordun.

GORGİAS — Evet, hem de kalabalığı ikna edeceğini söyledim.

SOKRATES — Kalabalık demekle bilgisizler demek istiyorsun her halde; zira, bilgili insanlar önünde, hatibin hekimden daha inandırıcı olması imkânsızdır.

GORGİAS — Doğru.

SOKRATES — Mademki, hatip olan kimse he-

kimden daha ustaca iknâ edebiliyor, bu onun bilgili olandan daha inandırıcı olduğunu göstermez mi?

GORĖIAS — Hiç şüphesiz.

SOKRATES — Hem de kendisi hekim olmadığı halde değil mi?

GORĖIAS — Evet.

SOKRATES — Ama hekim olmayan, hekimin bildiği şeyleri bilmez.

GORĖIAS — Gayet tabii.

SOKRATES — O halde hatip inandırmakta hekimden daha becerikliyse, bilgisizler önünde konuşan bilgisiz de bilgiliden daha beceriklidir iknâ etmekte. Bence, bundan böyle bir sonuç çıkar. Sen de aynı fikirde misin?

GORĖIAS — Evet, bence de öyle.

SOKRATES — Bütün öteki sanatlara karşı hatibin ve belâğatin üstünlüğü hep aynı üstünlük değil midir? Belâğatin, birtakım şeylerin gerçekte ne olduğunu bilmeye ihtiyacı yoktur; bilgisizlerin önünde bilgililerden daha bilgili görünmek için kendi icat ettiği bir iknâ etme yolundan yararlanması yeter.

GORĖIAS — Belâgatten başka bir sanat bilmeden, bütün öteki sanatların ustalarıyla baş edebilmek büyük bir kolaylık değil mi Sokrates?

SOKRATES — Hatibin öteki sanat ustalarına eşit olup olmadığını, az sonra, sıra geldiğinde ele alıp inceleriz. Şimdi önce, hatibin, sağlık ve öteki sanatlarda olduğu gibi, doğru ile yanlış, çirkinle güzel, iyi ile kötü karşısında da aynı olup olmadığını inceleyelim; hatip birtakım şeylerin gerçek şeklini tanımadan ve iyi ile kötünün, güzel ile çirkinin, doğru ile yanlışın ne olduğunu bilmeden bütün bunları bilgisizlere bi-lenden daha iyi bildiğini gösterebilir mi? Ya da belâgat öğrenmek isteyen birinin bütün bunları senden ders almadan önce bilmesi veya öğrenmiş olması gerekir mi? Yoksa, mesleğin belâgat hocalığı olduğuna göre, okuluna gelene, bu sanatın dışında hiç bir şey öğretmeden, onu kalabalığın karşısına, bilmediği halde her şeyi bilirmiş gibi, dürüst olmadığı halde bir dürüst adammış gibi çıkacak şekilde yetiştirebilir mi-

sin? Ya da, bu konular hakkında önceden doğru bilgiler edinmemiş olan birine belâgat dersleri vermez misin? Bunlar hakkındaki düşüncen nedir Gorgias? Zeus hakkı için, demin verdiğin söze uyarak bize belâgatin gücünü açıklayıver.

GORGİAS — Bütün bunları bilmese bile benden öğrenir, Sokrates.

SOKRATES — Tamam, işte iyi konuşmak buna derler. Demek ki, her hangi birini hatip olarak yetiştirebilmen için onun ya önceden ya da senin okuluna girdikten sonra doğru ile yanlış öğrenmiş olması gerekir.

GORGİAS — Şüphesiz.

b SOKRATES — Peki, ama dülgerlik öğrenmiş bir kimse dülgerdir değil mi?

GORGİAS — Evet dülgerdir.

SOKRATES — Müzik öğrenmiş biri de müzikçidir değil mi?

GORGİAS — Evet.

SOKRATES — Tıp öğrenmiş olan da hekim değil mi? Böylece aynı ilkeyi bütün öteki sanatlara uygulayabiliriz sanırım. Şu halde herhangi bir sanatı öğrenmiş bir kimse o sanatın ustası olmuş sayılmaz mı sence?

GORGİAS — Evet sayılır.

SOKRATES — Yine bu ilkeye göre doğruluğu öğrenmiş olan doğrudur değil mi?

GORGİAS — Hiç şüphesiz.

SOKRATES — Doğru olanın yaptığı iş de doğrudur değil mi?

GORGİAS — Evet.

c SOKRATES — Demek ki, belâgat sanatıyla yetişen birinin doğru olması, doğru olanın da doğru işler yapması gerekir.

GORGİAS — Evet.

SOKRATES — Dolayısıyla doğru adam hiç bir zaman bir yanlışlık yapmak istemeyecektir.

GORGİAS — Çok doğru.

SOKRATES — Şu halde bütün bu söyledikleri-

mizden çıkan sonuç hatibin kesinlikle doğru bir insan olduğudur.

GORGIAS — Evet.

SOKRATES — Bu bakımdan hatip hiç bir zaman bir yanlışlık yapmak istemez.

GORGIAS — Öyle olmalı.

SOKRATES — Hatırlıyorsan, az önce, bana, eğer dövüşçü, sanatını kötülük yapmak için kullanırsa suçlu beden eğitimi hocasına yükleyip şehir dışı etmenin doğru olmayacağını söylemiştin; aynı şekilde, hatip de belâgati kötü yolda kullanırsa, suçlanıp şehir dışı edilecek olan kimse belâgat hocası değil, belâgati kötü yolda kullanan olmalıdır diyordun, değil mi?

GORGIAS — Evet.

SOKRATES — Az önce hatibin doğruluktan hiç bir zaman ayrılamayacağını görmedik mi?

GORGIAS — Evet gördük.

SOKRATES — Konuşmamızın başından beri belâgatin konusunun tek ve çift ile ilgili söylevler değil de, doğru ve yanlış ile ilgili söylevler olduğunu söylüyordun değil mi?

GORGIAS — Evet.

SOKRATES — Böyle söylediğini duyduğum anda, daima doğru üstüne söylevler veren belâgatin hiç bir zaman yanlış bir şey olamayacağını düşünmüştüm. Ama az sonra, hatibin de belâgati kötü yolda kullanabileceğini belirttiğini duyunca, oldukça şaşırdım, ve sözlerinin birbirini tutmadığını sanıp, sırf bu nedenle, sen de benim gibi eleştirilmekten hoşlanırsan tartışmamızı sürdürelim, yoksa keselim dedim. Ama, meseleyi yeniden ele alıp incelediğimizde, sen de görüyorsun ki, hatip belâgati yanlış bir yolda kullanamayacağı gibi doğru yoldan da ayrılamıyor. Gerçek olan hangisi bunların? Meseleyi tam bir açıklığa kavuşturmak için oldukça uzun tartışmamız gerekecek Gorgias.

POLOS — Nasıl yâni Sokrates? Bütün bu söylediklerin belâgat üstüne olan asıl düşüncelerini belirtmiyor mu? Gorgias sana, sırf sen öyle istedin diye hatibin doğruyu, güzel ve iyiyi bildiğini ve de bütün

d

e

461

b

- c bunları önceden bilmeyenlere öğretebileceğini söyledi; bundan dolayı sözleri arasında bazı tutarsızlıklara rastlanabilir; öyle sanıyorum ki, onu kendin bu meselelerin içine soktuğun için de memnunsundur... Diyebilir misin bana, kim doğruyu bilmediğini ve de bunu başkalarına öğrettiğini söyleyebilir? Tartışmayı böyle bir düzeye getirmek için insanın kötü niyetli olması gerekir.

- SOKRATES — Bak sevgili Polos! Bizler dost ve çocuk sahibi olmayı şundan dolayı istiyoruz: Yaşlanınca hatalı bir şey yaparsak, siz gençler hem hareketlerimizi hem de sözlerimizi düzeltirsiniz. Şu anda d bile, ben ya da Gorgias tartışırken yanlış bir şey söylersek hiç durma düzelt. Bu senin görevin. Öyle ki, şu ya da bu konuda bizim kabul ettiğimiz ama senin yanlış bulduğun bazı şeyler varsa, onları da kendi istediğin şekilde yeniden ele alabilirsin. Yalnız bir tek şeye dikkat etmen gerekir.

POLOS — Neye?

SOKRATES — Konuşmanın başında kendini kaptırmak üzere olduğun uzun boylu söz söylemek hevesine hiç bir zaman kapılmamaya.

POLOS — Ne demek yâni, istediğim kadar konuşamaz mıyım?

- e SOKRATES — Yunanistan'ın en özgür konuşulan şehri olan Atina'ya gelip de, böyle bir özgürlükten yalnızca kendinin mahrum bırakıldığını görseydin, o vakit gerçekten mutsuz olurdun Polos. Ama bir de kendini benim yerime koy: Eğer sorularıma cevap vermek istemez de uzun uzun konuşmayı tercih edersen, o vakit seni dinlemeden gitmek zorunda kalacağım için, ben de mutsuz olmaz mıyım? Şu halde, az önce yaptığımız tartışmaya ilgi duyuyor, ve düzeltecek yanlar buluyorsan sen de, az önce belirttiğim şekilde, Gorgias ve benim gibi yapıp hoşuna gitmeyen tarafları kimi zaman sorarak kimi zaman da cevaplandırarak değiştir. Hem karşısındakinin fikirlerini çürüt, hem de karşıdaki senin fikirlerini çürütsün. Gorgias'ın bildiklerini senin de bildiğini söylüyorsun değil mi?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Sen de onun gibi herkesin sana istediğini sorabileceğini ve de sorulanların hepsini cevaplandıracağını söylüyorsun değil mi?

POLOS — Evet.

SOKRATES — O halde ya sor ya da cevaplandır, hangisini istiyorsun? **b**

POLOS — Sormak istiyorum Sokrates. Mademki, Gorgias'ın sana belâğatin ne olduğunu anlatamadığını söylüyorsun, o halde onun ne olduğunu sen söyle.

SOKRATES — Belâğatin bence ne tür bir sanat olduğunu mu soruyorsun?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Doğrusunu söylemek gerekirse belâğati bir sanat olarak kabul etmiyorum Polos?

POLOS — O halde sence belâgat nedir?

SOKRATES — O senin geçenlerde okuduğum incelemende sanat olarak göstermekle kıvanç duyduğun bir şey. **c**

POLOS — Nedir o?

SOKRATES — Bir çeşit görenek.

POLOS — Demek ki sence belâgat bir görenektir?

SOKRATES — Evet, eğer senin itiraz edecek bir şeyin yoksa tabî.

POLOS — Peki bu görenek neye yarar?

SOKRATES — Neşe ve zevk vermeye.

POLOS — O halde belâğati zevk verdiği için güzel bir şey sayıyorsun değil mi?

SOKRATES — Bak Polos, ben sana belâgat hakkında ne düşündüğümü anlattım mı ki, sen ikinci soruya geçip, güzel bulup bulmadığımı soruyorsun. **d**

POLOS — Belâğati bir çeşit görenek saydığını söylemedin mi?

SOKRATES — Mademki zevk vermeye bu kadar önem veriyorsun, benim de hoşuma gidecek küçük bir şey yapar mısın?

POLOS — Memnuniyetle.

SOKRATES — O halde sor bakalım bana, aşçılığı ne tür bir sanat olarak görüyorsun?

POLOS — Peki soruyorum: Aşçılık sence nasıl

bir sanattır?

SOKRATES — Açıcılık bir sanat değildir Polos.

POLOS — Nedir öyleyse söyler misin?

SOKRATES — Söyleyeyim, bir çeşit görenek.

POLOS — Peki ya konusu nedir?

e SOKRATES — Neşe ve zevk vermektir, Polos.

POLOS — Öyleyse açıcılık ile belâgat aynı şey midir?..

SOKRATES — Hayır ama, her ikisi de aynı mesleğin birer parçasıdır.

POLOS — Hangi mesleğin?

463 SOKRATES — Gerçeği söylemek galiba biraz kaba konuşmak olacak. Gorgias'ın kendi mesleğini de gülünç etmeye çalıştığımı sanmasından korktuğum için de söylemeye pek cesaret edemiyorum. Aslında Gorgias'ın öğrettiği belâgat benim düşünüp de söylemek istediğim midir bilmiyorum; çünkü az önce yaptığımız konuşmalarda düşüncesini tam olarak anlamış değiliz. Benim belâgat dediğim şey hiç de güzel olmayan bir şeyin parçasıdır.

GORGIAS — Hangi şeyin Sokrates? Hiç çekinmeden söyleyebilirsiniz.

b SOKRATES — Bak Gorgias, bence belâgat, sanatla hiç bir ilişkisi olmayan, ama keskin görüş, yiğitlik, insanlarla konuşup anlaşabilmek için üstün yetenek isteyen bir iştir. Ben bu işi bir çeşit dalkavukluk diye adlandırıyorum. Dalkavukluk da birçok bölümden oluşur. Açıcılık da işte bu bölümlerden biridir. Herkes bu yemek pişirmeyi bir sanat olarak kabul eder ama bence o bir sanat değil, bir alışkanlık, bir görenektir. Ayrıca, belâgati, süslenmeyi ve safsatacılığı da dalkavukluğun bölümleri sayıyor ve bu dört bölümün de ayrı ayrı konusu bulunduğunu kabul ediyorum.

c Şimdi, Polos bana sormak istiyorsa sorsun; çünkü, daha henüz ona belâgati, dalkavukluğun hangi bölümü olarak kabul ettiğimi anlatmadım. Bu konuda ona hâlâ cevap vermediğimi fark etmiyor da, belâgati güzel bulup bulmadığımı sormakta ısrar ediyor. Ama ben belâgatten ne anladığımı açıklamadan, onu güzel mi ya da çirkin mi bulduğumu söylemeyece-

ğim; çünkü konuşmanın düzenini bozmak istemiyorum Polos. Eğer, benim ne düşündüğümü öğrenmek istiyorsan, belâgatin bence dalkavukluğun hangi bölümü olduğunu sor.

POLOS — Peki, öyleyse soruyorum: Sence belâgat dalkavukluğun hangi bölümüdür?

SOKRATES — Belâgat bence siyasetin bir bölümünün benzeridir. Cevabımı anlayabildin mi? d

POLOS — Peki, güzel mi çirkin mi?

SOKRATES — Mademki sana, söyleyeceğim şeyi önceden anlıyormuşsun gibi cevap vermek gerekiyor, bence çirkin; çünkü ben kötü olan her şeye çirkin derim.

GORGİAS — Zeus hakkı için Sokrates, sözlerinden ben bile bir şey anlamıyorum. e

SOKRATES — Buna hiç şaşmam; çünkü düşüncemi tam olarak açıklamadım henüz; ama ne de olsa Polos genç ve ateşlidir.

GORGİAS — Onu bırak da, sen bana belâgatin siyasetin bir bölümünün benzeri olduğunu söylemekle ne demek istedin onu anlat.

SOKRATES — Belâgatin bence ne olduğunu anlatmaya çalışacağım. Eğer yanlış bir şey söylersem Polos sözlerimi düzeltsin. Hiç şüphesiz beden ve ruh denilen iki ayrı şey vardır değil mi?

GORGİAS — Vardır, elbette. 464

SOKRATES — Her ikisinin de bir sağlığı bulunduğuna inanıyor musun?

GORGİAS — Evet.

SOKRATES — Ve 'bu sağlığın görünüşte iyi olup da aslında kötü olabileceğini de kabul ediyor musun? Birçok kimse sağlıklı görüldüğü halde hastadır; bir hekim ya da bir beden eğitimi hocasından başka biri, bu insanın görüldüğü gibi sağlıklı olmadığını pek kolay anlayamaz.

GORGİAS — Doğru söylüyorsun.

SOKRATES — Ben de aynı şekilde, beden ile ruhta, hiç de iyi olmadıkları halde, onları iyi gösteren bir şeyin bulunduğunu söylüyorum.

GORGİAS — Çok doğru. b

- SOKRATES — Bakalım şimdi, söylemek istediklerimi sana daha açık ve seçik olarak anlatabilecek miyim? Nasıl iki töz varsa ben de iki sanat vardır diyorum. Biri ruhla ilgilidir: bunu siyaset diye adlandırıyorum. Öteki ise bedenle: ancak bunu tek bir adla belirtmeyeceğim hemen. Ama, bir bütün meydana getiren beden bakımını ikiye ayırıyorum: beden eğitimi ve tıp. Aynı şekilde, siyaseti de ikiye ayırıyorum: biri beden eğitime tekabül eden yasama, öteki ise tıbbı tekabül eden yargı. Bu her iki grubun sanatları aynı konuyla ilgilendiklerinden, tıbbın beden eğitimiyle, yargının da yasamayla büyük ilişkisi vardır, ama aralarında yine de ayrılıklar bulunur. Birbirine çok yakın olan bu dört sanatın bir kısmı bedenle, öteki kısmı ise ruhla ilgilidir. Düşünerek değil de tahmin yoluyla elde edilen dalkavukluk da dört bölüme ayrılp bu sanatlardan her birinin kılığına bürünerek kendini onlardan biriymiş gibi gösterir. İyiye arayıp bulmak diye bir endişesi yoktur, aradığı yalnızca aptalları zevkin çekiciliği ile büyülemektir; onlara derhal bir tuzak hazırlar ve sırf bu nedenle hepsinin takdirini kazanır. İşte yemek pişirme sanatı da tıbbın görünüşüne bürünüp vücuda yararlı olan besinleri biliyormuş gibi öylesine bir tavır takınır ki, aşçı ile hekim ya çocukların ya da çocuklar kadar az düşünceli insanların önünde, kim hangi besinlerin daha yararlı, hangisinin daha zararlı olduğunu biliyor diye bir tartışmaya tutuşsalar, hekimin açıktan ölmesi gerekir. Benim dalkavukluk dediğim de budur ve çirkin bir şeydir; çünkü, iyiye arayacağı yerde hoşı gideni arar; bu sözlerim sanadır Polos. Ayrıca şunu da belirtmeliyim ki, dalkavukluk bir sanat değil bir görenektir, çünkü ilgilendiği şeylerin gerçekte nasıl olduklarını ve nasıl yaratıldıklarını açıklayamaz. Ben akıldan yoksun olan böyle bir şeye sanat diyemem. Bu konuda itiraz edeceğin bir şey varsa tartışmaya hazırım.
- b** Evet, yine söylüyorum, yemek pişirme dalkavukluğu, tıbbın kılığına büründü. Aynı şekilde, zararlı, aldatıcı, bayağı olan, özgür bir insana yakışmayan ve

kışkırtmak için biçimlerden, renklerden, boyanmadan, giyisilerden yararlanıp beden eğitimiyle elde edilen güzelliği ihmal ederek, yapma bir güzelliğin peşinde koşan süslenme de beden eğitimi kılığına büründü. Sözü daha fazla uzatmadan sana geometricilerin di-
liyle konuşup (belki o vakit beni daha iyi anlarsın) söyle diyeceğim: Beden eğitime göre süslenme ne ise tıbbı göre de aşçılık odur; ya da beden eğitime göre süslenme ne ise, yasalara göre de safsatacılık odur; ve tıbbı göre aşçılık ne ise, doğru söylemeye göre de belâgat odur. İşte bütün bu şeyler arasındaki ayrılıklar bunlardır; ama yine de birbirlerine yakın olmaları nedeniyle, ve de safsatacılarla hatipler aynı alanda ve aynı konular üstünde çalıştıkları için kar-
makarışık olup, birbirlerinden ayırt edilemez bir hal alırlar ve öteki insanlar gibi onlar da esas işlerinin ne olduğundan habersizdirler. Gerçekten de, ruh bed-
ne hâkim olmayıp da beden kendi kendini yönetsey-
di, ve de aşçılık ile tıbbı ruhun kendisi inceleyerek ayırt etmeyip de bunu beden kendisine verilen zevkle-
re göre değerlendirseydi, Anaksagoras'ın şu sözünü ettiği düzensizlik hiç de eksik olmazdı sevgili Polos (bu senin bildiğin bir şeydir): «Her şey birbirine ka-
rışmış olacak» ⁽³⁾, tıp, sağlık ve aşçılıkla ilgili şey-
ler birbirinden ayırt edilemeyecekti. Belâgat üstüne olan düşüncelerimi anladın her halde; beden için aş-
çılık ne ise, ruh için de belâgat odur.

Sana uzun uzun konuşmayı yasaklamış olan be-
nim, bu kadar uzun konuşmam belki doğru olmadı
ama, yine de suçlu sayılmam; çünkü, kısa konuştu-
ğum vakit beni anlamamıştın: verdiğim cevaplardan
hiç bir anlam çıkaramadığın için sana açıklamalarda
bulunmam gerekti. Sıra gelip de ben de senin verdi-
ğin cevapları anlayamazsam, sen de sözlerini genişle-
terek konuş. Ama sözlerini anlarsam, benim o söz-
lerle yetinme karşı çıkma sakın. Şimdi cevabıma
karşı söyleyeceğin bir şey varsa, hadi söyle.

(3) Anaksagoras'ın kitabı şu sözlerle başlıyordu: «Her şey birbirine karışmıştı; sonra bütün düzen veren ruh görüldü.»

c

d

e

466

POLOS — Belâgatin dalkavukluk olduğunu mu iddia ediyorsun?

SOKRATES — Yalnızca dalkavukluğun bir parçası olduğunu söylüyorum. Ne o Polos, daha bu yaşta hafızan zayıflamaya başlamış; ya yaşlanınca ne olacak?

POLOS — İyi hatiplere şehirlerde dalkavuk gözüyle mi bakıyorlar sanıyorsun?

b SOKRATES — Soru mu soruyorsun yoksa konuşmaya mı başlıyorsun?

POLOS — Soruyorum.

SOKRATES — Öyle sanıyorum ki onlara bakmıyorlar bile.

POLOS — Nasıl böyle konuşabiliyorsun? Ülkenin en güçlü olanları, onlar değil mi?

SOKRATES — Güçlü olmayı bu gücü elinde bulunduranlar için bir servet sayıyorsan, hayır.

POLOS — Öyle sayıyorum.

SOKRATES — O halde hatipler yurttaşların en güçsüz olanlarıdır.

c POLOS — Ne demek? Hatipler de tiranlar gibi, istediklerini öldürtüp, istediklerini de sürgün edip mallarına el koyamazlar mı?

SOKRATES — Her sözünde kendin için mi konuşuyor, kendi düşünceni mi açıklıyorsun, ya da bana kendi düşüncemi mi soruyorsun, bir türlü anlamıyorum, Polos.

POLOS — Seninkini soruyorum tabî.

SOKRATES — Peki, dostum; ama bana aynı anda iki soru birden soruyorsun.

POLOS — Nasıl iki soru?

d SOKRATES — Az önce bana hatiplerin de tiranlar gibi istediklerini öldürdüklerini, istediklerini de sürgün edip mallarına el koyduklarını söylemedin mi?

POLOS — Evet, söyledim.

SOKRATES — Öyleyse, ben de bu sözlerinde iki ayrı soru bulunduğunu söylüyorum; ve her ikisini de cevaplandıracağım. Bence, Polos, hatipler ve tiranlar çok az bir güce sahiptirler; çünkü, az önce de belirttiğim gibi, kendilerine iyi görünen şeyleri yaptık-

ları halde kendi istedikleri şeylerin hemen hemen hiç birini yapmazlar. e

POLOS — Peki, bu güçlü olmak değil midir?

SOKRATES — En azından Polos'un dediğine göre değil.

POLOS — Ben değil mi dedim; tam tersini söylediyimi sanıyorum.

SOKRATES — (4) hakkı için değil dedin; çünkü güçlü olmanın bu gücü elinde bulunduran için bir servet olduğunu söylüyorsun.

POLOS — Evet yine söylerim.

SOKRATES — Akıldan yoksun birinin kendisine güzel görünen bir şeyi yapmasının, kendisi için bir servet olduğunu mu sanıyorsun? Güçlü olmak dediğin bu mu senin?

POLOS — Hayır.

SOKRATES — Öyleyse, hatiplerin sağduyuya sahip olduklarını ve belâğatin bir dalkavukluk değil, bir sanat olduğunu göstererek sözlerimi çürütmeye çalış. Eğer çürütemezsen, hoşâ gideni yapmanın hatipler ve tiranlar için iyi bir şey olmadığı kesinlikle doğrulanacaktır; ama bununla beraber, güçlü olmak senin dediğin gibi iyi bir şeydir; ancak sen de itiraf edersin ki, sağduyusu olmayan bir insanın hoşuna gideni yapması kötü bir şeydir değil mi?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Eğer Polos, Sokrates'in sözlerini çürütemez ve de ona hatiplerle tiranların kendi istediklerini yaptıklarını ispat edemezse, bunların devlet içinde güçlü oldukları nasıl söylenebilir? 467

POLOS — Bu adam da...

SOKRATES — Ben kendi istediklerini yapmadıklarını iddia ediyorum, hadi çürüt sözlerimi. b

POLOS — En iyi sandıkları şeyi yaptıklarını az önce söylemedin mi?

SOKRATES — Şimdi de söylerim.

POLOS — Öyleyse kendi istediklerini yapıyorlar

(4) Tanrıya saygı göstermek için onun adı verilmeden edilen bir yemin.

demektir.

SOKRATES — Hayır.

POLOS — Hoşlarına gideni yaptıkları halde mi?

SOKRATES — Evet.

POLOS — Çok değersiz ve boş şeyler söylüyor-sun Sokrates.

c SOKRATES — Canımın içi Polos, tut içindeki hıncı, konuşma sakın acı. ⁽⁵⁾ Eğer bana soru sora-bileceksen, sor da yanıldığımı göster; yoksa kendin cevap ver.

POLOS — Ne demek istediğini anlamak için sa-na cevap vermekten başka bir şey düşünmüyorum.

SOKRATES — İnsanların yaptıkları şeyi mi yoksa elde etmeye çalıştıkları şeyi mi istediklerini sanıyorsun? Örneğin sence, hekimin verdiği bir ilâcı yutanların isteği, verilen bu tatsız ilâcı içmek midir, yoksa bu ilâcın getireceği sağlık mıdır?

d POLOS — Sağlıktır, elbette.

SOKRATES — Aynı şekilde, gemiciler ya da alış-verişte bulunanlar hergün yaptıkları şeyi istemezler; hem söyler misin kim ister denizle boğuşmayı, teh-likeye atılmayı, sıkıntıya düşmeyi? Onların istedikle-ri, bence, denize açılmakla elde edecekleri zengin-liktir; çünkü insan zengin olmak için denize açılır.

POLOS — Şüphesiz.

SOKRATES — Her şey için de böyle değil mi-dir? İnsan bir sonuca ulaşmak için bir iş yaparsa, istediği bu yaptığı şey değil, erişme uğruna bu işe katlandığı sonuçtur.

e POLOS — Doğru.

SOKRATES — Şimdi de söyler misin bana, dün-yada ya iyi ya kötü ya da ne iyi ne kötü olan, yâni ikisinin de ortası olmayan bir şey var mıdır?

POLOS — Olması imkânsız Sokrates.

SOKRATES — Bilgeliği, sağlığı, zenginlikleri ve bütün öteki benzer şeyleri iyi, bunların tersi olanları da kötü diye nitelendirmiyor musun?

(5) Polos'un üslubuyla alay etmek amacıyla Yunanca metinde ya-pılmış olan aliterasyon, Türkçeye bu biçimde aktarıldı.

POLOS — Evet.

SOKRATES — Ne iyi ne de kötü olan şeyleri ki-
mi zaman iyi kimi zaman kötü, ya da oturmak, yü-
rümek, koşmak, denizlere açılmak, veya taş, tahta ve
bütün aynı cins nesneler gibi birbiriyle ilgisiz şeyler
olarak görmüyor musun? Senin ne iyi ne de kötü
olan dediğin şeyler bunlar mı, yoksa başka şeyler mi?

468

POLOS — Hayır, bunlar.

SOKRATES — İnsan bu birbiriyle ilgisiz şeyleri
iyi şeylere varmak için mi yapar, yoksa bu birbiriyle
ilgisiz şeyleri elde etmek için mi iyi şeyler yapar?

POLOS — Birbiriyle ilgisi olmayan şeyleri iyi
şeylere ulaşmak için yapar.

SOKRATES — Demek ki, yürüdüğümüz vakit
iyi'nin peşinden gideriz; bunun kendimiz için en iyi
olduğunu düşünürüz. Ama yürümeyip de durursak, yi-
ne aynı amaç uğruna, yâni iyi uğruna dururuz değil mi?

b

POLOS — Evet.

SOKRATES — Bunun gibi herhangi birini öldür-
sek ya da mallarına el koyup sürgün etsek, bütün bun-
ları iyi olduklarına inandığımız için yaparız, değil mi?

POLOS — Şüphesiz.

SOKRATES — Şu halde, bu tür şeyler kendisin-
den hep iyilik beklendiği için yapılır.

POLOS — Elbette.

SOKRATES — Bir şeyi bir amaç uğruna yaparken,
istediğimiz bu yaptığımız şey olmayıp da, elde etme-
ye çalıştığımızdır dediğimizde, seninle mutabık kal-
mıştık değil mi?

POLOS — Evet.

c

SOKRATES — İnsanları öldürmeyi, sürgün et-
meyi, mallarına el koymayı geçici bir heves uğruna
istemeyiz. Bütün bunları, bize yararlı oldukları vakit,
yapmak isteriz; eğer zararlıysalar istemeyiz. Çünkü
senin de belirttiğin gibi, istediğimiz iyi olan şeyler-
dir; ne iyi ne de kötü olanlara gelince, onları da kötü
olanlar gibi istemeyiz. Sözlerimi doğru buluyor mu-
sun? Hadi cevap versene.

POLOS — Doğru söylüyorsun.

SOKRATES — Bu konuda seninle anlaştığımızı-

d

za göre, şöyle söyleyebiliriz her halde: bir tiran ya da bir hatip kendine zararlı olduğu halde yararlı olduğunu sanarak herhangi birini öldürttüğü, ya da şehirden sürgün ettiği veya malına mülküne el koyduğu vakit, kendi hoşuna gitmiş olan şeyi yapmış olur değil mi?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Yaptığı, sonuç olarak kötü bile olsa, yine de kendi istediğini yapmış değil midir? Hadi cevap versene.

POLOS — Hayır, sanırım istediğini yapmış olmuyor.

e SOKRATES — O halde, senin de belirttiğin gibi güçlü olmak iyi bir şeyse, böyle bir güce sahip olan kimse kendi şehrinin yönetiminde çok güçlü olabilir mi?

POLOS — Hayır, olamaz.

SOKRATES — Demek ki devlet içinde çok güçlü olmayan biri kendi istediğini değil de kendi hoşuna gideni yapar, derken haklıymışım.

POLOS — Sanki sen, Sokrates, devlet içinde hoşuna giden şeyi yapabilme özgürlüğüne sahip olmayı, yapamamaktan çok istemezsin; ve yine sanki sen, her hangi bir adamın istediği kimseyi öldürttüğünü, malına el koyduğunu, zincire vurduğunu gördüğün vakit, kıskanıp onun yerinde olmak için can atmazsın!

SOKRATES — Bütün bunları haklı olarak mı yoksa haksız olarak mı yapar?

469 POLOS — İster öyle olsun, ister böyle yine de kıskanılacak bir şey değil mi?

SOKRATES — Böyle konuşma Polos.

POLOS — Neden?

SOKRATES — Çünkü kendilerine imrenilemeyecek olanlarla zavallılara imrenmemeli, onlara acımalıdır.

POLOS — Ne yâni benim söylediğim kimseler bu tür insanlar mı?

SOKRATES — Nasıl öyle olmasınlar ki?

POLOS — Herhangi biri bir insanı haklı olarak bile öldürse ona zavallı ve acınacak bir kimse gözüyle mi bakıyorsun?

SOKRATES — Hayır, ama hiç de imrenilecek bir şey olarak görünmüyor bana.

POLOS — Zavallı olduğunu şimdi söylemedin mi?

SOKRATES — Evet, haksız olarak öldüren için söyledim; üstelik de acımalı dedim. Haklı olarak öldüreni de imrenmeye değmez.

POLOS — Asıl acınacak ve zavallı olan haksız olarak öldürülen değil midir?

SOKRATES — Onu öldürenden az ve haklı olarak öldürülenden ise daha az, Polos.

POLOS — Nasıl olur ama Sokrates?

SOKRATES — Kötülüklerin en büyüğü haksızlık yapmaktır da ondan.

POLOS — En büyük kötülük haksızlık yapmak mı! Bu haksızlığa uğramak daha büyük kötülük değil mi?

SOKRATES — Hiç de değil.

POLOS — Yâni sen haksızlık yaptıktan sonra haksızlığa uğramayı mı istersin?

SOKRATES — Ne birini ne de ötekini isterim; ama ya haksızlık yapmam ya da haksızlığa uğramam gerekseydi, haksızlık yapmayı değil, haksızlığa uğramayı tercih ederdim.

POLOS — Öyleyse sen tiran olmayı kabul etmeyeceksin değil mi?

SOKRATES — Eğer tiranlıktan benim anladığımı anlıyorsan hayır.

POLOS — Tekrar ediyorum benim için tiranlık demek, devlet yönetiminde istediğini yapmak, öldürmek, sürgün etmek ve her şeyi kendi zevkine göre yapmaktır.

SOKRATES — Sevgili Polos bırak da konuşayım; söz sırası sana gelince eleştirirsin beni. Diyelim ki, halkın agorada toplandığı bir sırada, koltuk altına bir kama saklayıp, sana şu sözleri söylüyorum: «Polos, bir tiranlıkine eşit, müthiş bir güç elde ettim: şu gördüğün insanlardan hangisinin ölmesini istersem, o, yargımı verdiğim an ölecek; hangisinin kafasını kırmak istersem, o kafa derhal kırılacak; hangisinin elbisesi yırtılacak dersem, o elbise yırtılacak. İşte, şehirdeki gücüm böylesine büyük olacak.» Sözlerime

inanmadığını görüp de, sana kamamı göstersem, o vakit her halde bana şöyle dersin: «Böyle olduktan sonra, herkes güçlü olur, herkes istediği evi ateşe verir, Atinalıların tersanelerini, kadirgalarını ve ister devletin malı olsun ister şahsın, bütün gemileri yakıp yıkabilir, Sokrates.» Şu halde her hoş gideni yapmak büyük bir güce sahip olmak sayılmaz değil mi?

POLOS — Bu şartlar altında elbette değil.

470 SOKRATES — Bu tür bir güce nasıl karşı koyulur; bir fikrin varsa söyler misin?

POLOS — Evet söylerim.

SOKRATES — Söyle hadi.

POLOS — Kim böyle davranırsa cezalandırılır.

SOKRATES — Cezalandırılmak kötü bir şey değil midir?

POLOS — Kötüdür, hiç şüphesiz.

SOKRATES — Sen de görüyorsun ki genç dostum, insan hoş giden ama yarar sağlayan şeyleri yaparsa büyük bir güç sahibi sayılıyor, ve bu da ancak o zaman iyi bir şey oluyor. İşte büyük güç denilen budur bence; bundan ötesi kötülük ve güçsüzlüktür. Ayrıca şunu da inceleyelim: Az önce söylediğimizi o öldürmenin, sürgün etmenin, insanların malına mülküne sahip çıkmanın kimi zaman iyi şeyler, kimi zaman da kötü şeyler olduğunu kabul etmedik mi?

POLOS — Ettik, tabii.

SOKRATES — Öyleyse, bu noktada seninle anlaşıyoruz, değil mi?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Ne gibi durumlarda bunları yapmak daha iyidir? Nasıl bir ayırım yapıyorsun, söyler misin?

POLOS — Hayır, Sokrates, kendi soruna kendi cevap ver.

c SOKRATES — O halde, Polos, mademki beni dinlemek istiyorsun ben bu davranışları haklı olarak yapmanın iyi, haksız olarak yapmanın ise, kötü olduğunu söylüyorum.

POLOS — Sözlerini çürütmek o kadar güç ki! Bir çocuk bile yanlış düşündüğünü sana ispat edebilir.

SOKRATES — Bu çocuğa çok minnettar kalacağım gibi sen de sözlerimi çürütüp beni saçma şeyler söylemekten kurtarırsan, sana da o kadar minnet duyarım. Seni seven bir insana iyilik yapmaktan bıkmama bana yanıldığımı göster.

POLOS — Sana yanıldığını göstermek için, geçmişteki örneklerle baş vurmam gerekir Sokrates: Dünkü ve bugünkü örnekler sana yanıldığımı ve de haksız olan insanların mutlu olduklarını göstermeye yeter de artar bile. d

SOKRATES — Hangi örneklerden söz ediyorsun?

POLOS — Makedonya'da hüküm süren şu, Perdikkas'ın oğlu Arkhelaos'u ⁽⁶⁾ görmüyor musun?

SOKRATES — Görmüyorsam bile işitiyorum.

POLOS — Onun mutlu mu yoksa mutsuz olduğunu mu sanıyorsun?

SOKRATES — Bir fikrim yok Polos; ne de olsa kendisiyle hiç görüşmedim.

POLOS — Görüşmüş olsaydın, mutlu ya da mutsuz olduğunu elbette ki bilirdin; ama buradan ayrılmadan, onun mutlu olduğunu başka bir yoldan öğrenemez misin? e

SOKRATES — Zeus hakkı için hayır.

POLOS — Yâni bu büyük kralın bile mutlu olup olmadığını bilmediğini mi söyleyeceksin?

SOKRATES — Böyle demekle gerçeği söylemiş olurum; çünkü bu kralın bilgi ve doğrulukla olan ilişkilerini bilmiyorum.

POLOS — Ne yâni mutluluk yalnızca bunlarla mı ilgilidir?

SOKRATES — Evet bence öyle Polos; erkek ya da kadın, her kim ki namusludur, o mutludur; her kim ki doğru yoldan ayrılmış ve kötüdür, o mutsuzdur bence.

POLOS — Öyleyse, senin savunduğun bu fikre göre, Arkhelaos mutsuzdur? 471

(6) Arkhelaos, Makedonya tahtını İ.Ö. 413'te eline geçirerek ölümüne kadar (İ.Ö. 399'a doğru) hüküm sürdü.

SOKRATES — Doğru yoldan ayrılmışsa evet dostum.

- POLOS — Nasıl doğru olsun ki? Perdikkas'ın kardeşi, Alketas'ın kölesi olan bir kadından doğduğu için bugün sahip olduğu tahtta hiç bir hakkı yoktu. Yasalara göre, Alketas'a kölelik edip, senin de ileri sürdüğün gibi mutlu olacaktı, ama, o en büyük suçu işlediği için, işte gördüğün gibi mutsuz oldu. Önce zorla elinden aldığı tahtı sanki geri vermek için, efendi-
b disi ve amcası olan bu Alketas'ı çağırttırdı; onu, kendi evinde ağırladı ve oğlu Aleksandros ile birlikte sarhoş etti; öz yeğeni olan ve kendisiyle hemen hemen aynı yaşta bulunan bu Aleksandros ile babasını bir yük arabasına koyup kaçırdı ve sonra her ikisini de boğazlayarak ortadan kaldırdı. Bu cinayeti işledikten sonra insanların en mutsuzu olduğunu fark etmedi ve hiç de pişmanlık duymadı. Aradan çok geçmeden de, kardeşi ve Perdikkas'ın öz oğlu olan, üstelik yasalara göre iktidara geçmesi gereken, yedi yaşlarındaki bir çocuğa gözlerini dikti. Onu mutlu etmek için okutup yetiştireceği ve iktidarı kendisine bırakacağı yerde, bir kuyuya atıp boğduktan sonra, annesi Kleopatra'ya oğlunun bir kaz kovalarken kuyuya düşüp öldüğünü söyledi. İşte bugün Makedonya'da en fazla suç işlemiş olan bu adam, Makedonyalıların en mutlusu değil en mutsuzudur. Ve belki de başta sen olmak üzere birçok Atinalı bu Arkhelaos'un yerinde olmaktansa,
d herhangi bir Makedonyalının yerinde olmayı yeğleyecektir.

SOKRATES — Konuşmamızın başından beri belâgat sanatındaki ustalığını övmüş, buna karşılık tartışma sanatında tecrübesiz olduğunu söylemiştim sana. Ben, doğru olmayan bir insanın mutsuz olacağını söylerken, senin sözlerimi çürütmek için öne sürdüğün kanıtlar bunlar demek; ancak bir çocuğun kullanacağı kanıtlar bunlar. Sana nasıl olur da inanabilirim sevgili dostum, iddialarının hiç birini kabul etmiyorum ki.

- e** POLOS — Kötü niyetlisin de ondan; aslında sen de benim gibi düşünüyorsun.

SOKRATES — Sevgili Polos, beni mahkemelerde hatiplerin ileri sürdükleri kanıtlarla altetmeye çalışıyorsun. Gerçekten de mahkemelerde, savundukları şeyleri destekleyecek birçok önemli tanık bulabilen avukatlar, karşı taraf yalnızca bir tek tanık bulabildiği ya da onu bile bulamadığı zamanlar, rakiplerinin fikirlerini çürüttüklerini sanırlar. Ama, fikirleri bu şekilde çürütmek, gerçeği bulmayı sağlamaz, çünkü suçsuz bir kimse, yetkili gibi görünen birçok sahte tanığın sözleriyle pekâlâ suçlu sayılabilir. Eğer şimdi de gerçeği söylemediğimi kanıtlamak için birtakım tanıklar kazanmak istiyorsan, zaten senin 'bu söylediklerinden sonra hemen bütün Atinalılar seninle hem-fikir olacaklardır. Benim gerçeği söylemediğimi ispatlamak için, ister Dionysos tapınağında sıralı duran sehpların (7) sahibi Nikeratos'un oğlu Nikias ile erkek kardeşlerini, ister Pytho'da gördüğümüz o güzel adakları yapmış olan Skellios'un oğlu Aristokrates'i (8), istersen de bütün Perikles ailesini ya da dilediğin herhangi bir Atinalı aileyi çıkarabilirsin karşına. Ama ben, tek kalmama rağmen yine de yılmayacağım; çünkü, sen elimden mallarımı ve de gerçeği almak için karşına bir sürü sahte tanık çıkartıyorsun. Buna karşılık, ben, tanık olarak seni göstermez ve ileri sürdüklerim konusunda seninle uyuşamazsam, bizi ilgilendiren bu konu hakkında değerli hiç bir şey yapmadığımı sanacağım. Aynı şekilde, bütün öteki tanıkları göndermez ve de benim söylediklerimle uyuşma yoluna gitmezsen senin de bu konuda hiç bir şey yapmadığın söylenebilir. Demek ki, iki türlü, kanıt çürütme yolu vardır: biri senin ve ötekilerin inandığı, diğeri ise benim kabul ettiğim. Bunları birbirleriyle karşılaştırıp, aralarında bir fark bulunup bulunmadığını görmeye çalışalım. Ne de olsa, uyuşa-

472

b

c

(7) Bu sehplar, düzenlenen tiyatro oyunları sırasında Nikias ve kardeşleri tarafından kazanılmıştı.

(8) Aristokrates, Thukydides tarafından, Dört-Yüzler meclisini eleştiren soylular sınıfının lideri olarak gösterilir.

madığımız konular oldukça önemlidir, ve gerçeği bilmek ne kadar güzelse, bilmemek de o kadar utanç vericidir. Çünkü, sonunda, kimin mutlu, kimin mutsuz olduğunu bilip bilmemeye dayanmaktadır. Şimdi, bizi ilgilendiren bu nokta üzerinde duralım; cinayet işlediği halde ,Arkheleas'ın mutlu olduğuna inanman, insanoğlunun kötülük ya da haksızlık yaptığı vakitler mutlu olacağını savunduğunu gösterir. Senin de demek istediğin bu değil mi?

POLOS — Evet tam anlamıyla bu.

SOKRATES — Ben de böyle bir şeyin imkânsız olduğunu ileri sürüyorum. İşte seninle uyuşmadığımız ilk nokta bu. Şimdi diğerine geçelim: suçlu bir insan cezasını çekerse mutlu olur mu?

POLOS — Hayır; tam tersine çok mutsuz olur.

e SOKRATES — Öyleyse, sence suçlu olan bir kimse cezalandırılmazsa mutlu olur değil mi?

POLOS — Elbette.

SOKRATES — Ben, öyle düşünüyorum ki Polos, suç işleyen ya da suçluluk duygusunu içinde taşıyan bir insan, her zaman mutsuzdur. Üstelik, işlediği suçlar cezasız kalırsa mutsuzluğu daha da artar. Ama tanrılar ve insanlar tarafından cezalandırılırsa bu mutsuzluğu biraz olsun azalır.

473 POLOS — Garip şeyler söylüyorsun Sokrates.

SOKRATES — Duygularımı seninle paylaşmaya çalışacağım; çünkü seni bir dost olarak kabul ediyorum. Anlaşamadığımız noktaları senin de görüp bilmeni isterim. Az önce haksızlık yapmanın haksızlığa uğramaktan daha kötü bir şey olduğunu söylemiştim.

POLOS — Doğru.

SOKRATES — Sen de haksızlığa uğramanın daha büyük bir kötülük olduğunu söyledin.

POLOS — Evet.

SOKRATES — Ayrıca, haksızlık yapanların mutsuz olduklarını söyledim, sen de sözlerimi çürüttün.

POLOS — Zeus hakkı için öyle.

b SOKRATES — Sen öyle sanıyorsun Polos.

POLOS — Öyle sanmakta da haklıyım.

SOKRATES — Olabilir. Ama sen öte yandan, ce-

zaya çarptırılmayan suçluların da mutlu olduklarını savunuyorsun.

POLOS — Elbette.

SOKRATES — Bense, ceza çekmeyenlerin en mutsuz, suçlarının cezasını çekenlerin ise daha az mutsuz olduklarını söylüyorum. Bu düşüncemi de çürütebilir misin?

POLOS — Bunu çürütmek az öncekini çürütmekten daha güç Sokrates.

SOKRATES — Güç değil, imkânsız Polos; çünkü, gerçek olan şey asla çürütülemez.

POLOS — Ne diyorsun? İşte sana örnek olarak, tiranlığı zorla ele geçirmek için hazırladığı bir suikast sırasında suçüstü yakalanan ve işkenceye çarptırılan bir adamı gösteriyorum; işkence sırasında orası burası kesilir, gözleri yakılır, türlü acılara katlanır ve aynı işkencelerin, karısına ve çocuklarına da yapıldığını görür; sonunda çarmıha gerilir, vücudu ziftle sıvanır ve diri diri yakılır; şimdi bu adam bu işkencelerden kurtulup da tiranlığı ele geçirseydi ve de şehrin hakimi olup hayatını dilediği gibi yaşasaydı, böylece de hem yurttaşlarının hem de yabancıların özlem ve hayranlığını çektiği bir hayat sürseydi daha mutlu olmaz mıydı? Senin çürütülmesi imkânsız dediğin şeyler bunlar mı?

SOKRATES — Yine beni korkutup sindirmek istiyorsun yiğit Polos; ama az önce olduğu gibi çürütemiyorsun bu sözlerinle de söylediklerimi. Ne olursa olsun, bu konudaki fikrini bana bir daha belirt: «Bu adamın tiranlığı zorla ve haksızlıkla ele geçirmek istediğini,» söyledin değil mi?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Öyleyse, tiranlığı zorla ve haksızlıkla elde etmeyi başaranla, cezaya çarptırılandan biri diğerinden daha mutlu değildir. Çünkü, iki mutsuzdan biri diğerinden daha mutlu olamaz; ama en mutsuz olanı, şüphesiz ki, cezadan kurtulup da tiran olandır. O da ne demek Polos? Benimle alay mı ediyorsun? Hiç bir kanıt ileri sürmeden yalnızca sırtı-

rak alaylı alaylı bakmak, fikirleri çürütmek için yeni bir yol olsa gerek.

POLOS — Hiç kimsenin desteklemeyeceği şeyleri ileri sürmekle, zaten tamamıyla çürütüldüğüne inanmıyor musun, Sokrates? Burada bulunanlardan herhangi birine sor istersen.

474 SOKRATES — Ben bir siyaset adamı değilim Polos; nitekim geçen yıl tesadüfen senatör seçildikten sonra, başkanlık etmek sırası benim içinde bulunduğum topluluğa gelince, sorunu oya sunmak bana düştüğü vakit, bu işin nasıl yapılacağını bilmediğimden gülünç duruma düştüm. Bu nedenle, benden, burada bulunanların fikrini almamı isteme, ve de eğer onların tanıklığına baş vurmaktan daha iyi bir kanıtın yoksa, bırak da az önceki gibi bir de ben sana sorayım; sen de benim kanıt göstermekten ne anladığımı araştır ve de bu yolu bir dene. Ben, savunduğum şeyler hakkında sana bir tek tanık gösterebilirim; o da kendisiyle konuştuğum kişidir, ötekileri hiç hesaba katmam bile. Yalnızca bir tek tanığın oyuna baş vurur, öteki dinleyenlerle asla tartışmaya girmem. Bakalım, benim kanıt göstererek seni çürütmeye çalışmama razı olacak ve de sorularımı cevaplandıracak mısın? Ben, şuna inanıyorum ki, sen, hatta ben ve tüm öteki insanlar, haksızlık yapmanın haksızlığa uğramaktan ve de ceza görmemenin ceza görmekten daha kötü olduğunu sanıyoruz.

POLOS — Ben de tam tersine, ne benim ne de başka bir kimsenin bu fikirde olduğunu savunuyorum. Sanki sen haksızlık yapmaktan çok haksızlığa uğramayı mı yeğlersin?

SOKRATES — Evet, sen de, senin gibi herkes de bunu yeğler.

POLOS — Tam tersine; ne ben, ne sen, ne de bir başkası ister böyle olmasını.

c SOKRATES — Peki bana cevap verir misin?

POLOS — Elbette veririm; çünkü karşılığında senin ne diyeceğini merak ediyorum.

SOKRATES — Mademki merak ediyorsun, o halde, sanki sana ilk kez bir soru yöneltiyormuşum gibi

cevap vermeye çalış bana. Sence en büyük kötülük haksızlık yapmak mı, yoksa bu haksızlığa uğramak mı?

POLOS — Bence uğramak.

SOKRATES — Peki ya en çirkinini hangisidir? Yapmak mı, uğramak mı? Cevap ver.

POLOS — Yapmak.

SOKRATES — Mademki en çirkinidir, öyleyse en kötüsüdür de.

POLOS — Hayır.

SOKRATES — Öyle anlıyorum ki, sen gördüğüm kadariyle, güzel ile iyinin, kötü ile çirkinin aynı şeyler olduklarına inanmıyorsun.

POLOS — Kesinlikle hayır.

SOKRATES — Peki bakalım, şuna ne diyeceksin? Vücut, renk, biçim, ses, meşgale gibi birçok şeye sebepsiz yere mi güzel dersin? Örneğin, güzel vücutları ele alalım; bunlara ya yararlı oldukları için ya da görünüşleri başkaların hoşuna gidip onlara özel bir zevk verdiği için güzel demez misin? Bunların dışında sana bir vücut için güzel dedirtecek başka bir sebep var mı?

POLOS — Hayır yok.

SOKRATES — Bu söylediklerimiz, yüz, renk gibi bütün öteki şeyler için de geçerli değil midir? Ya belli bir zevk verdikleri ya yararlı oldukları ya da hem zevk verdikleri hem de yararlı oldukları için güzel diye nitelendirmiyor musun bunları?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Bu söylediklerimiz, sesler ve müzik ile ilgili olan şeyler için de geçerli değil midir?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Yine aynı şekilde yasalar ve meşgaleler arasında güzel olanlar, başka bir nedenden ötürü değil, ya yararlı, ya hoş, ya da hem yararlı hem de hoş oldukları için güzeldirler.

POLOS — Görünüşe göre öyle.

SOKRATES — Bu söylediklerimiz, bilimlerin güzelliği için de geçerli değil mi?

POLOS — Öyle sanırım; hem sonra güzeli, hoş

d

e

475

ve iyi ⁽⁹⁾ ile tanımlamakla çok iyi yaptın.

SOKRATES — Şu halde, çirkin de, bunların tersi olan acı ve kötü ile tanımlanabilir, değil mi? .

POLOS — Elbette.

SOKRATES — Demek ki, iki güzel şeyden biri ötekinden daha güzelse, bu onun ötekini bu iki nitelikten birinde ya da her iki nitelikte de aştığını göstermez mi; yâni ya zevk vermede, ya yararlı olmada, ya da her ikisinde de ötekinden üstün olduğunu göstermez mi?

POLOS — Şüphesiz gösterir.

b SOKRATES — Ve de iki şeyden biri ötekinden daha çirkinse, bu ya daha çok acı verdiği ya da daha çok kötülük getirdiği içindir. Sence de böyle olması gerekmez mi?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Peki, yapılan ya da uğranılan haksızlık üstüne az önce ne diyorduk? Sen haksızlığa uğramanın daha kötü, haksızlık yapmanın ise daha çirkin olduğunu söylemiyor muydun?

POLOS — Evet söylüyordum.

SOKRATES — Eğer haksızlık yapmak haksızlığa uğramaktan daha çirkinse, hem acı verici hem de çirkin demektir; çünkü, biri ötekine göre ya daha çok acı verir ya daha çok kötülük eder, ya da hem acı verir hem de kötülük eder. Bunun da böyle olması gerekmez mi sence?

POLOS — Hiç şüphesiz.

c SOKRATES — Önce, yapılan haksızlığın uğranılan haksızlıktan daha mı acı verici olduğunu, ve de haksızlık yapanların haksızlığa uğrayanlardan daha mı acı çektiğini araştıralım.

POLOS — Hayır söylediğin gibi değil, Sokrates.

SOKRATES — Demek ki, haksızlık yapmak daha çok acı verici değildir.

POLOS — Hayır değildir.

(9) Görülüyor ki, Polos burada, «iyi» kelimesini, «yararlı» kelimesi yerine kullanıyor. Nitekim Sokrates de, konuşmasında, «zararlı» yerine «kötü» kelimesini kullanıyor.

SOKRATES — Eğer daha çok acı verici değilse, kötülük edici de değildir.

POLOS — Elbette.

SOKRATES — Öyleyse, ötekisi daha çoktur.

POLOS — Evet.

SOKRATES — Kötülük değil mi?

POLOS — Öyle olsa gerek.

SOKRATES — Mademki haksızlık yapmak kötülük getirir, öyleyse haksızlık yapmak haksızlığa uğramaktan daha kötüdür.

POLOS — Elbette.

SOKRATES — Az önce sen de herkes gibi haksızlık etmenin haksızlığa uğramaktan daha çirkin olduğunu söylemedin mi?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Yine demin, bunun aynı şekilde, daha kötü bir şey olduğunu da görmedik mi?

POLOS — Gördük.

SOKRATES — Şimdi, sen daha çirkin ve daha kötü olan bir şeyi daha az çirkin ve daha az kötü olan bir şeye tercih etmez misin? Cevap vermede tereddüt etme Polos; bundan sana hiç bir kötülük gelmez. Kendini bir hekime nasıl korkmadan teslim edebiliyorsan, tartışmaya da aynı şekilde bırakıver kendini. Ve de soruma ya evet de ya da hayır, de.

POLOS — Hayır, Sokrates, tercih edemeyeceğim.

SOKRATES — Tercih edebilecek bir şey var mıdır sence?

POLOS — Bütün bu söylenenlerden sonra öyle sanıyorum ki yoktur.

SOKRATES — Demek ki, ne benim, ne senin, ne de başka birinin haksızlık etmeyi haksızlığa uğramaya tercih edemeyeceğini söylemekle doğru demişim; çünkü haksızlık etmek çok kötü bir şeydir.

POLOS — Öyle sanıyorum.

SOKRATES — Sen de görüyorsun ki Polos, benim kanıtlama yolumla seninki arasında hiç bir benzerlik yok. Sen, benden başka herkesin oyunu kazanmışsın. Ben ise, yalnızca, senin söz ve tanıklığınla yetiniyorum; yalnızca senin fikrini öğrenmek

d

e

istiyorum, başkalarının fikrini sormam bile. Bu nokta üstünde, şimdilik pek fazla durmadan ,seninle uyuşmaya vardığımız bir ikinci noktayı inceleyelim: suçlu olan bir insanın cezalandırılması senin dediğin gibi kötülüklerin en büyüğü müdür, yoksa benim dediğim gibi cezadan kurtulmak mıdır kötülüklerin en büyüğü? Konuyu şu açıdan ele alalım: yapılan bir yanlışlığın cezasını çekmek ile haklı olarak cezalandırılmak sence aynı şeydir değil mi?

POLOS — Evet aynı şey.

b SOKRATES — Şimdi de bana doğru olan her şeyin doğru kaldığı sürece güzel olmadığını söyleyebilir misin? Cevap vermeden önce bir düşün.

POLOS — Öyle olduğunu sanıyorum Sokrates.

SOKRATES — Bir de şunu incele: Herhangi biri, bir şey yaparsa, bu kişiye uyan başka bir şeyin de bulunması gerekmez mi?

POLOS — Öyle sanıyorum ki gerekir.

SOKRATES — Uyan kimsenin uyduğu şey ile, yapan kimsenin yaptığı o şey aynı değil midir? İşte bir örnek sana: biri vurursa, vurulan bir şeyin bulunması gerekmez mi?

POLOS — Elbette.

c SOKRATES — Kuvvetli ya da hızlı vurursa, vurulan şeyin de aynı şekilde vurulması gerekmez mi?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Öyleyse, vurulan şeyin üzerindeki etki, vuran şeyin yaptığıdır değil mi?

POLOS — Kesinlikle.

SOKRATES — Aynı şekilde biri yakarsa, yanan bir şeyin bulunması gerekmez mi?

POLOS — Çok doğru.

SOKRATES — Biri keserse de aynı değil midir? Kesilen bir şey vardır o vakit de.

POLOS — Evet.

d SOKRATES — Kesen kimse büyük, derin ya da acı vererek kesmişse, kesilen nesne de kesenin yaptığı bu kesiş şekline uyar, değil mi?

POLOS — Öyle.

SOKRATES — Özetlersek, az önce söylediğin bü-

tün durumlarda da bunun böyle olduğunu kabul ediyorsan, herhangi bir etkenin yaptığı etkinin, etkilene-nin uğradığı etki ile aynı olduğunu kabul ediyorsun demektir.

POLOS — Evet, ediyorum.

SOKRATES — Bu konuda anlaştığımıza göre, söyler misin bana, cezaya çarptırılmak acı çekmek midir, yoksa bir şey yapmak mıdır?

POLOS — Tabii ki acı çekmektir, Sokrates.

SOKRATES — Yâni bu acı çekmek de bir şey yapmanın işidir.

POLOS — Şüphesiz ceza verenin işidir.

SOKRATES — Hakkıyla cezalandıran biri, doğru olarak cezalandırmıştır değil mi?

POLOS — Evet.

SOKRATES — O vakit yaptığı bu hareket doğru mudur, değil midir?

POLOS — Doğrudur.

SOKRATES — İşlediği bir suçtan ötürü cezalandırılan bir kimse doğru bir davranışla karşılaşmış olur değil mi?

POLOS — Öyle olmalı.

SOKRATES — Oysa, doğru olan bir şeyin güzel olduğunu kabul etmemiş miydik?

POLOS — Evet ettiydik.

SOKRATES — Şu halde, bu iki adamdan biri güzel bir şey yaparsa, öteki, yâni cezalandırılan da güzel bir şeye katlanır.

POLOS — Evet.

SOKRATES — Ama, güzel olduğuna göre iyidir de; çünkü, güzel, ya hoş ya da yararlıdır değil mi?

POLOS — Çok doğru.

SOKRATES — Demek ki, cezalandırılanın çektiği acı da iyidir.

POLOS — Evet, öyle olmalı.

SOKRATES — Öyleyse, bunda bir yarar da vardır.

POLOS — Evet.

SOKRATES — Ne var ki, bu benim anladığım biçimde bir yarar mı bakalım? Herhangi bir kimse haklı olarak cezalandırılmışsa, ruhu da iyileşmiş ol-

maz mı?

POLOS — Olabilir.

SOKRATES — Şu halde cezalandırılan kimse ruhunun kötülüğünden de kurtulmuş olur değil mi?

POLOS — Evet.

b SOKRATES — Böylece de, kötülüklerin en büyüğünden kurtulmuş sayılmaz mı? Sorunu bir de dolaylı olarak şu açıdan incele. Kendine servet sağlamak isteyen bir adam için, yoksulluktan daha fena bir kötülük görebiliyor musun?

POLOS — Hayır, göremiyorum.

SOKRATES — Sana göre kötülük, vücudun yapısı bakımından, zayıflık, hastalık, çirkinlik ve aynı türden olan öteki kusurlar arasına girmez mi?

POLOS — Evet girer.

SOKRATES — Öte yandan ruhun da kötülükleri olduğuna inanmıyor musun?

POLOS — İnaniyorum elbette.

SOKRATES — Bu kusurları da, haksızlık, bilgisizlik, kalleslik ve de benzeri isimlerle adlandırmıyor musun?

POLOS — Şüphesiz.

c SOKRATES — Demek ki, sen şu üç şeye karşılık yâni servet, beden ve ruha karşılık, yoksulluk, hastalık ve haksızlık olmak üzere üç kusur bulunduğunu söylüyorsun.

POLOS — Evet.

SOKRATES — Peki, bu üç kusurdan hangisi daha çirkindir? Haksızlık, yâni, ruhun kötülüğü değil mi?

POLOS — Hem de ötekileriyle karşılaştırılamayacak kadar.

SOKRATES — Peki, bu en çirkinini olduğuna göre en kötüsü de değil midir?

POLOS — Yâni ne demek istiyorsun, Sokrates.

SOKRATES — Şunu: En çirkin olan şey ya en çok acı veren ya en çok zarara sebep olan, ya da bu kötülüklerin her ikisini de yapan şeydir; seninle az önce anlaştığımız nokta da buydu zaten.

POLOS — Doğru.

d SOKRATES — Oysa, az önce, en çirkin olan şeyin haksızlık ve genellikle de ruh kötülüğü olduğunu kabul

etmedik mi?

POLOS — Ettik.

SOKRATES — En çirkin şey de, ya en acı verdiği ve en kötü olduğu ya en zarar verdiği ya da her ikisi-
ne birden sebep olduğu için çirkin değil midir?

POLOS — Elbette.

SOKRATES — Şu halde, haksız, ölçüsüz, kalles ve bilgisiz olmak, yoksul ve hasta olmaktan daha mı kötüdür?

POLOS — Konuştuklarımızdan sonra bana değil gibi geliyor Sokrates.

SOKRATES — Öyleyse, ruh kötülüğünün dünyanın en çirkin şeyi olması için, ya çok zarar verici ya da en çok kötülüğe yol açıcı olması gerekir; çünkü se-
nin belirttiğine göre, ruh kötülüğü en çok acı veren şey olamaz.

POLOS — Doğru.

SOKRATES — Ama en çok zarar veren de kötülüklerin en büyüğüdür.

POLOS — Evet.

SOKRATES — Demek ki, haksızlık, ölçsüzlük ve genellikle ruh kötülüğü dünyadaki kötülüklerin en büyükleridir.

POLOS — Öyle görünüyor.

SOKRATES — Bizi yoksulluktan kurtaran hangi sanattır? İktisat değil mi?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Ya hastalıktan? O da tıp değil mi?

POLOS — Hiç şüphesiz.

SOKRATES — Ya ruh kötülüğünden ve haksız-
lıktan? Eğer bu soruyu cevaplandırmakta güçlük çekiyorsan, soruyu şu açıdan düşün: Vücudu hasta olan birini nereye ve kime götürürüz?

POLOS — Hekimlere, Sokrates.

SOKRATES — Ya haksızlık edip ölçsüz davranları nereye götürürüz?

POLOS — Yargılara demek istemiyor musun?

SOKRATES — Suçlarının cezasını çekmeleri için değil mi?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Haklı olarak ceza verenler, adalet kurallarına uyararak cezalandırmazlar mı?

POLOS — Evet.

b SOKRATES — Öyleyse, iktisat yoksulluktan, tıp hastalıktan, adalet de ölçüsüz davranışlardan ve haksızlık yapmaktan kurtarır.

POLOS — Öyle gibi.

SOKRATES — Peki bu sözünü ettiğin şeylerden hangisi daha güzeldir?

POLOS — Hangi şeyler?

SOKRATES — İktisat, tıp ve adalet.

POLOS — En güzeli adalettir, Sokrates.

SOKRATES — Mademki, en güzeli adalettir, öyleyse o da, ya en çok zevk verir ya en çok yarar sağlar ya da her ikisini birden yaratabilir.

POLOS — Doğru.

SOKRATES — Hekimlerin eline düşmek hoş bir şey midir? İnsan hekimler tarafından tedavi edilmekten zevk mi alır?

POLOS — Sanmıyorum.

SOKRATES — Ne var ki, böyle olmasında da bir yarar vardır, değil mi?

c POLOS — Evet.

SOKRATES — Çünkü, insan büyük bir kötülükten kurtulur; bu nedenle, acıya katlanıp sağlığa kavuşmak onun yararınadır.

POLOS — Şüphesiz.

SOKRATES — Şu halde hekimlerin tedavisi altında olan insan mı, yoksa hiç hasta olmayan insan mı daha iyi bir sağlığa sahiptir?

POLOS — Elbette ki hiç hasta olmayan.

SOKRATES — Gerçekten de mutluluk kötülükten kurtulmak değil, kötülüğe hiç uğramamaktır.

POLOS — Doğru.

d SOKRATES — Vücudu ya da ruhu hasta olan iki insandan hangisi daha mutsuzdur? Tedavi görüp hastalıktan kurtulan mı, yoksa tedavi görmeyip hastalığı üstünde taşıyan mı?

POLOS — Öyle sanıyorum ki tedavi görmeyen.

SOKRATES — Cezasını çekmek insanı en büyük

kötülükten, yâni ruh kötülüğünden kurtarır demedik mi az önce?

POLOS — Evet, dedik.

SOKRATES — Gerçekten de cezalandırma insanı uslandırır ve daha dürüst yapar; ve adalet, ruh kötülüğünü tedavi eden tıp gibidir.

POLOS — Doğru.

SOKRATES — Dolayısıyla, insanların en mutlu olanı, ruhunda hiç bir kötülük taşımayandır; çünkü az önce gördüğümüz gibi, ruh kötülüğü kötülüklerin en büyüğüdür. e

POLOS — Hiç şüphesiz.

SOKRATES — Mutlu olmada ikinci sırayı kötülükten kurtulmuş olan alır.

POLOS — Öyle.

SOKRATES — Ve bu insan da kendisine uyarıda bulunulan, azarlanan ve cezasını çeken biridir.

POLOS — Gerçekten de öyle.

SOKRATES — Bu insan, en büyük suçları işledikten ve en büyük haksızlıkları yaptıktan sonra, her türlü uyarıdan, paylamadan ve cezadan kurtulabilen bir insan değil midir? Ve senin de söylediğin gibi, Arkhelaos ile öteki tiranlar, hatipler ve zorbalara da aynı durumda değiller midir? 479

POLOS — Öyle sanırım.

SOKRATES — İşte bu insanlar, Polos, en ciddi hastalıklara yakalandığı halde hekimlere baş vurmaktan çekinen ve her türlü tedavi usulünden kaçan kimselere benzerler; ve bunlar acı verir diye ateş ve demirle tedavi görmekten korkan çocukları andırırlar. Sen de aynı fikirde değil misin? b

POLOS — Evet.

SOKRATES — Çünkü, bana öyle geliyor ki, bu adam vücut sağlığı ve sağlamlığı nedir bilmiyor. Zaten seninle anlaştığımız ilkelere göre yargılayacak olursak, cezadan kurtulmanın yollarını arayanların da aynı şekilde davrandıklarını söyleyebiliriz, Polos. Bu insanlar cezaların verdiği acıyı görürler ama sağladığı yararı fark etmezler. Üstelik de, hastalıklı, bozuk, dürüst olmayan ve kötü bir ruhla yaşamamanın hastalıklı

- c 'bir vücutla yaşamaktan daha acınacak bir şey olduğunu bilmezler. Bu da, onların ceza çekmemek ve kötülüklerin en büyüğünden kaçıp kurtulmamak için ellerinden gelen her şeyi yapmalarına yol açar. Zengin olmak, eş dost edinmek ve inandırabilmek için, söz söyleme sanatında mümkün olduğu kadar usta olmak isterler. Diyelim ki, kabul ettiğimiz ilkeler doğrudur, o vakit, tartışmamızın ortaya çıkardığı sonuçları görebiliyor musun? Yoksa bu sonuçları birlikte mi çıkarmamızı istersin?

POLOS — Evet, birlikte çıkaralım lütfen.

SOKRATES — Bu söylediklerimizden en büyük kötülüğün haksız olmak ve haksızlıklar içinde yaşamak olduğu ortaya çıkmaz mı?

POLOS — Elbette.

- d SOKRATES — Öte yandan, insanın bu kötülükten cezasını çekerek kurtulacağını da görmedik mi?

POLOS — Evet, gördük.

SOKRATES — Cezasız kalmak ise kötülüğün sürdürülmesine yol açmaz mı?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Demek ki, haksızlık etmek büyük kötülüklerin arasında ancak ikinci sırada yer alır; ama cezasız kalmış haksızlık bütün kötülüklerin hem en büyüğü hem de ilkidir.

POLOS — Öyle görünüyor.

- e SOKRATES — Sevgili dostum, seninle anlaştığımız nokta da bu değil mi zaten? Sen, Arkhelaos'un, en büyük suçları işlediği ve her türlü cezadan paçasını kurtardığı için mutlu olduğunu savunuyorsun; ben ise, tersine, suçlarının cezasını çekmeyen Arkhelaos'un ya da herhangi birinin en mutsuz insan olduğunu söylüyor ve haksızlık yapanın haksızlığa uğrayandan, ve de cezasız kalan kimsenin cezasını çekenden her zaman için daha mutsuz olduğunu savunuyorum, değil mi?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Bu da, benim doğru konuşmuş olduğumu kanıtlamaz mı?

POLOS — Evet.

SOKRATES — Nihayet kabul ettin. Peki Polos, mademki benim söylediğim doğrudur, öyleyse belâgatin büyük yararı nedir? Gerçekten de seninle anlaşmaya vardığımız ilkelerden sonra, her şeyden önce haksızlık etmekten sakınmak gerekir; çünkü, bunun yeterli bir kötülük olduğunu kabul etmiştik.

POLOS — Doğru.

SOKRATES — Demek ki, insanın ya kendisi ya da yakınlık duyduğu başka biri bir haksızlık yapmışsa, o kimse, haksızlık hastalığının müzminleşmesinden ve de insanın ruhunda onulmaz bir yara açmasından korkup, aynen bir hekime baş vuruyormuş gibi, cezasını hemen çekebileceği yere gitmeli, yâni yargıç önüne çıkmalıdır. Önceden söylediklerimiz doğruluk konusunda hâlâ geçerliyse, daha başka ne dileyebiliriz ki? Tek yol, ortaya çıkan sonuçla bu söylediklerimiz arasında bir uyuma yapmamız değil mi?

POLOS — Öyle Sokrates, gerçekten de başka ne diyebiliriz ki?

SOKRATES — Şu halde, kendimiz, ana babamız, dostlarımız, çocuklarımız ya da ülkemiz bir haksızlık yaparsa, savunma konusunda belâgatin hiç bir yararı olmaz bize, Polos. Belâgat sanatından ancak, önce kendi kendimizi, sonra da ana babamızı ve dostlarımızı herhangi bir haksızlık yapılır yapılmaz suçlamak, suçumuzu gizlememek ve onu işleyen, ceza çekip sağlığa kavuşabilsin diye suçu açığa çıkarmak için yararlanılabilir. Belâgat insanı, hem kendi kendine hem de başkalarına yılmadan karşı koymaya, sırf, iyi ve güzel uğruna, hem de acıyı hiç hesaba katmadan, hekimin kesip dikmesine ve dağlamasına katlanır gibi, gözü kapalı ve de cesur bir şekilde yargıçın önüne çıkmaya zorlar. Eğer işlenen suçun gerektirdiği ceza dövlümse, suçlu dövülür; hapse atılmağa suçlu zincire vurulup, hapse atılır; para cezası ise, ödetilir; sürgünse, sürülür; ölümse, öldürülür. Kendine ve de yakınlarına karşı ilk tanıklık edecek yine insanın kendisi olmalı ve belâgati, suçlarını itiraf ederek, kötülüklerin en büyüğü olan haksızlıktan kurtulmak için kullanmalıdır. Bu söylediklerimi kabul ediyor

b

c

d

musun, yoksa etmiyor musun, Polos?

e POLOS — Doğrusu, bu söylediklerin bana tuhaf geliyor Sokrates; ama belki de, az önce söylediklerimize uygundur.

SOKRATES — Öyleyse, ya ilk söylediklerimizi geri almak, ya da bu sonuçları kabul etmek gerekir.

POLOS — Evet, öyle.

481 SOKRATES — Şimdi bir de tersini ele alalım. Diyelim ki bir insan düşmanına ya da başka birine kötülük yapacak (yeter ki düşmandan bir kötülük gelmesin). O vakit, o insanın cezalanması ve yargıç önüne çıkmaması için gerek söze gerekse eyleme baş vurulmalıdır; eğer yargıç önüne çıkarsa, kurtulması ve ceza yememesi için öyle çaba sarfetmeli ki, çok para çalmışsa geri vermesin, ve bu parayı kendi ve dostları için saklayarak, haksızca ve ahlâksızca harcasın; işlediği suçlarla ölümü hakettiye, ölümden kurtulsun ve de mümkünse hiç mi hiç ölmesin. Ya kötülüklerinde ölümsüz olsun, ya da bu kötülük dolu haliyle mümkün olduğu kadar çok yaşasın. İşte, bence bu amaçları gerçekleştirmede yararlanılır belâgatten Polos; çünkü haksızlık yapamayacak bir kimseye büyük bir yararı dokunacağını hiç sanmıyorum. Herhangi bir yararı olsa bile, daha önce ileri sürdüğümüz kanıtlardan da anlaşılacağı gibi, bu yarar yine de hiç bir şey sağlamaz.

KALLİKLES — Söylesene Khairephon, Sokrates ciddi mi konuşuyor, yoksa şaka mı ediyor?

KHAİREPHON — Öyle sanıyorum ki, çok ciddi konuşuyor, Kallikles.

c KALLİKLES — Tanrılar hakkı için, ben de öyle olmasını diliyorum. Söyle bana Sokrates, senin şu anda ciddi konuştuğuna mı inanalım, yoksa şaka ettiğine mi? Çünkü, ciddi konuşuyorsan, ve de gerçeği söylüyorsan, bu hayatımızı altüst etmen ve de bizlerin gerekenin tam tersini yapması demektir.

d SOKRATES — Bak Kallikles, insanlar aynı duygulara sahip olmayıp da, herkesin kendine özgü bir duygusu bulunsaydı, birinin ötekine kendi duyduğunu anlatması kolay olmazdı. Böyle konuşmamın nedeni,

şu anda her ikimizin de aynı durumda olduğunu ve yine her ikimizin de iki şeyi, benim Kleinias'ın oğlu Alkibiades'i ve felsefeyi, senin ise Atina Demos'u ⁽¹⁰⁾ ile Pyrilampos'un oğlu Demos'u sevdiğini fark etmemdendir.

Oysa, güzel konuşmana rağmen, sevdiklerin ne derse desin ve nasıl düşünürse düşünsün, sen tersini iddia edemiyor ve bir düşünceden ötekine geçip duruyorsun. Toplantılarda, bir fikir ortaya attığın vakit, Atina Demos'u bu fikre karşı çıkarsa, sen de hemen bu fikri savunmaktan vazgeçiyor ve sözlerini onun isteklerine göre ayarlıyorsun; Pyrilampos'un oğlu Demos için de aynı yapıyorsun. Bu da senin sevdiklerinin isteklerine ve sözlerine karşı koyamadığını gösterir. Yine, eğer, biri, her konuşmada onların hoşuna gidecek şeyler söylediğini görüp de şaşırsa ve bu sözlerini çok saçma bulsa, sen ona, sevdiklerin sözlerini değiştirmedikçe, doğruyu konuşmak bile istesen, onlar gibi konuşmaktan geri kalmayacağını söylersin.

Benden de aynı cevabı alacağını düşün ve söylediklerimi iştirince şaşırmayıp sevdiklerimden biri olan felsefenin bu tür konuşmasını önle. Şu anda, benden istediklerin aslında onun sözleridir ve o, öteki şeylerden daha az değişkendir; çünkü Kleinias'ın oğlu, kâh şöyle kâh böyle konuşur, ama felsefe her zaman aynı sözleri savunur. Seni şaşırtan sözleri hep o söylemiştir. Tekrar ediyorum, sen benim değil onun sözlerini çürüteceksin. Ona haksızlık yapmanın ve haksızlık yaptıktan sonra da ceza çekmeden yaşamının, kötülüklerin sonuncusu olmadığını kanıtla. Yoksa, Mısırlıların tanrısı üstüne yemin ederim ki Kallikles, kendi söyledikleriyle çelişkiye düşecek ve de sürekli bir çelişki içinde yaşayacak. Oysa ben, sevgili dostum, kendi kendimle uyuşamayıp çelişkiye düşmektense, akordu bozuk kötü bir saz çalmayı, ahenksiz bir koroyu yönetmeyi ve hatta insanların birçoğu

(10) Demos : «Halk» anlamında Yunanca kelime. Atina Demos'u: Atina Halkı.

ile fikir açısından zıtlaşmayı yeğlerim.

d KALLİKLES — Bana öyle geliyor ki, gerçek bir halk hatibi gibi söylevlerinden kıvanç duyuyor ve Polos da suçladığı Gorgias gibi senin karşında güçsüz kaldığı için böyle konuşuyorsun. Gorgias'a, belâgat öğrenmek isteyen biri, doğruluğun ne olduğunu bilmeden senin okuluna gelirse, ona belâgat sanatını öğretir misin diye sorduğun vakit, o, hayır demeye utandığından ve de beklenilenden başka türlü bir cevap alınca gücenen insanların önyargılarına karşı koymak istemediği için, öğretebileceğini söyledi. Bu itirafla, Gorgias'ın sözleriyle bir çelişki içinde olduğu ortaya çıktı; senin de aradığın buydu zaten. İşte bunun üzerine, Polos seninle alay etti, ve de öyle sanıyorum ki, böyle yapmakta haklıydı.

e Ama, görüyorsun ki, Polos da aynen Gorgias'ın durumuna düştü. Ben onun, haksızlık etmenin haksızlığa uğramaktan daha çirkin olduğunu kabul etmesini doğru bulmuyorum. Sen, bunu fırsat bilerek gösterdiğin kanıtlarla, onu susturdun. Aslına bakılırsa, gerçeği aramak bahanesiyle, doğaya göre değil de, yasalara göre güzel olan üstüne konuşup bayağı bir hatip gibi davranan sensin.

483 Oysa, çoğunlukla, doğa ve yasalar birbirine karşıttır. Bu nedenle, insan utanıp düşündüğünü söylemekten çekinirse, sözleri birbirini tutmaz olur. Sen de, bunu fark edip ortaya çıkardığından, tartışma sırasında tuzaklar kurmaya çalışıyorsun. Biri, sana yasalardan söz etse, sen doğa üstüne sorular yağıdırırsın, doğadaki düzenden söz etse, sen yasalardaki düzen üstüne sorarsın. Sözelimi, şimdi, yapılan ve uğranılan haksızlık konusunda da aynı tutum içindesin. Polos, yasalara göre en çirkin olan şeyden söz ederken, sen, doğaya göre en çirkin olan şeyi ele alıyorsun. Çünkü doğaya göre en kötü olan aynı zamanda en çirkindir de; aynen haksızlığa uğramak gibi. Ama yasalara göreyse, en kötü ve en çirkin olan kötülük yapmaktır. Haksızlığa uğramak da, bir insana değil, yaşamaktansa ölmeyi yeğleyen ve ne kendini ne de sevdiklerini bu haksızlığa karşı koruyamayacak du-

b

rumda olan bir köleye yakışır. Ama bana göre, yasaları yapanlar çoğunlukla zayıf insanlardır. Bu nedenle de, yasaları kendi çıkarlarını düşünerek yaparlar, ve yine kendi çıkarlarını düşünerek bu yasaları ya överler ya da alaya alırlar. Güçlü olanlar, daha çok kazanabilecekleri korkutmak ve de kazançlarını önlemek için, kendi payına düşenden daha çoğunu elde etmeye çalışmanın ayıp ve haksızca bir şey olduğunu ve de başkalarından daha fazla mala sahip olmak istemenin tam anlamıyla bir haksızlık sayıldığını söylerler. Ama, kendilerine gelince, daha zengin olanlarla eşit değerde olmaktan başka bir şey arzulamazlar sanırım.

İşte bu nedenle, yasa düzenine göre, herkesten daha varlıklı olmak çirkindir ve de doğru değildir; haksızlık denilen de budur. Ama görüyorum ki, doğa bile en mükemmelin en fenadan, en güçlünün de en zayıftan daha varlıklı olmasının doğru olduğunu belirtiyor ve bunun yalnızca hayvanların dünyasında değil, insanların dünyasında da böyle olduğunu yığınla örnekle kanıtlıyor ve bütün şehirlerde ve de bütün ırklarda, en güçlünün zayıfa hükmetmesinin, üstelik de ondan daha varlıklı olmasının kabul edildiğini gösteriyor. Gerçekten de, Kserkses Yunanistan' da, babası da Skythia'da ne hakla savaşıp durdular? Bu konuda sana sayısız örnekler verebilirim. Ama bu insanlar öyle sanıyorum ki, doğru yolu izlemek için, insanların koyduğu yasaları değil de, Zeus adına, doğa yasalarına göre hareket ettiler. Aramızdaki en mükemmel ve en güçlüleri, aynen aslan yavruları gibi küçük yaşta alıp, büyücülük ve gözbağcılıkla yetiştirir ve onlara eşitliğe saygı göstermenin gerektiğini ve doğrunun da bu olduğunu öğretiriz. Ama, bütün bu bağları sarsıp koparacak güçte bir insan çıkarsa ortaya, eminim ki, yazılarımızı, büyülerimizi, gözbağcılığımızı ve de doğaya uymayan tüm yasaları çiğneyerek başkaldırır, ve kölemiz iken efendimiz oluverir; böylece de doğa doğruluğunun tüm gücüy-le parladığını görürüz.

Öyle sanıyorum ki, benim bütün bu söyledikle-

c

d

e

484

b

rimi Pindaros şu şiirinde açıkça ortaya koyuyor:

«Yasa, dünyanın, ölümlülerin ve ölümsüzlerin kraliçesi». «Bu yasa,» diye ekliyor, «en şiddetli hareketleri bile doğrulayıp, o güçlü eliyle her şeyi yönetir. Bunu Herakles'in yaptığı işlerden anlıyorum, çünkü onları satın almadığı halde...»

c Şiir ezberimde değil ama, anlamı aşağı yukarı bu işte; ve buna göre, Geryoneus'un öküzlerini satın almadığı ve bu öküzler kendisine verilmediği halde, Herakles doğaya göre haklı olduğunu sanarak ve de zayıflarla küçüklerin öküz ve mallarının en mükemmel ve en güçlü insanlara ait olduğunu düşünerek, bu öküzleri alıp götürmüştür.

d İşte gerçek budur. Felsefeyi bir kenara bırakıp daha önemli işlerle uğraşsan sen de bu gerçeği görebilirsin. Felsefe ile gençlikte uğraşmak güzel şeydir, Sokrates; ama, üstünde gerektiğinden fazla durulursa, insan için yıkım olur. Çünkü, insan ne kadar iyi niteliklerle bezenmiş olursa olsun, eğer yaşlanıncaya dek felsefe ile uğraşırsa, üstün ve saygıdeğer bir insan olmak için öğrenilmesi gerekli şeylerden habersiz kalır. Gerçekten de o vakit, devletin yasalarından hiç bir şey anlamaz ve gerek özel gerekse kamu ilişkilerinde nasıl konuşacağını bilemez; zevk ve tutkular üstüne, kısaca insanların karakterleri üstüne, hiç bir bilgi ve tecrübesi olamaz. Nitekim, özel bir işle ya da bir kamu işiyle görevlendirilecek olsa, siyaset e adamları sizlerin konuşma ve tartışmalarınıza katıldığı vakit nasıl gülünç bir duruma düşüyorsa, o da aynı şekilde herkese alay ve gülme konusu olur.

Euripides'in de dediği gibi:

«Herkes kendini, en iyi bildiği sanata adan, o sanatta kendi ustalığını gösterir ve her gün en çok onunla uğraşır.» ⁽¹¹⁾ Ne var ki, pek anlayıp kıvrımadığı bir şey olursa, ondan sakınır ve eleştirir; oysa ötekisini, büyük bir saygıyla över ve böyle yapmakla da kendini övüyor sanır. Ama, bana kalırsa, her ikisini

(11) Bu dizeler, Euripides'in, günümüze ancak birkaç bölümü kalmış olan Antiope adlı eserinden alınmıştır.

de öğrenmek daha iyidir. Eğitilecek kadar felsefe öğrenmek güzel bir şeydir ve de genç biri için felsefe yapmak ayıp değildir; ama, yaşlılığında da felsefe ile uğraşan insan gülünç olur; bu gibileri de, bana dili dolaşan ve de çocukluk eden kimseleri hatırlatır. Sokrates. Kekeleyip duran ve de oynayan bir çocuğa rastladığım vakit, bunlar o yaştaki bir çocuğa yakıştığı için, hoşuma gider ve beni eğlendirir. Oysa, açık seçik ve güzel konuşan bir çocuk görürsem, bu nitelikler büyük bir adama yakıştığı için şaşırıp kalırım; işittiğim sözler kulağımı tırmalar ve bayağı görünür. Ama, buna karşılık, dili düğümlenen ve de oynayıp duran kimse, yaşını başını almış biriye, bu hali çok gülünç olduğu gibi, kendisine hiç yakışmaz ve kırbaçlanmayı da hak etmiş olur.

Felsefeyle uğraşanlar için de aynı şeyi düşünüyorum. Bir delikanlının felsefe ile uğraşmasını sever yerinde bulurum; bu bana, onun özgür bir adam olduğunu gösterir. Tersine, felsefe ile uğraşmayan da, bence, güzel ve sevimli bir iş yapabileceğine inanmayan basit bir adamdır. Ama yaşlı bir adamın, hâlâ felsefe ile uğraşması, bence kamçılanmayı hak ettiğini gösterir Sokrates. Az önce söylediğim gibi, bir insan ne kadar yetkin olursa olsun, bu gibi durumda, şairin de dediği ⁽¹²⁾ gibi, herkesin parlayıp sıvrıldığı şehrin merkezinden ve de toplantılardan kaçarak kendini adam olmaya, bütün ömrünü bir köşede üç dört gençle, ağzından hiç bir özgür, yüce ve verimli söz çıkmadan, fısıldaşarak geçirmeye mahkûm eder.

Bana gelince, Sokrates, sana karşı çok iyi duygularım var. Şu anda öyle sanıyorum ki, Zethos'un şu az önce söylediğim Euripides'in kahramanı Amphion için beslediği duygular uyanıyor içimde sana karşı. Ben de, sana, Zethos'un kardeşine verdiği öğütlere benzer öğütler vermek ve de senin asıl ilgilenmen gereken şeyi bir kenara bırakıp «çok cömert gönlünü çocukça değiştirdiğini ve doğruluk üstüne olan tartışmalarda doğru bir söz söylemediğini, gerçek gibi

(12) Homeros, *İlyada*, IX, 441

b

c

d

e

486

görünen ve de inandırıcı olan şeylerle ilgilenmediğini ve de mertçe bir öğüt vermediğini» söylemek istiyorum. Bununla beraber, sevgili Sokrates, bana kızma: sana olan dostluğumdur bana bütün bunları söyleten. Senin ve de senin gibi felsefe incelemelerini bu denli ilerleten kimselerin, içinde bulunduğu şu durumda görünmesi seni utandırmıyor mu?

- b** Şu anda, seni ya da senin gibi olanlardan birini tutuklasalar, ve de işlemediğiniz bir suçla suçlayarak hapse sürükleseler, çok iyi bilirsin ki, şaşırır, sersemler, ve ne söyleyeceğinizi bilmeden, ağzınız açık kalırsınız; mahkeme önüne çıkarıldığınız vakit, sizi suçlayan kimse ne kadar adi ve hor görülecek bir kimse olursa olsun, eğer isterse sizi pekâla ölüme mahkûm ettirebilir. Oysa, söyler misin bana Sokrates, «çok yetkin bir insanı kötü bir duruma sürükleyen,» kendi kendini ya da herhangi başka birini koruyamayacak ve en büyük tehlikelerden kurtaramayacak bir hale getiren, düşmanları tarafından yoksul bırakılmasına ve de kendi ülkesinde şerefine yaşayamamasına sebep olan bir sanatın, ne gibi bir değeri vardır ki? Söylemesi biraz kaba olacak ama, böyle bir adamın şurata şamar indirmeye hakkımız vardır.

- c** İnan bana, benim iyi dostum, inan da boş lâfları bir kenara bırak ve o güzelim iş bilgisini öğren, usta bir adam olmaya çalış; ister bunaklık densin, ister aptallık, «şu seni bomboş bir evde oturmaya zorlayan kibarlıkları başkalarına bırak da, ıvır zıvır şeyler üstünde tartışma yapanları değil, zengin, saygıdeğer ve bin türlü üstünlüğü olanları örnek al kendine.»

- d** SOKRATES — Eğer ruhum altından yapılmış olsaydı, Kallikles, altının değerini sınadıkları taşlardan birini, hem de en iyisini bulmak hoşuma gitmez miydi sanıyorsun? Bu taşla ruhumu sınayıp onun gerçekten de iyi yetiştirildiğini görmek, beni iyi durumda olduğuma ve yeniden sınanmamın gerekli olmadığına inandırmaz mıydı?

e KALLİKLES — Bu soruyla nereye varmak istiyorsun, Sokrates?

SOKRATES — Sana rastladığım için ne kadar ta-

lihli olduğumu düşünüyorum.

KALLİKLES — Nasıl?

SOKRATES — Eğer ruhumun düşünceleri üstüne benimle aynı fikirde olursan, onların mutlak doğruluklarından kesin olarak emin olacağım. Gerçekten anladım ki, bir ruhun iyi ya da kötü olarak yaşadığını anlayabilmek için, şu sende bulunan üç niteliğe sahip olmak gerekir: bilim, iyilik gözetme ve açık-yüreklilik. Çoğu kez, öyle insanlara rastlıyorum ki, senin gibi bilgili olmadıklarından beni bir türlü anlamıyorlar: kimileri de bilgili oldukları halde senin gösterdiğin ilgiyi bana gösteremediklerinden, gerçeği söylemek istiyorlar. Şu Gorgias ve Polos adlı iki yabancıya gelince, her ikisi de bilgilidir ve her ikisi de bana dostça davranırlar ama tam anlamıyla bir açık-yüreklilik gösteremedikleri gibi çok da çekingendirler. Hem bu çekingenliği öylesine ileri götürüyorlar ki, en önemli konular üstüne konuşurken bile, bunca dinleyicinin karşısında birbirlerinin söylediklerinin tersini söyleyiveriyorlar. 487

Sen, tersine, başkalarında olmayan bütün bu niteliklere sahipsin: birçok Atinalının da doğrulayacağı gibi güçlü bir öğrenim görmüşsün ve benim iyiliğimi gözetiyorsun. Bütün bunları nereden mi anladım? Söyleyeyim. Siz dördünüzün, yâni sen, Aphidna'lı Tisander, Androtion'un oğlu Andron ve Kolargos'lu Nausikydos'un, felsefe öğrenmek için birleştiğinizi biliyorum. Bir gün, bu öğrenimi nereye kadar ilerletmek gerektiği konusunda tartışırken işitmiştim sizi. Bu konuda çok fazla derine inmenin gereksiz olduğunu ve de insanın gereğinden fazla bilgili olunca da farkına varmadan bozulabileceğini söylüyordunuz birbirinize. En yakın dostlarına verdiği öğütlerin aynısını bana da verdiğini görünce, bunu, bana karşı duyduğun yakınlığın bir kanıtı bildim. Tam bir açık-yüreklilikle ve de sahte bir çekingenlik göstermeden konuşabileceğini az önceki sözlerinle de ispatladın. b

Demek ki, şu nokta açıkça aydınlanmış oldu: tartışma sırasında benimle hem fikir olduğun noktalar üstünde yeterince durduğumuzu kabul edip, ye- c

d

e

niden aynı konular hakkında tartışmaya girişmeyeceğiz; çünkü, benim söylediklerimi kabul etmen, bilgisiz ve de aşırı derecede çekingen oluşundan ya da beni yanıltmak isteğinden ileri gelmemektedir. Çünkü, ne de olsa benim dostum sayılırsın; hem bunu kendi ağzınla söylüyorsun. Şu halde aramızda varacağımız bir anlaşma, tam bir gerçeğe erdiğimizizin delili olacaktır.

- 488 Oysa, tüm tartışma konularının en güzeli şu senin beğenmediğin ve de insanın ne olması gerektiğinin, daha doğrusu, ister yaşlılıkta ister gençlikte olsun hangi alanda ne dereceye kadar çalışması gerektiğinin araştırılmasıdır. Bana gelince, eğer bir yanlışlık yaparsam, emin ol ki, bu bilerek değil, bilgisizlikten yapılmıştır. Bu nedenle, aynen başlangıçtaki gibi bana her an kendi düşünceni söyle; hangi sanatı seçmem gerektiğini, bu alanda nasıl başarıya erişilebileceğini
- b göster ve sözlerini dinleyip kabul ettiğim halde onlara uymadığımı görürsen, bana aynen bir kalles gözüyle bak ve o vakit hiç bir işe yaramayan bana bir tek öğüt bile verme.

Ama konuyu yeni baştan bir kez daha ele alalım: Pindaros ve sen doğaya göre doğruluk deyince ne anlıyorsunuz? En güçlünün, en zayıfın mallarına el koymasını mı, en iyinin daha az iyilere hükmetmesini mi, ya da en değerlinin daha az değerliden çok daha fazla mala sahip olmasını mı? Doğruluk üstüne başka bir düşüncen var mı, yoksa ben mi tam olarak hatırlamıyorum?

KALLİKLES — Evet, az önce de aynı şeyi söyledim, şimdi de aynı şeyi söylüyorum.

- c SOKRATES — Ama, en iyi adam ile en güçlü dediğin adam aynı mıdır? Az önce ne demek istediğini pek iyi anlayamamıştım. En iyi dediklerin en güçlü olanlar mıdır? Ayrıca, en zayıfların da en güçlü olanlara boyun eğmesi mi gerekir? Büyük devletlerin küçük devletleri doğanın verdiği hakla alt ettiklerini söylerken, öyle sanıyorum ki onların daha güçlü ve daha kudretli olduklarını belirtmek istedin. Bu da en güçlünün, en kudretlinin ve en iyinin aynı şey olduk-

larını ortaya çıkarır. Peki en küçük ve en en zayıf olan insan, hiç en iyi olabilir mi ve de en kötü olan insan hiç en güçlü olabilir mi? Ya da en iyinin ve de en güçlüünün tanımı aynı mıdır? Benim senden kesin bir şekilde açıklamayı istediğim işte bu: en güçlü, en iyi ve en kudretli aynı şey midir, yoksa ayrı şeyler midir?

KALLİKLES — Sana açıkça söyleyeyim ki, her üçü de aynı şeydir.

SOKRATES — Doğa düzenine göre, az önce senin de belirttiğin gibi, çoğunlukta olanlar yasaları bireye karşı yaptıkları için tek başına olan insana oranla daha güçlü değiller midir?

KALLİKLES — Şüphesiz.

SOKRATES — Öyleyse çoğunlukta olanların buyrukları en kudretli olan buyruklardır değil mi?

KALLİKLES — Elbette.

SOKRATES — Aynı zamanda da bu buyruklar en iyileridir; çünkü söylediğine göre en kudretli olanlar en iyi olanlardır.

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Şu halde, onların buyrukları en kudretli buyruklar oldukları için, doğuya göre de en güzel buyruklardır.

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Oysa, az önce de söylediğin gibi, çoğunlukta olanlar doğruluğun eşitlikten ibaret olduğunu ve de haksızlık yapmanın haksızlığa uğramaktan daha çirkin sayıldığını düşünmezler mi? Söylediğim gerçek değil mi? Sen de şu anda sahte bir çekingenlik göstermekten sakın kendini. Çoğunluk, başkalarından çok değil de, onlar kadar varlıklı olmayı doğru, haksızlık yapmayı da haksızlığa uğramaktan daha çirkin sayar değil mi? Bana cevap vermekten çekinme, Kallikles; çünkü sen de benim gibi düşünüyorsan eğer, doğru ile yanlış birbiriinden ayırt etmeyi bilen başka bir kimsenin de benimle aynı düşüncede olduğunu görmekle fikrimi daha da sağlamlaştırmış olacağım.

KALLİKLES — Evet, çoğunluk böyle düşünür işte.

d

e

SOKRATES — Demek ki haksızlık yapmanın haksızlığa uğramaktan daha çirkin olması ve de doğruluğun eşitlikten ibaret olması, yalnızca yasa gereğince değil, doğa gereğince de. Ancak, az önce, yasa ile doğanın birbirleriyle çeliştiklerini ve de benim bunu bildiğim halde doğa üstüne konuşanları yasa üstüne, 'yasa üstüne konuşanı ise doğa üstüne, hem de kasten çektigimi söylemekle, hiç de gerçeği konuşmamış oluyorsun.

KALLİKLES — Anlaşılan, bu adam saçma sapan şeyler söylemekten vazgeçmeyecek. Söyle bana, Sokrates, bu yaşta, birtakım kelime oyunları yapmaktan, birinin dili sürçerse bunu fırsat bilip alay etmekten utanmıyor musun? En kudretli demekle en iyilerden başka bir şey mi demek istediğimi sanıyorsun? En kudretli ve en iyi olanın bence, aynı şey olduklarını söylemedim mi? Beden gücünden başka hiç bir şeyi olmayan yığınla köle ve ne idiği belirsiz bir sürü adamın bir araya gelip söyledikleri şu ya da bu sözü, yasa diye kabul edeceğimi mi sanıyorsun?

SOKRATES — Öyle olsun pek sevgili Kallikles. Demek söylemek istediğin buydu.

KALLİKLES — Evet tamamiyle buydu.
SOKRATES — Evet sevgili dostum, en kudretli kelimesini bu anlamda ele aldığını çok önceden beri tahmin ediyordum; bu konudaki düşünceni daha açık bir şekilde öğrenebilmek için de üst üste sana soru sorup durdum. Çünkü, sen de iki kişinin bir tek kişiden, kölelerinin de senden daha iyi olduklarına inanmıyorsun açıkça; buna neden olarak da onların senden daha güçlü olduklarını ileri sürüyorsun. Öyleyse, konuyu baştan alarak, bana en iyilerin en güçlüler olmadığına göre, kimler olduğunu söyle. Yalnız benimle sert konuşma ki, sözlerini dinlemeden kaçıp gitmeyeyim, sevgili Kallikles.

KALLİKLES — Alay mı ediyorsun benimle Sokrates?

SOKRATES — Az önce, benimle alay ederken sözünü ettiğin Zethos adına yemin ederim ki, alay etmiyorum Kallikles. Hadi bana en iyi dediğin insanla-

rın kimler olduklarını söyle.

KALLİKLES — Daha değerli olanlar.

SOKRATES — Birtakım kelimelerle yetinip, hiç bir şey anlatamadığını görmüyor musun? Söyler misin bana, en iyilerden ve en kudretlilerden, en bilgeleri mi yoksa başkalarını mı anlıyorsun?

KALLİKLES — Evet, Zeus hakkı için yemin ederim ki en bilgeleri anlıyorum.

SOKRATES — Öyleyse sana göre bir tek bilge adam, binlerce akılsız insandan daha iyidir. Emir vermek ona, emire itaat etmek de başkalarına düşer. Emir veren kimsenin ise, emir alanlardan daha varlıklı olması gerekir. Bir tek kişinin binlerce kişiden daha kudretli olduğunu söylediğinde (kelimelerle oynamıyorum) bunu demek istiyordun her halde.

KALLİKLES — Evet, bunu demek istiyordum. Bence en iyi ve en değerli olanın daha az değerli olanların başına geçmesi ve onlardan daha çok varlıklı olması doğaya uygundur.

SOKRATES — Dur biraz! Şu söyleyeceğime ne diyeceksin bakalım? Aynen şimdi olduğu gibi, birçok kimse belli bir yerde toplanmışız ve de hepimize yetecek kadar çok yiyecek ve içeceğimiz var; topluluğumuzda kimileri güçlü, kimileri de güçsüz olmak üzere her çeşit insan bulunmakta ve yine aramızdan biri kimilerinden daha güçlü, kimilerinden de daha güçsüz olmasına rağmen, hekim olduğu için, ötekilerine göre, sağlık işlerinden daha iyi anlamaktadır. İşte bu hekim bizlerden daha bilge olduğu için hepimizden daha iyi ve daha güçlü sayılmaz mı bu şartlar altında?

KALLİKLES — Sayılır elbette.

SOKRATES — Eğer durum böyleyse, o en iyi olduğu için yiyecek ve içeceklerin en büyük payına mı sahip çıkmalıdır? Başa geçtiği için bütün erzakın pay edilmesi ona düşmez mi aslında? Bu yiyecek ve içeceklerden beslenmek için yararlanırken, kimileri kendisinden daha büyük, kimileriyle daha küçük pay aldıkları halde, o sırf tedirgin edilmemek için başkalarından daha çok almamaya dikkat etmemeli

490

b

c

midir? Tesadüfen hepsinin en zayıfıysa en iyi olduğu halde, herkesten daha küçük bir pay almalıdır, değil mi, aziz dostum?

d KALLİKLES — Bana yiyecek, içecek, hekimler ve daha bir sürü saçma sapan şeylerden söz ediyorsun. Oysa benim sana sözünü ettiğim şeyler bunlar değil.

SOKRATES — Ne olursa olsun en iyi dediğin en bilge olan değil midir? Evet mi, hayır mı?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — En iyi olanın payı da herkesinden daha büyük olmalıdır demiyor musun?

KALLİKLES — Evet ama, yiyecek ve içecek bakımından değil.

SOKRATES — Anladım. Sen belki de gıyecek bakımından demek istiyorsun. Dokuma sanatında en usta olan en büyük harmanıyeyi mi giymeli, şehirde en değişik ve en güzel giysilerle o mu dolaşmalı?

KALLİKLES — Hangi elbiselerden söz edip duruyorsun?

e SOKRATES — Ayakkabılara gelince, burada da en büyük pay bu işten en iyi anlayana düşer. Kimbilir, belki de kunduracı olanlar herkesten daha çok ayakkabıya sahiptir ve belki de en büyük ayakkabıları onlar giyer.

KALLİKLES — Ne ayakkabıları be kardeşim, neler saçmalayıp duruyorsun?

SOKRATES — Sözünü etmek istediğin bütün bu saydıklarım değilse, belki de toprağı işlemeyi bilen bir çiftçidir: o herkesten daha çok tohum alabilmeli ve toprağını mümkün olduğunca çok ekmelidir.

KALLİKLES — Nasıl oluyor da, hep aynı şeyleri tekrarlayıp duruyorsun böyle Sokrates?

SOKRATES — Yalnızca aynı şeyleri değil Kallikles, aynı zamanda da aynı konuları.

491 KALLİKLES — Tanrılar hakkı için, tartıştığımız konu sanki kunduracılar, çırpıcılar, aşçılar ve de hekimlermiş gibi bunların üstüne tartışmaktan vazgeçmeyecek misin?

SOKRATES — Sen, yâni sonunda bana en kudretli ile en bilgenin, neleri öteki insanlardan çok daha

fazla alabileceğini söylemeyecek misin? Ne ileri sür-
düklerimi dinlemek istiyorsun ne de kendiliğinden ko-
nuşuyorsun.

KALLİKLES — Görüyorsun ki konuşuyorum. Hem
de, ta deminden beri. Ne var ki, en kudretliler der-
ken kunduracıları ve aşçıları değil, devlet işlerini
gereği gibi yönetebilecek olan hem zekî hem de cesur
insanları düşünüyorum; çünkü, bunlar, düşündükle-
rini gerçekleştirebilen ve de ruh zayıflığı yüzünden
korkaklık göstermeyen kimselerdir.

SOKRATES — Senin bana söylediklerinle benim
sana söylediklerimin ne kadar ayrı şeyler olduklarını
fark ediyorsundur her halde, aziz Kallikles. Sen, be-
nim sürekli olarak aynı şeyleri söylediğimi öne sürü-
yor ve beni bundan dolayı suçluyorsun; ben de ter-
sine, seni aynı konular üstüne hiç bir zaman aynı şey-
leri söylememekle suçluyor ve en iyi ve en kudretli
olarak en güçlüleri, sonra da en bilgeleri gösterdiğini
söylüyorum. Şimdi de başka bir tanımlama yapıp
ancak cesur insanların en kudretli ve en iyi insanlar
olduğunu söylüyorsun. Kısaca belirtir misin artık,
sence kimlere ve de nelere göre insan en iyi ve en
kudretli olabilir?

KALLİKLES — Demin söyledim ama, yine de tek-
rarlayalım: Bence, en iyi ve en kudretli insanlar, ka-
mu işlerinden anlayan ve cesur olan insanlardır; dev-
let yönetmek onların işidir ve aynen yönetenlerin
yönetilenlerden daha varlıklı oldukları gibi, onların
da ötekilerden daha çok varlıklı olmaları gerekir.

SOKRATES — Peki, onlar kendilerine göre yöne-
ten mi yoksa yönetilen midir?

KALLİKLES — Ne demek istiyorsun?

SOKRATES — Herkes kendi kendini yönetir de-
mek istiyorum. Yoksa kendi kendini yönetmek gerek-
sizdir de, yalnızca başkalarını yönetmek mi yeter-
lidir?

KALLİKLES — Kendi kendini yönetmekten ne
anlıyorsun?

SOKRATES — Herkesin anladığı gibi: ılımlı ve
de kendi kendinin efendisi olmayı; zevklerine ve de

b

c

d

e

tutkularına hükmedebilmeyi.

KALLİKLES — Ne kadar gülünçsün! İlmli dediklerin budalalardır.

SOKRATES — Nasıl olur; budalalardan söz etmediğimi herkes, pekâla anlayabilir.

KALLİKLES — Bence, kesinlikle onlardan söz ediyorsun, Sokrates. İnsan herhangi birinin esiriye nasıl mutlu olabilir ki? Sana, doğaya göre güzel ve doğrunun ne olduğunu açıkça söyleyeyim: İyi yaşamak için tutkuları bastırmamak, tersine onların mümkün olduğu kadar gelişmelerini sağlamak; onları cesaret ve zekâ yoluyla hoşnut kılmak; ve her türlü isteklerini yerine getirmek.

Ama bu, öyle sanıyorum ki, herkesin üstesinden geleceği bir iş değil. Bundan dolayı da, tutkularının isteğini yerine getiremeyenler, bu konuda becerikli olanları, sırf utançlarını ve de güçsüzlüklerini örtbas etmek için kötülerler. Bu tür insanlar aşırılığın çirkin bir şey olduğunu söyleyerek doğanın daha zengin niteliklerle yarattığı kimseleri kul köle etmek isterler ve kendi tutkularını hoşnut edebilecek bir şekilde dindiremedikleri için de, kendi ödeklilikleri yüzünden ılmıllığı ve doğruluğu överler. Çünkü, kralın oğlu olarak dünyaya gelme şansına sahip olan ya da doğal olarak kendinde bir komutanlık, bir zorbalık, bir hakanlık elde edebilecek gücü bulan kimse için ılmıllıktan daha kötü bir şey var mıdır? Hiç kimse tarafından engellenmeden yaşamın bütün iyiliklerinden yararlanabilecekken, halkın yasalarına, sözlerine ve alaylarına boyun eğmek durumuna düşecektir. Ve kendi ülkesinin hâkimi olan bu adam, dostlarına düşmanlarından daha fazla bir şey veremedikten sonra, doğruluğun ve de ılmıllığın şu sözde güzelliği onu nasıl olur da mutsuz kılmaz ki? Aradığını söylediğin gerçek, işte şu Sokrates: Bolluk içinde yaşama, ölçsüzlük ve özgürlük güçlüyse, erdemi ve mutluluğu oluşturur; geri kalan bütün bu güzel düşünceler, doğaya aykırı olan bu sözleşmeler saçma ve de birer hiçtir.

SOKRATES — Açık kalplilikle ve de serbestçe konuşun, Kallikles; hem de başkalarının düşünüp de söyleyemedikleri şeyleri sen açıkça söyleyiverdin. Hiç bir vakit uzlaşma yoluna gitme ki, biz de nasıl yaşamamanın gerektiğini bilelim. Hem söyler misin bana: insan, nasıl olmak gerekiyorsa öyle olmak için tutkularına karşı koymamalı, tersine bu tutkuları mümkün olduğu kadar geliştirip bütün isteklerini yerine getirmelidir, değil mi? Erdemin de bundan ibaret olduğunu ileri sürüyorsun her halde?

KALLİKLES — Evet, benim de söylemek istediğim bu.

SOKRATES — Şu halde, hiç bir ihtiyacı olmamanın mutlu olduğunu söylemek yanlıştır.

KALLİKLES — Evet, çünkü bu hesaba göre taşlarla ölümlerden daha mutlu kimse olamaz.

SOKRATES — Bununla beraber, senin anlattığın gibi olsa bile, yaşam yine de çok korkunçtur. Gerçekten de kendi kendime Euripides'in şu dizelerde gerçeği söyleyip söylemediğini sorarım:

«Kim bilir belki de yaşamak ölmektir,

Ölmek de yaşamak.»

Belki aslında birer ölüyüz bizler de. Bir gün, bilgili bir adamdan işittiğim gibi, yaşamımız bir ölüm, bedenimiz bir mezardır ve de ruhumuz da tutkuların bulunduğu yer, yaradılışı gereği en zıt içtepilere boyun eğer. Sanırsam Sicilyalı ya da İtalyalı (13) zekî bir efsane yazarı, kelimeler üstünde oynayarak ruhun bu yerine, uysallığı ve de saflığı yüzünden fıçı der; akılsızlara da aynı adı verir. Tutkuların bulunduğu ruhun o ölçüsüz ve hiç bir şey tutamayan yerini de açgözlü oluşu nedeniyle, delik bir fıçıya benzetir. Senin düşüncenin tersine, bu adam Hades'te oturanlar arasında en mutsuzların bu akılsızlar olduğunu ve delik fıçılara yine delik eleklerle su taşı-

(13) «Sicilyalı» sözü ile filozof Empedokles'in; «İtalyalı» ile de bir Pythagoras'çının kastedildiği sanılmaktadır.

- c** dıklarını gösteriyor Kallikles. Bunları bana anlatanın sözlerine bakılırsa, bu adam akılsızların ruhunu bir eleğe benzetmektedir; çünkü, bu ruh bir elek gibi delik deşiktir; çünkü bu ruh hiç de sadık değildir; her şey akıp gider ondan.

Bu benzetme, oldukça tuhaf ama, sana anlatmak istediğim şeyi de çok iyi belirtiyor; çünkü, amacım, düşünceni değiştirip seni, düzenli ve yetinmeyi bilip de fazlasını arzulamayan bir yaşamın açgözlü ve hırslı bir yaşamdan daha üstün olduğuna inandırmaktır.

- d** Ne dersin, düşünceni değiştirip seni, ölçülü insanların nefsinin tutmayanlardan daha mutlu olduğuna inandırabildim mi? Yoksa, daha yüzlerce örnek göstersem bile fikrini değiştirmeyecek misin?

KALLİKLES — Bu son söylediğin daha doğru Sokrates.

- e** SOKRATES — Öyleyse sana yine aynı okulun ⁽¹⁴⁾ ileri sürdüğü başka bir benzetme yapayım. Düşün bakalım, ölçülü ve ölçsüz olan bu iki yaşamdan her birini, birçok fıcsısı olan iki adama benzetemez misin? Diyelim ki, bir adamın fıçıları çok sağlam ve bu fıçılardan biri şarapla, diğeri balla, bir üçüncüsü sütle, ve ötekileri de ender görülen ve ancak bin bir güçlüklerle elde edilen içkilerle dolu olsun; bu fıçılar bir kere doldu mu, bu adamın fıçılara koyacak hiç bir şeyi kalmaz; bu bakımdan da, hiç bir endişesi olmaz ve içi rahat eder. Öteki adam da, diyelim ki, sözünü ettiğimiz ilk adam gibi, güç de olsa içki bulabilmektedir; ancak, fıçıları delik ve çatlak olduğu için, çok büyük sıkıntılara katlanarak onları gece gündüz hiç durmadan doldurmak zorunda kalır. Eğer bu iki adamın durumu, iki çeşit yaşamı andırıyorsa, ölçsüz adamın yaşamı, ölçülününkinden daha mutludur diyebilir misin? Yaptığım benzetmeyle seni, ölçülü yaşamın ölçsüzden daha iyi olduğuna inandırabildim mi, yoksa inandıramadım mı?

KALLİKLES — İnandıramadım Sokrates. Fıçıları dolu olan adamın hiç bir zevki yoktur artık. Benim

(14) Pythagoras'çı okulun söz konusu olduğu sanılmaktadır.

de az önce taş gibi yaşamak deyişim, fiçılarını doldurduktan sonra ne zevki ne de derdi kalan bu adamı anlatmak içindi. Yaşamın tadını veren ise, onu elden geldiğince doldurmaktır.

SOKRATES — Ama ne kadar çok doldurulursa, o kadar çok akması, bunun için de büyük delikler olması gerekmez mi?

KALLİKLES — Gerekir elbette.

SOKRATES — Şu halde, senin övdüğün bir ölünün ve de bir taşın yaşamı değil, bir yağmurkuşunun ⁽¹⁵⁾ yaşamıdır. Söyler misin bana: sen, insan acıklı, acıkınca da yemeli mi demek istiyorsun?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Ve de insan susamalı, susayınca da içmeli değil mi?

KALLİKLES — Evet, hem de bütün isteklere sahip olup onları tatmin edebilmeli ve de mutlu yaşayabilmek için bu isteklerde bir zevk bulmalı.

SOKRATES — Çok güzel, sevgili Kallikles. Sözlerini başladığın gibi sürdür ve de sahte bir çekingenlikten sakın. Öte yandan, aynı şeyden ben de sakınmalıyım. Ama her şeyden önce, sen bana söyler misin: insan uyuza yakalanıp da kaşınmak isteyince, bütün ömrünü istediği gibi kaşınmakla geçirirse, mutlu mu yaşamış sayılır?

KALLİKLES — Saçmalıyorsun Sokrates; herkes seni gerçek bir sokak hatibi sanacak.

SOKRATES — Polos ve Gorgias'ı da böyle şaşırtıp ürküttüm; ama, senin de şaşırp ürkümde hiç bir sakınca yok, çünkü sen oldukça cesursun. Yalnız cevap ver.

KALLİKLES — Öyleyse, insan kaşınarak, sevinç içinde yaşayabilir.

SOKRATES — Sevinç içinde yaşanıyorsa, mutlu yaşanıyor demektir.

KALLİKLES — Elbette.

SOKRATES — Yalnız baş kaşıntıları mı hoş-

(15) Eflatun'un bu kuştan burada söz etmesinin nedeni, yağmur kuşunun, içtiği suyu yuttuktan sonra dışarı püskürtebilmesidir.

tur, yoksa sorularımı daha da ileriye götüreyim mi? Bu zevkle ilgili olarak sana başka sorular sorulsa, ne cevap vereceğini düşün, Kallikles. Bir kelime ile özetleyecek olursak, bir fahişenin yaşamı çirkin, utanç verici ve sefil değil midir? Arzu ettikleri şeyleri bol bol elde ediyorlar diye, bu tür insanların mutlu olduklarını söyleyebilir misin?

KALLİKLES — Konuşmamızı bu tür konular üstüne getirmekten utanmıyor musun, Sokrates?

495 SOKRATES — Tartışmamızı bu konular üstüne ben mi getiriyorum, yoksa, her türlü zevkin mutluluk olduğunu gayet rahatlıkla söyleyen ve de zevkler arasında iyi ile kötüyü ayırt etmeyen sen mi? Bir kez daha söyler misin bana: sence hoş ile iyi aynı şey midir, yoksa, hoş olup da iyi olmayan şeyler de var mıdır?

KALLİKLES — Sırf ilk söylediğim ile çelişkiye düşmemek için, bu iki şeyin birbirinden ayrı olduklarını değil de, aynı şey olduklarını söylüyorum.

SOKRATES — Daha önce söylediklerini çürütüyorsun, Kallikles. Ve de eğer düşündüğün gibi konuşmazsan, benimle birlikte gerçeği araştırmak niteliğine sahip olamazsın.

b KALLİKLES — Sen de aynı şeyi yapıyorsun, Sokrates.

SOKRATES — Eğer öyle bir şey yapıyorsam, ben de senin gibi haksızım demektir. Ama iyi düşün, sevgili Kallikles: iyilik belki de herhangi bir zevkte değildir; çünkü böyle olsa, az önce üstü kapalı olarak sözünü ettiğim utanç verici sonuçlar birbiri ardından sükun ederdi.

KALLİKLES — Evet, bence de öyle Sokrates.

SOKRATES — Ama sen ileri sürdüğün kanıtları gerçekte savunuyor musun, Kallikles?

KALLİKLES — Evet.

c SOKRATES — Öyleyse söylediklerini ciddiye alıp tartışmak gerekir değil mi?

KALLİKLES — Elbette.

SOKRATES — Peki, mademki, sen böyle düşünüyorsun, söyler misin bana: Bilgi dediğin bir şey var mı?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Az önce bir çeşit cesaretin de bilimin yanında yer aldığını da söylemedin mi?

KALLİKLES — Söyledim.

SOKRATES — Cesaretin bilgiden farklı oluşu nedeniyle, bunlardan iki ayrı şey diye söz etmedik mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Peki zevk ile bilgi birbirinden ayrı mı, yoksa aynı şeyler mi?

KALLİKLES — Ayrı sanırım, ey insanların en bilgesi!

SOKRATES — Cesaretin de zevkten farklı olduğunu mu sanıyorsun?

KALLİKLES — Şüphesiz.

SOKRATES — Öyleyse şimdi, Akarnes'li Kallikles'in, hoş ile iynin aynı şey, ama bilgi ile cesaretin birbirinden ve de iyiden farklı olduğu konusunda söylediklerini hatırlamaya çalışalım.

KALLİKLES — Ama Alopekai'li Sokrates bizim gibi düşünmüyor, değil mi?

SOKRATES — Hayır, düşünmüyor; eğer Kallikles de düşüncesini tam bir doğrulukla incelerse, kendi de öyle düşünmeyecektir. Söyler misin bana: mutluluk ile mutsuzluğun birbirine karşıt iki durum olduğuna inanıyor musun?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Birbirlerine karşıt durumdaysalar, aralarındaki ilgi aynen sağlıkla hastalık arasındaki ilgiye benzemez mi? Çünkü, ne de olsa, hem sağlıklı hem de hasta olunamaz ve de hem sağlığı kaybedip hem de bir hastalıktan kurtulunamaz, değil mi?

KALLİKLES — Ne demek istiyorsun?

SOKRATES — Sözügelimi, vücudun herhangi bir parçasını al ve düşün. İnsan bir göz hastalığına yakalanabilir mi?

KALLİKLES — Elbette yakalanır.

SOKRATES — Öyle sanıyorum ki, insanın gözleri hem sağlıklı hem de hastalıklı olamaz.

KALLİKLES — Olamaz elbette.

SOKRATES — İyi ama, insan göz hastalığından

d

e

496

kurtulunca gözlerin sağlığı da kaybolur mu; sonunda hastalıkla birlikte sağlık da elden gider mi?

KALLİKLES — Hayır.

SOKRATES — Elden gitmesi zaten insanı şaşır-tan saçma bir şey olur, değil mi?

b KALLİKLES — Elbette.

SOKRATES — Öyle sanırım ki, sırayla önce biri sonra öbürü gelir ve gider.

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Güçlülük ve zayıflık için de aynı değil midir?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Hızlılık ve yavaşlık için de?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — İyilikler ve mutluluk ve bunların tersi olan kötülükler ve mutsuzluk sıra ile gelip, sıra ile gider.

KALLİKLES — Evet, ben de aynı şekilde düşü-nüyorum.

c SOKRATES — Şu halde insanın, hem kaybettiği hem de sahip olduğu şeyler varsa, bu şeylerin iyilikle kötülük olmadığı apaçık ortada. Bu konuda sizinle anlaştık değil mi? İstersen iyice bir düşün de, ondan sonra cevap ver.

KALLİKLES — Bu konuda sizinle tam olarak anlaştık.

SOKRATES — Peki öyleyse, şimdi sizinle mutabık kaldığımız konular üstünde duralım. Açlığın hoş mu yoksa kötü bir şey mi olduğunu savunuyordun? Ben yalnızca açlıktan söz ediyorum.

KALLİKLES — Kötü bir şey olduğunu, ama acı-kınca yemenin de hoş bir şey olduğunu savundum.

d SOKRATES — Evet anladım. Ama açlık kötü müdür, yoksa değil midir?

KALLİKLES — Kötüdür.

SOKRATES — Susamak da öyle değil mi?

KALLİKLES — Hem de çok kötü.

SOKRATES — Sorularımı çoğaltayım mı, yoksa her gereksinme ve isteğin kötü olduğunu kabul ediyor musun?

KALLİKLES — Yeter, sorma artık, kabul ediyorum.

SOKRATES — Ama susayınca içmek sence hoş, değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Sözlerindeki «susayınca» kelimesinin, «acı duyunca» anlamına geldiği kesin, değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Ama içmek bir gereksinmenin ve bir zevkin giderilmesi, değil midir?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Öyleyse, insan su içerken zevk duyar diyorsun, değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Yeter ki susamış olsun.

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Yâni acı duysun.

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Şimdi ortaya nasıl bir durum çıktığını görüyorsun değil mi? Susayıp da içilince hem zevk hem de acı duyulur, diyorsun. Bu da, istersen ruhta, istersen vücutta, ya da herhangi bir yerde olsun, aynı yerde ve aynı zamanda meydana geliyor değil mi? Doğru düşünmüyor muyum?

KALLİKLES — Doğru düşünüyorsun.

SOKRATES — Bununla beraber, aynı zamanda mutlu ve mutsuz olmanın imkânsız olduğunu söylemedin mi?

KALLİKLES — Evet, söyledim.

SOKRATES — Öte yandan da ,insanın acı duyar-ken aynı zamanda sevinç de duyabileceğini söylüyorsun, değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Şu halde, sevinç mutluluk, acı da mutsuzluk değil; ayrıca, hoş da iyiden farklı bir şey.

KALLİKLES — Söylediğin bu incelikleri pek kavrayamıyorum, Sokrates.

SOKRATES — Aslında çok iyi kavriyorsun ama, bilmemezlikten geliyorsun Kallikles. Konuyu biraz daha açalım.

e

497

KALLİKLES — Bakalım, daha ne saçmalar söyleyeceksin?

b SOKRATES — Amacım, fikirlerimi çürütmek isteyen senin ne kurnaz bir adam olduğunu göstermek. İçimizden her biri, susamışlığı geçince artık su içmekten de zevk almamaya başlar değil mi?

KALLİKLES — Ne demek istediğini anlayamıyorum.

GORGİAS — Böyle konuşma Kallikles. Hiç olmazsa, bizim gibi cevap ver de, şu tartışmamız sona ersin artık.

KALLİKLES — Ama, Sokrates'in dediği dedik: sizin söylediklerinizi çürütünceye kadar bir sürü basit ve anlamsız sorular soruyor.

GORGİAS — Ne önemi var sence? Ters bir durum olsa senin onurun kırılmış olmaz. Bırak da istediği gibi kanıtlar göstersiz.

c KALLİKLES — Mademki, Gorgias böyle düşünüyor, hadi bakalım, şu saçma ve anlamsız sorularını sor.

SOKRATES — Ne mutlusun ki Kallikles, küçük sırları öğrenmeden önce büyükleri öğrendin. Bunun böyle olabileceğini sanmıyordum. Tartışmamıza bıraktığın yerden başlayalım. Şimdi, söyler misin bana: insanın susamışlığı geçmişse, onunla birlikte zevk alması da geçmez mi?

KALLİKLES — Evet, geçer.

SOKRATES — Açlık ve öteki istekler için de aynı değil mi? Yâni, açlık kaybolunca istek ve zevk de kalmaz, değil mi?

KALLİKLES — Evet, doğru.

SOKRATES — Aynı zamanda acı ve zevk de duyulmaz olur.

d KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — İyiliklerle kötülöklere gelince, bunlarda durum tersine döner. Çünkü aynı zamanda kaybolmazlar. Bunu daha önce kabul etmiştin; şimdi de ediyor musun?

KALLİKLES — Evet, ediyorum; peki sonra?

SOKRATES — İnsan bunların bazılarından aynı

zamanda kurtulabilir; bazısından da, aralarında fark bulunduğu için kurtulamaz. Durum böyleyken, nasıl olur da, hoş iyi ile, acı da kötülükle bir tutulabilir? Ama, istersen, bir de şu noktayı incele; çünkü öyle sanıyorum ki, verdiğim kanıttan sonra bile düşüncemi kabul etmedin. Söyle bakalım: sence, iyiler kendilerinde birçok iyilik bulunduğu için iyi, güzel-
ler de kendilerinde birçok güzellik bulunduğu için
güzel değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Ama senin iyi dediklerin kafasızlar ve korkaklar mı? Az önce, onlara değil de cesur ve zeki olanlara iyi diyordun. Yine iyi dediklerin bunlar değil mi?

KALLİKLES — Elbette.

SOKRATES — Söyler misin bana, düşüncesiz bir çocuğun sevinç duyduğunu hiç görmedin mi?

KALLİKLES — Gördüm.

SOKRATES — Kafasız bir insanın da sevindiğini gördün mü?

KALLİKLES — Gördüm, ama, bunu sormakla nereye varmak istiyorsun?

SOKRATES — Bir yere varmak istediğim yok. Yalnız sen cevap ver.

KALLİKLES — Gördüm.

SOKRATES — Ya da tersine, akli başında bir adamın acı çektiğini veya sevinç duyduğunu gördün mü?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Peki hangileri sevinci ve acıyı daha canlı olarak duyar, bilgiler mi yoksa kafasızlar mı?

KALLİKLES — Aralarında pek büyük bir fark olmadığını sanıyorum.

SOKRATES — Bu kadarı bana yetişir. Savaşta korkak adam gördün mü sen?

KALLİKLES — Şüphesiz gördüm.

SOKRATES — Peki, düşman geri çekilirken hangileri daha sevinçli görünüyordu; korkaklar mı yoksa yiğitler mi?

e

498

- b** KALLİKLES — Kimi zaman birileri, kimi zaman ötekileri, ya da aşağı yukarı hepsi, aynı derecede.
 SOKRATES — Aradaki farkın önemi yok; anladığıma göre korkaklar da sevinç duyuyorlar, değil mi?
 KALLİKLES — Evet, hem de çok.
 SOKRATES — Öyle sanıyorum ki kafasızlar da?
 KALLİKLES — Evet.
 SOKRATES — Peki, düşman ilerleyince yalnız korkaklar mı şaşırır, yoksa yiğitler de mi?
 KALLİKLES — Her ikisi de.
 SOKRATES — Aynı derecede mi?
 KALLİKLES — Korkaklar belki de daha çok.
 SOKRATES — Düşman geri çekilirken daha çok sevinmezler mi?
 KALLİKLES — Belki.
 SOKRATES — Söylediğine göre, kafasızlarla bil-geler, korkaklarla yiğitler acı ve sevinci aynı derece-de duyar, ama korkaklar yiğitlerden daha çok, değil mi?
- c** KALLİKLES — Evet.
 SOKRATES — Ama bilgilerle yiğitler iyi, kor-kaklarla kafasızlar kötüdür, değil mi?
 KALLİKLES — Evet.
 SOKRATES — Öyleyse, iyilerle kötüler sevinç ile acıyı aşağı yukarı aynı derecede duyarlar?
 KALLİKLES — Evet.
 SOKRATES — Peki, kötülerle iyiler aynı derece kötü ve iyi midirler ve de kötüler iyilerden de daha mı iyidir?
- d** KALLİKLES — Zeus hakkı için, ne demek istedi-ğini anlayamıyorum.
 SOKRATES — İyilerin kendilerinde birçok iyilik bulunduğu için iyi, kötülerin de kendilerinde birçok kötülük bulunduğu için kötü ve de zevklerin iyi, acı-ların da kötü olduğunu söylememiş miydin?
 KALLİKLES — Evet.
 SOKRATES — Sevinç duyanlarda da iyilik ve zevk vardır, çünkü sevinçlidirler, değil mi?
 KALLİKLES — Hiç şüphesiz.
 SOKRATES — Oysa, sevinçli olanlar, kendilerin-de iyilik bulunduğu için de iyidirler, değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Peki, acı çeken de kötülük ve acıyla dolu değil midir?

KALLİKLES — Doludur elbette.

SOKRATES — Kötülerin de kendilerinde kötülük bulunduğu için kötü olduklarını söylemiyor musun?

KALLİKLES — Evet, söylüyorum.

SOKRATES — Şu halde sevinç duyanlar iyi, acı duyanlar kötüdür değil mi?

KALLİKLES — Elbette.

SOKRATES — Ve de bu duyguları ne kadar güçlüyse iyilikle kötülükleri de o kadar güçlü; ne kadar zayıfsa, iyilik ve kötülükleri de o kadar zayıf; ne kadar birbirine eşitse, iyilikle kötülükleri de o kadar eşittir, değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Oysa, sen sevinçle acının, bilgeler ve kafasızlar, korkaklar ve yiğitlerde birbirine eşit, hatta korkaklarda daha fazla olduğunu söylüyorsun.

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Bu söylediklerinden çıkan sonuçları, şimdi benimle toplamaya çalış; çünkü, güzel şeyleri iki ya da üç kere tekrar etmenin güzel olduğunu söylerler. Bilge ile yiğitin iyi olduklarını söylüyorduk, değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Kafasız ile korkağın da kötü olduğunu değil mi?

KALLİKLES — Şüphesiz.

SOKRATES — Öte yandan, sevinç duyanın da iyi olduğunu?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Acı duyanın da kötü?

KALLİKLES — Elbette.

SOKRATES — Ve de son olarak iyi ile kötünün aynı acı ve sevinç duyduklarını, hatta belki de kötünün daha çok acı ve sevinç duyduğunu söyledik değil mi?

KALLİKLES — Evet.

e

499

b SOKRATES — Öyleyse, kötü olan, iyi kadar kötü ve iyidir. Hoş ve iyinin aynı şeyler olduklarını savunursak, bu sonuç da öncekiler gibi zoraki bir sonuçtur. Yani, bunlar kaçınılması imkânsız sonuçlardır. Değil mi, Kallikles.

KALLİKLES — Deminden beri seni dinliyorum ve de kendi kendime insan boş bulunup da bu adama en ufak bir taviz verse, hemen bu tavize bir çocuk gibi büyük bir sevinçle sımsıkı sarılır diye düşünüyorum, bu yüzden de sözlerine uyuyorum. Benim de herkes gibi, kimi zevkleri daha iyi, kimilerini de daha kötü bulmadığımı mı sanıyorsun?

c SOKRATES — Ah, Kallikles, öyle kurnazsın ki! Bir şöyle, bir böyle, diyerek beni çocuk yerine koyup aldatmaya çalışıyorsun. Başlangıçta, beni aldatmak isteyeceğini sanmamıştım, çünkü seni bir dost olarak kabul ediyordum. Ama yanılmışım. En iyisi, eski bir atasözünün de belirttiği gibi, verdiğin kadarını alıp elimdekiyle yetinmeliyim. Öyle sanıyorum ki şimdi sen, zevklerin kimisi iyi kimisi kötüdür diyorsun, değil mi?

KALLİKLES — Evet.

d SOKRATES — İyiler yararlı olanlar, kötüler de zararlı olanlar, değil mi?

KALLİKLES — Elbette.

SOKRATES — Ama yararlı olanlar iyilik getirenler, zararlı olanlar da kötülük getirenlerdir, değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Şimdi de, az önce sözünü ettiğimiz, yemek ve içmek gibi beden zevklerinden söz et-sen! Bu zevklerden, vücuda sağlık, güç ve her türlü fiziksel nitelik kazandırana iyi, bunların tersini kazandırana da kötü demiyor musun?

KALLİKLES — Elbette.

e SOKRATES — Acılar da aynen böyle; kimisi iyi, kimisi kötü değil midir?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Tercih edilmesi gerekenler de, iyi zevkler ve iyi acılar değil midir?

KALLİKLES — Şüphesiz.

SOKRATES — Kötüler değil?

KALLİKLES — Değil elbette.

SOKRATES — Eğer, hatırlıyorsan, Polos ile ben, insanın bütün davranışlarını iyiye göre düzenlemesi gerektiğini kabul etmiştik. Sen de bizim gibi, bütün davranışlarımızın iyilikle bitmesi gerektiğini ve de her yapılanın başka bir şeye kavuşmak için değil de, iyiye kavuşmak için yapılması gerektiğini mi düşünüyorsun? Yani bu konuda sen de bizimle aynı düşüncede misin?

500

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Öyleyse insan her şeyi, hatta hoş olanı bile, iyilik için yapmalı, yoksa iyiliği hoş şeyler için değil. Doğru mu?

KALLİKLES — Doğru.

SOKRATES — Herhangi biri, hoş şeyler içinden hangisinin iyi ve de hangisinin kötü olduğunu anlayabilir mi, yoksa bunun için her birinde uzman olan bir kimse mi gereklidir?

KALLİKLES — Bu bir uzman işidir.

SOKRATES — Şimdi, Polos ile Gorgias'a söylediklerimi yeniden gözden geçirelim: Eğer hatırlıyorsan, kimi sanat dallarının yalnızca zevki gözettiğini ve yalnızca zevk verdiğini, ayrıca iyi ile kötünün ne olduğunu bilmediğini, buna karşılık kimi sanat dallarının da iyi ile kötüyü bildiklerini söylüyordum. Zevk verenler arasına, aşçılığı bir sanat olarak değil, bir görenek olarak koydum; iyilik edenler arasında da tıbbi saydım. Dostluk tanrısı hakkı için, Kallikles, benimle dalga geçmek gerektiği fikrini aklından çıkar ve bana cevap verirken düşündüğünün tersini söyleyip, gelişigüzel cevaplar verme. Ayrıca, söyleyeceklerimi de şaka olarak dinleme. Görüyorsun ki, tartıştığımız konu orta zekâlı bir nisanı meşgul edebilecek en ciddi konulardan biri. Yani, nasıl yaşanması gerektiğini; bana teklif ettiğin yaşama biçimine uyup da, halk önünde ya belâgat ya da bugün sizlerin yaptığı gibi siyaset yaparak, erkekçe yaşamak mı; yoksa felsefe ile mi uğraşmak gerektiğini ve de bu tür bir yaşamın

b

c

öncekinden ne gibi bakımlardan ayrıldığını tartışıyoruz. Belki de yapılması gereken en iyi şey, az önce benim de yapmayı denediğim gibi, bunları birbirinden ayırt etmek ve ayırt ettikten sonra da, bu iki yaşamın birbirinden nerelerde ayrıldığını bulmak ve ikisinden hangisinin tercih edilmesi gerektiğini incelemektir. Kim bilir, belki de ne demek istediğimi hâlâ kavrayamamışsındır.

KALLİKLES — İnan ki kavrayamadım.

SOKRATES — Öyleyse daha açıkça anlatayım. Mademki, her ikimiz de iyi ile hoşun varlığını ve de hoşun iyiden farklı olduğunu kabul ediyoruz ve de mademki, bunlardan birini elde edebilmek, biri hoş, diğeri de iyiyi amaçlayan bir çeşit çalışma ve hazırlık gerektirmektedir... Ama, her şeyden önce, sen bu söylediklerimi kabul edip etmediğini söyle. Ediyor musun?

KALLİKLES — Evet, ediyorum.

SOKRATES — Şimdi, Polos ile Gorgias'a söylediklerimi doğru buluyorsan, onları da kabul ettiğini söyle. Onlara, aşıcılığın bence bir sanat değil de bir görenek, tıbbın ise tersine bir sanat olduğunu söylediyordum. Çünkü, tıp bir hastayı tedavi etmeden önce, hastanın bünyesini inceler, yaptığı her şeyin nedenlerini bilir ve bunları niçin yaptığını da açıklayabilir. Buna karşılık aşıcılık, yalnızca zevkle uğraşır, amacına beceriksizce ve de zevkin ne yapısını ne de nedenini incelemeden girişir. Hiç bir şeyden haberi olmaksızın, hem de körü körüne, yalnızca uygulamayla ve de görenek yoluyla alışılmış olan şeyleri beller ve zevki de bu yolla elde etmeye çalışır.

Önce, bu söylediklerimi doğru bulup bulmadığını söyle, sonra da ruh ile ilgili olan aynı tür mesleklerin de bulunup bulunmadığını açıkla. Yani, bazı mesleklerin sanata uyarak ruhun iyiliğine çalıştıklarını, bazılarının ise, onun iyiliğini düşünmeksizin yalnızca, aşıcılık konusunda da belirttiğim gibi, ruhun zevkini ve de ona bu zevki temin etme yollarını aradıklarını anlat. Yine bu mesleklerden bazılarının da, zevkler arasında en iyi ve en kötülerini ayırt etmediklerini, ve de yalnızca zevk vermekle uğraştıklarını dile getir. Bence,

Kallikles, bu tür meslekler vardır ve bu mesleklerin yaptığı şeyler tam anlamıyla bir dalkavukluktur; çünkü dalkavukluk da, yararlı ya da zararlı olabileceğini hiç hesaba katmaksızın, vücuda, ruha ya da herhangi bir şeye zevk verirken aynen bu şekilde davranır. Bu konuda benimle aynı fikirde misin, yoksa başka türlü mü düşünüyorsun?

KALLİKLES — Seninle aynı fikirde değilim ama, sırf tartışmayı sürdürebilmen ve de Gorgias'ı sevindirebilmen için, bu konu üstünde durmayacağım.

SOKRATES — Sözüünü ettiğim bu dalkavukluk, bir tek ruha karşı mı, yoksa iki ya da daha çok ruha karşı mı kullanılır?

KALLİKLES — İki ya da daha çoğuna karşı.

SOKRATES — Öyleyse, gerçek çıkarlarını gözetmeden bir sürü ruh hoşnut edilebilir, değil mi?

KALLİKLES — Öyle sanırım.

SOKRATES — Şimdi, bana böyle bir sonuca varan mesleklerin hangi meslekler olduğunu söyler misin? Ya da istersen, ben sana sorayım; sen de, bu kategoriye giren bir meslek olursa evet, olmazsa hayır de. Flauta çalandan başlayalım. Bu meslek sana, başka hiç bir şey gözetmeksizin, yalnızca zevk vermeye yarayan bir meslek olarak görünmüyor mu?

KALLİKLES — Evet, öyle görünüyor.

SOKRATES — Buna benzeyen bütün öteki meslekler için de aynı değil midir? Sözgelimi, yarışmalarda harp çalanlar için?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Koro kurmak ve dithyramboslar (16) yazmak için de aynı değil mi? Meles'in oğlu Kinesias'ın (17), dinleyicileri iyileştirecek şeyler mi, yoksa yalnızca seyircilerin hoşuna gidecek şeyler mi söylediğini sanıyorsun?

KALLİKLES — Hoşa gitmek istediği besbelli.

SOKRATES — Ya babası Meles, harp eşliğinde

(16) Dionysos onuruna söylenen dinî şiirler ve şarkılar.

(17) Dithyrambos'lar yazan bir şair.

şarkı söylerken, iyilik mi düşünüyor sanıyorsun? Söylediği şarkılar insanı uyuttuğu halde, o da seyircileri hoşnut kılmak istemiyor mu? Düşün bir kere; kitara eşliğinde söylenmiş şiirler ve dithyramboslar yalnızca zevk vermeyi amaçlayarak yazılmamışlar mıdır?

KALLİKLES — Evet.

b SOKRATES — Ya şu trajedi denen yüce ve harika şiirin amacı nedir? Ne ister, ne yapmayı arzular? Bütün isteği seyircilerin hoşuna gitmek midir, yoksa seyirciler için hoş ve güzel bir şey varken, onu yok ederek, ister sevindirsin, ister üzsün, hoş olmayıp da yararlı olanı mı dile getirir? Trajedi, bu ikisinden hangisini yapar sence?

c KALLİKLES — Hoşa gitmeyi ve halkın zevklerini okşamayı amaçladığı bir gerçek, Sokrates.

SOKRATES — Oysa, az önce, bütün bunların dalkavukluk olduğunu söylemedik mi?

KALLİKLES — Söyledik.

SOKRATES — Ama herhangi bir şiirden ezgiyi, ritmi ve ölçüyü çıkarırlarsa ortada sözlerden başka bir şey kalır mı?

KALLİKLES — Kalmaz elbette.

SOKRATES — Oysa, bu sözler kalabalığa ve halka söylenir değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Demek ki şiir de halka söylenen bir çeşit sözdür.

d KALLİKLES — Öyle.

SOKRATES — Yâni bir çeşit söylev. Sen, şairlerin tiyatrolarda hatiplik yaptıklarına inanmıyor musun?

KALLİKLES — İnanıyorum.

SOKRATES — Öyleyse çocuk, kadın ve erkek, hem de esir ve özgür her türlü insandan oluşan bir halkın yararlanabileceği bir belâgat bulduk. Ama bu belâgati bir dalkavukluk olarak kabul ettiğimiz için, ona pek değer veremiyoruz, değil mi?

KALLİKLES — Evet.

e SOKRATES — Peki. Şimdi de yalnızca Atinalılar ya da öteki devletlerin halkları için olan belâgat üstünde düşünelim biraz da. Sence, hatipler her zaman

en büyük iyiliği gözeterek yurttaşlarını sözleriyle elden geldiğince erdemli kılmak için mi konuşurlar, yoksa yalnızca onların hoşuna gitmeyi düşünerek ve de halkın çıkarını bir kenara itip yalnızca kendi çıkarlarını gözeterek, halkla, çocuklarla konuşmuş gibi mi konuşurlar? Ve de böyle konuşup halkı hoşnut ettikleri vakit, yurttaşlarını iyi ya da kötü kıldıklarına dair bir kaygı duyarlar mı sanıyorsun?

KALLİKLES — Bu soru o kadar basit değil. Yurttaşların çıkarı için konuşan hatipler olduğu gibi, senin söylediğin gibi konuşan hatipler de vardır.

SOKRATES — Yetişir. Halkla iki türlü konuşma yolu varsa, bunlardan biri dalkavukluk ve utanç verici bir konuşmadır; ötekisi ise, namuslu, yani, yurttaşlarının ruhunu elden geldiğince iyi kılan, dinleyicilerin hoşuna gitsin gitmesin, her zaman iyiyi söyleyen konuşmadır. Ama, sen daha böyle bir belâgat görmedin. Eğer, bu özellikleri taşıyan bir hatip biliyorsan, hemen adını söyle.

KALLİKLES — Zeus hakkı için, bugünkü hatipler arasında böyle birini gösteremem sana.

SOKRATES — Ya eski hatipler arasından, daha söze başlar başlamaz Atinalıları daha iyi kılan birini gösterebilir misin? Ben böyle birini bilmiyorum.

KALLİKLES — Ama nasıl olur? Themistokles'in, Kimon'un, Miltiades'in ve hatta şu geçenlerde ölen Perikles'in böyle bir hatip olduğunu işitmedin mi?

SOKRATES — Bak, Kallikles! Daha önce de ileri sürdüğün gibi, kendinin ve de başkalarının tutkularını tatmin etmenin gerçek bir erdem olduğu doğruysa, bu söylediklerine karşı çıkamam. Ama, durum böyle değilse ve de isteklerimiz arasından insanı kötü kılanı değil de daha iyi edeni yerine getirmenin gerektiğini, bunun da bir çeşit sanat olduğunu söylemek zorunda kalırsak, bu hatiplerden birinin, sözünü ettiğimiz niteliklere sahip olduğunu öne sürebilir misin?

KALLİKLES — Nasıl bir cevap verebileceğimi bilemiyorum.

SOKRATES — İyi düşün, bulursun. Hadi istersen, yavaş yavaş birlikte inceleyelim; bakalım hangisi

503

b

c

d

e bu niteliklere sahip. Her sözünde en büyük iyiliği gözeten adam, gelişigüzel değil de, bilinçli olarak konuşur değil mi? O da, bütün öteki sanatkârlar gibi, ne yapmak istediğini bildiği için, eserine gerekli olan gereçleri öteden beriden toplamaz; yalnızca özel bir biçime sokabileceği gereçleri seçip toplar. Sözgelimi, şu ressamalara, mimarlara, gemi yapımcılarına ve de istediğin herhangi bir işçiye bak. Göreceksin ki, her biri, düzenli bir biçim elde edebilmek için, bütün gereçlerini düzenli olarak yerleştirmekte ve gereçlerinden her birini de, daha önce yerleştirdiklerine göre 504 ayarlayıp koymaktadır. Her sanatçı için ve özellikle de, az önce sözünü ettiğimiz vücutla uğraşan şu beden eğitimi hocalarıyla hekimler için de böyledir: onlar vücutu düzelterip düzenlerler. Bu konuda anlaştık değil mi seninle?

KALLİKLES — Öyle olsun bakalım.

SOKRATES — Öyleyse, bir evde düzen varsa, o ev iyidir; düzensizlik varsa, o ev kötüdür.

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Bir gemi için de böyle, değil mi?

b KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Vücutlarımız için de aynı şeyi söyleyemez miyiz?

KALLİKLES — Şüphesiz.

SOKRATES — Ya ruhumuz? Düzensiz olursa mı, yoksa düzenli olursa mı iyidir?

KALLİKLES — Daha önce belirttiklerimize göre, son söylediğin olmalı.

SOKRATES — Ya kuralla düzenin vücuttaki etkisine ne ad vermeli?

KALLİKLES — Herhalde sağlık ve güçten söz etmek istiyorsun?

c SOKRATES — Evet. Peki, ya kural ve düzenin ruhtaki etkisine ne ad vereceğiz? Vücut için yaptığın gibi düşünüp de bana söyleyiver.

KALLİKLES — Peki, niye sen söylemiyorsun, Sokrates?

SOKRATES — İstersen söylerim. Diyeceğimi doğ-

ru bulursan kabul et; yoksa, sözlerimi çürüt ve beni durdur. Bana kalırsa vücuttaki düzene sağlamlık adı yakışır. Sağlık ve de bütün öteki fiziksel nitelikler bundan doğar. Doğru mu?

KALLİKLES — Doğru.

SOKRATES — Ruhtaki düzen ve kurala da yasaya uygunluk ya da yasa denir; ve de insanları hem doğru hem de kurallara bağlı kılan öte yandan doğruluğu da, ılımlılığı da oluşturan budur. Öyle değil mi?

KALLİKLES — Öyle.

SOKRATES — İşte benim sözünü ettiğim, hem sanatı hem de erdemi izleyen hatibin ruhlara ve de herhangi bir şeye hitap ettiği vakit gözeticeği şey bu. Böyle bir hatip, halka bir şey verirken ya da halktan bir şey alırken, her zaman yurttaşlarının ruhunda doğruluğu yaratıp haksızlığı çıkarıp atmayı, orada ılımlılığı filizlendirip dengesizliği yok etmeyi; tek kelimeyle, ona bütün erdemleri verip bütün kötülükleri de almayı düşünür. Bu söylediğimi kabul ediyor musun, yoksa etmiyor musun?

KALLİKLES — Ediyorum.

SOKRATES — Gerçekten de, hasta ve durumu kötü olan bir vücuda, hiç yaramayacak ve hatta daha kötü edecek olduktan sonra, bol bol besin vermek ve leziz içkiler içirmek ve de benzeri bütün güzel şeyleri vermek neye yarar, değil mi? Doğru mu düşünüyorum, Kallikles?

KALLİKLES — Evet, doğru.

SOKRATES — Öyle sanıyorum ki, bir insan için hasta vücut ile yaşamak hiç iyi bir şey değildir. Çünkü, böylece kötü bir yaşam sürmek zorunda kalır, değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — İşte sırf bunun için değil midir ki, hekimler genellikle sağlıklı olanları istediklerini yapmakta, sözgelimi, acıkınca istedikleri kadar yemekte, susayınca da istedikleri kadar içmekte serbest bırakırlar da, buna karşılık hastaları istedikleri kadar yiyip içmekten alıkoymazlar. Bu konuda da benimle aynı fikirde misin?

d

e

KALLİKLES — Evet.

- b** SOKRATES — Ruh için de kural aynı değil midir, değerli Kallikles? Düşüncesizliği, dengesizliği, haksızlığı ve dinsizliği nedeniyle kötü olduğu sürece, onu istediklerinden uzaklaştırmalı ve onun, kendisini daha iyi kılacak şeylerin dışında başka bir şeyle uğraşması engellenmelidir. Aynı şekilde mi düşünüyorsun sen de?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Ruh için en iyi olan da bu değil midir?

KALLİKLES — Elbette.

SOKRATES — Ama birini arzusundan uzaklaştırmak, onu cezalandırmak değil midir?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Demek ki, az önce düşündüğünün tam tersine, ceza, ruh için dengesizlikten daha iyi imiş.

- c** KALLİKLES — Ne demek istediğini anlayamıyorum, Sokrates. İstersen bana değil de, başka birine sor.

SOKRATES — Bu adam kendisine hizmet edilmesini istemiyor ve sözünü ettiğimiz cezaya katlanmıyor.

KALLİKLES — Söylediklerinin bence hiç bir değeri yok. Onları, Gorgias'ı memnun etmek için cevaplandırıdım.

SOKRATES — Peki ama, ne yapalım yani? Konuşmamızı bitirmeyip de yarıda mı keselim?

KALLİKLES — Nasıl istersen.

- d** SOKRATES — Bir masalı bile yarıda bırakmak olmaz derler. Eksik görünmesin ve ne demek istediği anlaşılsın diye onu tamamlamak gerek. Konuşmamızı bir sonuca bağlayabilmemiz için, sen de geri kalan sorulara cevap ver.

KALLİKLES — Amma baskı yapıyorsun Sokrates! Sonunda sen bu tartışmayı ya burada keseceksin ya da başka biriyle sürdüreceksin.

SOKRATES — Kim benimle tartışmak ister ki? Her halde tartışmamızı yarıda kesecek değiliz.

KALLİKLES — Sen kendin yalnız başına konuşa-

rak ya da kendi sorduğuna kendin cevap vererek sürdüremez misin tartışmayı?

SOKRATES — Epikharmos'un dediği gibi, eskiden iki kişinin söylediğini, şimdi benim tek başına söylememi mi istiyorsun? Korkarım ki sonunda öyle yapmak zorunda kalacağım. Ama bana kalırsa, tartıştığımız konu üstünde doğru ya da yanlış her ne varsa, bunu ortaya çıkarmak için hepimiz yarış etmeliyiz; çünkü, bu noktayı aydınlatmamız hepimizin kazancı içindir. Ben düşüncelerimi sizlere açıklayacağım, içinizden biri söylediklerimde yanlış bulursa, beni durdurup sözlerimi çürütsün. Hem zaten, ben de söylediklerimden emin bir adam olarak konuşmuyor, sizlerle birlikte gerçeği araştırıyorum. Eğer içinizden biri, söylediklerimin tersini ileri sürdüğünde, doğruyu konuşuyor gibi görünürse, onun sözlerini herkesten önce ben kabul ederim. Bunu sizlere söylememin nedeni, belki tartışmayı sonuna dek götürmek istersiniz diyedir. Yok eğer arzu etmiyorsanız, konuşmamızı burada kesip dağılalım.

GORGİAS — Bana kalırsa Sokrates, dağılmayalım da, sözlerini bitir. Öyle sanıyorum ki, diğerleri de benim gibi düşünüyor. Ben şahsen, söyleyeceklerini dinlemek istiyorum.

SOKRATES — Bense kendi açımdan, Gorgias, Amphion'un Zethos'a söylediklerini Kallikles'e söyleyene dek onunla tartışmak isterdim. Ama, mademki tartışmamızı bitirebilmek için bana yardım etmiyorsun, öyleyse beni iyice dinle ve yanlış bir şey söylediğimi görürsen durdur, Kallikles. Eğer bana yanlışımı gösterirsen, senin bana yaptığın gibi kızmam; tersine, seni bana iyilik edenlerin en başına koyarım.

KALLİKLES — Hadi azizim, kendi kendine konuş da tartışmayı bitir bakalım.

SOKRATES — Dinle öyleyse. Tartışmayı yine ta başından ele alacağım. Hoş ile iyi aynı şey midir? Kallikles ile benim kabul ettiğimiz gibi, hayır değildir. «Hoşu iyiye varmak için mi ya da iyiyi hoşla varmak için mi yapmalıdır? Hoşu iyiye varmak için yapmalıdır.» «Hoş bize zevk veren, iyi ise bizi iyi

eden şeyler değil midir? Şüphesiz.» «Şu halde, biz ve öteki iyi olan şeyler, içimizde bulunan bazı niteliklerden dolayı iyiyiz. Bu bana tartışma kabul etmez gibi görünüyor, Kallikles.» «Ama, herhangi bir şeye, sözgelimi, eşyaya, vücuda, ruha ya da hayvana özgü bir nitelik, ona bir raslantı olarak ve eksiksiz bir biçimde gelmez; her birinin yapısına uyan bir düzenlemeden, bir doğruluktan ve bir sanattan gelir. Doğru değil mi? Bana kalırsa doğru.» «Şu halde, her şeyin erdemi, bir düzen içinde yatmaktadır, değil mi? Evet.» «Öyleyse, herhangi bir şeyi iyi yapan, o şeyde kendine özgü bir düzen bulunmasıdır. Benim de fikrim öyle.» «Bu nedenle, kendine uygun bir düzeni olan ruh, kendine uygun bir düzeni olmayan ruhtan daha iyidir, değil mi? Elbette.» «Ama düzenin hakim olduğu bir ruh, iyi düzenlenmiş bir ruhtur, değil mi? Hiç şüphesiz.» «İyi düzenlenmiş bir ruh da isteklerinde ılımlıdır? Elbette.» «Öyleyse, isteklerinde ılımlı olan bir ruh iyidir, değil mi? Bence bunlara karşı söylenecek hiç bir şey yok. Eğer sence varsa, söyle.»

KALLİKLES — Devam et azizim.

SOKRATES — Ben ılımlı olan ruh iyi, ılımlı olmayan ruh ise kötüdür diyorum. Hem ılımlı olmayan ruhun akılsız ve düzensiz olduğunu da görmüştük. Elbette. «Bilge bir insan tanrılara ve de insanlara karşı olan ödevlerini yerine getirir; çünkü bunu yapmazsa bilge olamaz. Evet, dediğin gibi olması gerekir.» «Başkalarına karşı olan ödevlerini yerine getirirken doğrulukla, tanrılara karşı olan ödevlerini yerine getirirken de dindarlıkla hareket etmiş olur; oysa, doğrulukla ve de dindarca davranmış olan kimse, doğru ve dindar değil midir? Evet.» «Aynı zamanda cesurdur da; çünkü, izlenmesi de kaçınılması da gerekme-
yen bir şeyin izlenmesi ya da ondan kaçınılması bilge bir adamın işi değildir; bilge bir adam, yalnızca kaçınılması ve izlenmesi gereken şeylerden kaçınır ya da bu şeyleri izler; ister nesne olsun ister insan, ister zevk olsun ister acı, bunlardan ya kaçınır ya da bunları arayıp durur ve de ödevine tam anlamıyla bağlı

kalır. Bu nedenle, Kallikles, bilge bir adamın, gördüğümüz gibi doğru, cesur ve dindar olmasından ötürü, tam anlamıyla iyi bir insan olması, iyi olduğu için de bütün yaptıklarının iyi ve doğru, bundan dolayı da, kendisinin mutlu ve talihli olması, kötü işler yapan kötü adamın da mutsuz olması gerekir. Oysa, bu kötü adam, bilge adamın tersidir ve de bu, senin dengesiz dediğin adamdır.»

İşte benim ileri sürdüğüm ve de doğru olduklarına inandığım ilkeler bunlar. Eğer bu ilkeler doğruysa, herkesin bildiği gibi, mutlu olmak isteyen insan, bilge olmaya çalışmalı, aşırılıktan bütün gücüyle uzak durmalı ve ceza çekerek bu duruma düşmemeye bakmalıdır. Ama kendisinin ya da yakınlarından birinin ceza çekmesi gerekiyorsa, bu ceza çekecek olan kimseler ister tek tek kişiler olsun, isterse de bütün şehir halkı olsun, eğer mutlu olmak söz konusuysa, o kişi cezasını çekmelidir.

Bence, insan yaşamını düzenlemek istiyorsa, bu amacı her zaman göz önünde bulundurmalıdır. Ve de insan eğer mutlu olmak istiyorsa, kendinin ve devletin bütün gücünü doğruluk ve bilgelik üstünde toplamalı, her işini bu amaç uğrunda yapmalı ve de kendini tutkularının esiri yapıp bir haydut gibi yaşamaktan kaçınmalıdır. Böyle bir adam zaten ne bir başkası tarafından ne de tanrı tarafından sevilir; çünkü onlarla hiç bir ilişki kuramaz, ilişki kurulmayınca da dostluk olmaz. Bilginler ⁽¹⁸⁾, yerle göğün ve tanrılarla insanların, dostluk, kural, bilgelik ve doğrulukla birbirlerine bağlı olduklarını söylerler, Kallikles. Bu yüzden de, dostum, bütün bu evrene düzensizlik ve karışıklık adını değil, düzen adını verirler. Ama öyle sanıyorum ki, sen bütün bilginliğine rağmen buna dikkat etmiyorsun ve de geometrik eşitliğin ⁽¹⁹⁾, hem tanrılar, hem de insanlar katındaki büyük kudretini un-

(18) «Bilginler» sözüyle Pythagoras'çılar ve evrenin oluşmasını «dostluk» ve «uyuşmazlık»la açıklayan Empedokles kastediliyor.

(19) Geometrik eşitlik sayı üstüne değil oran üstüne kurulmuştur.

tuyorsun. Sen, tersine, eşitsizliğe daha çok yönelmek gerektiğini düşünüyor ve geometriyi hesaba bile katmıyorsun.

- b** Ama, üstünde durmayıp geçelim. Şimdi, sen, ya benim kanıtlarımı çürütüp mutluların mutluluklarını doğruluğa ve akıllılığa borçlu olmadıklarını, mutsuzların da bu mutsuzluğa kötülük yüzünden düşmediklerini göster ya da kanıtlarımı doğru buluyorsan, ortaya çıkacak sonuçları iyice incele. Oysa bu sonuçlar, Kallikles, benim; bir haksızlık yapılmışsa, insan hem kendini, hem oğlunu, hem dostunu suçlamalı ve de böyle bir suçlama yaparken belâgatten yararlanmalı fikrini öne sürdüğüm ve senin de ciddi konuşup konuşmadığını sorduğum vakit söylediğim sözlerdir. Demek, Polos'un sahte bir çekingenlik göstererek benimle anlaştığını sandığın, şu haksızlık yapmanın haksızlığa uğramaktan daha çirkin ve bu nedenle daha zararlı olduğu düşüncesi doğruymuş. Ayrıca, iyi bir hatip olmak için de doğru olmak ve de doğruluk bilimiyle uğraşmak gerektiği doğruymuş; bu konuda da, Polos, Gorgiasın bu düşüncemi sahte bir çekingenlikle kabul ettiğini öne sürmüştü.
- c**

- Durum böyle olduğuna göre, senin eleştirilerini inceleyelim şimdi. Benim en büyük tehlikelerden ne kendimi ne de yakınlarımı kurtaramayacak bir durumda bulunduğumu ve de tıpkı alçak bir adam gibi (şu senin güçlü aplatımınla dile getireyim) yüzüme bir şamar indirecek, mallarıma el koyacak, beni şehirden kovacak ya da daha kötüsü öldürecek bir kimsenin esiri olacağımı ve böyle bir durumda bulunmanın da dünyanın en utanç verici şeyi sayıldığını iddia ederken haklı olup olmadığını görelim. Bu senin fikrin. Benim fikrime gelince, birçok kere tekrar etmeme rağmen, bir daha söylememde hiç bir sakınca olmayan şu fikir:
- d**

- En utanç verici şey, haksız yere dayak yemek, kol ve bacaklarının koparıldığını ya da gelirinin kesildiğini görmek değildir, Kallikles. Bence en utanç verici ve en kötü olan şey, beni ve yakınlarımı haksız yere
- e**

dövmek, yaralamak, malımı çalmak, beni esir etmek ve duvarımı delmektir. Diyeceğim, bana veya bana ait olan herhangi bir şeye karşı haksızlık yapmak, haksızlığa uğrayan benden çok, bu haksızlığı yapan için daha kötü ve daha çirkindir.

Daha önceki konuşmalarımızda ortaya çıkan gerçekler, öyle sanıyorum ki, deyim yerindeyse, birbirlerine demirden ve elmastan nedenlerle bağlıdır. Sen ya da senden daha güçlü biri bunları birbirinden ayıramazsanız (eğer gerçeği söylemek gerekirse), benim kullandığım dilden başkası kullanılamaz. Doğrusu, ben hep aynı şeyi söyleyip dururum; gerçi neden olduğunu bilmiyorum ama, bugün seni gördüğüm gibi, bütün tanıdığım insanlar arasında da gülünç olmadan konuşabilen bir tek kişiye rastlayamadım.

Yine tekrar ediyorum, durum böyledir; ama durum böyleyse ve de haksızlık, haksızlıkta bulunan için kötülüklerin en büyüğü ise, ve de ne kadar büyük olursa olsun, bundan daha büyüğü de işlediği suçun cezasını çekmemek ise, insanın bundan kurtulmak için kendi kendine yapması gereken ve de yapılmaması çok gülünç olan, yardım hangisidir? En büyük zararı bizlerden uzaklaştıracak olan yardım değil mi? Evet, bu konuda en çirkin şeyin, ne kendine, ne dostlarına ne de yakınlarına yardım edememek olduğu söz götürmez. İkinci sırada da bizi ikinci kötülüğe karşı koruyan yardım gelir; üçüncü sırada da bir üçüncü kötülükten koruyan; ve bu böylece sürüp gider. Diyeceğim, kötülük ne kadar büyük olursa, ona karşı koyabilmek de o kadar güzel, karşı koyamamak da o kadar utanç verici olur. Söylediğim gibi, değil mi, Kallikles?

KALLİKLES — Başka türlü olamaz.

SOKRATES — Haksızlık etmek ile haksızlığa uğramak; bu iki şeyden en kötü olanı bizce haksızlık etmektir. Bu durumda, bir insanın hem haksızlık etmekten kaçınmak hem de haksızlığa uğramaktan kendini koruyabilmek için ne elde etmesi gerekir? Güçlü mü olması gerekir, yoksa iradeli mi? Şunu demek istiyorum. Haksızlığa uğramamak için onu istememek yeterli mi yoksa ondan korunmak için yeter derecede

509

b

c

d

güçlü mü olmak gerekir?

KALLİKLES — Elbette ki güçlü olmak gerekir.

SOKRATES — Peki, ya haksızlık etmeye gelince? Haksızlık etmeyi istemek yeterli midir (doğrusu, insan isteyince haksızlık edemez), yoksa, hem güçlü olmak hem de bir sanat edinmek mi gerekir? Ne de
e olsa herhangi bir mesleğin bilinmesi ve de uygulanması insanı haksızlık etmekten alıkoyar. Özellikle, bu noktaya cevap ver, Kallikles. Polos ile ben tartışma sırasında, hiç bir kimsenin isteyerek haksızlık etmediğini, buna karşılık haksızlık yapanların istemeyerek bu yolu seçtiklerini söylediğimiz vakit doğru düşünüyorduk, değil mi?

510 KALLİKLES — Sırf sözünü bitirebilmen için, doğru düşündüğünü kabul ediyorum, Sokrates.

SOKRATES — Şu halde, haksızlık etmemek için, hem güçlü, hem sanat sahibi olmak gerekir.

KALLİKLES — Elbette.

SOKRATES — Peki haksızlığa uğramamanın ya da çok az uğramanın yolu nedir? Sen de benim gibi mi düşünüyorsun bakalım? Bence, ülkede iktidarı ya da tiranlığı elde tutmak ya da iktidarda bulunan hükümetin dostu olmak gerekir.

b KALLİKLES — Doğru konuştuğun vakit, nasıl saygı gösterdiğimi görüyorsun Sokrates. Bu sözlerini çok doğru buluyorum.

SOKRATES — Şimdi söyleyeceğim de sence doğru mu bir düşün bakalım: Bana öyle geliyor ki, insanı insana bağlayan en sıkı dostluk, eski bilginlerin de dediği gibi, birbirine benzeyenleri bağlayan dostluktur. Ya sence?

KALLİKLES — Bence de öyle.

c SOKRATES — Öyleyse, iktidarın vahşi ve kaba bir tiranın elinde bulunduğu bir ülkede, eğer bir tirandan daha iyi bir yurttaş varsa, tiran ondan çekinir ve hiç bir zaman onu tam anlamıyla sevemez.

KALLİKLES — Doğru.

SOKRATES — Ama, o ülkede kendisinden daha kötü biri de bulunuyorsa, tiran onu da sevemez; çünkü onu hor görür ve dostluğunu kabul etmek istemez.

KALLİKLES — Bu da doğru.

SOKRATES — Şu halde, onun dostluk edebileceği tek insan, kendi gibi aynı yaradılıştaki olan, aynı şeyleri kötileyen ve öven ve de kendisine itaat edip, karşısında boyun eğen kimsedir. İşte bu adam, o ülkede büyük bir itibar görür ve hiç bir kimse ona kötülük etmekle övünemez. Doğru değil mi?

d

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Demek ki, böyle bir ülkede bir genç kendi kendine «Nasıl güçlü olup da kendimi her türlü haksızlıktan koruyabilirim?» diye sorsa, öyle sanıyorum ki, ona gösterilecek yol, ülkenin efendisi ile aynı şeyleri sevip yine aynı şeylerden hoşlanmamak ve de mümkün olduğu kadar ona benzemeye çalışmaktır. Doğru değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — İşte, kendini haksızlıktan koruyabilecek ve dediğiniz gibi, ülkede güçlü olabilecek bir adam.

e

KALLİKLES — Doğru.

SOKRATES — Ama haksızlık etmemeyi de başarabilecek midir? Yoksa haksızlık eden efendisine benzediği ve de onun sayesinde büyük bir itibar sağladığı için başaramayacak mıdır? Ben tersine, onun elden geldiği kadar çok haksızlık etmek ve buna karşılık ceza görmemek isteyeceğini sanıyorum. Sen ne dersin?

KALLİKLES — Öyle görünüyor.

SOKRATES — Demek ki, kötülüklerin en büyüğü onun benliğini saracak, güçlü oluşu ve efendisini taklit etmesi yüzünden de ruhu hasta ve aşağılık bir ruh olacaktır.

511

KALLİKLES — Bütün düşünceleri nasıl oluyor da altüst ediyorsun şaşıyorum, Sokrates! Bu taklitçinin eğer isterse tiranı taklit etmeyi mahvedeceğini ve de malına mülküne el koyacağını da bilmiyor musun?

SOKRATES — Biliyorum sevgili Kallikles! İnsanın bunu bilmemesi için sağır olması gerekir; çünkü bunu, senden, az önce Polos'tan ve de bütün şehir hal-

b

kindan birçok kere işittim. Ama şimdi sen de şunu dinle: Evet eğer isterse öldürür, ama o zaman da kötü bir insan, dürüst bir insanı öldürmüş olur.

KALLİKLES — İnsanın isyan etmesine neden de bu değil mi zaten.

SOKRATES — Hayır hiç olmazsa aklın gösterdiği gibi, düşünceli bir insan için değil. İnsanın gösterdiği çabaların gerçek amacının mümkün olduğu kadar uzun yaşamak ve bizi kötülüklerden her zaman koruyan sanatları uygulamak olduğunu mu sanıyorsun? Aynen bizi mahkemelerde kurtaran ve öğrenmemi öğütlediğin şu belâgat gibi.

KALLİKLES — Zeus hakkı için, evet!

SOKRATES — Peki dostum, yüzme de değerli bir sanat mıdır sence?

KALLİKLES — Zeus hakkı için hayır.

SOKRATES — Oysa bu sanat da yüzme bilmeyi gerektiren kazalarda insanı ölümden kurtarır. Ama bu sanatı bayağı buluyorsan, sana daha önemlisini, gemileri yönetme sanatını söyleyeyim. Bu sanat da belâgat gibi yalnız ruhları değil, bedeni ve malları da en büyük tehlikelerden korur. Hem bu sanat, basit ve alçakgönüllü bir sanattır; olağanüstü şeyler yapıyormuş gibi görünmek istemediği gibi övünmez de. Adli hitabetin sağladığı yararların aynını o da sağladığı halde, bizleri Eghina'dan buraya sağ salim getirdiğinde, yalnızca iki obolos ister sanıyorum; Mısır'dan ya da Poros'tan getirirse bizi, bu büyük hizmetin karşılığında ve de az önce söylediğim şeyleri yani kendimizi, çocuklarımızı, mallarımızı ve de karılarımızı kurtardığı için bizleri limana çıkarırken en çok iki drahmi ister. Ve bu sanatı bilen ve de bütün bu işleri başarmış olan adam, karaya çıkınca rıhtımda, gemisinin yanında, gösterişsizce dolaşıp durur. Çünkü o, boğulmaktan kurtararak iyilik ettiği yolcularla haksızlık ettiği yolcuları birbirinden ayırt etmenin güçlüğüne bilmektedir; ve çünkü o, yolcuları limana indirirken, onların gemiye ilk bindiklerinden daha sağlam bir vücut ve ruhla karaya çıkmadıklarını

bilmektedir. O zaman, kendi kendine şöyle der: «Eğer ağır ve onulmaz bir hastalığa yakalanmış biri boğulmamışsa ölmek onun için bir mutsuzluktur. Bu da, benim ona hiç bir iyilik yapmadığımı gösterir. Yine aynı şekilde başka biri, vücudundan daha değerli olan ruhu onulmaz hastalıklara tutulmuşsa, onun artık yaşamaya ihtiyacı yoktur. Ve ben de, denizden, mahkemelerden ya da öteki tehlikelerden kurtarmakla ona hiç bir iyilik etmiş olmam.» Çünkü o, kötü kişinin hep mutsuzluklar içinde yaşadığını bildiği için, yaşamının kendisine hiç bir yarar sağlamayacağını bilir.

İşte bu nedenle, bizi kurtardığı halde gemicinin böbürlenmek diye bir âdeti yoktur; aynı şekilde makine yapımcısının da yalnızca gemici kadar değil ama şehirler kurtaran ordu komutanı ya da başka biri kadar önemli şeyler kurtardığı için böbürlenmek diye âdeti yoktur. Bu nedenle onu mahkeme hatibiyle karşılaştırmaya kalkma sakın. Oysa, o da sizin gibi konuşmak isterse Kallikles, öteki sanatların değersiz olduklarını söyler ve çeşitli kanıtlar gösterip sizin de makine yapımcısı olmanızı ister. Ama, sen onu ve sanatını küçümseyip, kendisine makineciden başka bir şey olmadığını söylediğin gibi, ne kızını oğluna vermek ne de onun kızını kendine almak istersin. Bununla beraber, sanatını yüceltmene yol açan nedenler incelendikten sonra, az önce sözünü ettiğim makineci ile ötekilerini sen ne hakla küçümsüyorsun? Onlardan daha iyi olduğunu ve daha üstün bir aileye bağlı bulunduğunu söyleyeceğini biliyorum. Ama, en iyi olan şey benim söylediğim gibi değilse ve de erdemli olmak yalnızca kendini ve malını mülkünü kurtarmaksa, ben yine de makineciyi, hekimi ve bizi korumak için yaratılmış olan öteki sanatların aşağılanmasının gülünç olduğunu söylerim.

Ama iyi düşün, benim pek sevgili dostum! Kim bilir, belki de ruh soyluluğu ve iyilik kendini ve başkalarını tehlikelerden kurtarmaktan başka bir şeydir. Çünkü, emin ol ki, az ya da çok yaşamak, gerçek anlamıyla insan olan birini düşündüren bir şey değildir. Hayata bağlanacağı yerde kadınların söylediği «Kimse

512

b

c

d

e

513

alinyazısından kurtulamaz» ⁽²⁰⁾ sözüne uyararak, bu işi tanrıya bırakmalı ve yaşadığı sürece de iyi yaşamaya bakmalıdır. Bunun için de, insanın yaşadığı ülkedeki siyasal yasalara uyması mı gerekir? Böyle bir durumda, eğer Atinalıların sevgisini kazanmak istiyorsan ve de devlet işlerinde güçlü olmayı arzuluyorsan, elinden geldiği kadar Atinalılara benzemeye çalışmalısın. İşte sevgili dostum, incelenmesi gereken asıl sorun budur. Ay'ı kendilerine doğru çektikleri söylenen Thessalia'lı kadınların ⁽²¹⁾ başlarına gelen kötü şeylerin bizim başımıza gelmemesi için bu davranışın bana ve sana yararlı olup olmadığını araştırmamız gerekir; çünkü, bizler de en sevdiğimiz şeylerin zararına olarak iktidarı elde etmeye çalışmaktayız.

b

Ama, yaşadığın şehirde birinin bana, iktidarın yasalarına uymadan da güçlü olabilmenin yolunu öğreteceğini sanıyorsan, bana öyle geliyor ki büyük bir yanlışlığın içindesin Kallikles. Atina Demos'unun ve Zeus hakkı için, Pyrilampos'un oğlu Demos'un dostluğunu kazanmak istiyorsan, onlara benzemeye çalışman yetmez; doğuştan onlar gibi olman gerekir. Seni onlara tam olarak benzetebilecek şey, sende bir siyaset adamı ya da bir hatip yaratabilmesi olur ancak. Aralarından biri yaradılışlarıyla uyuşan sözleri sever; buna karşılık, kendisine yabancı gelen şeylerden hoşlanmaz.

c

Sen de aynı şekilde mi düşünüyorsun sevgili dostum? Söyleyecek birkaç sözün vardır her halde, değil mi Kallikles?

KALLİKLES — Nasıl oluyor da bana doğru konuşuyor gibi görünüyorsun, anlayamıyorum Sokrates! Bununla beraber, dinleyicilerinin çoğu gibi ben de sözlerinin tümüne inanamıyorum.

SOKRATES — Çünkü, ruhunda kök salmış olan Demos aşkı bana karşı koyuyor, Kallikles; ama aynı konular üstünde daha çok durup düşünersek o vakit

(²⁰) *Andromakhe'nin Hektor'a söylediği söz. İlyada, VI, 488.*

(²¹) *Suidas'a göre, ay'ı gökten indiren büyücü kadınlar, kör ve kötürüm oluyorlardı.*

belki sözlerime tam olarak inanırsın. Vücut ve ruhu yetiştirmenin iki yolu olduğunu, bunlardan birinin zevki, ötekisinin ise yalnızca iyiyi gözettiğini ve hoş gitmeyi düşünmeksizin bütün çabasını bu yolda harcadığını söylemiştik; şimdi sen ne olursa olsun bu sözlerimizi hatırla, böyle bir ayırım yapıp yapmadığımızı söyle.

KALLİKLES — Evet yaptık.

SOKRATES — Ayrıca, zevke yönelmenin de adı bir dalkavukluktan başka bir şey olmadığını söylemiştik, öyle değil mi?

KALLİKLES — Madem öyle istiyorsun, öyle olsun.

SOKRATES — Öteki ise tersine, vücut olsun, ruh olsun, eline neyi alırsa onu elden geldiği kadar yetkin kılar?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Bundan dolayı da devlete ve yurttaşlara yaptığımız hizmetler ile onları elden geldiği kadar yetkin kılmaya çalışmalıyız değil mi? Yoksa, az önce gördüğümüz gibi, büyük zenginlik, iktidar ya da herhangi bir kudreti elde edecek olanların dürüst duyguları olmazsa, onlara yapılacak olan herhangi bir hizmetin hiç bir yararı olmayacaktır. Bunun böyle olduğunu kabul edelim mi?

KALLİKLES — Eğer sevindirecekse seni edelim.

SOKRATES — Şimdi, diyelim ki, surlar, tersaneler ve tapınaklar gibi kamu yapılarını yapmak için birbirimizi yüreklendirirsek, her şeyden önce, şu mimarlık denen sanatı bilip bilmediğimizi, eğer biliyorsak, kimden öğrendiğimizi, kendi kendimize sormamız gerekmez mi Kallikles? Ne dersin?

KALLİKLES — Evet, şüphesiz.

SOKRATES — Daha sonra da, kendimiz için ya da dostlarımızdan biri için herhangi bir bina inşa etmişsek, bu binanın güzel olup olmadığını da araştırmamız gerekir değil mi? Böyle bir araştırmayı yaparken de usta ve ünlü hocalarımız olduğunu ve de gerek onlarla birlikte gerekse onlardan ayrıldıktan sonra tek başımıza güzel binalar inşa ettiğimizi gö-

d

e

514

b

c

rürsek, bu şartlar altında, siyaset işlerini üstümüze alabiliriz. Ama bunun aksine, hiç bir hocamız olmamış, önemli bir bina inşa etmemiş ya da birçok değerli bina inşa etmişsek, devlet işlerine girişmek ve de birbirimizi böyle bir işe teşvik etmek, her halde delilik olur, değil mi? Doğru konuşmuyor muyum?

d

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Her şey için de böyledir. Eğer, sözgelimi, devlet hakimi olmak isteğiyle birbirimize bu sanatı iyi bildiğimizi söyleyerek kendimizi yüreklendirirsek, öyle sanıyorum ki, her şeyden önce, sen ve ben karşılıklı olarak birbirimizi şu sorularla denetleriz: «Tanrılar hakkı için, bakalım Sokrates'in kendisi nasıldır? Bugüne kadar, esir olsun, özgür olsun herhangi birini iyileştirmiş midir?» Öte yandan, ben de senin için aynı soruları sorarım; ve de eğer yabancı olsun, erkek ya da kadın olsun hiç kimseyi iyileştirmemişsek Kallikles, Zeus hakkı için, bir adam özel hekimlik sanatında usta olmadan, birçok başarı elde etmeden, atasözünün dediği gibi, çömlekçiliği bir su küpü ⁽²²⁾ üstünde öğrenmek isteyecek ve hükümet hekimi olmaya kalkışacak, üstelik de başkalarını buna teşvik edecek olursak, bunun kadar gülünç bir şey olur mu? Böyle bir davranış tam anlamıyla bir delilik değil mi?

e

KALLİKLES — Evet.

515

SOKRATES — Siyaset hayatına atılan, benim de bu işlere atılmamı isteyen ve bu hayattan uzak kaldığım için beni kınayan ey sen insanların en iyisi! Birbirimizi sınavıp şunları sormamızın zamanı geldi artık: «Bakalım, Kallikles, hiç bir yurttaşı iyi etmiş midir? Yabancı olsun, yurttaş olsun, esir olsun ya da özgür olsun, eskiden kötü, haksız, sefih ve kafasız bir kimseyken, sonradan Kallikles sayesinde doğru olmuş bir kimse var mıdır?» Bu soruları sana sorsalar nasıl

b

cevap verirdin, söyler misin bana? Seninle konuşup

(22) Zor işlere, hiç bir hazırlık yapmadan girişen kimseler için kullanılan atasözü.

da iyi olan birini gösterebilir misin? Devlet işlerine karışmadan önce, özel yaşamında böyle bir şey yapmışsan bana cevap vermekte neden çekiniyorsun?

KALLİKLES — Daima üstün gelmek istiyorsun, Sokrates.

SOKRATES — Üstün gelmek için değil, ülkemizde nasıl bir siyaset uygulamak gerekiyor, bu konudaki düşüncelerini öğrenmek için soruyorum. İş başına geçtiğin vakit, bizleri elden geldiğince iyi yurttaş yapmanın dışında başka bir şeyle uğraşır mısın? Devlet adamı görevinin bu olduğunu birçok kez kabul etmedik mi? Ettik mi etmedik mi? Cevap versen! Mademki senin yerine cevap vermeme gerekiyor, öyleyse, söylüyorum: Evet kabul ettik. Eğer iyi bir adamın yurduna sağlaması gereken yarar buysa, az önce sözünü ettiğin kimseleri hatırla ve bana Perikles'lerin, Kimon'ların, Miltiades'lerin, Themistokles'lerin iyi yurttaş olduklarına inanıp inanmadığını söyle.

KALLİKLES — Evet, inanıyorum.

SOKRATES — Eğer iyi idiyse, her birinin yurttaşlarını eskisinden daha iyi kıldıkları kesindir, değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Yani Atinalılar, Perikles halk arasında konuşmaya başladığı vakit değil de, konuşmasını bitirdiği vakit mi daha iyi idiler?

KALLİKLES — Belki.

SOKRATES — Kabul ettiğimiz ilkelere göre bu devlet adamı iyi bir yurttaş ise, verilecek cevap «belki» değil, «elbette» olmalıydı sevgili Kallikles.

KALLİKLES — Peki, sonra?

SOKRATES — Hiç! Yalnız şuna cevap ver: Atinalılar Perikles sayesinde daha mı iyi oldular, yoksa, tersine, bozuldular mı? Devlet memurluklarına ⁽²³⁾ ilk defa bir ücret koyduğu için Perikles'in Atinalıları tembel, korkak, geveze ve para canlısı yaptığını söylemek istiyorum.

(23) Perikles askerlere ve yüksek yargıçlara maaş bağlatmıştı.

KALLİKLES — Bunu kulakları yırtık ⁽²⁴⁾ Lakedaimon hayranlarından öğrenmişindir Sokrates.

SOKRATES — Ama bu, kulaktan duyulan bir şey değil, senin de benim kadar kesinlikle bildiğin bir şey: Başlangıçta Perikles büyük bir itibar kazanmıştı ve Atinalılar o sıralarda doğruluk nedir bilmedikleri halde, onu cezaya çarptırmamışlardı; ama onun sayesinde dürüst insan oldukları vakit, Perikles'i, hayatının sonuna doğru hırsızlık suçundan mahkûm ettiler; hatta, kötü kişi diye az kalsın ölüm cezasına çarptıracaktı.

516 KALLİKLES — Peki bunun için de Perikles kötü mü olacaktı?

SOKRATES — Her halde, eşek, at ya da bir öküz bakıcısı, Perikles'in durumunda olsaydı, yani bakmakla yükümlü olduğu çifte atmayan, boynuz vurmayan, ısırmayan hayvanları, bütün bunları yapabilecek derecede vahşileştirseydi, kendisine kötü kişi denirdi.

b Uysal hayvanları alıp sonradan vahşileştiren bir hayvan bakıcısına sen de kötü dersin, her halde, değil mi?

KALLİKLES — Seni memnun etmek için evet.

SOKRATES — Peki, öyleyse, beni memnun etmek için şunu da cevaplandır: insan da hayvan sırasına girer mi girmez mi?

KALLİKLES — Şüphesiz girer.

SOKRATES — Perikles'in de gütmek istediği insanlardı değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Öyleyse Perikles bir devlet adamı niteliklerine sahip olsaydı, az önce kabul ettiğimiz gibi, Atinalıların onun çabalarıyla daha doğru olmaları gerekmez miydi?

c KALLİKLES — Elbette.

SOKRATES — Oysa, doğrular, Homeros'un da dediği gibi ⁽²⁵⁾, uysal olurlar. Ne dersin? Sen de böyle

(24) Bunlar Lakedaimon'lular gibi boksaya düşküncü ve kulakları yumruk izleri taşıyordu.

(25) Odyseia, VI, 120

mi düşünüyorsun?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Bununla beraber, Perikles onları yönetmeye başladıktan sonra daha da vahşi etti, hem de kendisine saldırttırdı.

KALLİKLES — Bunu da kabul etmemi istiyor musun?

SOKRATES — Söylediğimi doğru buluyorsan, evet.

KALLİKLES — Öyle olsun.

SOKRATES — Ama onları daha vahşi etmekle, daha haksız ve daha kötü yapmıştır, değil mi?

KALLİKLES — Öyle.

SOKRATES — Bu hesaba göre, Perikles iyi bir devlet adamı değildi.

KALLİKLES — Sence öyle.

SOKRATES — Zeus hakkı için, söylediklerine bakılırsa, sence de öyle. Ama biz şimdi Kimon'dan söz edelim. Yönettiği insanlar tarafından tam on yıl süreyle sürgünde yaşatılmamış mıydı? Themistokles'e de aynı şekilde davranıp, onu da sürgüne mahkûm etmemişler miydi? Marathon galibi Miltiades'e gelince, Pritan kendisini kurtarmasaydı, onu da uçuruma atmayacaklar mıydı? Eğer bu adamlar senin dediğin gibi erdemli olsalardı, bu tür davranışlarla karşılaşmazlardı. İyi arabacıların savaş arabasının üzerinde önceleri dimdik durup da iyice ustalaştıktan ve de atlarını terbiye ettikten sonra yere düşmeleri hiç de normal değildir. Bu ne arabacılık sanatında ne de başka bir sanatta olabilir, öyle değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Görünüşe bakılırsa, az önceki konuşmalarımızda bu şehirde iyi bir siyaset adamı yok derken haklıymışız. Sen bile, çağdaşlarımız arasında böyle birinin bulunmadığını, ama geçmişte bu tür siyasetçilerin yaşadığını söylüyor ve onları ötekilerden ayırt ediyorsun. Ama, onların da günümüzdekilere tıpatıp benzediğini gördük. Bunlar iyi hatip oldularsa bile, ne gerçek belâgati kullandılar (çünkü kullansalardı devrilmezlerdi), ne de dalkavukluk belâgatini.

d

e

KALLİKLES — Bununla beraber, Sokrates, günümüzdeki siyaset adamlarından birinin, onların gerçekleştirdiği eserlere benzer şeyleri gerçekleştirebilmesi için çok şey ister.

b

SOKRATES — Ben de sevgili dostum, onlarla, devletin hizmetkârı oldukları için alay etmiyorum. Tersine böyle bir göreve sahip olmakla günümüzdekilerden üstün ve şehrin isteklerini yerine getirmede de onlardan daha usta olduklarını sanıyorum. Ama, şehirdeki halkın isteklerini değiştirmede ve bu isteklere karşı koymada, bu halkı inandırarak ya da zorlayarak, en iyi yurttaş durumuna getirmede eskilerle günümüzdekiler arasında hiç bir fark yok. Oysa, iyi bir yurttaşın tek ödevi de budur aslında. Gemiler, surlar, tersaneler ve birçok benzeri şeyleri yapmada, günümüzdekilerden daha usta oldukları konusunda seninle aynı fikirdeyim. Durum böyle olduğuna göre, birbirimizle çekişmekle gülünç duruma düşüyoruz: konuştuğumuz sürece aynı konu etrafında, üstelik birbirimizi iştirmeden dönüp durduk.

c

d

Her şeye rağmen, eminim ki, sen birçok kez, vücuda ve ruha bakmanın iki yolu olduğunu fark ettin ve söyledin: bu yollardan, bayağı olan biri, vücuda açsa yiyecek; susamışsa içecek, üşümüşse giyecek, örtünecek, ayakkabı, kısaca, vücudun isteyebileceği her şeyi vermektir. Aynı örnekleri, beni daha kolaylıkla anlayabilmen için kullanıyorum. Bu şeyleri yapanlar, toptan ya da perakende satıcılar ve bu şeylerin birini ya da diğerini hazırlayan ekmekçi, aşçı, dokumacı, kunduracı ve sepici gibi sanatçılardır. Vücut bakımıyla gerçekten ilgilenen beden eğitimi ve hekimliğin varlığı bilinmediğinde, bu sanatları uygulayan kimselerin, vücut bakımının kendilerine düştüğünü sanması ve de başkalarının da bunu böyle kabul etmesi çok doğaldır. Ancak, bütün mesleklere hakim olan ve bu mesleklerin ürünlerinden yararlanan hekimlik ve beden eğitimi, hangi yiyecek ve hangi içeceklerin vücut için yararlı olduğunu bilmektir. Oysa, bütün öteki meslekler, böyle bir şeyden habersizdir. Bu nedenle, vücut bakımı açısından, bu sanatlar bayağı, aşağılık

e

518

ve özgür bir adama yaraşmaz şeyler olarak tanınır; oysa, beden eğitimi ve müzik, haklı olarak bu sanatlara üstün tutulur.

Ruh için de bu böyledir. Söylediklerimi anladığını sanıyorum, çünkü sözlerimi, daha söylediğim anda kavrar gibi görünüyor ve kabul ediyorsun. Ama, kısa bir süre sonra bana, şehrimizde dürüst insanların bulunduğunu söylüyorsun. Bunun üzerine, sana bunların kimler olduğunu sorduğumda, bana siyaset hayatındaki öyle insanları sayıyorsun ki, bu, sana beden eğitimi konusunda, vücut geliştirmedeki usta kişileri sorduğum halde senin bana büyük bir ciddiyetle, ekmekçi Thearion'u, Sicilya aşçılığı üstüne bir kitap yazmış olan Mithaikos'u ve şarap tüccarı Sarambon'u saymana benziyor; üstelik de bunlardan birinin ekmek, diğerinin yahni, üçüncüsünün ise şarap vererek vücuda iyi baktıklarını söylüyorsun.

Dostum, sen beden eğitiminden hiç bir şey anlamıyorsun, desem, belki de bana kızsarsın. Bana bütün işleri, ihtiyaçlarımızı karşılamak olan, ama bu konuda neyin güzel ve iyi olduğunu bilmeyen hizmetkârları gösteriyorsun. Bunlar, müşterilerini tesadüfen doyurup şişmanlatabilirler; bunun için de iltifat görmeleri olağandır. Ama, sonunda, doyurup şişmanlattıkları insanların eski sağlıklarını kaybettirirler. Bu insanlara gelince, hastalanmalarına ve de eski sağlıklı hallerini kaybetmelerine sebep olanları, sırf bilgisizliklerinden dolayı suçlayamazlar. Ama, düşünmeden yaptıkları ölçsüzlükler sonunda hastalandıkları vakit, yanlarında kendilerine öğüt verecek kimseler bulunuyorsa, bütün suçu onların üstüne yüklemeye, onları azarlayıp paylamaya çalışırlar. Buna karşılık, kötülüklerine asıl sebep olan birincileri överler.

İşte, sen de aynen onlar gibi davranıyorsun, Kallikles. Atinalılara her istediklerini vermiş olan adamları övüyorsun. Bu adamların, devleti büyüttüğünü söylüyorlar ama, eski siyasetçilerin eseri olan bu büyümenin, içi cerahat dolu bir çıbandan başka bir şey olmadığını görmüyorlar. Çünkü, bu adamlar, ülkeyi limanlarla, tersanelerle, surlarla, haraç ve daha

b

c

d

e

birçok değersiz şeylerle kapladıkları vakit, ölçülü ve doğru olmayı düşünmüyorlardı. Zayıflama belirtileri görüldüğünde, Atinalılar orada bulunup da kendilerine öğüt vermek isteyenleri suçlayacaklar, ama buna karşılık, asıl kötülüklerine sebep olan Themistokles'i, Kimon ve Perikles'i öveceklerdir. Belki de, bu kötülüklerle sebep olmadığınız ama bu kötülüklerle yol açmış olanlara yardım ettiğinizden, yeni kazançlarıyla birlikte eskiden elde ettikleri şeyleri de yitirdikleri için, kendini savunmazsan sana ya da dostum Alkiabiades'e saldıracaklar.

- b** İşte bugün, oldukça saçma bir şeyin gerçekleştiğine tanık oluyor ve eskilerin de aynı şekilde davranışlarını izliyorum. Görüyorum ki, şehir halkı, suçlu sayılan devlet adamlarından birini cezalandırdığı vakit, bütün herkes bu kötü davranıştan yakınıyor. Devlete birçok hizmette bulunduklarını, devletin ise onları haksız yere ortadan kaldırdığını söylüyorlar. Ama
- c** bu tamamıyla yalandır; çünkü, devletin başında bulunan bir adam hiç bir zaman o devlet tarafından yok edilemez. Öyle sanıyorum ki, devlet adamlarını sofistler arasına katmak gerek. Sofistler, her konuda iddialı oldukları halde, bu konuda kimi zaman saçmalıklar yaparlar. Bu sofistler, erdem hocası olarak görünürler ve çömezlerini kendilerine karşı haksızca davranmakla, ücretlerini vermemekle ve öğrendikleri bilgilerin karşılığında hiç bir minnet duymamakla
- d** suçlarlar. Oysa, bundan daha saçma bir şey olabilir mi? İçlerindeki haksızlık duygusunu yok ederek yerine doğruluğu koymuş bir üstadın sayesinde iyi ve dürüst olmuş insanlar nasıl olur da kaybettikleri şeyler yüzünden ona haksızlık edebilirler! Böyle bir şeyi saçma bulmuyor musun arkadaş? Bana cevap vermek istemeyişin yüzünden görüyorsun ki upuzun bir söylev çekmek zorunda kaldım, Kallikles.

KALLİKLES — Sana cevap verilmezse tek başına konuşamaz mısın?

- e** SOKRATES — Belki de konuşabilirim. Bana cevap vermediğin için böyle uzun uzun konuşuyorum ya! Ama, dostluk tanrısı adına, söyle bana, sevgili

dostum! Bir adamı iyi ettiğimizi söyledikten ve bu adam da bizim sayemizde iyi olduktan sonra, bu insanın kötü olduğunu söylemek saçmadır değil mi?

KALLİKLES — Bence de öyle.

SOKRATES — İnsanlara erdemli olmayı öğretmeyi meslek edinenlerin bu tür konuştuklarını bilmiyor musun?

KALLİKLES — Evet, biliyorum ama, neden hiç **520** bir değeri olmayan bu insanlar üstünde duruyorsun?

SOKRATES — Peki, sen ülkeyi yöneten ve onu elden geldiğince mükemmelleştirmeye çalışan insanların sonunda bir fırsatını bulup, bu ülkenin kötü olduğunu söyleyip onu suçlamalarına ne dersin? Bunlarla ötekiler arasında bir fark görüyor musun? Polos'a dediğim gibi, sevgili dostum, sofistlikle belâgat, aynı şeylerdir ya da birbirlerine çok benzerler. Ama sen, bilgisizliğin yüzünden, belâgatin çok güzel bir şey olduğunu sanıyor ve ötekini küçümsüyorsun. Ama, aslında yargılamaya karşı yasama, tıbbı karşılık da beden eğitimi ⁽²⁶⁾ ne kadar güzelse, sofistlik de belâgate oranla o kadar güzeldir. Bence yetiştirdikleri kimseleri kötülemeye hakkı olmayan tek insan safsatacıyla, siyasî hatiptir. Çünkü, aksi takdirde, iyi ettiklerini ileri sürdükleri kimselere hiç bir iyilikte bulunmadıklarını göstererek kendi kendilerini suçlamış olurlar.

KALLİKLES — Şüphesiz.

SOKRATES — Eğer söyledikleri doğruysa, yine hiç bir ücret almadan iyilikte bulunacaklar da onlardır. Gerçekten de, herhangi bir hizmet görmüş olan ya da sözelimi beden eğitimi öğretmeninden hızlı koşmasını öğrenmiş bulunan biri, öğretmeni kendisine güvenmiş ve ücretini, hızlı koşmayı öğrettiği anda alacağına dair bir sözleşme yapmamışsa, öğretmenine **d** minnet borcu duymayabilir. Çünkü, öyle sanıyorum

(26) *Vücutu güçlendiren ve sağlık koruma yoluyla hastalıkları önleyen beden eğitiminin, hastalıkları iyileştiren tıptan daha iyi olduğu söyleniyor.*

ki, insanları dürüstlükten saptırır, koşmadaki yavaşlık değil kötülük duygusudur. Değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Demek ki, öğretmenin öğrenciden koparıp attığı şey eğer kötülük duygusu ise, artık çömezinin haksızlık yapacağından korkmaz ve insanları gerçekten erdemli kılıyorsa, yaptığı hizmeti hiç bir ücret almadan verir. Doğru değil mi?

KALLİKLES — Öyle.

SOKRATES — Bu nedenle, sözgelimi mimarlık ve öteki sanatlarda öğüt verirken, para almanın ayıp olmadığını sanıyorum.

e KALLİKLES — Öyle görünüyor.

SOKRATES — Ama, dürüst bir adam olmak, evini ya da ülkesini iyi bir şekilde yönetmek söz konusu olunca, verilecek öğütler karşılığında para almayı herkes ayıplar, değil mi?

KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Bunun nedeni de, bütün iyilikler içinde, bunun, iyilik görmüş olana bu iyiliği aynen geri verme duygusunu aşılamış olmasıdır. Bu yüzden de, iyilik yapana minnet duygusu beslemek iyi, beslememek de kötü görülür.

521 KALLİKLES — Evet.

SOKRATES — Devlete yardımda bulunmak için hangi yolu izlememi istersin: Atinalıları elden geldiği kadar iyi etmek için bir hekim gibi onlara karşı mı çıkayım, yoksa, hizmet edip, onları hoşnut kılmaya mı çalışayım? Gerçeği konuş, Kallikles! Benimle nasıl dürüstçe konuşmaya başladınsa, düşüncelerini şimdi de aynı şekilde belirt. Kesin ve mertçe konuş.

KALLİKLES — Onlara hizmet etmeni söylüyorum sana.

b SOKRATES — Demek ki benden onları pohpohlamamı istiyorsun, aziz dostum.

KALLİKLES — Eğer kendine Mysia'lı dedirtmek istiyorsan başka! Çünkü dediğimi yapmazsan...

SOKRATES — Birçok kere söyleyip durduğun şeyleri tekrar etme bana. Yoksa ben de sana aynı cevapları vermek zorunda kalacağım. Herhangi birinin

beni öldüreceğini söylediğinde, sana kötü bir adam iyi bir adamı öldürmüş olur, diyeceğim. Üstelik de malını mülkünü elinden alır, dediğinde; bunları, benden haksızca aldığı için, haksızca kullanacağını, bunlara sahip olduğu vakit de, utanarak, dolayısıyla de kötü yolda kullanacağını söyleyeceğim.

KALLİKLES — Bakıyorum, her şeyden uzak yaşadığın için başına böyle bir şeyin gelmeyeceğinden, kötü ve aşağılık bir adam yüzünden mahkeme önüne çıkmayacağından pek eminsin, Sokrates.

SOKRATES — Bu şehirde, herhangi birinin başına böyle bir şeyin gelebileceğini düşünemezsem, ben gerçek bir budalayım demektir, Kallikles. Ama, şundan eminim ki, sözünü ettiğin bu şeyler yüzünden günün birinde mahkemeye çıkarsam, beni oraya sürükleyecek olan kimse kötü bir adamdır; çünkü, hiç bir zaman iyilik bilir bir adam suçsuz birini suçlamaz. Ve o vakit, eğer, ölüm cezasına çarptırılırsam, bunda şaşılacak hiç bir şey yoktur. Neden böyle bir şeyi beklediğimi söyleyeyim mi?

KALLİKLES — Evet söyle.

SOKRATES — Öyle sanıyorum ki, günümüzde gerçek siyaset sanatına bağlı olan tek değilse de, tek tük Atinalıdan biri de benim; üstelik bu sanatı yalnızca ben uygulamaktayım bugün. Herhangi biriyle konuştuğum vakit, onu, hoşnut etmeyi düşünmem, çünkü hoşla gideni değil, yararlı olanı gözetirim; ve de senin bana öğütlediğin bu güzel şeyleri yapamayacağım için de yargıçların önüne çıktığımda ne diyeceğimi bilemem. Böylece, ben de, aynen Polos'a söylediğim duruma düşerim. Aşçının suçladığı hekim gibi çocukların önünde yargılanırım. Bu tür yargıçların karşısında şu sözlerle suçlandırılan hekimin söyleyeceğini düşün: «Çocuklar! Şu gördüğünüz adam, sizlere kötülük ettiği gibi, aranızdan en gençleri kesip dağılayarak vücutlarının şekillerini bozdu, onları zayıftıp boğarak ümitsizliğe sürükledi, bu gençlere en acı ilâçları verdi, onları benim gibi birçok hoş ve çeşitli yiyeceklerle besleyeceğine, açlığa ve susuzluğa zorladı.» Böyle bir tuzağa düşen hekimin ne diyebileceğini

c

d

e

sanıyorsun sen? «Çocuklar! Bütün bunları sizlerin sağlığı için yaptım,» diyerek gerçeği söylerse, bu yargıçların nasıl bir gürültü ve patırtıyla karşı koyacaklarını düşün. Her halde çok şiddetli bir gürültü patırtıyla değil mi?

KALLİKLES — Şüphesiz öyle.

b SOKRATES — İşte bu hekim ne söyleyeceğini bilemez. Sen de öyle sanmıyor musun?

KALLİKLES — Elbette.

c SOKRATES — Yargıç önüne çıkacak olursam, aynı şeyin benim de başıma geleceğini biliyorum; çünkü, yargıçlara, iyilik ve hizmet saydıkları şeyleri yaptığımı söyleyemeyeceğim; zaten ne bu şeyleri elde edenlerin ne de yapanların yerinde olmak isteğinde değilim. Eğer beni, gençleri inançsızlığa düşürerek bozmakla, yaşlıları da yalnızken ya da halk arasında, acı sözler söyleyerek küçük düşürmekle suçlarsa, onlara, «Beni böyle konuşturan doğrudur ve böylece sizlere hizmet etmiş oluyorum, yargıçlar,» diye hitap ederek gerçeği söyleyemeyeceğim gibi, bir başka şeyi de söyleyemem ve bu yüzden alınma ne yazılı ise onu beklemek zorundayım.

KALLİKLES — Bir insanın kendini savunamayacak durumda bulunması, güzel midir, Sokrates?

d SOKRATES — Evet, Kallikles, yeter ki, birçok kere kendisine verdiği şeyi elinde bulundurabilsin; yani, ne insanlara ne de tanrılara karşı haksızca bir şey söylememiş ve yapmamış olduğunu ileri sürebilsin, demek istiyorum. Çünkü, bildiğimiz gibi, kendini en iyi savunma yolu budur. Eğer, ne kendini ne de bir başkasını bu şekilde koruyamayacağımı bana ispat ederlerse, ister kalabalığın önünde olsun, ister tek tük insanın karşısında, isterse de kendi kendime kalmış olayım, yine de kızarıp utanırım. Ve böyle bir güçsüzlük ölümüne sebep olursa, çok kızarım; ama pohpohlayıcı belâgati bilmemek yüzünden hayatımı **e** kaybetmek zorunda kalırsam, ölümü güle oynaya karşılayacağımdan emin olabilirsin. İnsanın kendisi duygusuz ve korkak olmadıktan sonra, ölümün kendisi korkunç değildir. Korkunç olan, haksızlıktır; çünkü,

mitsuzlukların en büyüğü Hades'e suçlarla dolu bir ruhla gitmektir. İstersen, sana bunu bir hikâye ile kanıtlayayım.

KALLİKLES — Mademki açıklamanı bitirdin, oldu olacak onu da anlat.

SOKRATES — Dinle öyleyse şu güzel hikâyeyi! Sen masal sanacaksın ama ben gerçek bir hikâye olduğuna inanıyorum; çünkü, anlatacaklarım doğrudur, bundan emin olabilirsin.

Homeros'un dediği gibi, Zeus, Poseidon ve Pluton babalarından kalan imparatorluğu aralarında bölüştüler. Oysa, Kronos zamanında, insanlara göre iki yasa vardı. Aynı yasalar günümüze kadar gelmiştir. Buna göre, dürüst ve temiz bir ömür sürmüş olan kimse, öldükten sonra, Mutlular ⁽²⁷⁾ adasına gider ve orada her türlü kötülükten uzak tam bir mutluluk içinde eğlenir. Buna karşılık, haksızlık ederek ve dinden uzak bir ömür sürmüş olan da Tartaros denilen ve içinde günahların cezası çekilen zindana gider.

Oysa, Kronos zamanında ve de Zeus'un hüküm sürdüğü ilk yıllarda, insanlar ölmeden hemen önce, yani daha canlıyken, canlı yargıçlar tarafından yargılanırlardı. Bu nedenle, verilen yargılar da çok kötüydü. Sonunda, Pluton ve Mutlular adasının bekçileri Zeus'u bularak ona, iki tarafa da gelen insanların arasında, mükâfat ya da cezayı hak etmemişlerin bulunduğunu söylediler. Bunun üzerine, Zeus şöyle dedi: «Bu haksızlıklara bir son vereceğim. Verilen yargıların kötü olması, insanların giyinik olarak yargılanmasından ileri geliyor; çünkü, onları daha canlıyken yargılıyorlar. Bundan dolayı da, ruhları kokuşmuş birçok insan, güzel vücutla, soylulukla ve zenginlikle örtülü bulunuyor. Öte yandan, yargı sırasında da, birçok tanık, onların dürüst olarak yaşadıklarını söylüyor. Ve tabii, yargıçlar da bu görünüşe ve sözlerle aldanıyorlar. Üstelik onlar da giyinik olarak, hem de ruhları gözlerle, kulaklar ve de bütün vücutlarıyla

(27) Homeros'ta «Mutlular adası» söz konusu edilmemektedir. Bu adanın adı, Hesiodos'ta geçer.

aynen bir peçeyle örtülüymüş gibi kaplı olarak yargılıyorlar. Kendilerini ve yargılayacakları kimseleri örten bu şeyler, onların görüşlerini engeller. Yapılması gereken ilk şey, insanlara ölecekleri saati söylememektir; çünkü bunu önceden bilmiş oluyorlar. Bu nedenle, Prometheus'a onlara bunun bildirilmemesini söyledim.

e

«Ayrıca, insanlar çıplak olarak yargılanmalıdır. Yargıç da, öldükten hemen sonra sorguya çektiği kimsenin ruhunu yalnızca kendi ruhuyla inceleyebilmek için çıplak ve ölmüş olmalıdır. Verilecek yargının dürüst olması için yargılanan kimsenin yanında yakınlarından biri bulunmamalı ve de üzerinde taşıdığı bütün şatafatlı şeyleri dünyada bırakmış olmalıdır. Bu düzensizliğe ben, sizden önce tanık oldum; sonunda da, yargıç olarak oğullarımdan üçünü görevlendirdim: ikisi Asya'daki Minos ve Rhadamanthys, öteki de Avrupa'daki Aiakos. Öldükleri vakit, kırada, biri Mutlular adasına öteki de Tartaros'a giden iki yolun kavgasında yargılarını vereceklerdir. Rhadamanthys, Asyalıları, Aiakos da Avrupalıları yargılayacaklar. Minos'a gelince, diğer ikisi yargı vermede güçlük çekerse, yargının elden geldiği kadar dürüst olması için en son söz hakkını ona veriyorum.»

524

b

İşte Kallikles, işittiğim ve doğru olduğuna inandığım hikâyeye bu. Bu hikâyeden şöyle bir sonuç çıkarıyorum. Öyle sanıyorum ki, ölüm, ruh ve beden bir-birinden ayrılmasından başka bir şey değildir. Birbirlerinden ayrıldıklarında da, insanın sağlığında nasılsalar yine aynı durumlarını sürdürürler. Beden, yapısını, gördüğü bakım ve geçirdiği kazaların izleriyle birlikte koruyor. Sözgelimi, bir insan sağlığında, ya yaradılışı gereği, ya gördüğü bakım ya da her iki nedenden dolayı uzun boyluysa, öldükten sonra da vücudu uzun boylu kalır; eğer şişmansa, cesedi de şişmandır ve bütün öteki şeyler için de bu aynıdır. Nitekim, saçları sağlığında uzunsa, öldükten sonra da uzundur; ölen adam bir biniciyse ve de sağlığında vücudunda kırbaç izieri ya da benzeri yaralar kalmışsa, bunlar cesedi üzerinde de görülür; hayattayken bir yeri kırılmışsa

c

ya da eli ayağı çarpık çurpuksa bu sakatlıklar öldükten sonra da aynı kalır. Tek kelimeyle, insanın fiziksel yapısında görülen hatların tümü, ya da hemen hemen tümü, öldükten sonra da kısa bir süre için böyle kalıyor. Bana öyle geliyor ki, Kallikles, ruh için de aynıdır. Ruh bedenden ayrılınca, insan yaradılışının bütün niteliklerini ve de insanın girip çıktığı çeşitli mesleklerle göre geçirdiği değişikliklerin izlerini taşır.

Ölüler, yargıcın önüne, sözelimi Asya'lı ölüler Rhadamanthys'in önüne çıktıklarında, o bu ölüleri yanına yaklaştırır ve ruhlarını kime ait olduklarını bilmeden inceler. Çoğunlukla, elini Büyük Kralın ya da herhangi bir kral ya da zorbanın üstüne koyar ve onların ruhunda sağlıklı hiç bir şey bulunmadığını, sadakatsizliğin ve haksızlığın onu kırbaçlayıp yaralar açtığını, dürüstlükten uzak yaşadığı için bu ruhun yalan dolanla kaplı olduğunu ve de başıbozukluğun, gevşekliğin, küstahlığın ve boşboğazlığın bu ruhu düzensizliğe ve çirkinliğe boğduğunu anlar. Bunun üzerine de, onu rezil ederek, cezasını çekmesi için doğru hapse gönderir.

Cezalandırılan adam, haklı olarak cezalandırıldığı vakit, cezadan yararlanıp daha iyi olmaya bakmalı, ya da çektiği acıyı görüp de korksunlar ve iyi insan olsunlar diye başkalarına örnek olmaya uğraşmalıdır. Ama, tanrıların ya da insanların verdiği cezalardan yararlanmasını bilen insanlar, yaptıkları kötülöklere çare bulunabilecek insanlardır. Bununla beraber, cezadan yararlanmak, gerek bu dünyada, gerekse Hades'te ancak acı ve eziyet çekmekle olur; çünkü, acı çekmek haksızlıktan kurtulmanın tek yoludur. En büyük kötölükleri işleyip de sonunda iyileşemeyecek olanlar asıl örnek olacak kimselerdir. Çektikleri acının kendilerine hiç bir yararı yoktur; çünkü, onlar iyileşemeyenlerdir; ama, yaptıkları hatalardan dolayı en büyük, en acı veren ve en korkunç cezaları çekenleri görenler, bundan kendilerine bir yarar çıkarmakta ve de orda, Hades hapishanesinde gerçek bir korkuluk gibi asılı duranlar, oraya gelen her suçluyu hem eğlendir-mekte hem de korkutup uyarmaktadır.

Polos'un dediği doğruysa, Arkhelaos ve ona benzeyen bütün öteki zorbalar bu saydıklarımıdır. Hem öyle, sanıyorum ki, örnek olanların çoğu da tiranlar, krallar, zorba hükümdarlar ve siyaset adamlarıdır; çünkü iktidarda olmaları sayesinde, en ağır ve en dinsizce suçları işlemişlerdir. Nitekim, Homeros da böyle söylüyor; çünkü, Hades'te sonsuza dek ceza görenlerin, Tantalos, Sisyphos ve Tityos gibi kral ve zorba hükümdarlar olduğunu anlatır. Thersites'e ve öteki basit insanlara gelince, hiç kimse onları iyileşemez olarak göstermediği gibi, büyük cezalara da çarptırmadı; çünkü bu insanlar güçlü değillerdi; belki böyle olduğu için güçlü olanlardan daha mutluydular.

526 Gerçekten de, Kallikles, kudretliler arasında çok kötü insanlar var. Bununla beraber, onların arasında da hayranlık duyulacak erdemli insanların bulunmasına hiç bir engel yok. Çünkü, kötülük etme olanağı ellerinde olduğu halde bütün ömürlerini dürüstçe geçiren insanların bu davranışları çok güç ve övülecek bir şeydir, Kallikles. Ama, bu nitelikteki insanlara çok az rastlanır. Ne var ki, bu şehirde ve öteki şehirlerde kendilerine verilen işleri dürüstlikle yürütmüş erdemli insanlar var ve ilerde de var olacak. Hatta, bunlardan birinin bütün Yunanistan'da ün saldıği görülmüştür; bu, Lysimakhos'un oğlu Aristidestir. Ama, iktidara geçenlerin çoğu da kötü insan oluverir Kallikles.

Az önce anlattığıma dönelim. Rhadamanthys, işte bu kötü adamlardan birini eline geçirirse, kim olduğunu ve hangi aileye bağlı olduğunu değil de yaptığı kötülükleri bilir, yalnızca. Yaptığı kötülükten emin olunca da, iyi insan olup olamayacağına göre, üstüne bir işaret koyup Tartaros'a gönderir. Suçlu adam da oraya varınca, kendisine verilen cezayı çeker. Ama Rhadamanthys, başka bir sefer de, ister basit bir yurttaşın isterse de başka birinin olsun, temiz ve dürüstçe yaşamış birinin ruhuyla özellikle de bütün ömrü boyunca yalnızca kendi işleriyle uğraşmış ve başkalarının işine burnunu sokmamış bir filozofun ruhuyla karşılaşınca, ona hayran olur ve onu Mutlular ada-

sına gönderir. Aiakos da aynı şekilde davranır. Her ikisi de ellerinde bir sopa tutarak yargırlarlar. Bu yargıları gözetken Minos'a gelince, o yalnızdır. Elinde de altın bir asa vardır. Homeros'un Odysseus'u onu şu sözlerle anlatır :

«Elinde altın bir asa tutarak ve ölüleri yargılayarak.» (28)

İşte ben bu hikâyelere inanıyor ve ruhumu yargı karşısına en sağlıklı bir şekilde çıkarmaya çalışıyorum. Yığınla insanın, peşinden koştuğu şan ve şereften uzak kalmaya bakıyor, yalnızca doğruyu arıyorum. Yaşadığım sürece olduğu kadar, saati gelip de ölürken de, elimden geldiği kadar doğru olmaya çalışacağım. Bütün insanları bu arada da seni, verdiğin öğütlere uymayarak, bu tür bir yaşam sürmeye ve şu dünyadaki savaşların en yücesi olarak bildiğim bu savaşa katılmaya çağırıyor ve az önce sözünü ettiğim yargı anı senin için de gelip çatığında, kendini savunamayacaksın diyorum. Aigina'nın oğlu olan yargıcın önüne geldiğinde, bu yargıç elini üstüne koyup, seni mahkemesine götürecektir ve sen orada ağzın açık kalacaksın; başın da benim başımın burada döndüğü gibi dönecek ve belki de suratına rezil edercesine vurulup, hakaretler yağdırılacak.

Belki de hikâyemi bir kocakarı masalı diye kabul ediyor, söylediklerimi bu yüzden de hiçe sayıyorsundur. Bundan daha iyi ve daha doğru olan bir başka hikâye arayıp bulursak, bu hikâyeyi hiçe saymamız şaşılacak bir şey değildir. Ama, görüyorsun ki, bugünkü Yunanistan'ın en bilgili insanları olan siz üçünüz; yani sen, Polos ve Gorgias, öteki dünyada bile yararlı görünen bu hayattan daha başka türlü bir hayat bulamıyorsunuz. Tersine, ele alıp da çürüttüğümüz yığınla düşünce arasında bir tek şu sarsılmadan ayakta kalmıştır: haksızlığa uğramaktan çok haksızlık etmeye dikkat etmeli ve iyi görünmeye değil de, iyi olmaya çalışmalıdır. Eğer bir adam kötülük yapmışsa,

(28) Odysseia, XI, 569

c doğruluktan sonra gelen ikinci iyilik, cezasını çekip de doğruluğa varmak olduğu için, o adam cezasını çekmeli; hem kendini hem de başkalarını (sayıları az ya da çok olsun) pohpohlamaktan sakınmalı; ve ne sözlerinde de, konuşmalarında da doğruluktan sapmamalıdır.

Şimdi, iyi dinle beni ve hem hayattayken hem de öldükten sonra aklın çizdiği mutluluk yolunu izleyerek peşimden gel. Bırak küçümsesinler seni kafasız diye, maskaraya çevirsinler, hatta isterlerse, Zeus d haklı için, bırak da dövsünler. Sana yapılacak bu hakaretlere hiç aldırmadan katlan; eğer gerçekten dürüst ve erdemli bir insansan bunlardan hiç bir acı duymazsın. Daha sonra, hepimiz erdemli olunca, gerekirse siyasete atılır ya da başka bir meslek edinmemiz gerekiyorsa, şimdi olduğumuzdan daha yetkin olduğumuz için düşünürüz. Çünkü bu halimizle öylesine bilgisiziz ki, aynı ve en önemli konular hakkında durmadan fikir değiştiren bizlerin sanki bir şeymişiz gibi palavralar sıkmaktan utanması gerekir. Demek ki, karşımıza çıkan ve yaşarken de ölürken de izlenmesi gereken en iyi yolun doğruluk ve öteki erdemler olduğunu söyleyen gerçeği bir kılavuz olarak benimseliyoruz. Seni baştan çıkaran ve benim de uymamı istediğin o değersiz öğretiyi bir yana atıp işte bu yolu tutalım ve başkalarını da bu yolu izlemeye çağıralım **Kallikles!**

BÜYÜK HIPPIAS

[Ya da Güzellik üzerine]

Çeviren :
OYA ÖZAY

BÜYÜK HİPPİAS'A GİRİŞ

Bu diyalogda, kendisini herkesten üstün gören, her şeyi bildiğini iddia eden ünlü Elis'li sofistle karşılaşırız. Ama tartışma boyunca, Elis'li Hippias, Sokrates tarafından ortaya atılan sorulara cevap veremiyor ve gülünç hale düşüyor. Dış görünüş bakımından, konuşmanın konusu «güzelliktir» ya da «güzel-olan»dır. Sokrates, Hippias'tan, güzelliğin tanımını yapmasını ister. Ama Hippias'ın verdiği bütün tanımların yetersiz olduğu ortaya çıkar. Diyalogun asıl amacının ise, Hippias'ın gerçek kişiliğinin ve değerinin ortaya konması olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca, Sokrates'in, Hippias'ı tam bir bozguna uğratan kadar her soruyu ve cevabı inatla ve titizlikle ele alışı da bu diyalogda büyük bir başarıyla göz önüne serilmiştir. Eflatun'un gençlik dönemine ait birçok diyalog konusunda olduğu gibi Büyük Hippias konusunda da, eserin gerçekten büyük filozofun kaleminden çıkıp çıkmadığı üzerinde tartışılmıştır. Uzmanların bir bölümü diyalogun, Eflatun'un kaleminden çıktığını söylüyor, bir bölümü de bunun tam tersini savunuyor. Eserin Eflatun'a ait olduğu kabul edilecek olursa, ilk diyalogları arasında yer aldığını da kabul etmek gerekir. Her şeye rağmen, Büyük Hippias, mantık gücü, Sokratesçi alaycılık ve kişileri canlandırmadaki başarı bakımından, Eflatun'un kaleminden çıkan öteki diyaloglardan pek farklı değil.

Konuşanlar :

SOKRATES, HİPPİAS

SOKRATES — Güzel ve bilge Hippias, ne de uzun bir zaman geçti sen Atina limanına uğramayalı.

HİPPİAS — Öyle çok işim var ki Sokrates! Elis ne zaman öteki sitelerden biriyle bir iş görme gereksinmesi duysa, yurttaşları içinde öncelikle bana gelir; bir sitenin sözlerini en iyi yargılayan ve ileten kişi olduğumu düşünerek beni elçiliğe seçer. Bu yüzden sık sık elçi olarak diğer sitelere gittim; en çok sayıda ve en önemli işlerle ilgili olarak da en sık Lakedaimon'a. Sorduğuna göre söylüyorum işte: Bundan ötürü, bu yöreye pek sık uğramıyorum.

SOKRATES — Tamam, Hippias! Gerçekten bilge ve yetkin bir adam dedikleri de böyle olur! Çünkü sen hem kendi özel yeteneklerinle, gençlerden en çok parayı kazanmayı ve onlara aldığından çok daha fazlasını vererek yararlı olmayı beceriyorsun; hem de devlet işlerinde, aşağılanmak yerine birçok kişi arasında saygıyla el üzerinde tutulması gereken biri olarak sitene yararlar sağlayabiliyorsun. Ama, yine de, Hippias, şu yaşlı adamların, bilgelik açısından adlarına yüce denenlerin (Pittakos'un, Bias'ın, Miletos'lu Thales'le çömezlerinin) ve Anaksagoras'a kadar, daha sonra gelenlerin hemen hepsinin ya da çoğunun devlet işlerinden kaçınmalarının nedeni sence nedir?

HİPPİAS — Bilgelikleriyle hem kamu işlerini hem de kişisel sorunları kavrayamamaları dışında başka ne gibi bir neden arıyorsun ki, Sokrates?

SOKRATES — Öyleyse tıpkı öteki sanatların geliştiği, günümüz sanatçılarıyla karşılaştırıldıklarında eskilerin hiç önemi olmadığı gibi senin sanatının da geliştiğini ve bilgelik sorunuyla uğraşmış olan eskilerin seninle karşılaştırıldıklarında çok önemsiz kaldıklarını mı söyleyeceğiz yani?

HİPPİAS — Evet, oldukça haklısın.

- 282 SOKRATES — Demek ki Hippias, şimdi Bias yenden yaşamaya başlasaydı, seninle karşılaştırıldığında maskaranın biri durumuna düşecekti. Tıpkı heykelticilerin, Daidalos ⁽¹⁾ günümüzde yaşıyor olsa ve ününü kazandığı yapıtlara benzer şeyler yaratsa, gülünç kaçacağını söylemeleri gibi.

HİPPİAS — İşte, tam dediğin gibi Sokrates! Bununla birlikte, günümüz insanlarından çok eskileri, atalarımızı övmek gibi bir alışkanlığım var benim. Yaşayanların kıskançlığından sakınmak istediğim ve ölmüşlerin gazabından korktuğum için olacak!

- b SOKRATES — Seninki Hippias, bana öyle geliyor ki, onlardan söz etmenin, onları düşünmenin en iyi yolu. Gerçeği söylediğine ve kamu işleriyle özel işleri bir arada yürütme ustalığı bakımından sanatının geliştiğine tanıklık edebilirim. Çünkü şu Gorgias, şu Leontini'li sofist, Leontini vatandaşları içinde kamu yararını en iyi koruyabilen bir kimse olduğu için yurdundan kalkıp resmen elçi olarak buraya geldi. Genel kaniya göre de halk kurulunda çok güzel konuştu. Özel olarak da, yaptığı konuşmalarda ve
- c gençlere verdiği dersler dolayısıyla bu kentten çok büyük paralar kazandı. İstersen buradaki dostumuzu, Prodikos'u düşünelim. Resmî görevli olarak sık sık başka yerlere gitti; sonuncusunda, kısa bir süre önce, Keos'tan buraya elçi olarak geldi. Kurul önünde yaptığı konuşmalarla büyük bir üne kavuştu; özel olarak da, toplantılar yaparak ve gençlere ders vererek, inanılmaz paralar kazandı; ama şu eskilerin hiç biri, bilgeliğinin bedeli olarak para koparmayı, çeşitli yerlerin halkıyla toplantılar yapmayı, hünerini göstermeyi akıl etmedi. Böylesine basit düşünceli ve paranın en değerli şey olduğunu bilmeyen kimselerdi bunlar. Oysa bu iki sofistin her biri, bir zanaatkârın, mesleği ne olursa olsun, kazandığı paradan daha fazlasını kazandı. Hatta, Protagoras, bu işi onlardan önce yaptı.
- d

(1) Heykelticiliği icat ettiği söylenen mitolojik kişi.

HİPPİAS — Ama Sokrates, sen bunun ne kadar hoş bir şey olduğunu bilmiyorsun. Çünkü benim ne kadar çok para kazandığımı bilseydin, şaşar kalırdın. Ötekilerden söz etmeyeceğim ama bir keresinde Sicilya'ya gittiğimde, Protagoras'ın orada bulunmasına, büyük bir ün kazanmasına, benden daha yaşlı olmasına rağmen, ben, ondan çok daha genç olan ben, çok kısa bir zamanda yüz elli mina'dan (2) fazla para aldım. Çok küçük bir yerde de, İnykos'da da yirmi mina'dan çok kazandım. Eve döndüğümde, tuttum bunu, babama verdim, hani neredeyse o ve öteki vatandaşlar şaşkınlıktan küçük dillerini yutuyorlardı. Herhangi iki sofistin birlikte kazandıklarından daha çok para elde ettiğimi sanıyorum.

SOKRATES — Hoş bir şey bu dediğin, Hippias, senin ve günümüz insanının, bilgeliğinin, onların eskilere oranla çok üstün olduğunun güçlü bir kanıtı. Çünkü Anaksagoras okulunun ilk sofistleri, söylenene bakılırsa, senin gözünde, çok cahil olmalılar. Çünkü Anaksagoras'ın başına gelenlerin, senin durumuna taban tabana karşıt olduğu söyleniyor. Çünkü ona, çok para kalmış olmasına rağmen, değer vermedi buna ve hepsini yitirdi; işte öylesine anlamsızdı onun bilgeliği. Eskilerden daha başkaları için de buna benzer öyküler anlatırlar. Söylediklerin, eskilerle karşılaştırıldığında günümüz insanının bilgeliğinin çok daha üstün olduğunu gösteren kesin bir kanıt gibi görünüyor bana. Birçok kimse de, bilge adamın, özellikle kendisi için bilge olması gerektiği konusunda görüş birliği içinde. Yani bilgenin, çok para kazanması gerekli. Bu konuda bu kadar söz yeter. Şimdi şunu söyle bana: Gittiğin kentlerden hangisinde en çok para kazandın? En sık konuğu olduğun Lakedaimon'da değil mi?

HİPPİAS — Sokrates, Zeus aşkına, orada değil!

SOKRATES — Ne diyorsun sen? Yani, en az parayı orada mı kazandın?

HİPPİAS — Bırak canım, orada hiç bir zaman,

(2) Bir mina, beş yüz - altı yüz Türk lirasıdır.

hiç bir şey kazanmadım!

SOKRATES — Bu söylediğin inanılmayacak ve şaşkınlık verici bir şey Hippias! Şimdi anlat bakalım: senin bilgeliğin, onunla ilişki içinde olanları, onu öğrenenleri erdem açısından daha iyi kişiler kılacak bir nitelikte değil mi?

HİPPİAS — Evet, çok daha iyi kılacak yapıda, Sokrates.

SOKRATES — Ama, İnykenes'in oğullarını daha iyiye götürebildin de, Sparta çocuklarını aynı duruma getirmeye gücün yetmedi mi?

HİPPİAS — Hiç de öyle değil.

SOKRATES — Öyleyse, Sicilyalı Yunanlılar daha iyi olmak istiyorlar, Lakedaimon'lular istemiyorlar mı?

d HİPPİAS — Hayır, Sokrates, Lakedaimon'lular ⁽³⁾ da istiyorlar bunu, kesinlikle.

SOKRATES — Bu durumda paraları olmadığı için belki de seninle ilişki kurmaktan kaçındılar?

HİPPİAS — Hiç değil; çok paraları var.

SOKRATES — Öyleyse, yetişmek istedikleri; paraları olduğu ve senin de onlara en büyük kazançlar sağlamaya gücün yettiği halde, seni paraya boğup geri göndermeyişlerinin nedeni ne olabilir? Haa! Belki de Lakedaimon'lular kendi çocuklarını senden daha iyi eğitebilirler? Böyle diyelim mi; sen de aynı düşüncede misin?

e HİPPİAS — Asla!

SOKRATES — Yoksa, gençleri, senden ders alırlarsa, yakınlarından aldıkları derslerden çok daha fazla, erdem yönünde bir gelişim göstereceklerine inanmadır mı? Yoksa babalarını, eğer oğullarını bir parça düşünüyorlarsa, kendileri ilgilenmektense, onları senin ellerine bırakmaları gerektiğine inandırma

(3) Lakedaimon, Sparta'nın öteki adıdır.

konusunda mı güçsüzdün? Mümkün olduğu ölçüde fazla iyi olmalarını, oğullarına çok görmüyorlardı, elbet.

HİPPİAS — Çok gördüklerini sanmıyorum.

SOKRATES — Ama, Lakedaimon'un çok iyi yönetildiği de kesin.

HİPPİAS — Elbet.

SOKRATES — Ve erdeme en çok değer verilen yerler iyi yönetilen sitelerdir.

HİPPİAS — Tam anlamıyla.

SOKRATES — Ve sen de bu erdemin bir başkasına nasıl aktarıldığını en iyi bilersin.

HİPPİAS — Hem de çok iyi, Sokrates!

SOKRATES — Tamam, biniciliği aktarmayı en iyi bilen, Yunanistan'ın diğer bölgeleri içinde en çok Tesalya'da el üzerinde tutulacak ve en çok parayı da orada kazanacaktır. Yani biniciliğin ciddi bir ilgi alanı olduğu herhangi bir yerde, değil mi?

HİPPİAS — Öyle olmalı.

SOKRATES — Öyleyse, erdemin kazanılmasında en büyük değeri taşıyan bilgileri aktarma yeteneği olan kişi, Lakedaimon'da ve iyi yönetilen herhangi başka bir Yunan sitesinde en çok el üzerinde tutulacak ve en çok parayı kazanacak değil mi? Dostum, onun, Sicilya ve İnykos'da daha çok kazanacağını mı düşünüyorsun yoksa? Biz de buna inanmalı mıyız, Hippias? Çünkü sen öyle söylersen bizim de inanmamız gerekir.

HİPPİAS — Evet. Çünkü, yasalarını değiştirmek ya da alışılmamışın dışında bir biçimde çocuklarını eğitmek, Lakedaimon'luların töresine ve geleneğine uymaz.

SOKRATES — Nasıl? Doğru davranmayıp, yanlışlıklar yapmak Lakedaimon'lulara, atalarından kalma bir gelenek mi?

HİPPİAS — Pek de öyle diyemem, Sokrates.

SOKRATES — Gençlere daha az iyi bir eğitim vermek yerine, daha iyi bir eğitim verseler, doğru davranmış olmazlar mı?

HİPPİAS — Olurlar. Ama onlara yabancı bir eğitim vermek yasalarına aykırı. Emin ol, eğer eğitimin bedeli olarak herhangi biri orada para kazanmış olsaydı, en çoğunu ben kazanırdım. Beni dinlemekten kesinlikle hoşlanıyorlar, beni alkışlıyorlar; ama dediğim gibi, yasaya aykırılık söz konusu.

d SOKRATES — Ama, Hippias, şimdi sen, yasanın bu site için bir kazanç mı, yoksa zarar mı olduğunu söylüyorsun?

HİPPİAS — Sanırım, kazanç göz önünde tutularak yapılmış. Ama yasa, kötü yapılırsa, bazan zararlı bir şey oluyor.

SOKRATES — Peki, öyleyse, yasayı yapanların, onu siteye en büyük iyilik olarak yaptıkları; onsu, iyi yönetimin olanak dışı olduğu doğru değil mi?

HİPPİAS — Söylediğin gerçek.

SOKRATES — Bu durumda, yasayı yapanlar iyi olanı gözden kaçırınca, yasaya uygun olanı ve yasanın kendisini de yitirmiş oluyorlar; yoksa sen başka bir şey mi söyleyecektin?

e HİPPİAS — Doğrusunu söylemek gerekirse, Sokrates, gerçek bu. Ne var ki, insanlar böyle düşünmeye alışkın değil.

SOKRATES — Bilenler mi Hippias, yoksa bilmeyenler mi?

HİPPİAS — Çoğunluk.

SOKRATES — Bu çoğunluk doğruyu bilmeyenler mi?

HİPPİAS — Değil, elbette.

SOKRATES — Ama şurası da kesin ki, doğruyu bilenler, bütün insanlar için, kazançlı olanın, yasaya, zararlıdan daha uygun olduğunu düşünüyorlar; yoksa sen katılmıyor musun buna?

HİPPİAS — Evet, gerçekten böyle. Kabul ediyorum.

SOKRATES — Gerçekten de, durum bilenlerin düşündüğü gibi, değil mi?

HİPPİAS — Kesinlikle.

SOKRATES — Ama, senin dediğine göre, Lake-

daimon'lular için, yerel eğitimden geçmektense, yabancı olan senin eğitiminden geçmek daha kazançlı bir şey.

HİPPİAS — Evet. Bu dediğim doğrudur.

SOKRATES — Ve bunu da, Hippias, kazanç getiren şeylerin yasaya daha uygun olduğunu unutmaksızın mı söylüyorsun?

HİPPİAS — Evet, unutmadım.

SOKRATES — Öyleyse, senin dediğine göre, Lakedaemon'lu çocukların Hippias tarafından eğitilmesi daha yasaya uygun, babaları tarafından eğitilmesi ise daha az yasaya uygun. Tabii, sen onlara daha çok kazanç sağlayacaksın!

HİPPİAS — Kesinlikle, daha kazançlı çıkacaklar, Sokrates.

SOKRATES — Yani, Lakedaemon'lular sana para vermeyerek, çocuklarını senin ellerine bırakmayarak, yasaya aykırı davranıyorlar.

HİPPİAS — Katılıyorum buna. Tartışmayı, beni destekler biçimde sürdürüyor göründüğüne bakılırsa, karşı çıkmama gerek yok.

SOKRATES — Şimdi dostum, Lakedaemon'luların, yasa bozucular olduklarını ve bunu da en önemli konuda yaptıklarını ortaya koyuyoruz. Oysa, Lakedaemon'lular herkesten çok yasa gözeticisi olarak kabul edilirler. Peki ama, tanrı aşkına söyle: seni ne tür söylevlerden ötürü alkışlıyorlar; ne tür söylevlerini dinlemek istiyorlar? Yoksa bu söylevler, senin çok iyi bildiğin yıldızlar ve göksel olaylar üzerine olanlar mı?

HİPPİAS — Hiç değil, buna katlanamazlar bile.

SOKRATES — Yoksa geometri üzerine bir şeyler dinlemekten mi hoşlanıyorlar?

HİPPİAS — Elbette değil! Çünkü, çoğunun daha sayı saymayı bile bilmedikleri söylenebilir.

SOKRATES — Bu durumda, düşünce süreci üzerine verdiğin bir söyleve de katlanmaktan çok uzaklar.

HİPPİAS — Zeus hakkı için çok uzaklar.

SOKRATES — Yoksa, senin şu herkesten daha

d iyi bildiğin konulara, hani şu harflerin, hecelerinin, ölçülerin, uyumların değerleri üzerinde konuşmana mı ilgi duyuyorlar?

HİPPİAS — Hangi uyum, hangi harf, dostum!

SOKRATES — Peki, seni dinlemekten hoşlandıklarını, alkışladıkları şeyler nelerdir, öyleyse? Sen kendin söyle bana çünkü ben bulamayacağım.

HİPPİAS — Kahramanların, insanların soyları üzerine bir şeyler dinlemekten çok hoşlanıyorlar, Sokrates. Eski zamanlarda kentlerin kuruluşu ve genel olarak eski uygarlıklar onların çok ilgisini çekiyor. Onların yüzünden bu tür şeyleri iyice öğrenmek, üzerlerinde çalışmak zorunda kaldım.

SOKRATES — Zeus adına, Hippias! Lakedaimon'larının, Solon dönemi devlet memurlarının listesini ezbere okuyan birini dinlemekten hoşlanmayışları senin için büyük bir şans; eğer öyle olsaydı, hepsini aklında tutmak konusunda biraz güçlük çekerdin.

HİPPİAS — Nasıl olur, Sokrates? Bir kez dinledikten sonra elli adı hatırlayabilirim.

286 SOKRATES — Doğru! Senin belleği eğitime sanatını da bildiğini unuttuyordum. Lakedaimon'lular bir sürü şey bilen birisi olarak hoşlanıyorlar senden, ve çocukların, yaşlı kadınları, tatlı tatlı öyküler anlatmada kullandıkları gibi kullanıyorlar seni.

b HİPPİAS — Doğru, Sokrates. Daha geçenlerde, genç bir adamın yapması gereken soylu ve güzel işleri bir bir anlatarak büyük bir üne kavuştum. Çünkü bu konuda hazırlanmış, sözcükleri ve başka özellikleri çok iyi düzenlenmiş, güzel bir söylevim var. Söylevin başlangıcı ve yapısı şöyle: Truva'nın düşüşünden sonra öykü, Neoptolemos'un Nestor'a, bir gencin izleyerek en büyük üne kavuşacağı en soylu ve en güzel işlerin neler olduğunu sormasıyla geliyor; daha sonra, Nestor'un konuşması ve ona yasaya uygun ve çok güzel işler önermesi geliyor. İşte, orada verdiğim ve öbür gün duyulmaya değer daha birçok şeyle birlikte Pheidostatos'un okulunda vermek niyetinde olduğum söylev

bu. Çünkü Apemantos'un oğlu Eudikos istedi bunu benden. Şimdi, senin mutlaka oraya gelmen ve duydukları söylevleri yargılamak yeteneğinde olanları da getirmen gerekiyor.

SOKRATES — Peki. Tanrının izniyle bu işi yaparız, Hippias. Ama şimdi, senin söylevine ilişkin bir soruya kısa ve açık bir cevap ver bakalım. Çünkü güzel olanı bana tam zamanında hatırlattın. Aziz dostum, daha düne kadar, birtakım konuşmalardaki bazı şeylere çirkin diyerek kusur bulur, diğerlerini güzel diye beğenirken adamın biri beni utanmazca sorguya çekerek şaşkına çevirdi. Sorduğu aşağı yukarı şöyle bir şeydi: «Söyle, Sokrates, ne tür şeylerin güzel, ne tür şeylerin çirkin olduğunu nereden biliyorsun? Güzelin ne olduğunu söyleyebilir misin bana?» Bunu hiç hesaba katmamış olan ben, ne yapacağımı bilemedim, gereken cevabı veremedim ona. Topluluktan ayrıldığım zaman kendime kızıp duruyordum; kendimi kusurlu buluyordum; siz bilge kişilerden biriyle ilk karşılaştığımda kulağımı dört açıp bilgi edinmek, konuyu iyice derinleştirmek ve sonra beni sorguya çeken adama gidip tartışmaya girişmek konusunda kendime söz veriyordum. Şimdi, dediğim gibi, tam zamanında geldin işte; güzelin ne olduğunu doyurucu bir biçimde öğret bana. Cevabını verirken elinden geldiğince açık konuşmaya çalış ki ikinci bir kere, yine gülünç hale düşmeyeyim. Çünkü hiç kuşkusuz, bunu, açık seçik biliyorsun sen. Geniş bilginin küçük bir örneğinden başka bir şey değildir bu.

HİPPİAS — Evet, Zeus hakkı için, küçük bir örnek Sokrates! Hiç bir değeri de olmadığını söyleyebilirim.

SOKRATES — Öyleyse kolayca öğreneceğim ve artık hiç kimse beni bozmayacak.

HİPPİAS — Hiç kimse! Yoksa, benim mesleğimin hiç bir değeri kalmaz, sıradan bir şey olur.

SOKRATES — Hera hakkı için bu çok iyi Hippias. Amacımız o adamı yenilgiye uğratmak değil mi? Ama sana engel olmadan onu taklit edebilir miyim; sen

c

d

e

karşılık verdiğinde söylediğinin tersini öne sürebilir miyim? Böylece bana elinden geldiğince çok uygulama yaptırmış olursun. Hem de benim karşı çıkma konusunda oldukça deneyim var. Senin için bir sakıncası yoksa, daha iyi öğrenebilmek için sana karşı çıkmama izin ver.

b HİPPİAS — Evet, karşı çık. Demin söylediğim gibi, hiç de önemli bir şey değil bu soru. Ama sana, yer yüzünde kimsenin seni bozmaması için bundan çok daha zor olanları öğretebilirim.

c SOKRATES — Aman, ne iyi! Haydi bakalım! Öyle istediğine göre elimden geldiğince, şu adamın yerine geçeyim ve sana sorular sorayım. Çünkü şu sözünü ettiğin söylevi, yani güzel işler konusundaki söylevini ona vermiş olsan, dinlediğinde, sen konuşmayı kestikten sonra soracağı ilk şey güzel üzerine olurdu. Huyu böyle. Sorusu şu olurdu: «Elis'li yabancı, doğru kişilerin doğruluğu, doğruluğun sonucu değil mi?» Haydi Hippias, soruyu o soruyormuş gibi cevap ver bakalım.

HİPPİAS — Doğruluğun sonucudur, derim.

SOKRATES — «Öyleyse bu, yani doğruluk gerçek bir şey mi?»

HİPPİAS — Kesinlikle.

SOKRATES — «Öyleyse, bilgelerin bilge oluşu, bilgeliğin; iyi şeylerin iyi oluşu da, iyiliğin sonucu değil mi?»

HİPPİAS — Elbette.

SOKRATES — «Doğruluk, bilgelik ve bunların benzerleri gerçek şeylerdir; gerçek olmasalar, doğruluk, bilgelik ve benzerleri de, bu nitelikleri taşımazlar, değil mi?»

HİPPİAS — Kesinlikle, bunlar gerçek şeylerdir.

d SOKRATES — «Bu durumda, güzel şeylerin tümü, güzellik dolayısıyla güzel olmuyorlar mı?»

HİPPİAS — Evet, güzellik dolayısıyla.

SOKRATES — «Gerçek bir şey olan güzellik dolayısıyla mı?»

HİPPİAS — Evet, çünkü başka ne gibi bir olanak var ki!

SOKRATES — O zaman şöyle diyecektir: «Söyle bakalım yabancı, nedir şu güzel olan?»

HİPPİAS — İyi ama, Sokrates, bu soruyu soran, neyin güzel olduğundan başka bir şey bulup ortaya koymak istiyor mu?

SOKRATES — Güzelin ne olduğu dışında bir şey ortaya koymak istediğini sanmıyorum.

HİPPİAS — Ya! Bu ikisi arasında ne ayırım var?

SOKRATES — Sen hiç ayırım olmadığını mı düşünüyorsun?

HİPPİAS — Evet, çünkü hiç ayırım yok.

SOKRATES — Peki. En iyisini senin bildiğin açık; ama yine de düşün dostum. Sana, neyin güzel olduğunu değil, güzelin ne olduğunu sordu o.

HİPPİAS — Anlıyorum, dostum, cevap vereceğim. Güzelin ne olduğunu söyleyeceğim, hiç bir zaman da düşüncemi çürütemeyecekler inan bana Sokrates, gerçeği söylemem gerekirse derim ki, güzel bir genç kız güzeldir.

SOKRATES — Ne güzel cevap verdin Hippias! Yani, bu cevabı verirsem, soruyu doğru cevaplandırmış olacağım ve hiç bir zaman söylediğimi çürütemeyecekler, öyle mi?

HİPPİAS — Evet. Çünkü Sokrates, herkesin düşündüğünü söylediğine ve bunu duyan herkesin de senin söylediğinin doğruluğuna tanıklık ettiğine göre, söylediklerini nasıl çürütebilirler?

SOKRATES — Peki, öyle olsun. Haydi Hippias, şimdi, senin söylediklerinin bir denemesini yapayım kendi kendime. Adam, beni aşağı yukarı şöyle sorguya çekecek: «Gel Sokrates, cevap ver bana. Salt güzel, gerçek bir şey değilse, senin güzel olduğunu söylediğin herşey güzel olacak mıdır?» Ve ben, güzel bir genç kız güzelse, bu şeylerin güzel olmasını sağlayan bir gerçek var olduğu için bunların güzel olduğunu söyleyeceğim.

HİPPİAS — Ondan sonra adamın kalkıp söylediklerini çürütmeye çalışacağını, söylediğinin güzelle ilişkisi olmadığını göstermeye çabalayacağını ve bunu ya-

e

288

b

parşa gülünç duruma düşmeyeceğini mi sanıyorsun?

SOKRATES — Ah, benim insanı şaşırtan dostum! İşte buna kalkışacaktır o, kesinlikle biliyorum. Bu davranışının onu gülünç duruma düşürüp düşürmeyeceğini de olay gösterecektir. Her neyse, onun ne soracağını sana söylemek isterim.

HİPPİAS — Haydi bakalım.

c SOKRATES — «Aman ne hoşsun, Sokrates!» diyecektir. «Tanrının bile kahinlere duyurduğu kutsal sesiyle övdüğü güzel bir kısrak güzel değil midir?» Ne diyeceğiz, Hippias? Kısrakın güzel olduğunu (güzel kısrakın güzel olduğunu demek istiyorum.) söylemeyecek miyiz? Çünkü güzel bir şeyin güzel olduğunu inkâr etme cüretini nasıl gösterebiliriz?

HİPPİAS — Çok doğru Sokrates! Tanrının söylediği de doğru. Çünkü bizim ülkemizde çok güzel kısraklar yetiştirilir.

SOKRATES — O zaman şöyle diyecektir. «Çok iyi. Peki güzel bir lir'e ne buyurulur? Güzel değil midir o da?» Onun düşüncesine katılacak mıyız Hippias?

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Ondan sonra da, huyunu bildiğim için kesinlikle söyleyebilirim ki bu adam, «Peki, değerli dostum, güzel bir çömleğe ne diyorsun? Güzel değil midir o?» diye soracaktır.

d HİPPİAS — Kim bu adam, Sokrates? Ağır başlı bir tartışmada böylesine değersiz şeylerden söz etmeye kalkışan adam, kara cahilin biri olmalı.

e SOKRATES — İşte tam söylediğin gibi Hippias. İncelik nedir bilmeyen, kaba şaba ve hakikatten başka şeyi düşünmeyen biri. Ama ne olursa olsun bu adama cevap vermeli. Ben de kendi görüşümü önceden söyleyeceğim: Eğer çömlek iyi bir çömlekçi tarafından yapılmışsa, düzgün ve yusuvarlaksa, iyi fırınlanmışsa, şu altı ölçülük, iki kulplu bazı çömleklerden biri gibiyse, çok güzelse (sorduğu bu tür bir çömleke), onun güzel olduğu konusunda birleşmeliyiz; çünkü güzel olduğunu göre göre, güzel olmadığını nasıl söyleyebilirdik.

HİPPİAS — Hiç yapamazdık bunu, Sokrates.

SOKRATES — «Öyleyse,» diyecektir, «güzel bir çömlek de güzeldir, değil mi? Söyle bakalım.»

HİPPİAS — Peki, Sokrates, herhalde öyle. İyi işlendiğinde o çömlek de güzeldir ama, kısrağa, genç kıza, tüm güzel şeylere kıyasla güzel olarak ele alınmaya değmez.

SOKRATES — Çok iyi; anlıyorum ki Hippias, bu soruları soran birine verilecek en yerinde karşılık şudur: «Bayım! Siz Herakleitos'un söylediğinin iyi bir deyiş olduğunun, yani, 'maymunların en güzelinin insan ırkıyla karşılaştırıldığında çirkin görüneceğinin' ve bizim bilge kişimiz Hippias'ın dediği gibi de en güzel çömleğin genç kızlarla karşılaştırıldığında çirkin kaçığının bilincinde değilsiniz.» Öyle değil mi, Hippias?

289

HİPPİAS — Hiç kuşkusuz, Sokrates, doğru yanıtı verdin.

SOKRATES — Dinle öyleyse: Kesinlikle biliyorum ki bunun ardından da şöyle diyecektir: «Evet. Ama Sokrates, genç kızları da tanrılarla karşılaştırsak, onlarla karşılaştırıldıklarında çömleklerin başına gelen şey bu kez de onların başına gelmeyecek mi? En güzel genç kız çirkin görünmeyecek mi? Yoksa, kanıt olarak öne sürdüğün Herakleitos, tam bunu, yani en bilge kişinin tanrıya kıyasla, hem bilgelik hem güzellik hem de daha başka her şey açısından bir maymun gibi görüneceğini söylemek istemiyor mu? En güzel genç kızın bir tanrıyla karşılaştırıldığında çirkin olduğu konusunda birleşecek miyiz, Hippias?»

b

HİPPİAS — Evet, çünkü kim tersini söyleyebilir bunun, Sokrates?

SOKRATES — Eğer biz bu konuda görüş birliğine varırsak, o güler ve şöyle der: «Sokrates, sana sorulan soruyu hatırlıyor musun?» Ben de «Hatırlıyorum,» diyeceğim. «Soru, güzelin kendisinin ne olduğuydu.» «Öyleyse,» diyecek, «sana güzellik sorulduğunda karşılık olarak, işte şimdi dediğin gibi, güzel olduğu kadar da çirkin olanı mı öne sürüyorsun?»

c

«Öyle görünüyor,» derim ben de; ya da sen bana ne söylememi salık verirsin, dostum?

HİPPİAS — Salık vereceğim şey bu; çünkü, elbette tanrılara kıyasla, insan ırkı güzel değil diyerek gerçeği söylemiş olacaksın.

d SOKRATES — O zaman şöyle diyecektir: «Ama eğer başlangıçta, sana, hem güzel hem de çirkin olanın ne olduğunu sorsaydım ve sen de şimdi yaptığın gibi cevap verseydin, bu, doğru bir cevap olurdu. Ama sen hâlâ sanıyor musun ki, katılmasıyla tüm diğer şeyleri süsleyen ve biçimi herhangi birine eklendiği zaman o şeyi güzel gösteren güzelliğin kendisi, bir genç kız, bir kısrak ya da bir lir'dir?»

e HİPPİAS — İyi ya, Sokrates! Eğer aradığı buysa; cevabı vermek, onunla diğer her şeyin görkemli kılındığı, onun katılmasıyla güzel görülmelerinin sağlandığı güzelin ne olduğunu söylemek kadar kolay hiç bir şey yok. Demek ki bu adam mankafanın biri, güzel şeyler konusunda da hiç bir şey bilmiyor. Çünkü sen ona, «Şu senin sorduğun güzel, altından başka bir şey değildir,» dersen, kafası tamamen karışacak ve bir daha da söylediklerini çürütmeye kalkışmayacaktır. Çünkü, bir nesneye katıldığı zaman, daha önce çirkin görünen bu nesnenin, altınla donatılınca güzel görüneceğini hepimiz biliriz.

SOKRATES — Sen bu adamın nasıl biri olduğunu kestiremiyorsun, Hippias! Öyle kötüdür ki! Hiç bir şeyi kolayca onaylamaz.

290 HİPPİAS — Öyle olsa bile ne çıkar, Sokrates? Çünkü ister istemez doğruyu onaylamak ya da bunu yapmazsa, gülünç olmak zorundadır.

SOKRATES — Değerli dostum, bu cevabı, onaylamakla kalmayacak, hatta benimle kaba saba alay edecek ve şöyle diyecektir: «Seni çılgın seni! Pheidias'ın kötü bir sanatçı olduğunu mu sanıyorsun?» Ben, «Hiç de değil,» diyeceğim.

HİPPİAS — Ve sen haklı olursun, Sokrates.

b SOKRATES — Evet, kesinlikle. Sonunda ben Pheidias'ın iyi bir sanatçı olduğu konusunda görüşü-

ne katılınca, şöyle diyecektir: «Peki, öyleyse, sen sayor musun ki Phiedias, şu senin lâfını ettiğin güzeli bilmiyordu?» «Niye soruyorsun bunu?» diyeceğim. «Çünkü,» diyecek, «Athena'sının gözlerini altından yapmadı o. Yüzünün geri kalan kısmını, ellerini, ayaklarını da altından yapmadı. Yani heykel altından yapılsaydı daha güzel görüneceği halde fildişi seçti; düpedüz bilgisizlik yüzünden, katıldığı her şeyi güzel yapanın altın olduğunu bilmediğinden yaptı bu yanlış.» Bunu söylediği zaman, ona ne cevap vereceğiz, Hippias?

HİPPİAS — Kolay bu! Pheidias'ın doğru olanı yaptığını söyleyeceğiz. Çünkü bence, fildişi de güzeldir. c

SOKRATES — «Peki, öyleyse,» diyecektir, «niçin gözlerinin ortasını da fildişinden değil de, fildişine mümkün olduğu kadar çok benzeyen kıymetli bir taştan yaptı? Yoksa güzel taş da güzel midir?» Öyle olduğunu mu söyleyeceğiz, Hippias?

HİPPİAS — Kuşkusuz öyle diyeceğiz, yani uygun düştüğü yerde güzel olduğunu söyleyeceğiz.

SOKRATES — Ama uygun düşmediği yerde de çirkin olduğunu mu söyleyeceğim? Cevap ver bana.

HİPPİAS — Uygun düşmediği yerde çirkinleşeceğini söylemelisin.

SOKRATES — O zaman şöyle diyecektir: «Nedir öyleyse? Altın ve fildişi, uygun düştüklerinde bir şeyleri güzelleştiriyorlar da, uygun düşmediklerinde çirkinleştiriyorlar mı?» Bunu kabul etmeyecek miyiz? Yoksa söylediğinin doğru olduğu konusunda ona katılacak mıyız? d

HİPPİAS — Buna, yani, belli bir şeye uygun düşen herhangi bir şeyin onu güzelleştirdiğine, ne olursa olsun katılacağız.

SOKRATES — Şöyle diyecektir: «Peki, birisi, tam şimdi üzerine konuştuğumuz çömleği, o güzel çömleği, lezzetli bir çorbayla dolu olarak kaydattığı zaman ona altından bir kepçe mi, yoksa incir ağacından yapılmış bir kepçe mi uygun düşer?»

HİPPİAS — Herakles! Senin şu sözünü ettiğin na-

- e sıl bir adam! Kim olduğunu söylemeyecek misin bana?
SOKRATES — Adını söylesem bile tanımazsın onu.

HİPPİAS — Ama, bilgiçlik eden bir kara cahil olduğunu biliyorum.

- SOKRATES — Çok can sıkıcı biri, Hippias; ama yine de ne söyleyeceğiz ona? Çorbaya ve çömleğe, bu iki kepçeden hangisinin uygun olduğunu söyleyeceğiz? İncir ağacından yapılmış olanın uygun olduğu besbelli değil mi? Çünkü, bu kepçe, çorbanın daha güzel kokmasını sağlayabilir. Ayrıca dostum, kabı da kırmayacak, böylece çorba dökülüp saçılmayacak, ateş sönmeyecek, ağırılanması gereken konuklar, güzelim çorbalarını içmeksizin yollanmayacak. Oysa altın kepçe yüzünden tüm bunlar olabilir, öyleyse benim görebildiğimce eğer sen karşı çıkmıyorsan, tahta kepçenin altından daha uygun olduğunu söylemeliyiz.

- 291 HİPPİAS — Karşı çıkmıyorum, Sokrates, çünkü daha uygundur. Her neyse, ben kendi adıma, böyle bir şey sorduğunda o adamla konuşmazdım.

- SOKRATES — Oldukça haklısın, dostum; elbette çok güzel giysiler, çok güzel ayakkabılar giymiş olan senin, tüm Yunanlılar arasında bilgeliğiyle bu denli ünlü olan senin bu yaveleri dinlemen uygunsuz bir şey olur, ama ben bu adamla konuşursam önemli değildir.
- b Haydi, öğret bana ve benim hatırım için cevap ver ona. «Eğer tahta kepçe, altın kepçeden daha uygunsa,» diyecektir o, «aynı zamanda daha da güzel olmayacak mıdır Sokrates? Çünkü sen uygun olanın, olmayandan daha güzel olduğu düşüncesine katıldın?» Tahta kepçenin, altın kepçeden daha güzel olduğu konusunda onunla birleşmeyecek miyiz, Hippias?

HİPPİAS — Güzel olanın hangi tanımının seni uzun bir tartışmadan kurtarabileceğini söylememi ister misin, Sokrates?

- c SOKRATES — Kuşkusuz; ama şimdi sözünü ettiğim iki kepçeden hangisinin daha uygun ve daha güzel olduğunu söylemem gerektiğini açıkla önce.

HİPPİAS — İncir ağacından yapılmış kepçenin

öyle olduğunu söyleyebilirsin.

SOKRATES — Peki, şimdi, demin söylemek istediğin şeyi açıkla bakalım. Çünkü bu altının güzel olduğunu söylersem, bana öyle geliyor ki altının, incir ağacından daha güzel olmadığı gösterilmiş olacak. Ama şimdi bir kez daha söyle, güzel nedir?

HİPPİAS — Anlatacağım sana; çünkü benim görebildiğimce, senin aradığın cevap, güzelin hiç bir yerde, hiç bir zaman, hiç bir kimseye çirkin görünmeyecek türden bir şey olduğudur.

SOKRATES — Kesinlikle, Hippias; işte şimdi çok iyi anlıyorsun.

HİPPİAS — Dinle, öyleyse! Eğer herhangi birinin buna karşı söyleyecek bir şeyi olursa, benim hiç bir şey bilmediğimi söyleyebileceğini de unutma.

SOKRATES — Haydi bakalım, tanrılar hakkı için, elinden geldiğince çabuk konuş.

HİPPİAS — Şöyle diyorum ben: Herkes için ve her yerde en güzel şey, varlıklı ve sağlıklı olmak, Yunanlılarca onurlandırılmak, yaşlılık yıllarına erişebilmek, ölmüş ana babasına güzel bir ölüm töreni sağlayabildikten sonra kendi çocukları tarafından göz kamaştırıcı bir törenle gömülme.

SOKRATES — Çok güzel, Hippias! Yetkinlikle, yücelikle, ve sana yaraşacak biçimde konuştun. Hera hakkı için incelikle ve yeteneklerinin en iyileriyle benim yardımına koştuğun için sana teşekkür ederim. Attığımız oklar vurmuyor adamı; hayır, o, buna eskisinden de çok gülecektir, inan bana!

HİPPİAS — Pis bir gülüş, Sokrates; çünkü buna karşı söyleyecek hiç bir şeyi olmaz da gülerse, kendine gülmüş, orada bulunanları da kendisine güldürmüş olur.

SOKRATES — Belki doğru bu. Bununla birlikte, belki de, bu cevaptan sonra gülmekle kalmayacak, daha başka şeyler de yapacaktır. Önceden kestirebiliyorum bunu.

HİPPİAS — Ne demek istiyorsun?

SOKRATES — Bakarsın elinde bir sopa olur, ben

d

e

de oradan hemen kaçamam da, iyi bir dayak yerim.

HİPPİAS — Nasıl? Bu adam senin efendin mi? Bunu yaptığında tutuklanıp, bedelini ödemek zorunda kalmayacak mı? Yoksa sizin kent, adalete önem vermiyor da yurttaşların birbirlerini haksız yere dövme-lerine göz mü yumuyor?

SOKRATES — Hayır, hiç de göz yumulmuyor buna.

HİPPİAS — Bu durumda, seni haksız yere dövmenin cezasını ödemek zorunda kalacaktır.

SOKRATES — Ben pek sanmıyorum, Hippias. Hayır, ben bu cevabı verirsem, dayak hakça bir şey olacaktır.

HİPPİAS — Bu senin kendi inancın olduğuna göre, Sokrates, ben de öyle sanıyorum.

SOKRATES — Yani, bu cevabı verdiğimde dayagı hak etmiş olacağıma niçin inandığımı söylemeye-yim mi sana? Yoksa sen de yargılamaksızın bana temiz bir dayak mı çekeceksin? Ya da söyleyeceklerime kulak verecek misin?

HİPPİAS — Dinlememem hayli garip olur. Ama, söyleyecek neyin var ki?

SOKRATES — Az önce yaptığım gibi, onu taklit ederek anlatacağım sana. Ama, onun bana yönelttiği tatsız ve kaba sözcükleri sana yöneltmeyeceğim. Çünkü inan, bana şöyle diyecektir: «Söyle, Sokrates! Böylesine uyumsuz, sorudan böylesine uzak, böylesine uzun lâflar ettiğin halde, yiyeceğin dayağın haksız bir şey olacağını mı sanıyorsun?» «Nasıl olur bu?» di-

yeceğim ben. «Nasıl mı olur?» diyecek. «Sana, katılmasıyla her şeyi; taşı, sopayı, insanı, tanrıyı, eylemi ve her bilgi edinmeyi güzel kılan, güzelin kendisini sorduğumu hatırlamıyor musun? Çünkü sorduğum şey şu, ahabap: «Güzelin kendisi nedir? Karşımda senin yerine bir taş, ne kulakları ne de beyni olan bir değirmen taşı olsaydı, ona sesimi daha iyi duyururdum.» Ve bu durumda ben korkup da şöyle bir cevap verirsem sen kızmaz mısın? «Peki, ama, Hippias, güzelin bu olduğunu söyledi; ben de senin bana sorduğun gibi, herkes için ve her zaman güzelin ne olduğunu sor-

dum ona.» Ne dersin? Böyle konuşursam kızmaz mısın?

HİPPİAS — Çok iyi biliyorum ki, Sokrates, benim güzel olduğunu söylediğim şey herkes için geçerlidir ve öyle de görünecektir.

SOKRATES — «Ve gelecekte de öyle kalacak mıdır?» diyecektir. «Çünkü güzel, hep güzeldir, değil mi?»

HİPPİAS — Kesinlikle.

SOKRATES — «Ve geçmişte de öyle miydi?» diyecektir.

HİPPİAS — Öyleydi.

SOKRATES — «Ve,» diyecek, «şu Elis'den gelen yabancı, Akhilleus için, onun büyük babası Aiakos için, tanrıların çocukları ve kendileri tanrı olanlar için ana babasından sonra gömülmenin güzel bir şey olduğunu da söyledi mi?»

293

HİPPİAS — Nedir bu? Lânet olsun! Bu adamın sorularında, dine bile saygı yok.

SOKRATES — Peki, öyleyse, bu soruyu bir başkası sorduğunda gerçeklerin böyle olduğunu söylemek dine pek de saygısızlık olmayacak belki de.

HİPPİAS — Evet, belki.

SOKRATES — «Ama,» diyecek, «çocukları tarafından gömülmenin ve ana babasını gömmenin, her zaman, herkes için güzel olduğunu söyleyen sensin sanırım; yoksa Herakles, ve sözünü ettiğimiz bütün ötekiler, bu 'herkes'in kapsamına girmiyor mu?»

HİPPİAS — Bu işin, tanrılar için böyle olduğunu söylemedim, ben.

SOKRATES — «Kahramanlar için de söylemedin, galiba.»

b

HİPPİAS — Tanrıların çocukları için de söylemedim, elbette.

SOKRATES — «Böyle olmayanlar için mi söyledin?»

HİPPİAS — Kuşkusuz.

SOKRATES — «Öyleyse, yine senin dediğine göre, kahramanlar arasında Tantalos, Dardanos, Zethos

için bu çok korkunç, dinsizce bir şey, ayıp bir şey, ama, Pelops ⁽¹⁾ ve onun gibi doğanlar için güzel mi?»

HİPPİAS — Öyle sanıyorum.

SOKRATES — «Yani, demin söylediğinin tersine, kişinin ana babasını gömmesinin ve çocukları tarafından gömülmesinin kimi zaman ve bazıları için güzel bir şey olmadığını düşünüyorsun. Ben, bunun kimse için güzel olamayacağını söyleyeceğim. Genç kız ve çömlek örneğinde olduğu gibi, bu güzellik pek matah bir şey değil. Üstelik daha da gülünç. Çünkü, kimi için güzel, kimi için güzel değil. Güzelliğin ne olduğunu söyleyecek durumda değilsin hâlâ Sokrates.» Ona bu tür bir cevap verirsem, beni işte böyle azarlayacak. Çünkü çoğunlukla, Hippas, benimle buna benzer bir biçimde konuşur; ama bazan da benim deney yetersizliğime, eğitim eksikliğime acıyormuş gibi kendisi gönüllü olarak bir soru sorar ve güzelin ya da sorularımızın ve tartışmamızın konusu neyse onun ne olduğu konusundaki düşüncelerimi anlamak ister.

HİPPİAS — Ne demek istiyorsun sen bununla, Sokrates?

SOKRATES — Anlatacağım: «Ah, sevgili Sokrates,» der bana, «bu biçimde, bu tür karşılıklar vermeyi bırak artık. Çünkü çok akılsızca, çürütülmeleri çok kolay cevaplar bunlar. Sen, altının uygun düştüğü nesneler için güzel, uygun düşmedikleri için çirkin olduğunu ve bu durum var olduğu zaman bütün öteki nesnelerin de güzel olduğunu söylediğimiz zaman yakaladığımız gerçeği göz önüne getir; güzelin bu olup olmadığını düşün. Uygunluk üzerinde dur ve güzelliğin bunda aranıp aranmaması gerektiği üzerinde dur.» Böyle sözler söylenince kabul ederim ben; çünkü ne diyeceğimi bilemiyorum. Peki, uygun olan, sana da güzelmiş gibi geliyor mu?

HİPPİAS — Evet, kesinlikle, Sokrates.

SOKRATES — Bir yanlış yapmamak için, üzerin-

(1) Pelops bir ölümlünün yani Tantalos'un oğludur; ötekiler tanrı çocuklarıdır.

de düşünelim.

HİPPİAS — Evet, düşünmeliyiz.

SOKRATES — Bak, öyleyse; uygun olanın, katıldığında, kendilerine katıldığı nesnelerin her birinin daha güzel görünmesini sağlayan şey mi, yoksa onları güzel kılan şey mi olduğunu söylüyoruz? Yoksa bu ikisini de söylemiyor muyuz?

HİPPİAS — Öyle sanırım.

SOKRATES — Hangisini sanıyorsun?

HİPPİAS — Bence, onların güzel görünmesini sağlayan şeylerdir. Tıpkı bir adamın, gülünç olsa bile, kendisine uyan giysileri, ayakkabıları aldığı zaman güzel görünmesi gibi.

SOKRATES — Öyleyse uygun olan, o adamı olduğundan daha güzel gösteriyorsa, uygun olan dediğimiz şey, güzellik açısından bir çeşit kandırmaca durumuna düşecek ve bizim aradığımız şey olmayacaktır, değil mi, Hippias? Çünkü biz, güzel şeyleri güzel kılan şeyi arıyorduk. Tıpkı bütün büyük şeyleri, büyük kılan şeyin, boyca, irilik olması gibidir bu da. Gerçekten de, büyük görünmeseler de, boyca iriliklerinden ötürü, bu şeyler, zorunlu olarak büyüktürler. Bunun gibi, güzel görünseler de görünmeseler de, güzel şeyleri güzel kılan güzelliğin ne olduğunu araştırmalıyız. Bu uygunluk olamaz. Çünkü, söylediğin gibi, uygunluk, şeyleri, olduklarından daha güzel gösteriyor; oldukları gibi görünmelerini engelliyor. Güzel görünseler de görünmeseler de, şeyleri güzel kılan nedir? Yeniden söylüyorum. Güzeli aradığımıza göre, bu konu üzerinde durmalıyız.

HİPPİAS — Ama, Sokrates, uygun olan, varlığıyla şeyleri hem güzel kılar, hem güzel gösterir.

SOKRATES — Gerçekten güzel olan şeylerin, onların güzel görünmesini sağlayan bu şey var olduğu zaman, ne olursa olsun güzel görünmemeleri olanaksız mı?

HİPPİAS — Olanaksızdır.

SOKRATES — Öyleyse, Hippias; hem kullanım hem de meşguliyet olarak gerçekten güzel olan bütün

294

b

c

şeylerin her zaman güzel olduklarına herkesçe inanıldığı ve bu şeylerin onlara öyle göründükleri üzerinde mi, yoksa tam tersine, insanların onlar konusunda çok bilgisiz oldukları, hem özel olarak bireyler, hem de kamusal olarak siteler arasında, bu alanda, başka herhangi bir konuda olduğundan daha çok çatışma, çekişme bulunduğu üzerinde mi anlaşacağız?

HİPPİAS — İkincisi, yani insanların bu konuda bilgisiz oldukları üzerinde, Sokrates.

SOKRATES — Eğer güzelin görünümü onlara eklenmiş olsaydı, böyle olmayacaklardı; ve uygun olan güzel olsaydı, şeyleri yalnızca güzel kılmakla kalmayıp öyle görünmelerini de sağlasaydı, bu görünüm şeylere eklenecekti. Böylece, eğer uygun olan, şeyleri güzel kılansa, bizim aradığımız güzel olurdu ama, şeyleri güzel gösteren olmazdı; öte yandan, uygun olan, şeyleri güzel gösterense, bizim aradığımız güzel olmazdı. Çünkü, güzel, şeyleri güzel kılandır. Şeyleri hem güzel kılıp, hem de öyle görünmelerini sağlamaya gelince; bir tek nedenin ne güzellik ne de başka bir şey için bunu yapabileceğini sanmıyorum. Şu ikisinden birini seçmemiz gerek: Uygunluk, şeyleri güzel kılan mıdır, yoksa güzel gösteren midir?

HİPPİAS — Bana göre, şeyleri güzel gösterendir, Sokrates.

SOKRATES — Aman! Güzelin ne olduğu konusunda anladığımız her şey yok oldu gitti, Hippias! Çünkü uygun olanın güzelden başka bir şey olduğunu sezinlemiştik.

HİPPİAS — Evet, Zeus hakkı için öyle, Sokrates! Bu bana çok garip geliyor doğrusu.

295

SOKRATES — Her neyse, dostum! Devam edelim. Çünkü, güzelin ne olduğunun açıklanacağı konusunda hâlâ bazı umutlarım var.

HİPPİAS — Şüphesiz, Sokrates; açıklanması hiç de güç değil. Buradan uzaklaşıp bir köşeye çekilirim ve kendi kendime düşüncelere dalarsam, sana, bu konuda çok sağlam bir tanım verebilirim.

SOKRATES — Ah, Hippias, böbürlenme! Görü-

yorsun, güzellik, daha şimdiden başımıza ne dertler açtı; korkarım, ansızın kızar, bir daha da hiç dönmemek üzere kaçıp gidebilir. Ama haksızlık ediyorum; çünkü, sanırım sen bir köşeye çekilirsen onu kolayca bulabilirsin. Ne var ki, tanrılar hakkı için benim karşımdayken bul onu; ya da, istersen, şimdi yaptığın gibi aranmasında bana yardımcı ol. Eğer onu bulursak, çok hoş bir şey olacak bu. Ama bulamazsak, sanırım ben alinyazıma boyun eğeceğim, sen de gidip onu kolayca bulacaksın. Ama bulursak, sana, kendi kendine bulduğunun ne olduğunu sorarak canını sıkmayacağım; ama şimdi bir kez daha sence şunun güzel olup olmadığını görmeye çalış: Ben diyorum ki (söylediklerime çok iyi kulak ver de saçmalamayayım), yararlı olan her şey bizim için güzel olacaktır. Şu nedenle söylüyorum bunu: Güzel gözler, görme yetenekleri olmadığında değil, görebildiklerinde, işe yaradıklarında güzeldirler. Doğru mu bu?

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Sonra, yine aynı şekilde, tüm beden güzel olduğunu (koşmak için ya da güreşmek için güzel) söylüyoruz. Yine tüm hayvanlara güzel diyoruz; güzel bir at, horoz ya da bıldırcından söz ediyoruz. Bütün mutfak gereçleri, tekerlekli araçlar, denizdeki yük gemileri, savaş gemileri, müzikte ve diğer sanatlarda kullanılan tüm aletler de güzel. İstersen töreleri ve yasaları da katalım. Bunların hepsine aynı biçimde güzel diyoruz. Teker teker hepsine bakıyoruz; doğaca nasıl biçimlendirildiklerine, nasıl yapılmış olduklarına, yasaların nasıl çıkarıldığına bakıyoruz. Yararlı olana güzel; yararlı olduğu yönde ve yararlı olduğu amaç için ve yararlı olduğu zamanda güzel diyoruz; bütün bu açılardan yararsız olana da çirkin diyoruz. Şimdi, Hippias, senin görüşün de bu değil mi?

HİPPİAS — Bu.

SOKRATES — Öyleyse, her şeyden çok, yararlı olanın güzel olduğunu söylemekte haklı mıyız?

HİPPİAS — Hiç kuşkusuz haklıyız, Sokrates.

SOKRATES — Şimdi, bir şeyi başarma gücünde olan, o yönde güçlü olduğu bu şey için yararlıdır, ama güçsüz olan yararsızdır, değil mi?

HİPPİAS — Kesinlikle.

SOKRATES — Öyleyse, güçlülük güzel, güç yoksunluğuyse çirkin ve ayıplanacak bir durum.

296 HİPPİAS — Kesinlikle. Diğer şeyler, özellikle de politik olaylar, bunun böyle olduğu konusunda bizi haklı çıkarıyor; çünkü politikada ve kişinin kendi sitesinde güçlü olması kadar güzel, güçsüz olması kadar da utanç verici hiç bir şey yoktur.

SOKRATES — Çok iyi! Öyleyse, tanrılar hakkı için Hippias, işte bu nedenle, bilgelik kadar güzel, bilgisizlik kadar da utanç verici hiç bir şey yok mu?

HİPPİAS — Kuşkusuz, Sokrates?

SOKRATES — Şimdi biraz sus bakalım, dostum. Neler söylediğimize bakıp öylesine korkuyor ve tedirgin oluyorum ki.

b HİPPİAS — Tartışmamız güzel bir biçimde ilerlediğine göre, neden korkuyorsun, Sokrates?

SOKRATES — Keşke durum böyle olsaydı! Şu noktayı benimle birlikte incele şimdi. Bir kimse, nasıl yapacağını bilemediği, başarmaya hiç bir biçimde gücünün yetmediği bir şeyi yapabilir mi?

HİPPİAS — Hiç bir zaman; gücünün yetmediği şeyi nasıl yapabilir ki?

SOKRATES — Öyleyse, yanlış yapanlar, istemeyerek kötü şeyler başaranlar, bunları yapma konusunda güçsüz olsalardı, yapmayacaklar mıydı?

c HİPPİAS — Düpedüz yapamazlardı.

SOKRATES — Ama yine de, güçlüler, güçsüzlükle değil, güçlülükle güçlü oluyorlar, değil mi?

HİPPİAS — Elbette.

SOKRATES — Ve bir şeyler yapanların hepsi de, o şeyi yapma gücünde olanlardır, değil mi?

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — İnsanlar, taa çocukluktan başlayarak, iyiden çok daha fazla kötü şey yaparlar ve istemeyerek bir sürü yanlışlara düşerler.

HİPPİAS — Doğru bu.

SOKRATES — Peki, kötü bir şey başarmaya yarayan bu gücün ve bu yararlı şeylerin, güzel olduğunu mu yoksa güzellikten çok uzak olduğunu mu söyleyeceğiz?

HİPPİAS — Bence, çok uzak olduğunu, Sokrates.

SOKRATES — Bu durumda, Hippias, görüldüğü kadarıyla, güçlü ve yararlı olan, bizim aradığımız güzellik olamaz.

HİPPİAS — İyi olan için güçlü ve yararlılarsa, olabilirler.

SOKRATES — Öyleyse, hiç bir koşula bağlı olmaksızın güçlü ve yararlının güzel olduğu konusundaki yargımız uçup gidiyor. Ama Hippias, bizim asıl söylemek istediğimiz şey, iyi olan bir şeyi yapmada yararlı ve güçlü olanın, güzel olduğu muydu, yoksa?

HİPPİAS — Bence evet.

SOKRATES — Ama bu, besbelli ki, kazanç sağlayan bir şey. Değil mi?

HİPPİAS — Elbette.

SOKRATES — Böylece, tartışma bu yöne döküldüğünde; güzel kişiler, güzel gelenekler, şimdi sözünü ettiğimiz her şey, kazanç sağladıkları için güzel oluyorlar.

HİPPİAS — Açıkça öyle.

SOKRATES — Şimdi de, güzel olan, kazanç sağlayan şeymiş gibi görünüyor bize, Hippias.

HİPPİAS — Evet, kuşkusuz, Sokrates.

SOKRATES — Ama, kazanç sağlayan, iyiyi yaratan şeydir.

HİPPİAS — Evet, odur.

SOKRATES — Ama bu yaratan şey, nedenden başka şey değildir, değil mi?

HİPPİAS — Haklısın.

SOKRATES — Öyleyse güzel, iyunin nedenidir.

HİPPİAS — Evet, öyle.

SOKRATES — Ama şurası da kesin ki, Hippias, neden ve nedenin neden olduğu şey birbirinden ayrıdır. Çünkü neden, aynı zamanda nedenin de nedeni olamaz. Bir de şöyle bak duruma: nedenin yaratıcı

d

e

bir şey olduğunu düşünmüştük değil mi?

HİPPİAS — Evet, kesinlikle.

SOKRATES — Öyleyse, yaratan dolayısıyla, yaratıcı şey değil, yalnızca yaratılan şey var oluyor. Doğru değil mi bu?

HİPPİAS — Doğru.

SOKRATES — Yani, neden, nedenin nedeni değil de, var ettiği şeyin nedeni oluyor.

b

HİPPİAS — Kuşkusuz.

SOKRATES — Bu durumda, eğer güzel, iyinin deniyse; iyi, güzel dolayısıyla var olacaktır. İşte bu yüzden de bilgelik ve diğer bütün güzel şeyler konusunda böylesine istekliyiz. Çünkü onların çocuğu olan iyi, istenmeye değer bir şey. Şimdi bulduğumuz bu gerçeğe göre de güzel, iyinin babası gibi bir şey olarak görünüyor.

HİPPİAS — Kesinlikle öyle. Çok güzel söyledin, Sokrates.

SOKRATES — Şunu da beğenecek misin bakalım: Baba, oğul değildir, oğul da baba değildir.

c

HİPPİAS — Elbet. Bunu da güzel söyledin.

SOKRATES — Ve bunların hiç birisi var oluşan şeyin nedeni değildir; ne de var oluşan şey, nedendir.

HİPPİAS — Doğru.

SOKRATES — Zeus hakkı için, aziz dostum! Öyleyse ne güzel, iyidir; ne de iyi, güzeldir. Yoksa bu söylediklerimizden sonra, bunun tersi mümkün görünüyor mu sana?

HİPPİAS — Hayır, Zeus aşkına, bana hiç de öyle görünmüyor.

SOKRATES — Güzelin iyi olmadığını, iyinin de güzel olmadığını söylemek bizi hoşnut ediyor mu; istemeli miyiz böyle demeyi?

HİPPİAS — Hayır, Zeus hakkı için, hiç de hoşnut etmiyor bu beni.

d

SOKRATES — Zeus hakkı için, doğru Hippias!

Söylediklerimiz içinde beni de en az hoşnut eden bu.

HİPPİAS — Evet, öyle olması gerekir.

SOKRATES — Şimdi de, şu cümlelerin, yani; «iyi

bir şey yaratan kazançlının, yararlıının, güçlünün, güzel olduğu» cümlesinin, daha önce sandığımız gibi, evvelce söylediğimiz cümlelerin en güzel olması şansı yok. Hani ilk başta, genç kızın güzel olduğunu söylediğimiz, daha bir sürü değişik şeyden söz ettiğimiz cümlelerin de hepsinden daha gülünç bu.

HİPPİAS — Öyle gibi.

SOKRATES — Artık ne yöne sapacağımı bilemiyorum Hippias; şaşırdım kaldım; senin söyleyecek bir şeyin var mı?

HİPPİAS — Şu anda yok ama, sana daha önce de dediğim gibi kendi kendime düşünceye daldıktan sonra onu bulacağım dan eminim.

SOKRATES — Bana da, sanki bilmeye çok istekliymişim de, sen oyalanırken, bekleyemezmişim gibi geliyor. Çünkü şimdi bir çıkış yolu buldum gibi geliyor bana. Bize haz veren şeyin güzel olduğunu söylesek, amacımıza varmakta bunun bize nasıl bir yardımı olur, dersin? Bütün zevkleri söz konusu etmek istemiyorum, yalnızca işitme ve görme yoluyla bize haz verenleri göz önünde tutuyorum. Çünkü, Hippias, güzel kişiler, güzel olan bütün süslemeler, resimler, heykeller, gördüğümüzde bize haz verir; güzel sesler, özellikle de müzikteki sesler, konuşmalar, öyküler de aynı şeyi yapar. Şimdi, şu saygısız adama, «Bana bak, arkadaş! Güzel, görme ve işitme yoluyla haz veren şeydir,» diyerek karşılık versek, saygısızlığına bir set çekmiş olacağımızı düşünmüyor musun?

HİPPİAS — Doğrusu, Sokrates, güzelin özü şimdi iyice belirlendi gibi geliyor, bana.

SOKRATES — Ama bir nokta daha var. Güzel törelerin ve yasaların da işitme ve görme yoluyla bizi hoşnut kıldıkları için güzel olduklarını mı, yoksa güzelliğin başka bir biçimine sahip olduklarını mı söyleyeceğiz?

HİPPİAS — Belki de Sokrates, bunlar bizim adamın gözünden kaçırır.

SOKRATES — Ne diyorsun, Hippias! Karşısında, saçma sapan konuşmaktan, anlamlı konuşmuyorken

e

298

b

- c de sanki konuşuyormuşum gibi yapmaktan en çok utanacağım adamın gözünden kaçmaz.

HİPPİAS — Ne biçim adam bu böyle?

SOKRATES — Sophroniskos'un oğlu Sokrates, ne benim bu şeyleri araştırmaksızın, gelişigüzel söyleme-me; ne de bilmediğimi biliyormuşum gibi yapmama izin verir.

HİPPİAS — Şimdi senin belirttiğin gibi, ben de, şu yasalar konusunda durumun farklı olduğunu sanıyorum.

SOKRATES — Böylesine acele etme, Hippias; başka bir çıkış yolu bulduğumuzu sanırken, güzellik konusunda, az önce içinde bulunduğumuz aynı güç duruma düştük, belki de.

HİPPİAS — Bununla ne demek istiyorsun, Sokrates?

- d SOKRATES — Belki bir anlamı vardır diye, aklına gelen düşüncüyü söyleyeceğim sana. Çünkü şu yasaların ve törelerin, duyma, işitme yoluyla edindiğimiz algının dışında kalan bir şey olmadığı gösterilebilir belki. Ama yasalar konusunu işin içine katmaksızın, duyumlar yoluyla haz veren şeyin güzel olduğu yargısına dört elle sarılalım. Ama şu konuştuğum adam, ya da kim olursa olsun herhangi birisi, şöyle diyebilir: «Hippias ve Sokrates! 'Haz veren' şeyler' derken, sizin belirttiğiniz yönden haz veren şeylerin güzel olduğunu söyleyerek ve öte yandan, diğer duyumlar yoluyla haz veren (yemek, içmek, cinsel aşk ve benzer şeyler söz konusu olduğunda) şeylerin güzel olmadığını ileri sürerek bir ayırım mı yapıyorsunuz? Yoksa bu tür şeylerin haz bile vermediğini, ne onlarda ne de görme ve işitme yoluyla algıladığımız şeyler dışında hiç bir şeyde haz veren hiç bir yön olmadığını mı ileri sürüyorsunuz?» O zaman ne karşılık vereceğiz, Hippias?
- e

HİPPİAS — Diğer şeylerde de tam anlamıyla büyük hazlar bulunduğunu söyleyeceğiz, tabii.

- 299 SOKRATES — «Öyleyse,» diyecek, «bunlar da en az ötekiler denli büyük hazlarsa, onlara niçin bu adı

vermiyor, onları niçin güzellikten yoksun bırakıyor-sunuz » «Çünkü,» diyeceğiz, «yemek yemenin haz vermediğini ama güzel olduğunu, haz veren bir kokunun hoş gitmediğini ama güzel olduğunu söylersek herkes güler bize; cinsel aşka gelince, hiç kuşkusuz hepimiz, onun en çok haz veren şey olduğunu, ama kişinin, onu, hiç kimsenin göremeyeceği biçimde yapması gerektiğini çünkü en iğrenç görüntülerden biri olduğunu söylemek zorundayız.» Eğer bunu söylersek, Hippias, belki şöyle cevap verecek: «Benim anladığıma göre siz, bu hazlar insanlara güzel görünmediği için, baştan beri, onların güzel olduğunu söylemekten utandınız; ama benim sorduğum, çoğu kişiye güzel görünenin ne olduğu değil, güzelin ne olduğudur.» Sanıyorum, ileri sürdüğümüz şeyi tekrarlayacağız: «Biz, haz veren şeyin, ıstırma ve görme yoluyla belirlenen bölümüne güzel diyoruz,» diyeceğiz. Bu yargının bir işe yarayacağını düşünüyor musun, Hippias; yoksa başka bir şey mi söyleyelim?

b

HİPPİAS — Daha önce söylenenler göz önünde tutulursa, Sokrates, kaçınılmaz olarak tam bunu söylememiz gerekir.

SOKRATES — «Harika!» diyecektir. «Eğer duyma ve görme yoluyla haz veren güzelse, haz veren ama bu türe girmeyen diğer şeyler güzel olmayacaktır, açıkça, öyle mi?» Görüşüne katılacak mıyız?

c

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — «Öyleyse, şu görme yoluyla haz veren şey,» diyecektir, «görme ve ıstırma yoluyla mı haz veriyor, yoksa ıstırma yoluyla haz veren, ıstırma ve görme yoluyla mı haz veriyor?» «Hayır,» diyeceğiz biz. «Bunların her biri yoluyla ayrı ayrı haz veren şey, her ikisi yoluyla da haz vermeyecektir. Sen her halde bunu söylemek istiyorsun. Biz, bu haz veren şeylerin her birinin, kendi başına ve her ikisinin de güzel olduğunu söyledik.» Vereceğimiz karşılık bu, değil mi?

d

HİPPİAS — Kesinlikle.

SOKRATES — «Öyleyse,» diyecek, «hoşa giden bir şey, herhangi bir başka hoşa giden şeyden, hoşa gitme

yönünde mi ayrılıyor? Herhangi bir hazzın, büyük ya da küçük, az ya da çok olup olmadığını değil; ama tüm bu gerçekle, yani hazların, birinin haz olduğu, diğ-
gerinin olmadığı gerçeğiyle birbirinden ayrılıp ayrıl-
madıklarını soruyorum.» Öyle olduğunu sanmıyoruz.
Değil mi?

HİPPİAS — Hayır, öyle düşünmüyoruz.

e SOKRATES — «Bu durumda,» diyecek, «diğer
hazlar içinden onları haz veren olarak seçmemizin ne-
deni, onların haz vermeleri dışında başka bir şey de-
ğil mi? İkisinde, onları başka şeylerden ayıran ortak
bir nitelik gördüğünüz için ve bu nitelikten ötürü on-
lara güzel dediniz, değil mi? Görme yoluyla haz vere-
nin güzel olmasının nedeni, sanırım, görme yoluyla
haz vermesi değil; çünkü, güzel olmasının nedeni bu
olsaydı, işitme yoluyla alınan diğer haz güzel olamaz-
dı. Demek ki, bir haz, görme yoluyla edinildiği için
güzel değildir.» Söylediğin doğrudur, diyecek miyiz?

HİPPİAS — Evet, diyeceğiz.

300 SOKRATES — «Aynı biçimde de işitme yoluyla
haz verenin güzel olmasının nedeni, işitme yoluyla edi-
nilmesi değildir; bu durumda da, yine, görme yoluyla
alınan haz güzel olmayacaktır; demek ki, bir haz, işit-
meyle edinildiği için güzel değildir.» Böyle konuşan
adamin gerçeği söylediği konusunda birleşecek miyiz?

HİPPİAS — Evet, gerçeği söylüyor.

SOKRATES — «Ama yine de, dediğiniz gibi, ikisi
de güzel.» Bunu söylüyoruz, değil mi?

HİPPİAS — Evet.

b SOKRATES — «Öyleyse, onların ikisini de güzel-
leştiren özdeş bir şey var, bu ortak nitelik, hem ikisin-
de birden ortak olarak, hem de her birinde ayrı ayrı
bulunuyor; çünkü, bunun tersi bir durumda ikisi
birden ortak olarak ve ayrı ayrı güzel olamazlardı.»
Karşılığı ona veriyormuşsun gibi konuş, bakalım.

HİPPİAS — Durumun, senin söylediğin gibi oldu-
ğunu düşündüğümü söyleyerek karşılık verirdim.

SOKRATES — Bu hazlar, herhangi bir yoldan or-
tak olarak etkileniyor ama tek tek böylesine etkilen-

miyorlarsa, bu etki sonucu güzel olamazlar.

HİPPİAS — Ama nasıl oluyor da, Sokrates, her biri, ayrı ayrı, belirli bir etkilenmede kalmazken, her ikisi birden, hiç birinin etkilenmediğinden etkileniyor?

SOKRATES — Böyle bir şeyin olamayacağını mı düşünüyorsun sen? c

HİPPİAS — Bunu düşünebilmem için, hem bu şeylerin özü konusunda, hem de şimdiki tartışmamızda kullandığımız dil konusunda hiç deneyim olmaması gerekir.

SOKRATES — Çok hoş, Hippias. Ama, sanıyorum, senin olanaksız dediğin ama gerçekte görmediğin duruma benzer bir şeyi görebiliyorum, diyebilirim.

HİPPİAS — Sanmam Sokrates, yanlış gördüğün besbelli.

SOKRATES — Hayır. Buna benzer bir sürü durum canlanıyor kafamda, ama onlara güvenmiyorum. Çünkü, onlar, senin gibi bilgeliğiyle herkesten çok para kazanmış birine değil de benim gibi hiç bir zaman metelik kazanamamış birine görünüyorlar; senin benimle oynadığımı, beni bilinçli olarak kandırdığımı düşünüp tedirgin oluyorum, dostum. Bu durumlar büyük bir güçle ve çok sayıda canlanıyor kafamda! d

HİPPİAS — Aklına gelen bu şeyleri anlatmaya yanaşırsan, seninle oynayıp oynamadığımı da iyice göreceksin; çünkü saçma sapan konuştuğun açıkça çıkacak ortaya. İkimizin birden, bizi tek tek etkileyemeyen bir şeyden, ortak olarak, etkilendiğimizi ortaya koyamayacaksın.

SOKRATES — Ne diyorsun sen, Hippias? Belki de anlamlı konuşuyorsun da ben, anlamayı beceremiyorum; ama bırak da demek istediğimi açıkça söyleyeyim. Çünkü bana öyle geliyor ki, ikimizin birden, şu ya da bundan etkilenmemiz mümkündür; ama aynı zamanda, ne ben, ne de sen tek başımıza o etkiyi alamamış olabiliriz; tersine, ikimizin etkilenmiş olduğu şey, ne sende ne de bende bulunmayabilir. e

HİPPİAS — Senin bu cevabında ilkindekinden

301 daha büyük mucizeler saklı gibi görünüyor bana, Sokrates. Düşün şimdi: Eğer ikimiz birlikte hakseversek, her birimiz de ayrı ayrı haksever olmayacak mıyız? İkimiz birlikte haksızlık ediyorsak, tek tek de haksızlık etmeyecek miyiz, ya da ikimiz de sağlıklıysak, tek başımıza da sağlıklı olmayacak mıyız? Eğer biz teker teker yorulsak, yaralansak, yumruk yesek, yani herhangi bir etki alsak, ikimiz birden aynı yönde etkilenmiş olmayacak mıyız? Yine ikimiz birden, altından, gümüşten, fildişinden yapılmış olsak, ya da, izinle; soylu, bilge, şerefli, yaşlı, genç olsak, ya da başka bir insanî özelliğimiz olsa, ikimizin teker teker o durumda bulunması kaçınılmaz değil mi?

b SOKRATES — Tam anlamıyla.

HİPPİAS — Ama görüyorsun ki Sokrates, ne sen, ne de konuşma alışkanlığında olduğun kimseler, nesneleri bütünlüğü içinde gözönünde tutuyorsunuz. Siz hepiniz, güzeli ve her tek varlığı, yalnız başına, ayrı olarak ele alıp, onu paramparça ederek inceliyorsunuz. İşte bu yüzden de, gerçeğin çok yüce ve yekpare olduğunu kavrayamıyorsunuz. Şimdi de bunu anlamakta öylesine başarısızlığa uğradın ki, bunların her ikisinde birden bulunan, ama tek tek her birinde bulunmayan, ya da her birinde bulunan ama ikisinde birden bulunmayan bir etkinin ya da gerçeğin var olduğunu düşünüyorsun; işte kafa yapın böylesine mantıksız, tutarsız ve siğ.

c SOKRATES — Hippias, herkesin durmadan söylediği ata sözünün belirttiği gibi, insanla ilgili durumlar, kişinin dilediği gibi değil, yapabildiği gibidir; ama iyi ki sen, bizi durmadan ikaz ediyorsun. Şimdi de, senin, bizi aptalca kafa yapımız açısından uyartmaktan önce bu konuda düşünmüş olduklarımızı bir az daha sergileyeyim; konuşmayı sürdüreyim mi, yoksa konuşmayayım mı?

d HİPPİAS — Bilen birisiyle konuşmuş olacaksın, Sokrates, çünkü tartışmalara ilgi duyan herkesin kafa yapısını bilirim; ama istiyorsan yine de konuş sen.

SOKRATES — Tabii, istiyorum. Çünkü dostum,

sen konuşmadan önce biz öyle ahmaktık ki, ikimizle ilgili olarak, her birimizin bir tek kişi olduğunu, ama birlikte, ikimizin de o tek başına olduğumuz şey olmadığımızı (çünkü bir değil, iki kişiyiz) düşünmüştük. Ama şimdi sen bize, şunu öğretiyorsun: Eğer ikimiz de iki kişiysek, kaçınılmaz olarak her birimiz de tek tek iki kişiyiz, eğer ikimiz tek kişiysek, kaçınılmaz olarak, ikimiz de tek bir kişiyiz. Çünkü, Hippias'ın, yekpare varlık öğretisi açısından, bundan başka bir durum mümkün değildir. Yani, ikimiz birlikte neyse, her birimiz de oyuz; her birimiz neyse, ikimiz birlikte de oyuz. İşte, sen beni buna inandırdın, ben de bu görüşü benimsiyorum. Ama Hippias, ilkin hatırlama gücümü harekete geçir biraz: Sen ve ben tek kişi miyiz, yoksa sen de ben de iki kişi miyiz?

HİPPİAS — Ne demek istiyorsun, Sokrates?

SOKRATES — Söylediğimi; çünkü sen anlamlı konuştuğuna inandığın zaman bana sinirleniyorsun diye ben de açıkça konuşmaktan korkuyorum; bununla birlikte, biraz daha anlat bakalım: Her birimiz, tek kişiler değil miyiz, ve tek olarak etkilenmiyor muyuz?

HİPPİAS — Kesinlikle.

SOKRATES — Her birimiz, bir tek kişiysek, bu bir tek sayı olacaktır; yoksa sen, birin tek sayı olduğunu düşünmüyor musun?

HİPPİAS — Tektir.

SOKRATES — İki kişiyken de, ikimiz tek sayı mı olacağız?

HİPPİAS — Bu olamaz, Sokrates.

SOKRATES — Ama biz ikimiz, bir çift sayıyız, değil mi?

HİPPİAS — Kuşkusuz.

SOKRATES — İkimiz çift sayıysak, bu hesapça, her birimiz de çift sayı mıyız?

HİPPİAS — Hayır, kesinlikle olamaz.

SOKRATES — Öyleyse, demin söylediğin gibi, ikimizin birlikte, tek tekken olduğumuz şey olmamız, ya da tek tekken olduğumuzda, birlikteyken olduğumuz şey olmamız tam anlamıyla kaçınılmaz bir du-

e

302

b

rum değil.

HİPPİAS — Benim dediğim, bu tür şeyler için değil, daha önce sözünü ettiklerim için geçerli.

- c SOKRATES — Bu kadarı yeter, Hippias! Söylediğin memnunluk verici. Çünkü, bazı durumların benim dediğim gibi, bazı durumların da farklı olduğu ortaya çıktı. Gerçekten de, eğer hatırlıyorsan, bu tartışmanın başında, görme ve işitme yoluyla duyulan hazların her birinin, ayrı ayrı güzel olacak biçimde etkilendiği, ama birlikte etkilenmedikleri şeyle güzel olamayacaklarını; birlikte etkileniyorlar da tek tek etkilenmiyorlarsa yine güzel olamayacaklarını söyledim. Ama hem birlikte, hem de tek tek öylesine etkilendikleri şeyle güzel olabilirler; sen de onların birlikte ve tek tek güzel oldukları görüşüne katıldın. İşte bu yüzden, ikisi de güzelse, ikisinde birden var olan bir özle güzel olmaları gerektiğini düşündüm ben, ikisinde de eksik olan bir şeyle değil; hâlâ da öyle düşünüyorum. Ama bir kere daha söyle bana: Eğer görme yoluyla duyulan haz ve işitme yoluyla duyulan haz, hem birlikte, hem de tek tek güzelse, onları güzel yapan şey de hem ikisinde birlikte hem de tek tek her birinde bulunur, değil mi?
- d

HİPPİAS — Kesinlikle.

SOKRATES — Öyleyse güzel olmalarının nedeni, her birinin tek başına bir haz olması ve ikisinin de birden haz olmaları mı? Yoksa diğer bütün hazlar da, bu nedenle en az onlar kadar güzel mi olacaklar? Çünkü, eğer hatırlıyorsan, onların da, daha az haz vermediği sonucuna varmıştık.

HİPPİAS — Evet, biliyorum.

SOKRATES — Ama onların, görme ve işitme yoluyla duyuldukları için güzel oldukları söylenmişti.

- e HİPPİAS — Öyle, söyledığımız buydu.

SOKRATES — Şimdi, bak bakalım benim söylediğim doğru mu? Eğer belleğim beni yanıltmıyorsa, «bütün» hazların değil, «bu» hazzın, yani görmeye ve işitmeye dayananın güzel olduğu söylendi.

HİPPİAS — Doğru.

SOKRATES — Şimdi, bu nitelik, ikisinde birden var ama tek tek onlarda yok, değil mi? Çünkü, daha önce söylendiği gibi, bunların her birisi, her iki duyum yoluyla algılanmıyor, her ikisi de her iki duyumla algılanıyor. Doğru mu bu?

HİPPİAS — Doğru.

SOKRATES — Böylece, onların ayrı ayrı güzel olmaları, her birinde ayrı ayrı var olmayan şeyle birlikte ortaya çıkmıyor mu? Çünkü, «her ikisi» de, her birinde yok; bu durumda, senin varsayımına göre ikisinin de güzel olduğunu söylemek mümkün, ama her birinin tek başına güzel olduğunu söylemek mümkün değil. Ya da başka bir şey söyleyebilir miyiz? Bu, kaçınılmaz bir sonuç, değil mi?

303

HİPPİAS — Öyle gibi görünüyor.

SOKRATES — Bu durumda, her ikisinin güzel olduğunu, ama her birinin olmadığını söyleyecek miyiz?

HİPPİAS — Kim engelleyebilir bizi?

SOKRATES — Bizi engelleyen şu sanıyorum: Tek tek şeylerde var olan ve eğer her ikisinde varsa, her birinde de var olan, her birinde varsa, her ikisinde de var olan bazı niteliklerin bulunduğunu söyledik. Senin açıkça belirttiğin nitelikleri demek istiyorum. Haklı mıyım?

HİPPİAS — Evet.

SOKRATES — Ama, benim belirttiklerim için durum böyle değildi; bunlar içinde de ‘her biri’ ve ‘her ikisi’ kesinlikle bulunuyordu. Öyle değil mi?

HİPPİAS — Öyle.

SOKRATES — Peki, sence güzel bu iki gruptan hangisine giriyor? Senin söylediklerinin grubuna mı? Eğer sen güçlüysen, ben de güçlüysem, biz her ikimiz de ortaklaşa güçlüyüz; sen de ben de hakseversek, her ikimiz ortaklaşa hakseveriz; eğer ikimiz ortaklaşa bir şeysek, ayrı ayrı da o şeyiz; ve böylece de ben güzelsem, sen de güzelsen, ikimiz ortaklaşa güzeli; ortaklaşa güzelsek, ayrı ayrı kişisel olarak da güzeli, öyle değil mi? Yoksa, belirli şeylerin birlikte, çift oldukları halde, belki de yalnız başlarına tek, hatta bel-

b

ki de çift olabilecekleri ve, yine, şeylerin tek başlarına us dışı nicelikte oldukları, zaman, belki de birlikte usa uygun ve belki de us dışı olabilecekleri durumlardaki ve kafamda canlandığını söylediğim sayısız bir sürü durumdaki gibi, bunu engelleyen bir şey yok mu? Sen, güzeli hangi sınıfa sokuyorsun? Yoksa, bu konuda, benimle aynı görüşte misin? Çünkü bizim ortaklaşa güzel, tek başımıza çirkin, tek başımıza güzel, ortaklaşa çirkin, ya da buna benzer herhangi bir şey olmamız çok aptalca görünüyor bana. Sen de, benim gibi seçişini bu yönde mi, yoksa başka bir yönde mi yapıyorsun?

HİPPİAS — Seçişim seninki gibi, Sokrates.

SOKRATES — İyi seçtin, Hippias, bu da bizi daha fazla araştırma yapma gereksinmesinden kurtarabilir; çünkü, güzel olan, bu sınıfa giriyorsa, görme ve işitme yoluyla haz veren şey artık güzel olamaz. «Görme ve işitme yoluyla» deyişi, ikisini birlikte güzel yapıyor ama her birini tek tek yapmıyor; üzerinde anlaştığımız gibi de bu mümkün değil.

HİPPİAS — Evet, anlaşıyoruz bu konuda.

SOKRATES — Öyleyse, güzel olurken, ortaya olanak dışı bir durum çıkarttığı için, görme ve işitme yoluyla haz verenin, güzel olması da olanaksız.

HİPPİAS — Doğru bu.

SOKRATES — «Öyleyse,» diyecek bizimki, «bu kez de başarısızlığa uğradığına göre, yeniden, baştan başla bakalım; her iki hazda da var olan ve sadece onlara güzel demene yol açan 'güzel'in ne olduğunu söyle. Bana öyle geliyor ki, Hippias, kaçınılmaz olarak, onların, hem birlikte, hem de tek tek, hazlar içinde en zararsızları, en iyileri olduklarını söyleriz; yoksa, sen, onlarda, diğerlerinden üstün olmalarını sağlayan bir başka şey olduğunu mu ileri süreceksin?

HİPPİAS — Söyleyemem, çünkü gerçekten, onlar en iyilerdir.

SOKRATES — «Öyleyse ,bu senin güzel dediğin.» diyecek, «kazanç sağlayan bir haz mı?» «Böyle olduğunu söylüyoruz,» diyeceğim ben; ya sen ne dersin?

HİPPİAS — Ben de aynı şeyi söylerim.

SOKRATES — «İyi ya, bu durumda,» diyecek, «kazanç sağlayan şey, iyiyi yaratandır, ama yaratan ve yaratılanın ayrı ayrı şeyler olduğunu biraz önce gördük; tartışmamız da daha önceki noktaya geri geldi, değil mi? Eğer ikisi de birbirinden ayrılırsa, ne iyi, güzel olabilir; ne de güzel, iyi olabilir.» Akla uygun düşünüyorsak, «Tam anlamıyla gerçek,» diyeceğiz. Çünkü doğruyu söyleyenin düşüncesini paylaşmamak, olacak iş değil.

HİPPİAS — Şimdi, Sokrates, bütün bu tartışmanın nereye varacağını düşünüyorsun? Bunlar, az önce de dediğim gibi, bir konuşmanın, parçalanmış, bölük pörçük edilmiş, ufalanmış kırıntıları. Oysa bir danışma kurulunda, bir mahkemede ya da genel bir toplantıda, iyi ve güzel bir söylev verme ve dinleyicileri inandırabilme yeteneği, armağanların en küçüğü değil, en yücesidir ve de kişinin kendisinin, varlığının ve dostlarının kurtuluşunu sağlayan yüce ve değerli bir şeydir. Kişinin, şimdi yaptığımız gibi, kılı kırk yararak, saçma sapan şeyler söyleyerek aptal durumuna düşmemesi için, bu önemsiz şeyleri bir yana bırakıp, şu saydıklarımı elde etmeye çabalaması gerekir.

SOKRATES — Sevgili Hippias, sen kurtulmuş, mutlu bir kişisin. Çünkü bir kimsenin uğraşması gereken şeyleri biliyorsun; söylediğin gibi de, onları, doyurucu bir biçimde uygulamaktasın. Ama görüldüğü kadarıyla uğursuz bir alınyazım var benim, bu yüzden de durmadan, yoldan sapıyorum ve şaşkınım. Siz bilge kişilere şaşkınlığımı sergiliyorum ve karşılığında bol bol azarlanıyorum. Çünkü sen, şimdi söylediklerini benim için söylüyorsun. Benim, bir işe yaramaz, önemsiz ve aptalca işlerle uğraştığımı ileri sürüyorsun. Ama öte yandan da, sana inandığım zaman, senin dediklerini, yani, bir konuşmayı, iyi ve güzel bir biçimde yapmanın; bir duruşma salonunda, ya da herhangi bir toplantıda amacına ulaşmanın, en iyi şey olduğunu söylediğim zaman, başka kimse-

304

b

c

d

ler ve özellikle de sürekli olarak söylediklerimi çürüten o adam, kötü sözler ediyorlar bana; çünkü o adam çok yakınım benim, aynı evde oturuyoruz. İşte, böyle! Ne zaman evime gitsem ve o benim böyle şeyler söylediğimi duysa, güzelin kendisinin ne olduğunu bile bilmediğim düpedüz ortada olduğu halde, güzel işlerden ne yüzle söz ettiğimi ve nasıl olup da utanmadığımı soruyor. «Sen daha güzelin ne olduğunu bile bilmezken,» diyor, «nasıl olur da, birinin, bir konuşmayı, ya da herhangi bir başka şeyi güzel bir biçimde yapıp yapmadığını bilebilirsin? Ve böylesine bir durumdayken, yaşamanın, senin için ölmekten daha iyi olduğunu mu sanıyorsun?» İşte, dediğim gibi, sonunda, hem sen, hem o, beni küçümsüyor ve sövüp sayıyorsunuz. Ama, belki de bütün bunlara katlanmam gerekli, çünkü bundan bir şeyler kazanmam da oldukça akla yakın. Böylece, Hippias, ikinizle de konuşarak bir şey kazandığıma inanıyorum; çünkü şimdi, şu atasözünün anlamını bildiğimi sanıyorum: «Güzel şeyler, zordur.»

SON

İnsanlığa yön veren, ulusları yaşatan, uygarlığı
yaratan büyük kitaplar, dört ayrı dizi halinde
yayınlanmaktadır.

HÜRRİYET YAYINLARI
«BÜYÜK KLASİKLER DİZİSİ»

Yunan Klasikleri: I

EFLATUN I

Büyük Yunan filozofu Eflatun'un Toplu Eserleri'nin birinci cildi, gençlik diyaloglarını kapsıyor. Okur, bu birinci ciltte, Eflatun'un beş diyalogunu en yetkili kalemlerin titiz çevirilerinden okuma imkânına kavuşacaktır.

- 1 — EUTHYPHRON
Çeviren: Prof. Pertev Naili BORATAV
- 2 — BİRİNCİ ALKİBİADES
Çeviren: Prof. İrfan ŞAHİNBAŞ
- 3 — İKİNCİ ALKİBİADES
Çeviren: Selâhattin HİLÂV
- 4 — SOKRATES'İN SAVUNMASI
Çeviren: Prof. Niyazi BERKES
- 5 — İON
Çeviren: Tanju GÖKÇÖL

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI KARARIYLA
OKULLARA TAVSİYE EDİLMİŞTİR.

Beş kitap bir arada
10 lira

H Ü R R İ Y E T Y A Y I N L A R I

B Ü Y Ü K K L A S İ K L E R

Yunan Klasikleri: 5

DEVLET

Yazan: EFLATUN

Çeviren: Hüseyin DEMİRHAN

İnsan düşüncesinin, toplumsal ve politik hayatı aklın buyruğuna sokmak; ona, ahlâk ve doğruluk açısından şekil vermek için harcadığı ilk ve en köklü çabalardan birinin göz kamaştırıcı örneği. Türk Dili Kurumu «1974 Çeviri Ödülü»nü kazanmıştır.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI KARARIYLA
OKULLARA TAVSİYE EDİLMİŞTİR.

15 lira

Yunan Klasikleri: 7

MASALLAR

Yazan: AİSOPOS

Çeviren: Nurullah ATAÇ

MASALLAR'da, halk kitlelerinin bilgeliği, doğru ve yararlı davranma konusundaki görüşleri, hayat tecrübesi ve olaylardan aldığı dersler, hayvanların başından geçen hayalî serüvenler halinde, canlı ve etkili bir biçimde dile gelir.

10 lira

H Ü R R İ Y E T Y A Y I N L A R I

H Ü R R İ Y E T Y A Y I N L A R I

Yunan Klasikleri: 8

ANABASİS

Yazan: KSENOPHON

Çeviren: Tanju GÖKÇÖL

Sokrates'in öğrencisi olan ünlü tarihçinin «On Binlerin Dönüşü» adıyla de tanınan klasik belgesel eseri.

20 lira

Latin Klasikleri: 1

GALLİA SAVAŞI

Yazan: G. J. CAESAR

Çeviren: Prof. Hamit DERELİ

Caesar (Sezar)'ın büyük bir devlet adamı ve komutan olduğu kadar büyük bir yazar da olduğunu ortaya koyan kaynak eser.

10 lira

B Ü Y Ü K K L A S İ K L E R

H Ü R R İ Y E T Y A Y I N L A R I

Latin Klasikleri: 2

ÇÖMLEK VE DİĞER OYUNLAR

Yazan: PLAUTUS

Çeviren: Nurullah ATAÇ

● ÇÖMLEK ● AMPHİTRYON

● BUĞDAY KURDU ● ÇİFTE BAKHİS'LER

● URGAN

Roma edebiyatının kurucuları arasında yer alan Latin tiyatro yazarı Plautus'un Batı edebiyatını kökten etkilemiş ünlü eserlerinin birinci cildi.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI KARARIYLA

OKULLARA TAVSİYE EDİLMİŞTİR.

Beş kitap bir arada

15 lira

Latin Klasikleri: 3

EVRENİN YAPISI

Yazan: LUCRETİUS

Çeviren: Tomris UYAR - Turgut UYAR

Maddeci felsefeyi şiirin büyüleyici gücüyle dile getiren ve kendi türünde bir başka benzeri bulunmayan eser.

20 lira

İslâmî Klasikleri: I

ÂRİFLERİN MENKİBELERİ I

Yazan: AHMET EFLÂKÎ

Âriflerin Menkıbeleri, Mevlânâ'yı ve Mevlânâ'nın yakın çevresini canlı bir üslûpla dile getiren en önemli İslâmî Klasikleri'nden biridir.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI KARARIYLA

OKULLARA TAVSİYE EDİLMİŞTİR.

15 lira

B Ü Y Ü K K L A S İ K L E R

B Ü Y Ü K K L A S İ K L E R

İslâm Klasikleri: 2

ÂRİFLERİN MENKİBELERİ II

Yazan: AHMET EFLÂKÎ

Çeviren: Prof. Tahsin YAZICI

Mevlânâ ve çevresini dile getiren kaynak eserin ikinci ve son cildi.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI KARARIYLA

OKULLARA TAVSİYE EDİLMİŞTİR.

15 lira

İslâm Klasikleri: 3

KONUŞMALAR

«Makalât»

Yazan: ŞEMS-İ TEBRİZÎ

Çeviren: M. Nuri GENCOSMAN

Mevlânâ Celâleddin'in üzerinde derin etkisi olan ve hakkında pek az şey bilinen büyük mutasavvıfın, dilimize ilk olarak çevrilen ve çeşitli konulardaki görüşlerini kapsayan eserinin birinci cildi.

20 lira

İslâm Klasikleri: 4

GÜLISTAN

Yazan: SADÎ

Çeviren: Hikmet İLAYDIN

Doğunun büyük şairi ve düşünürü Şirazlı Şeyh Sadî'nin en fazla okunan, büyük bilgelik ve öğüt kitabı.

20 lira

İslâm Klasikleri: 5

ŞEHNAME I

Yazan: FİRDEVSÎ

Çeviren: Prof. Necati LUGAL

Düzenleyen: Prof. Kenan AKYÜZ

25 lira

H Ü R R İ Y E T Y A Y I N L A R I

B Ü Y Ü K K L A S İ K L E R

Doğu Klasikleri: 1

GILGAMIŞ DESTANI

Çevirenler: Sevin KUTLU - Teoman DURALI
İnsan düşüncesinin ve hayal gücünün ortaya koyduğu ilk destan; hayranlık verici ilk büyük kültür ürünü.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI KARARIYLA
OKULLARA TAVSİYE EDİLMİŞTİR.
10 lira

Doğu Klasikleri: 2

TOPRAK ARABACIK

Yazan: ŞÜDRAKA
Çeviren: Prof. Walter RUBEN
Düzenleyen: Prof. Pertev Naili BORATAV

TOPRAK ARABACIK, halkın adalet ve iyilik özlemini, demokratik bir düşünceye dayanarak ve gerçekçi bir dünya görüşüyle işleyerek etkileyici bir tarzda ortaya koyan en eski Doğu kültür ve sanat ürünlerinden biridir.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI KARARIYLA
OKULLARA TAVSİYE EDİLMİŞTİR.

15 lira

H Ü R R İ Y E T Y A Y I N L A R I

Büyük Klasikler

EFLATUN II'de, büyük Yunan filozofunun gençlik döneminde yazdığı diyalogların bir kısmı yer alıyor. Bu diyaloglarda, genellikle insanoğlunun manevi hayatının temelleri olan değerler ele alınmış ve tartışılmıştır. Dostluk, cesaret, bilgelik, felsefe vb., gibi konular, ilk olarak, Eflatun'un bu diyaloglarında özgür bir düşüncenin süzgecinden geçirilerek incelenir.

EFLATUN II, felsefenin gerçek kurucusu olan Eflatun'un ve hocası Sokrates'in, gerçekleri irdeleyen yöntem ve düşüncelerini göz kamastırıcı ve hayranlık verici örneklerini kapsıyor.

Bütün Batı düşüncesinin ve dünya uygarlığının düşünsel temelini oluşturan bu eserler, en titiz çevirilerle Türk okurlarına sunuluyor. Eflatun'un toplu eserlerinin bu ikinci cildini önceki ciltler izleyecek ve büyük filozofun bütün kitapları, altı cilt içinde dilimize kazandırılmış olacaktır.

25 lira